

วารสารวิจัย ราชภัฏกรุงเทพฯ

สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ARU Research Journal Humanities and Social Sciences

ISSN : 2985-0606 (Online)

ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2568
Vol. 12 No. 2 May - August 2025

วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ARU Research Journal Humanities and Social Sciences
ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม 2568
ISSN : 2985-0606 (Online)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการ ในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยครอบคลุมด้านบริหารธุรกิจ ด้านการศึกษา ด้านรัฐศาสตร์ ด้านนิติศาสตร์ ด้านวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และประวัติศาสตร์
2. เพื่อเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ ในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

นโยบายการจัดพิมพ์

วารสารเปิดรับบทความวิจัยแบบเต็มรูปแบบ (Research Article) และบทความวิชาการ (Academic Articles) จากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย โดยบทความดังกล่าวจะต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสารอื่นใดมาก่อน และเป็นข้อคิดเห็นของผู้ส่งบทความเท่านั้น

เกณฑ์การพิจารณาบทความ

1. บทความวิจัยที่มีกระบวนการวิจัยเกี่ยวข้องกับมนุษย์ จะต้องได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จึงจะได้รับการพิจารณาจัดพิมพ์ในวารสาร
2. บทความจะมีการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกจากหลากหลายสถาบันในสาขานั้น จำนวน 3 ท่าน โดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เขียนจะไม่ทราบข้อมูลของกันและกัน (Double-blind peer review) ซึ่งกองบรรณาธิการอาจให้ผู้เขียนปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และทรงไว้ซึ่งสิทธิในการตัดสินใจตีพิมพ์ให้หรือไม่ก็ได้

คำแนะนำในการจัดเตรียมต้นฉบับ

การจัดรูปแบบบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ผู้เขียนบทความสามารถจัดรูปแบบบทความตามตัวอย่างที่แสดงใน Template ซึ่งทางวารสารได้ทำการตั้งค่าขนาดหน้ากระดาษ รูปแบบหน้าแรก รูปแบบและขนาดตัวอักษร คำอธิบายสำหรับการเขียนบทความ วิธีการเขียนเนื้อเรื่อง การเขียนอ้างอิง การเขียนสมการทางคณิตศาสตร์ การใส่ภาพและตาราง ผู้เขียนสามารถดาวน์โหลดเอกสารชุดนี้ได้จากเว็บไซต์ของวารสารหรือศึกษาจากภาคผนวกท้ายเล่มของวารสาร

ข้อมูลเผยแพร่ : <http://rdi.aru.ac.th/journal/>

กำหนดออกเผยแพร่ : ปีละ 3 ฉบับ

มกราคม – เมษายน

พฤษภาคม – สิงหาคม

กันยายน – ธันวาคม

การส่งต้นฉบับบทความ

ผู้เขียนต้องส่งต้นฉบับบทความโดยไม่ระบุชื่อ-ที่อยู่ผู้เขียนจำนวน 1 ชุด และระบุชื่อผู้เขียนจำนวน 1 ชุด โดยบทความวิจัยต้องมีความยาวไม่เกิน 8 หน้า กระดาษขนาด B5 และบทความวิชาการต้องมีความยาวไม่ต่ำกว่า 8 หน้ากระดาษ และไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ B5 พร้อมทั้งกรอกแบบฟอร์มนำส่งบทความ โดยส่งผ่านระบบเว็บไซต์ของวารสารที่ <http://rdi.aru.ac.th/journal>

ขั้นตอนการดำเนินการของวารสาร

ที่ปรึกษา

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เลิศชาย สติยัพนาวงศ์ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา

กองบรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิ

ศาสตราจารย์ ดร.คณิต เขียววิชัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร.สุนีย์ มัลลิกะมาลย์

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี สังข์ศรี

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ศาสตราจารย์ ดร. อารยะ ปรีชาเมตตา

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.กาสัก เต๊ะขันหมาก

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

รองศาสตราจารย์ ดร.จิราภา วิทยาภิรักษ์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

รองศาสตราจารย์ ดร.วัลลภ รัฐนิตรานนท์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมลวรรณ วรรณธำ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริประภา ตีประดิษฐ์

ดร.ภาวินีย์ ธนาอนวัช

ดร.จิราภรณ์ มีสง่า

ฝ่ายจัดการวารสาร

นางวรรณิศา นัยจิต

นางสาวพิมพ์ประภา พลรักษ์

นางสาวบงกช สมหวัง

นางสาวสุธีรา มูลดี

นางสาวสุจิตรา งามบุญปลอด

นางสาวอัจฉรา วงษ์หา

นายอวิรุทธ์ เจียมฮวดหลี

นายณัฐพงษ์ สาระเมฆ

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

เลขที่ 96 ตำบลประตู่ชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000

โทรศัพท์ 035-276577 โทรสาร 035-322082

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ
วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 เดือน พฤษภาคม – สิงหาคม 2568

ศาสตราจารย์ ดร.อาณัติ ลี้มัคเดช	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์บัญชา ชื่นจิต	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
รองศาสตราจารย์ดร.นิรัช สุดสังข์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.อัฐพล อินตะเสนา	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา หล่อตระกูล	มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต
รองศาสตราจารย์ ดร.อนุวัฒน์ ภัคดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
รองศาสตราจารย์ ดร.สุนิย์รัตน์ วุฒิจินดานนท์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.สิริมาส เสงฆ์ศรี	มหาวิทยาลัยนเรศวร
รองศาสตราจารย์ ดร.สนธิ ปิ่นสกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร ดาบเพชร	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิพิมพ์ ศรีบัลลังก์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยศ สัมฤทธิ์สกุล	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ผู้ช่วยศาสตราจารย์เศกพร ตันศรีประภาศิริ	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วรณัฐ กุฑา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประภาวรรณ แพงศรี	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอื้อมพร ทิพย์เดช	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุษณีย์ จิตติมณี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศวรินทร์ ศาสสนพิทักษ์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุกุล บุรณประพฤษ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภัทรา โยธินสิริกุล	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สีบวงส์ กาพวงค์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริมา เชียงขาวไฉ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิวลาภ สุขไพบูลย์วัฒน์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ
วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 เดือน พฤษภาคม – สิงหาคม 2568

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิไลลักษณ์ สร้อยศิริ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วนิดา พรหมหล้า	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลภินี โกศลบุญ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภัทรมน สาทรักษ์	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชรินทร์ รุจิรานุกูล	มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงษ์สิทธิ์ อรุณรัตน์กุล	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทิกา นวพันธ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตุลยา ตูลาติลก	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐธิดา จงรักษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ญาดา ขวาลกุล	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กังวาน ยอดวิศิษฐ์ศักดิ์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาพร อรรถโกมล	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ ตระกูลพิทักษ์กิจ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัทมพร วงศ์วิริยะ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทีป พิษทองกลาง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิชากร เสงี่ยมิ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนาวุฒิ วงศ์อนันต์	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.ชนาธิป ชินะนาวิน	ศาลฎีกา
ดร.อภิรักษ์ นุสิทธิ์ชัยการ	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

บทบรรณาธิการ

ปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมมีความสำคัญและกล่าวถึงกันเป็นอย่างมาก หากแต่องค์ความรู้ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์กลับมีบทบาทสำคัญยิ่งอีกอย่างหนึ่งในการชี้นำสังคมสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง เพราะความยั่งยืนที่แท้จริงไม่ได้เกิดขึ้นเพียงจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจหรือเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังคงมีรากฐานมาจากความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์ สังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่สั่งสมมาแต่อดีต การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นความรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่นที่ได้มาจากการประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง การวิจัยต่างๆ ที่แสดงให้เห็นภูมิปัญญาท้องถิ่นสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่าง "คน" กับ "ธรรมชาติ" และ "คน" กับ "วัฒนธรรม" ซึ่งเป็นแก่นแท้ของความยั่งยืน

ภูมิปัญญาเหล่านี้ไม่ใช่เพียงมรดกทางวัฒนธรรมที่ต้องอนุรักษ์ แต่เป็นแหล่งความรู้ที่มีคุณค่าสำหรับการพัฒนาทางเลือกที่เหมาะสมกับบริบทไทย ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม หัตถกรรม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ไปจนถึงปรัชญาการดำเนินชีวิต รวมถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy: SEP) เป็นแนวทางในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ต่อสังคมโลก

วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเก่า สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีนี้เข้าสู่ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ เดือนพฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๘ ยังมุ่งมั่นเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่ของบทความงานวิจัยและบทความวิชาการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครอบคลุมงานด้านบริหารธุรกิจ ด้านการศึกษา ด้านรัฐศาสตร์ ด้านนิติศาสตร์ ด้านวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และประวัติศาสตร์ และเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เช่นเดิม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เลิศชาย สติยัตยพานวงศ์

บรรณาธิการ

สารบัญ

บทความวิจัย

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจนเนอเรชันวายในประเทศไทย

Causal Factors Influencing Continuous Purchase Intention of Fashion Products on the Shopee Application of Generation Y Consumers in Thailand

อังการ คชะวังศรี และสมชาย เล็กเจริญ

Angkan Kachawangsie and Somchai Lekcharoen.....1-12

การประเมินเชิงปริมาณจิตวิญญาณของสถานที่ในอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (AHP): กรณีศึกษานิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ฉีหลู่

Quantitative Evaluation of Genius Loci in High-Tech Science Parks Using the Analytic Hierarchy Process (AHP): a Case Study of Qilu Software Park

หลิว กัง รสา สุนทรายุทธ และบุญชู บุญลิขิตศิริ

Gang Liu1 Rasa Suntrayuth and Bunchoo Bunlikhitsiri..... 13-29

สภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการอนุรักษ์สืบทอด “โขน” ในกลุ่มเด็กและเยาวชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Current Condition, Problems, and Conservation and Inheritance Guidelines for “Khon” among Children and Youth in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

อัจฉราพรรณ กันสุยะ ปิยะ มือนันต์ และสุพินดา เพชรรา

Ajcharapun Kunsuya Piya Mee-Anunt and Supinda Petchara.....30-40

แนวคิดเชิงปรัชญาของลัทธิเต๋าที่สะท้อนในงานเครื่องเคลือบดินเผาของเมืองจิ่งเต๋อเจิน

Taoist Philosophical Ideas Reflected in Jingdezhen Ceramics

กวางหยวน สวี ผกามาศ สุวรรณนิภา และศุภรา อรุณศรีมรกต

Guangyuan Xu1 Pakamas Suwannipa and Supara Aroonsrimorakot.....41-53

การใช้ประโยชน์พื้นที่ริมคลองแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

Utilization of Area along the Mae Suk Canal, Mae Jai District, Phayao Province

นพชัย กันทะหลัน พันธพัฒน์ บุญมา นุชนาฏ ดีเจริญ อัมเรศ เทพมา และธงไทย วงศ์วิชัย

Noppachai Kantahlun Pantapat boonma Nuchanart deechooen Amares thepma

and Thongthai wongwichai.....54-67

สารบัญ (ต่อ)

บทความวิจัย

อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพ และความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบมีเชื้อแห่งทะเลสาบ
ช่างหลินในช่วงปลายราชวงศ์ถัง

The Aesthetic Identity and Cultural Significance of Mise Ceramics from Shanglin
Lake during the Late Tang Dynasty

หยิง วัน เสกสรรค์ ตันยาภิรมย์ และบุญชู บุญลิขิตศิริ

Ying Wan¹ Sakesan Tanyapirom and Bunchoo Bunlikhitsiri.....68-81

การพัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ด้วยกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิค
การคิดแบบหมวกหกใบ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง
Development of Critical Reading Ability with the SQP2RS Strategy,
and Six Thinking Hats Technique of Higher Vocational Certificate Students,
Lampang Technical College

ปนิดา อินสี และสุกัญญาโสภี ใจกล้า

Panita Insri and Sukunyasopee Chaiklam.....82-96

ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของการกำกับดูแลกิจการและค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี
ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่มดัชนี sSET

Relationship between the Components of Corporate Governance and Audit Fees of
Listed Companies in the Stock Exchange of Thailand, sSET Index

กฤตยกมล ธานิสพงศ์ พัชราวดี กุลบุญญา ฤติมา มุ่งหมาย และวัชรพงศ์ พัดทาป

Krittayakamon Thanispong Patcharawadee Kunboonya Ruetima Mungmai

and Watcharapong Padtap 97-110

การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ของเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยงเพื่อป้องกันการกระทำความผิด
และการก่อปัญหาสังคม

A Paradigm Shift in the Delinquency Prevention of Crimes and Social Problems
among At-risk Children and Youths

สุวรรณา คุณดิลกณัฐวสา เอกลักษณ์ นาคพ่วง กิตติพัฒน์ คงมะกล้า รชต คุณดิลกณัฐวสา

และไชยรัตน์ ปราณี

Suwanha Khundiloknattawasa Aekkalak Nakphoung Kittipat Kongmaklom

Rachata Khundiloknatawasa and Chairat Pranee..... 111-121

สารบัญ (ต่อ)

บทความวิจัย

ผลกระทบของการจัดการเงินทุนหมุนเวียน การจัดการสภาพคล่องและการจัดการหนี้
ที่มีต่อความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจกลุ่มพาณิชย์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

The Impact of Working Capital Management, Liquidity and Debt Management on
the Profitability of Commercial Sector in Stock Exchange of Thailand

อภิชาติ ลิ้มเมธี

Apichat Limmethee.....125-137

ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนและแนวทางการดำเนินงานในการบำบัดน้ำเสีย คลองลำผักชี
กรณีศึกษาตลาดยิ่งเจริญ

Social Return on Investment (SROI) and Operational Guidelines for Wastewater
Treatment at Klong Lam Phak Chi: A Case Study of Ying Charoen Market

กิตติวรรณ สินธุนาวา และพัฒน์พงษ์ จันทร์ควง

Kittiwat Sinthunava and Pattanaphong Chankuang.....138-150

การวิเคราะห์เปรียบเทียบวลีและประโยคในหนังสือภาษาจีนของอุตสาหกรรมนวดและสปา

A Comparative Study of Phrases and Sentences in Chinese Textbooks for Massage
and Spa Industry

นัฐวุฒิ ปิ่นะการัง และวุฒิพงษ์ ประพันธ์มิตร

Natthawut Pinakarang and Wuttipong Prapantamit.....151-165

สารบัญ (ต่อ)

บทความวิชาการ

แนวทางการสร้างแบรนด์สินค้าชุมชนอยุธยาสู่ความสำเร็จในตลาดโลก: การผสานวัฒนธรรม
และความยั่งยืนของผ้าลายอย่างอยุธยา

Guidelines for Building Ayutthaya Community Branding towards Global Success:
Integrating Culture and Sustainability of Ayutthaya Patterned Fabrics

ฤดีชนก รุ่งเรืองไมตรี นฤดม ต่อเทียนชัย และกวิน ช่วยแก้ว

Ruedecheanok Rungruangmaitree Narudom Tortheinchai and Kawin Chuaikaew.....166-176

อายุความตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539

กรณีการเรียกทายาทให้รับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทน

Prescription according to the Tortious Liability of Officials Act B.E. 2539

In case of Calling the Beneficiary to Pay Compensation

อาคม ใจั่นแดง

Arkorn Ngondang.....177-186

มาตรการทางกฎหมายในการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม

Legal Measures Presenting News Related to Justice Process

ศราริตา แจ้งพันธ์

Sarita Jangpan.....187-198

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจนเนอเรชันวายในประเทศไทย

Causal Factors Influencing Continuous Purchase Intention of Fashion Products on the Shopee Application of Generation Y Consumers in Thailand

อังการ คชะวังศรี¹ และสมชาย เล็กเจริญ^{2*}
Angkan Kachawangsi¹ and Somchai Lekcharoen^{2*}

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาและตรวจสอบความสอดคล้องของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจนเนอเรชันวายในประเทศไทย และ 2) ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจนเนอเรชันวายในประเทศไทย รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามออนไลน์ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ที่เคยซื้อสินค้าแฟชั่นบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้ง และพักอาศัยอยู่ในประเทศไทย มีอายุระหว่าง 29-44 ปี จำนวน 372 คน สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และแบบจำลองสมการโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่า แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการตลาดบนโซเชียลมีเดีย 2) ด้านการรับรู้คุณค่า 3) ด้านการสร้างประสบการณ์ที่ดี และ 4) ด้านความตั้งใจซื้ออย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นอย่างดี โดยพิจารณาจากค่า $CMIN/df = 2.045$, ค่า $GFI = 0.938$, ค่า $AGFI = 0.901$, ค่า $SRMR = 0.033$, ค่า $RMSEA = 0.060$ และค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ = 0.82 แสดงว่าตัวแปรในแบบจำลองสามารถอธิบายความแปรปรวนของความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจนเนอเรชันวายได้ร้อยละ 82 พบว่า ปัจจัยด้านการตลาดบนโซเชียลมีเดีย และปัจจัยด้านการสร้างประสบการณ์ที่ดีมีอิทธิพลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องตามลำดับ ซึ่งผู้ประกอบการควรคำนึงถึงการตลาดบนโซเชียลมีเดีย และการสร้างประสบการณ์ที่ดี เป็นสำคัญเพื่อให้เกิดความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : ปัจจัยเชิงสาเหตุ, ความตั้งใจซื้ออย่างต่อเนื่อง, ช้อปปิ้ง, เจนเนอเรชันวาย

¹ สาขาวิชาเทคโนโลยีสื่อสารสังคม วิทยาลัยนวัตกรรมการดิจิทัลเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยรังสิต
Department of Social Media Technology, College of Digital Innovation Technology, Rangsit University
E-mail : angkan.k67@rsu.ac.th

^{2*} สาขาวิชาเทคโนโลยีสื่อสารสังคม วิทยาลัยนวัตกรรมการดิจิทัลเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยรังสิต
Department of Social Media Technology, College of Digital Innovation Technology, Rangsit University
E-mail : somchai.l@rsu.ac.th

*Corresponding author

Abstract

The article aimed 1) to develop and validate a causal relationship model of the continuous purchase intention of fashion products on the Shopee application of Generation Y consumers in Thailand; and 2) to study causal factors influencing the continuous purchase intention of fashion products on the Shopee application among Generation Y consumers in Thailand. This study was quantitative research. The tools were online questionnaires. The sample was 372 consumers who bought fashion products on the Shopee application and resided in Thailand, aged between 29 and 44 years. The statistics used in the data analysis were frequency, percentage, confirmatory factor analysis, and structural equation model. The results of this research were the development of the causal relationship models consisting of 4 components: 1) social media marketing, 2) perceived value, 3) immersive experience, and 4) continuous purchase intention. The model was consistent with the empirical data to a great extent. The statistic shows that $CMIN/df = 2.045$, $GFI = 0.938$, $AGFI = 0.901$, $SRMR = 0.033$, and $RMSEA = 0.060$. The final model yielded a predictive coefficient of 0.82, indicating that the variables in the model can explain 82% of the variance in the continuous purchase intention of fashion products on the Shopee application among Generation Y consumers. It found that the factors of creating a social media marketing and immersive experience had a direct influence on the continuous purchase intention for fashion products. Entrepreneurs should prioritise creating a social media marketing and immersive experience to foster long-term purchase intentions.

Keywords: Causal Factors, Continuous Purchase Intention, Shopee, Generation Y

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

พฤติกรรมกรรมการซื้อสินค้าแฟชั่นของผู้บริโภคในยุคดิจิทัลได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะในกลุ่มเจนเอเรชันวาย หรือ Millennials หรือผู้ที่เกิดในช่วง พ.ศ. 2524–2539 (Pew Research Center, 2019) ซึ่งเป็นกลุ่มที่เติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ต มีความคุ้นเคยกับการใช้สมาร์ทโฟนและแอปพลิเคชันในชีวิตประจำวัน ทำให้การซื้อสินค้าออนไลน์กลายเป็นส่วนหนึ่งของไลฟ์สไตล์ที่สะดวกสบายและตอบสนองความต้องการที่รวดเร็ว (Mandala Team, 2566) จากผลการสำรวจของ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (2565) พบว่า ประเภทสินค้าที่กลุ่มเจนเอเรชันวายชื่นชอบมากที่สุดคือ เสื้อผ้า รองเท้า อุปกรณ์กีฬา และเครื่องประดับ ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 76.26 ซึ่งสูงกว่ากลุ่มอายุอื่น ๆ เช่น เจนเอเรชันแซดที่มีสัดส่วนร้อยละ 73.87 และเจนเอเรชันเอ็กซ์ที่มีร้อยละ 64.71 ข้อมูลนี้สะท้อนถึงความสำคัญที่กลุ่มเจนเอเรชันวายให้กับสินค้าแฟชั่นและการแสดงออกผ่านการแต่งกาย มักแสวงหาสินค้าแฟชั่นที่ตอบโจทย์ความเป็นตัวเองและเทรนด์ล่าสุด การซื้อสินค้าแฟชั่นออนไลน์ตอบสนองความต้องการได้เป็นอย่างดี เพราะผู้บริโภคสามารถเข้าถึงตราสินค้าจากทั่วโลก ไม่จำกัดเพียงสินค้าในท้องถิ่น (ธนาคารกสิกรไทย, 2564) นอกจากนี้เจนเอเรชันวายยังสามารถเปรียบเทียบราคา อ่านรีวิว และดูภาพสินค้าจากผู้ใช้งานได้อย่างละเอียด ซึ่งช่วยในการตัดสินใจซื้อได้ดียิ่งขึ้น ความสะดวกสบายในการสั่งซื้อได้ตลอด 24 ชั่วโมง และการจัดส่งถึงบ้านยังตอบโจทย์วิถีชีวิตที่เร่งรีบของคนยุคใหม่ (Cotactic, 2565)

การเติบโตของตลาดสินค้าแฟชั่นออนไลน์ยังสะท้อนให้เห็นผ่านการใช้แอปพลิเคชันช้อปปิ้งเป็นแอปพลิเคชันอันดับ 4 ในประเทศไทยที่มียอดดาวน์โหลดสูงสุดในปี 2566 แต่เป็นจัดเป็นอันดับ 1 ของแอปพลิเคชันกลุ่มตลาดกลางอิเล็กทรอนิกส์ (e-Marketplace) (Simon Kemp, 2024) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเติบโตและความนิยมในหมู่ผู้บริโภคเจนเอเรชันวายที่เน้นการใช้งานมือถือในการทำธุรกรรมออนไลน์ ความสะดวกสบายที่แอปพลิเคชันนี้มอบให้ อาทิ

การแจ้งเตือนโปรโมชั่นแบบเรียลไทม์ การติดตามสถานะการจัดส่งแบบทันที และระบบสะสมเหรียญที่ช่วยให้ผู้ใช้สะสมคะแนนเพื่อแลกส่วนลดในการซื้อครั้งต่อไป เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้ออย่างต่อเนื่องของผู้บริโภค นอกจากนี้ข้อบ่งชี้ยังได้พัฒนาฟีเจอร์ที่ช่วยให้การช้อปปิ้งออนไลน์เป็นเรื่องสนุกและตอบโจทย์การใช้ชีวิตของคนรุ่นใหม่ เช่น การจัดกิจกรรมแฟลชเซลล์ที่สร้างความตื่นเต้น การช้อปปิ้งแบบไลฟ์สด รวมถึงระบบการจัดการร้านค้าที่มีประสิทธิภาพ (กองบรรณาธิการ Thairath Money, 2567) ช่วยให้ผู้ใช้สามารถตอบสนองต่อคำสั่งซื้อและส่งของของลูกค้าได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการสร้างประสบการณ์ และส่งเสริมให้ผู้บริโภคกลับมาซื้อซ้ำบนแพลตฟอร์มนี้อย่างต่อเนื่อง

การใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อโปรโมทสินค้า การสร้างประสบการณ์การช้อปปิ้งที่น่าประทับใจผ่านเว็บไซต์และแอปพลิเคชัน รวมถึงการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสินค้าคงคลังและระบบโลจิสติกส์ (Cartoon Tanaporn, 2564) ล้วนเป็นปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนการเติบโตของตลาดแฟชั่นออนไลน์ ทั้งนี้ในปัจจุบันผู้บริโภคให้การตอบรับกับการใช้การตลาดแบบเฉพาะบุคคล เช่น การนำเสนอสินค้าแนะนำตามพฤติกรรม การช้อปปิ้งของผู้บริโภค หรือการส่งข้อเสนอพิเศษให้กับลูกค้าที่เคยซื้อสินค้าจากตราสินค้านั้น ๆ ยังเป็นวิธีการที่สามารถดึงดูดความสนใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อังคาร คชะวักศรี และคณะ, 2566)

อย่างไรก็ตามการเติบโตที่รวดเร็วของตลาดแฟชั่นออนไลน์ยังเป็นโอกาสสำคัญสำหรับผู้ประกอบการรายใหม่ที่ต้องการเข้าสู่ตลาดนี้ การสร้างตราสินค้าที่มีเอกลักษณ์และสามารถตอบโจทย์ความต้องการของเจนเนอเรชันวายที่ชื่นชอบความเป็นเอกลักษณ์และการแสดงออกส่วนตัว จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ธุรกิจเติบโตอย่างยั่งยืนในตลาดที่มีการแข่งขันสูง นอกจากนี้ผู้ประกอบการยังควรให้ความสำคัญกับการปรับตัวให้เกิดความยืดหยุ่นในห่วงโซ่อุปทาน ลดเวลาในการออกสู่ตลาด และปรับตัวให้เข้ากับแนวโน้มและความต้องการของผู้บริโภคอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยให้ธุรกิจสามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืนในสภาวะที่มีการแข่งขันสูง (สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ, 2567)

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภค เจเนอเรชันวายในประเทศไทย ที่ใช้ศึกษาในครั้งนี้ ได้แก่ 1) ด้านการตลาดบนโซเชียลมีเดีย (Social Media Marketing) เป็นการที่ผู้ใช้มีส่วนร่วมและโต้ตอบกับแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย 2) ด้านการรับรู้คุณค่า (Perceived Value) เป็นการรับรู้ความคุ้มค่าของสินค้าหรือบริการเมื่อเทียบกับราคา 3) ด้านการสร้างประสบการณ์ที่ดี (Immersive Experience) เป็นการสร้างประสบการณ์ที่ดีจนผู้บริโภคซื้อหรือใช้บริการแล้วเกิดความประทับใจและบอกต่อ และ 4) ความตั้งใจซื้ออย่างต่อเนื่อง (Continuous Purchase Intention) เป็นการซื้อซ้ำจากความพึงพอใจและความชื่นชอบในสินค้าและตั้งใจที่จะซื้ออย่างต่อเนื่องในอนาคต ซึ่งหากผู้ประกอบการธุรกิจแพลตฟอร์มหรือผู้ประกอบการธุรกิจสินค้าแฟชั่น สามารถทราบถึงพฤติกรรมความตั้งใจซื้อของผู้บริโภคและสามารถวางกลยุทธ์ทางการตลาดได้อย่างเหมาะสมจะทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จได้

บทความวิจัยนี้นำเสนอการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจเนอเรชันวายในประเทศไทย ซึ่งเป็นแนวทางในการวางแผนกลยุทธ์การตลาดให้สามารถสร้างโอกาสในการแข่งขันและส่งผลให้ผู้บริโภคเกิดความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้ง

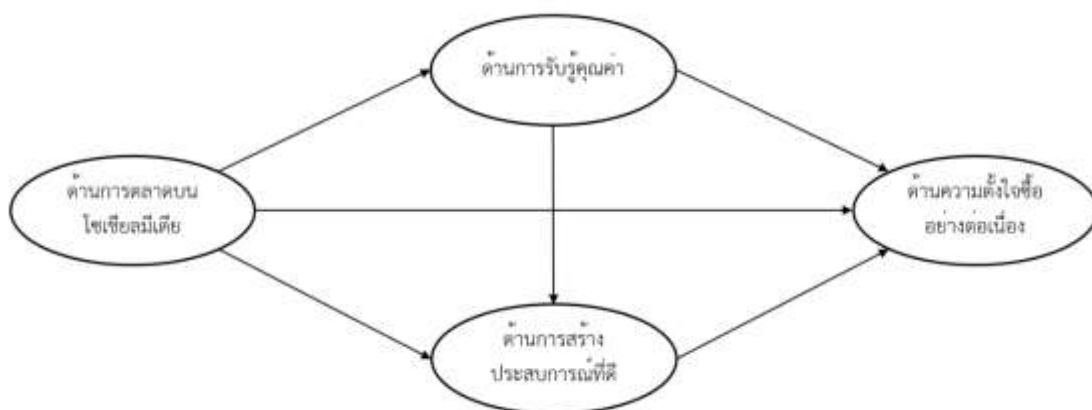
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อพัฒนาและตรวจสอบความสอดคล้องของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจเนอเรชันวายในประเทศไทย

1.2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจเนอเรชันวายในประเทศไทย

1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาศักยภาพเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจนเนอเรชันวายในประเทศไทย ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิดหรือทฤษฎีของ Tian and Lee (2022) มาปรับปรุงและพัฒนา โดยปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนช้อปปิ้ง ประกอบด้วย ด้านการตลาดบนโซเชียลมีเดีย ด้านการรับรู้คุณค่า ด้านการสร้างประสบการณ์ที่ดี ว่ามีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้ออย่างต่อเนื่อง (Continuous Purchase Intention) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้รับการรับรองด้านจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยรังสิต ภายใต้หมายเลขการรับรอง RSU-ERB2024-045 โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณที่ดำเนินการตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นผู้ที่เคยซื้อสินค้าแฟชั่นผ่านแอปพลิเคชันช้อปปิ้งและอาศัยอยู่ในประเทศไทย โดยมีช่วงอายุระหว่าง 29-44 ปี ซึ่งไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน

สำหรับกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย เป็นผู้ที่เคยซื้อสินค้าแฟชั่นผ่านแอปพลิเคชันช้อปปิ้งและอาศัยอยู่ในประเทศไทย โดยมีช่วงอายุระหว่าง 29-44 ปี จำนวน 372 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก ในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิเคราะห์แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่มีตัวแปรแฝง อ้างอิงจากแนวทางของ Kline (2011) ทั้งนี้ Schumacker and Lomax (2010) ได้เสนอว่า ตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร ควรมีจำนวนตัวอย่าง 10 เท่าเป็นอย่างน้อย หรือน้อยที่สุดที่ยอมรับได้จากค่าสถิติ Holster ที่ต้องมีความมากกว่า 200 (Hoelter, 1983) ในงานวิจัยนี้มีตัวแปรที่สังเกตได้ จำนวน 20 ตัวแปรสังเกตได้ $\times$ 10 กลุ่มตัวอย่าง ดังนั้นจึงใช้กลุ่มตัวอย่าง 200 คนเป็นอย่างน้อย

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามออนไลน์ (Online Questionnaire) จำนวน 1 ฉบับ ซึ่งได้รับการออกแบบให้ครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 คำถามคัดกรองเบื้องต้น จำนวน 2 ข้อ ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 4 ข้อ และตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่อง โดยข้อคำถามเป็นแบบมาตรประมาณค่า 7 ระดับ ตามมาตรวัดของลิเคิร์ต (Likert Scale) (Robinson, 2014) ได้แก่ 1) ด้านการตลาดบนโซเชียลมีเดีย 2) ด้านการรับรู้คุณค่า 3) ด้านการสร้างประสบการณ์ที่ดี และ 4) ด้านความตั้งใจซื้ออย่างต่อเนื่อง จำนวน 20 ข้อ

3.3 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถามดำเนินการโดยนำแบบสอบถามเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คนประเมินความเหมาะสมของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruence: IOC) ซึ่งพบว่ามีค่าอยู่ในช่วงระหว่าง 0.67-1.00 แสดงให้เห็นว่าแบบสอบถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาในระดับที่ยอมรับได้ หลังจากการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา แบบสอบถามถูกนำไปทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะตรงกับกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย ได้แก่ บุคคลที่เคยซื้อสินค้าแฟชั่นผ่านแอปพลิเคชันช้อปปิ้งและพักอาศัยอยู่ในประเทศไทย ซึ่งมีอายุระหว่าง 29-44 ปี จำนวน 60 คน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาคำนวณค่าความเชื่อมั่นโดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบัค (Cronbach's Alpha) เพื่อประเมินความสม่ำเสมอภายในของแบบสอบถาม พบว่าด้านการตลาดบนโซเชียลมีเดีย เท่ากับ 0.92 ด้านการรับรู้คุณค่า เท่ากับ 0.89 ด้านการสร้างประสบการณ์ที่ดี เท่ากับ 0.93 และด้านความตั้งใจซื้ออย่างต่อเนื่อง เท่ากับ 0.93 ในการประเมินค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ใช้วิธีการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบัค โดยพิจารณาเกณฑ์ค่าความเชื่อมั่นที่ 0.70 ขึ้นไป ตามข้อเสนอของ Hair et al. (2010) ซึ่งเป็นเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้ในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ หากค่าความเชื่อมั่นที่ได้อยู่ในระดับดังกล่าวหรือสูงกว่า บ่งชี้ว่าแบบสอบถามมีความสม่ำเสมอภายในที่ดีและสามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามผ่านทางออนไลน์ จากผู้ที่เคยซื้อสินค้าแฟชั่นบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งและพักอาศัยอยู่ในประเทศไทย โดยมีข้อคำถามคัดกรองจำนวน 2 ข้อ ได้แก่ 1) ท่านเคยซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งหรือไม่ และสถานที่พักอาศัย โดยเก็บข้อมูลจากการแบ่งปันลิงก์ URL ของแบบสอบถามออนไลน์ผ่านทางเฟซบุ๊กกลุ่ม เช่น กลุ่มรีวิวยา ยา สกินแคร์ เสื้อผ้า เครื่องสำอาง ของใช้ ทุกอย่าง! shopee: lazada กลุ่มซื้อเป่า shopee กลุ่มป้ายยาของถูกและดีของ Shopee/Lazada ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการระหว่างธันวาคม พ.ศ.2567 ถึงมกราคม พ.ศ.2568 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 2 เดือน โดยมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 400 คน หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม และสามารถคัดเลือกแบบสอบถามที่สมบูรณ์เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไปได้จำนวน 372 ชุด

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้ใช้ทั้งสถิติเชิงบรรยายและสถิติเชิงอนุมานเพื่อให้สามารถสรุปผลการศึกษาได้อย่างครบถ้วน โดยสถิติเชิงบรรยายใช้ในการอธิบายลักษณะข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่างผ่านค่าความถี่และร้อยละ เพื่อแสดงการกระจายตัวของข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวข้อง และสถิติเชิงอนุมานถูกนำมาใช้สำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และการวิเคราะห์แบบจำลองสมการเชิงโครงสร้าง เพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างแบบจำลองสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยอ้างอิงดัชนีความสอดคล้องของแบบจำลองตามเกณฑ์มาตรฐาน ได้แก่ $CMIN/df < 3.00$ (Ullman, 2001) $GFI \geq 0.90$ (Joreskog & Sorbom, 1984) $AGFI \geq 0.90$ (Schumacker & Lomax, 2004) $CFI \geq 0.90$ (Hu & Bentler, 1999) $RMSEA < 0.08$ (Schreiber et al., 2006) $SRMR < 0.08$ (Thompson, 2004) และ $Hoelter > 200$ (Hoelter, 1983) ค่าดัชนีเหล่านี้ใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาว่าแบบจำลองมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เพียงพอหรือไม่ และสามารถนำไปใช้เป็นเกณฑ์ในการปรับปรุงแบบจำลองให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 372 คน พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 274 คน คิดเป็นร้อยละ 68.50 มีอายุระหว่าง 32-34 ปี จำนวน 196 คน คิดเป็นร้อยละ 49 มีรายเฉลี่ยได้ต่อเดือน 15,000-20,000 บาท จำนวน 332 คน คิดเป็นร้อยละ 83 ประกอบอาชีพเจ้าของธุรกิจ / อาชีพอิสระ จำนวน 174 คน

คิดเป็นร้อยละ 43.50 และผู้ตอบแบบสอบถามเคยมีประสบการณ์ในการซื้อสินค้าแฟชั่นผ่านแอปพลิเคชันช้อปปิ้ง และพักอาศัยอยู่ในประเทศไทยทุกคน

4.2 ผลการพัฒนาแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจนเอรเจนวายในประเทศไทย พบว่า แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วยตัวแปรแฝงภายนอก จำนวน 1 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการตลาดบนโซเชียลมีเดีย และตัวแปรแฝงภายใน จำนวน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการรับรู้คุณค่า 2) ด้านการสร้างประสบการณ์ที่ดี และ 3) ด้านความตั้งใจซื้ออย่างต่อเนื่อง และการตรวจสอบแบบจำลองการวัด (Measurement Model) โดยผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) แสดงให้เห็นว่าความเชื่อมั่นของความสอดคล้องภายในของข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ โดยค่าความเชื่อมั่นรวมของตัวแปรแฝง ของตัวแปรแฝงทุกตัวมีค่ามากกว่า 0.70 และค่าความเชื่อมั่นครอนบาร์อัลฟา มีค่ามากกว่า 0.70 ซึ่งบ่งชี้ว่าการวัดตัวแปรแฝงทั้งหมดในแบบจำลองมีความน่าเชื่อถือ (Hair et al., 2014) นอกจากนี้ การวิเคราะห์ความตรงเชิงสอดคล้อง พบว่า ค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่ถูกสกัด (Average Variance Extracted: AVE) ของตัวแปรแฝงทุกตัวมีค่ามากกว่า 0.50 จึงสามารถสรุปได้ว่าทุกตัวแปรแฝงในแบบจำลองมีความตรงเชิงสอดคล้อง (Hair et al., 2014) สำหรับการประเมินความน่าเชื่อถือของตัวแปรที่สามารถสังเกตได้ ผลการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมดมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบภายนอก (Outer Loadings) มากกว่า 0.70 ซึ่งเป็นหลักฐานยืนยันว่าตัวแปรสังเกตได้ในแบบจำลองมีความน่าเชื่อถือเพียงพอ ทั้งนี้รายละเอียดผลการวิเคราะห์แสดงอยู่ในตารางที่ 1 (Hair et al., 2014) ดังนี้

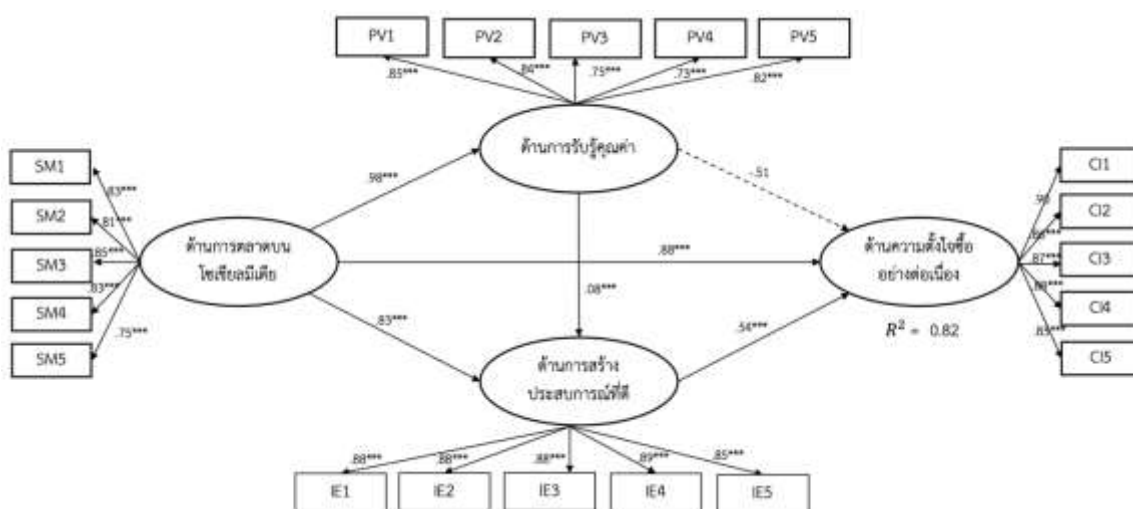
ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแบบจำลองการวัด (Measurement Model)

ตัวแปรแฝงและ ตัวแปรสังเกตได้	Mean	SD	Construct Validity ใช้ CFA				CR	AVE
			CMIN/df	p	RMSEA	GFI		
ด้านการตลาดบนโซเชียลมีเดีย (SM)	6.49	0.77	2.29	0.052	0.015	0.987	0.92	0.71
1.สนใจในโฆษณาสินค้าตรงกับความต้องการ (SM1)	6.46	0.99	Outer Loading = 0.83					
2.สนใจโฆษณาที่มีรูปภาพ (SM2)	6.54	0.82	Outer Loading = 0.81					
3.สนใจโฆษณาที่มีวิดีโอเกี่ยวกับสินค้าแฟชั่น (SM3)	6.46	0.89	Outer Loading = 0.85					
4.สนใจโฆษณาที่แสดงรายละเอียดและตัวอย่างสินค้าแฟชั่นที่ชัดเจน (SM4)	6.54	0.86	Outer Loading = 0.83					
5.สนใจโฆษณาที่แสดงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสินค้าแฟชั่น (SM5)	6.46	0.87	Outer Loading = 0.75					
ด้านการรับรู้คุณค่า (PV)	6.56	0.66	1.25	0.285	0.025	0.990	0.90	0.65
1.ราคาเหมาะสมกับคุณภาพ (PV1)	6.54	0.79	Outer Loading = 0.85					
2.ราคาถูกกว่าแอปพลิเคชันอื่น ๆ (PV2)	6.54	0.80	Outer Loading = 0.84					
3.คุ้มค่ากับเงินที่จ่ายไป (PV3)	6.62	0.69	Outer Loading = 0.75					
4.ราคาสมเหตุสมผล (PV4)	6.55	0.82	Outer Loading = 0.73					
5.ราคาเหมาะสมกับสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบัน (PV5)	6.55	0.81	Outer Loading = 0.82					
ด้านการสร้างประสบการณ์ที่ดี (IE)	6.56	0.70	2.67	0.445	0.000	0.990	0.93	0.74
1.มีประสบการณ์ที่ดีในการซื้อสินค้า (IE1)	6.57	0.72	Outer Loading = 0.88					
2.ประสบการณ์ที่ดีในการเลือกชมสินค้า (IE2)	6.55	0.75	Outer Loading = 0.88					
3.มีประสบการณ์ที่ดีในการตอบคำถามของแอดมิน (IE3)	6.51	0.79	Outer Loading = 0.88					
4.มีประสบการณ์ที่ดีจากบริการจัดส่งสินค้าอย่างรวดเร็ว (IE4)	6.53	0.74	Outer Loading = 0.89					
5.มีประสบการณ์ที่ดีจากบริการหลังการขาย (IE5)	6.52	0.88	Outer Loading = 0.85					
ด้านความตั้งใจซื้ออย่างต่อเนื่อง (CI)	6.52	0.77	9.89	0.421	0.061	0.990	0.93	0.74
1.แนะนำให้คนรู้จักมาซื้อสินค้า (CI1)	6.54	0.86	Outer Loading = 0.90					
2.ตั้งใจจะกลับมาซื้อซ้ำในอนาคต (CI2)	6.53	0.79	Outer Loading = 0.86					
3.ตั้งใจจะกลับมาซื้อซ้ำอย่างต่อเนื่อง (CI3)	6.52	0.88	Outer Loading = 0.87					

ตัวแปรแฝงและ ตัวแปรสังเกตได้	Mean	SD	Construct Validity ใช้ CFA				CR	AVE
			CMIN/df	p	RMSEA	GFI		
4.มีแนวโน้มที่จะกลับมาซื้อสินค้า (CI4)	6.48	0.88	Outer Loading = 0.88					
5.ตั้งใจจะกลับมาซื้อซ้ำสินค้าบนออนไลน์มากกว่าไปซื้อที่หน้าร้าน (CI5)	6.53	0.89	Outer Loading = 0.85					

4.3 ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์บ่งชี้ว่าแบบจำลองมีความสอดคล้องและกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่ดี โดยพิจารณาจากค่าไคสแควร์สัมพันธ์ (CMIN/df) เท่ากับ 2.045 ซึ่งอยู่ในช่วงที่เหมาะสม นอกจากนี้ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบจำลอง ได้แก่ ค่า GFI เท่ากับ 0.938, AGFI เท่ากับ 0.901 และ CFI เท่ากับ 0.938 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด โดยค่า GFI, AGFI และ CFI ควรอยู่ระหว่าง 0.90-1.00 ส่วนค่าดัชนีความสอดคล้องอื่น ๆ ได้แก่ ค่า RMSEA เท่ากับ 0.060 และค่า SRMR เท่ากับ 0.033 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดว่าค่าดังกล่าวควรต่ำกว่า 0.08 นอกจากนี้ ค่า Hoelter เท่ากับ 237 ซึ่งมากกว่า 200 บ่งชี้ว่าแบบจำลองสามารถอธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุได้อย่างเหมาะสม จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นเพื่ออธิบายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแพชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคกลุ่มเจนเอเรชันวายในประเทศไทย มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังแสดงในภาพที่ 2

$$\chi^2 = 269.99, df=132, CMIN/df = 2.045, GFI = 0.938, AGFI = 0.901, CFI = 0.983, SRMR = 0.033, RMSEA = 0.060, Hoelter = 237$$

ภาพที่ 2 ค่าสถิติของแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุความตั้งใจซื้อสินค้าแพชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจนเอเรชันวายในประเทศไทย (แบบจำลองที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์)

4.4 ผลการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแพชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจนเอเรชันวายในประเทศไทย พบว่า ปัจจัยด้านความตั้งใจซื้อสินค้าแพชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งได้รับอิทธิพลทางตรงมากที่สุดจากด้านการตลาดบนโซเชียลมีเดีย มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.88 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และได้รับอิทธิพลทางตรงรองมาจากด้านการสร้างประสบการณ์ที่ดี มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.54 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ดังภาพที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าอิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อมที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจนเอเรชันวายในประเทศไทย

Direct Effect	β	SE	T	p-Value	Conclusion
H1 : SM $\rightarrow$ PV	.975	.040	22.222	***	สนับสนุน
H2 : SM $\rightarrow$ CI	.875	.187	3.625	***	สนับสนุน
H3 : SM $\rightarrow$ IE	.826	.182	7.513	***	สนับสนุน
H4 : PV $\rightarrow$ CI	-.509	.298	-6.461	.080	ไม่สนับสนุน
H5 : PV $\rightarrow$ IE	.082	.215	5.261	***	สนับสนุน
H6 : IE $\rightarrow$ CI	.542	.126	7.139	***	สนับสนุน
Indirect Effect	Coeff.				
SM $\rightarrow$ PV $\rightarrow$ CI	.065			.003	สนับสนุน
SM $\rightarrow$ IE $\rightarrow$ CI	.045			.005	สนับสนุน
PV $\rightarrow$ IE $\rightarrow$ CI	.196			.004	สนับสนุน

หมายเหตุ *** $p \leq .001$, ** $p \leq .01$, * $p \leq .05$ SM = ด้านการตลาดบนโซเชียลมีเดีย, PV = ด้านการรับรู้คุณค่า, IE = ด้านการสร้างประสบการณ์ที่ดี, CI = ด้านความตั้งใจซื้ออย่างต่อเนื่อง

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงสูงสุดต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจนเอเรชันวายในประเทศไทย คือ ปัจจัยด้านการตลาดบนโซเชียลมีเดีย มีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.875 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 รองลงมาคือปัจจัยด้านการสร้างประสบการณ์ที่ดี โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.542 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และปัจจัยทางอ้อมที่ส่งผลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นมากที่สุดมาจากการรับรู้คุณค่าที่ส่งผ่านการสร้างประสบการณ์ที่ดี โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.196 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

5. อภิปรายผล

ผู้วิจัยอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ดังนี้

5.1 แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจนเอเรชันวายในประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Tian and Lee (2022) และผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าแบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่ดี โดยพิจารณาจากค่าสถิติไค-สแควร์ (χ^2) เท่ากับ 269.99 ค่าไคสแควร์สัมพันธ์ (CMIN/df) เท่ากับ 2.045 ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 132 ค่า GFI เท่ากับ 0.938 ค่า AGFI เท่ากับ 0.901 ค่า SRMR เท่ากับ 0.033 และค่า RMSEA เท่ากับ 0.060 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด ได้แก่ CMIN/df > 3.00 (Ullman, 2001) GFI $\geq$ 0.90 (Joreskog & Sorbom, 1984) AGFI $\geq$ 0.90 (Schumacker & Lomax, 2004) RMSEA < 0.08 (Schreiber et al., 2006) และ SRMR < 0.08 (Thompson, 2004) นอกจากนี้ค่า Hoelter > 200 (Hoelter, 1983) สะท้อนให้เห็นว่าแบบจำลองที่พัฒนาขึ้นสามารถอธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุได้อย่างเหมาะสม และมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่ยอมรับได้

5.2 ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจนเอเรชันวายในประเทศไทย ดังนี้

5.2.1 ปัจจัยด้านความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจนเอเรชันวายในประเทศไทย ได้รับอิทธิพลทางตรงจากปัจจัยด้านการตลาดบนโซเชียลมีเดียมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริโภคเจนเอเรชันวายให้ความสนใจกับโฆษณาที่ตรงกับความต้องการส่วนบุคคล โดยเฉพาะโฆษณาที่มีรูปภาพหรือวิดีโอแสดงสินค้าแฟชั่นอย่างชัดเจน ซึ่งช่วยให้เห็นรายละเอียดและเข้าใจลักษณะสินค้าได้ง่ายขึ้น อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับข้อมูล

ข่าวสารเกี่ยวกับสินค้าแฟชั่นที่อัปเดตและครบถ้วน จึงทำให้การตลาดบนโซเชียลมีเดียมีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องมากที่สุดในกลุ่มผู้บริโภคกลุ่มนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นันทพัทธ์ โนนศรีเมือง และสดชื่น อุตอามาศย์ (2565) ได้ศึกษาผลกระทบของการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อความตั้งใจซื้อสินค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมของผู้บริโภคเจนเนอเรชันวาย พบว่าการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์มีความสัมพันธ์และผลกระทบเชิงบวกกับความตั้งใจซื้อผลิตภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อมของผู้บริโภคเจนเนอเรชันวาย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วงศกร มหาเรือนทรง และสมชาย เล็กเจริญ (2568) ได้ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคบนแอปพลิเคชันติ๊กต็อกช้อปปิ้งของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่าด้านการตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคบนแอปพลิเคชันติ๊กต็อกช้อปปิ้ง ดังนั้นผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการออกแบบและนำเสนอเนื้อหาโฆษณาบนโซเชียลมีเดียให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคเจนเนอเรชันวายโดยเน้นการใช้ภาพและวิดีโอที่สื่อถึงสินค้าแฟชั่นอย่างชัดเจน พร้อมทั้งให้ข้อมูลที่ครบถ้วน ทันสมัย และน่าเชื่อถือ เพื่อสร้างความน่าสนใจและกระตุ้นให้เกิดความตั้งใจซื้ออย่างต่อเนื่อง

5.2.2 ปัจจัยด้านความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภค เจเนอเรชันวายในประเทศไทย ได้รับอิทธิพลทางตรงรองลงมาจากปัจจัยด้านการสร้างประสบการณ์ที่ดีมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความต้องการของลูกค้าที่ได้รับประสบการณ์ที่ดีในการซื้อสินค้า การเลือกชมสินค้า การตอบคำถามของแอดมิน หรือได้รับประสบการณ์ที่ดีจากบริการจัดส่งสินค้าอย่างรวดเร็ว ตลอดจนการได้รับประสบการณ์ที่ดีจากบริการหลังการขาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิรพล ประสพสุข และสุมาลย์ ปานคำ (2566) ได้ศึกษาสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อเครื่องสำอางอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคในประเทศไทย พบว่าปัจจัยด้านการสร้างประสบการณ์ที่ดีเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อความตั้งใจซื้อเครื่องสำอาง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิศิษฐ์ ฤทธิบุญไชย และคณะ (2567) ได้ศึกษาส่วนประสมทางการตลาดสมัยใหม่ที่มีผลต่อความตั้งใจซื้อซ้ำในการช้อปปิ้งออนไลน์ของลูกค้าในกรุงเทพฯ และปริมณฑล พบว่าปัจจัยด้านการสร้างประสบการณ์ที่ดีผลต่อความตั้งใจซื้อซ้ำในการช้อปปิ้งออนไลน์ของลูกค้าในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ดังนั้นผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการสร้างประสบการณ์ที่ดีในทุกขั้นตอนของการซื้อสินค้าออนไลน์บนแพลตฟอร์มช้อปปิ้ง โดยเน้นความสะดวกสบายในการเลือกชมสินค้า การบริการลูกค้าอย่างรวดเร็วและเป็นมิตร รวมถึงการจัดส่งสินค้าที่รวดเร็วและตรงเวลา ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะเพิ่มความพึงพอใจของลูกค้าส่งผลให้ความตั้งใจซื้ออย่างต่อเนื่อง

5.2.3 ปัจจัยด้านความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภค เจเนอเรชันวายในประเทศไทย ได้รับอิทธิพลทางอ้อมมาจากการรับรู้คุณค่าที่ส่งผ่านการสร้างประสบการณ์ที่ดี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริโภครู้สึกว่าราคาสินค้ามีความเหมาะสมกับคุณภาพ คู่ค้ากับเงินที่จ่าย และสอดคล้องกับสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบัน อีกทั้งยังรู้สึกว่าราคาถูกกว่าแอปพลิเคชันอื่นและมีความสมเหตุสมผล ซึ่งส่งผลให้เกิดการรับรู้คุณค่าที่ดีต่อสินค้าแฟชั่นบนแอปพลิเคชัน เมื่อผู้บริโภครับรู้คุณค่าในตัวสินค้าจึงมีแนวโน้มที่จะได้รับประสบการณ์ที่ดีในกระบวนการซื้อ ไม่ว่าจะเป็นความพึงพอใจในการเลือกชมสินค้า การตอบคำถามที่รวดเร็ว การจัดส่งที่มีประสิทธิภาพ ไปจนถึงบริการหลังการขายที่น่าประทับใจ ซึ่งประสบการณ์เชิงบวกเหล่านี้ช่วยส่งเสริมให้เกิดความไว้วางใจและความผูกพันต่อแพลตฟอร์มท้ายที่สุดการรับรู้คุณค่าผ่านประสบการณ์ที่ดีนี้นำไปสู่ความตั้งใจซื้ออย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Tian and Lee (2022) ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความตั้งใจในการซื้อผลิตภัณฑ์แฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนอีคอมเมิร์ซโซเชียล พบว่าความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องได้รับอิทธิพลจากการรับรู้คุณค่าที่ส่งผ่านการสร้างประสบการณ์ที่ดี ดังนั้นผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการกำหนดราคาสินค้าให้เหมาะสมกับคุณภาพและสถานะเศรษฐกิจ ตลอดจนพัฒนาประสบการณ์การใช้งานที่ดีในทุกขั้นตอนของการซื้อขาย ตั้งแต่การนำเสนอข้อมูลสินค้าอย่างชัดเจน การบริการที่ตอบสนองรวดเร็ว ไปจนถึงการจัดส่งและบริการหลังการขาย เพื่อกระตุ้นให้เกิดความตั้งใจซื้ออย่างต่อเนื่อง

6. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

6.1 ข้อเสนอแนะในการวิจัย

6.1.1 ปัจจัยด้านการตลาดบนโซเชียลมีเดียเป็นปัจจัยที่มีผลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจนเนอเรชันวายในประเทศไทยมากที่สุด ดังนั้นผู้ประกอบการควรออกแบบและนำเสนอเนื้อหาโฆษณาบนโซเชียลมีเดียให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคเจนเนอเรชันวายโดยเน้นการใช้ภาพและวิดีโอที่สื่อถึงสินค้าแฟชั่นอย่างชัดเจน พร้อมทั้งให้ข้อมูลที่ครบถ้วน ทันสมัย และน่าเชื่อถือ เพื่อสร้างความน่าสนใจและกระตุ้นให้เกิดความตั้งใจซื้ออย่างต่อเนื่อง

6.1.2 ปัจจัยด้านการสร้างประสบการณ์ที่ดีเป็นปัจจัยที่มีผลทางตรงต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจนเนอเรชันวายในประเทศไทยมากที่สุด ดังนั้นผู้ประกอบการที่ขายสินค้าแฟชั่นควรนำเสนอตามความต้องการของลูกค้าที่ได้รับประสบการณ์ที่ดีในการซื้อสินค้า การเลือกชมสินค้า การตอบคำถามของแอดมิน หรือได้รับประสบการณ์ที่ดีจากบริการจัดส่งสินค้าอย่างรวดเร็ว ตลอดจนการได้รับประสบการณ์ที่ดีจากบริการหลังการขาย

6.1.3 ปัจจัยด้านการสร้างประสบการณ์ที่ดี และการรับรู้คุณค่า เป็นปัจจัยที่มีผลทางอ้อมต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจนเนอเรชันวายในประเทศไทยมากที่สุด ดังนั้นผู้ประกอบการควรให้ความสำคัญกับการกำหนดราคาสินค้าให้เหมาะสมกับคุณภาพและสถานะเศรษฐกิจ ตลอดจนพัฒนาประสบการณ์การใช้งานที่ดีในทุกขั้นตอนของการซื้อขาย ตั้งแต่การนำเสนอข้อมูลสินค้าอย่างชัดเจน การบริการที่ตอบสนองรวดเร็ว ไปจนถึงการจัดส่งและบริการหลังการขาย เพื่อกระตุ้นให้เกิดความตั้งใจซื้ออย่างต่อเนื่อง

6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าแฟชั่นอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคเจนเนอเรชันวายในประเทศไทย ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในภาคธุรกิจ โดยควรให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านการตลาดบนโซเชียลมีเดียและการสร้างประสบการณ์ที่ดี สำหรับการวิจัยในอนาคตควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่ไม่ได้ครอบคลุมในงานวิจัยนี้ เช่น ปัจจัยด้านการรับรู้ความเสี่ยง ปัจจัยด้านส่วนประสมทางการตลาดออนไลน์ และปัจจัยด้านการตัดสินใจซื้อ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

7. เอกสารอ้างอิง

- กองบรรณาธิการ Thairath Money. (16 พฤษภาคม 2567). โลฟสดขายของทำเงินดีเกินคาด ไตรมาสแรกปี 67 SEA บริษัทแม่ Shopee กวาดรายได้ 3.7 หมื่นล้าน. *Thairath Money*. https://www.thairath.co.th/money/tech_innovation/tech_companies/2786048
- จิรพล ประสพสุข, และสุมาลย์ ปานคำ. (2566). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อเครื่องสำอางอย่างต่อเนื่องบนแอปพลิเคชันช้อปปิ้งของผู้บริโภคในประเทศไทย. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 6(4), 2024–2041. https://so04.tci-haijo.org/index.php/jmhs1_s/article/view/265077
- ธนากรกลกิจไทย. (2564). *E-commerce ปี 64 คาดมูลค่าตลาดโต 30% กำลังซื้อและการแข่งขัน...ยังเป็นโจทย์หินของผู้ประกอบการ*. <https://www.kasikornresearch.com/th/analysis/k-social-media/Pages/E-Commerce-FB-14-10-21.aspx>
- นันทพันธ์ โนนศรีเมือง, และสดชื่น อุตามาตรย์. (2565). ผลกระทบของการสื่อสารการตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อความตั้งใจซื้อสินค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมของผู้บริโภคเจนเนอเรชันวาย (Generation Y). *วารสารการบัญชีและการจัดการ*, 14(3), 36–49. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/mbs/article/view/251986>

- วงศ์กร มหาเรือนทรง, และสมชาย เล็กเจริญ. (2568). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคบนแอปพลิเคชันตีกต็อกช็อปของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย*, 7(2), 345-358. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemri/article/view/277834>
- วิศิษฐ์ ฤทธิบุญไชย, แพรพรรณ ตรีชั้น, จิราวรรณ เทียนดอนไพร, และธัญญามาส อุบริพุทธิ. (2567). ส่วนประสมทางการตลาดสมัยใหม่ที่มีผลต่อความตั้งใจซื้อซ้ำในการช้อปปิ้งออนไลน์ของลูกค้าในกรุงเทพฯ และปริมณฑล. *วารสารปรัชญาดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, 3(2), 31-47. <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dpsj/article/view/3862/2889>
- สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ. (2567). รายงานสรุปสถานการณ์และภาวะอุตสาหกรรมสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มไทย เดือนสิงหาคม 2567. <https://km.fti.or.th/wp-content/uploads/2024/09/2>
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2565). การสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย. <https://www.etda.or.th/th/Useful-Resource/publications/iub2022>
- อังคาร คชะว้างศรี, อนพัทย์ พัฒนวงศ์วัฒน์, และวรลักษณ์ เขียวมีสวน. (2566). กลยุทธ์การสร้างประสบการณ์แบบเฉพาะบุคคลเพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน และการสร้างความแตกต่างเหนือคู่แข่งชั้นให้แก่ธุรกิจค้าปลีกในประเทศไทย. *วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์*, 25(3), 257-270. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/msaru/article/view/271145/181556>
- Cartoon Tanaporn. (2564). CASE STUDY: ทำไม Shopee ถึงเป็นแพลตฟอร์ม E-Commerce ที่โตไวที่สุดในอาเซียน. The Growth Master. <https://thegrowthmaster.com/case-study/shopee>
- Cotectic. (2565). Gen Y คืออะไร? ลักษณะนิสัยและ Lifestyle ที่ควรรู้!. <https://www.cotactic.com/blog/generation-y/>
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis: A global perspective* (7th ed.). Pearson.
- Hair, J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2014). *A primer on Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM)*. Sage.
- Hoelter, J. W. (1983). The effects of role evaluation and commitment on identity salience. *Social Psychology Quarterly*, 46(2), 140-147. <https://doi.org/10.2307/3033850>
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6(1), 1-55. <https://doi.org/10.1080/10705519909540118>
- Joreskog, K. G., & Sorbom, D. (1984). *Advances in factor analysis and structural equation models*. Rowman & Littlefield.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford Press.
- Mandala Team. (2566). เจาะลึก Generation ต่าง ๆ พร้อมเทรนด์พฤติกรรมบนโลกโซเชียล. Mandala AI. <https://blog.mandalasystem.com/th/generation>
- Noh, Y., & Ahn, N. Y. (2025). Millennials' perceived value and intention to purchase athleisure products: The mediating role of desire for conspicuous consumption. *International Journal of Sports Marketing and Sponsorship*, 26(1), 1-17. <https://doi.org/10.1108/IJMS-06-2024-0122>
- Pew Research Center. (2019). *Defining generations: Where millennials end and generation Z begins*. <https://www.pewresearch.org>
- Robinson, J. (2014). *Likert scale*. Springer International Publishing.

- Schreiber, J. B., Stage, F. K., King, J., Nora, A., & Barlow, E. A. (2006). Reporting structural equation modeling and confirmatory factor analysis results: A review. *The Journal of Educational Research*, 99(6), 323–337. <https://doi.org/10.3200/JOER.99.6.323-338>
- Schumacker, R. E., & Lomax, R. G. (2004). *A beginner's guide to structural equation modeling* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates.
- Schumacker, R. E., & Lomax, R. G. (2010). *A beginner's guide to structural equation modeling* (3rd ed.). Routledge.
- Simon Kemp. (2024). *Digital 2024: Thailand*. DataReportal. <https://datareportal.com/reports/digital-2024-thailand>
- Thompson, B. (2004). *Exploratory and confirmatory factor analysis: Understanding concepts and applications*. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10694-000>
- Tian, H., & Lee, Y. (2022). Factors affecting continuous purchase intention of fashion products on social e-commerce: SOR model and the mediating effect. *Entertainment Computing*, 41, 100474. <https://doi.org/10.1016/j.entcom.2021.100474>
- Ullman, M. T. (2001). The declarative/procedural model of lexicon and grammar. *Journal Psycholinguistic Research*, 30(1), 37-69. <https://doi.org/10.1023/A:1005204207369>

การประเมินเชิงปริมาณจิตวิญญาณของสถานที่ในอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (AHP): กรณีศึกษานิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ฉีหลู่

Quantitative Evaluation of Genius Loci in High-Tech Science Parks Using the Analytic Hierarchy Process (AHP): a Case Study of Qilu Software Park

หลิว กัง^{1*} รสา สุนทรายุทธ² และบุญชู บุญลิขิตศิริ³
Gang Liu^{1*} Rasa Suntrayuth² and Bunchoo Bunlikhitsiri³

บทคัดย่อ

ในการพัฒนาอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในยุคปัจจุบัน การออกแบบเชิงพื้นที่มักให้ความสำคัญกับฟังก์ชันการใช้งานและการสื่อสารเทคโนโลยีเป็นหลัก ขณะที่มักละเลยการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความเชื่อมโยงทางอารมณ์อย่างลึกซึ้ง แม้นิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ฉีหลู่จะมีพื้นฐานด้านพื้นที่ที่มั่นคงและเอื้อต่อการพัฒนา แต่ยังคงขาดความสมบูรณ์ในด้านความหมายเชิงวัฒนธรรม การออกแบบเชิงนิเวศ และการรับรู้ของผู้ใช้งาน ส่งผลให้การแสดงออกของจิตวิญญาณของสถานที่ยังไม่เด่นชัดเท่าที่ควร งานวิจัยนี้เลือกนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ฉีหลู่เป็นกรณีศึกษา โดยใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (Analytic Hierarchy Process: AHP) เพื่อระบุปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อจิตวิญญาณของสถานที่ใน 3 มิติหลัก ได้แก่ รายละเอียดและความหมายทางวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ และการรับรู้ของผู้ใช้งาน พร้อมทั้งประเมินค่าน้ำหนักสัมพัทธ์ของแต่ละปัจจัยอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยพบว่า “การเปิดให้สาธารณชนเข้าร่วมกิจกรรม” “วัฒนธรรมน้ำพุ” “การบูรณาการระหว่างเทคโนโลยี ธรรมชาติ และมนุษยศาสตร์” และ “การออกแบบเมืองอุ่มน้ำ” เป็นปัจจัยที่มีค่าน้ำหนักสูงสุดในการรับรู้ของผู้ใช้งาน สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าหลักของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและจิตสำนึกด้านนิเวศในบริบทของอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี งานวิจัยนี้ยังยืนยันถึงความเหมาะสมของกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (AHP) ในการประเมินจิตวิญญาณของสถานที่ในมิติที่หลากหลาย ซึ่งไม่เพียงขยายขอบเขตการประยุกต์ใช้แนวคิดปรากฏการณ์วิทยาทางสถาปัตยกรรมในการออกแบบภูมิทัศน์เท่านั้น แต่ยังสนับสนุนการปรับปรุงพื้นที่ การผสมผสานทางวัฒนธรรม และการตัดสินใจเชิงนิเวศของอุทยานในอนาคตด้วยข้อมูลเชิงปริมาณที่เป็นระบบและชัดเจน อันมีคุณูปการอย่างมีนัยสำคัญทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ

คำสำคัญ: กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ จิตวิญญาณของสถานที่ การประเมินเชิงปริมาณ นิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ฉีหลู่

^{1*} สาขาทัศนศิลป์ ศิลปะการออกแบบ และการจัดการวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Visual Arts, Art of Design and Cultural Management Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University
E-mail : liu64810024@gmail.com

² สาขาทัศนศิลป์ ศิลปะการออกแบบ และการจัดการวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Visual Arts, Art of Design and Cultural Management Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University
E-mail : rsuntrayuth@gmail.com

³ สาขาทัศนศิลป์ ศิลปะการออกแบบ และการจัดการวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Visual Arts, Art of Design and Cultural Management Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University
E-mail : bunchoo@buu.ac.th

*Corresponding author

Abstract

In the development of modern science and technology parks, spatial design has empirically prioritized functionality and technological expression while overlooking the cultivation of cultural identity and emotional connection. Although Qilu Software Park possessed a solid spatial foundation, it remained insufficient in terms of cultural depth, ecological design, and user perception, resulting in a weak articulation of its genius loci. This study performed Qilu Software Park as a case study. It employed the AHP to identify the key factors influencing genius loci across three dimensions: cultural significance, spatial environment, and user perception. The findings revealed that "public participation activities", "spring water culture", "integration of technology, nature, and the humanities," and "sponge city design" were perceived by users as the most influential elements, highlighting the central role of cultural identity and ecological awareness within the context of science and technology parks. The study affirmed the applicability of AHP in evaluating genius loci through multidimensional spatial cognition. It not only extended the practical application of architectural phenomenology in landscape design but also provided scientific support and quantitative reference for future spatial regeneration, cultural integration, and ecological decision-making in science parks, demonstrating substantial theoretical and practical value.

Keywords: Analytic Hierarchy Process, Genius Loci, Quantitative Evaluation, Qilu Software Park

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

ในช่วงทศวรรษที่ 1960 คริสเตียน นอร์เบิร์ก-ซูลซ์ (Christian Norberg-Schulz) ได้นำเสนอแนวคิดทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยาทางสถาปัตยกรรม เพื่อตอบสนองต่อกระแสความสนใจในขณะนั้น โดยเน้นย้ำถึงความสำคัญของการสร้างสถาปัตยกรรมที่มีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่อย่างชัดเจน ซึ่งแนวคิดนี้เกิดจากการอ้างอิงหลักการจิตวิญญาณของสถานที่ (genius loci) (Tschudi, 2024) ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่มีผลกระทบโดยตรงต่อประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ ผลงานเขียนหลายชิ้นของนอร์เบิร์ก-ซูลซ์ได้ขยายความหมายของ ‘การดำรงอยู่’ ไปสู่ประเด็นเรื่อง ‘จิตวิญญาณเฉพาะของสถานที่’ ซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะของ ‘สถานที่’ แต่ละแห่ง (Hale, 2000) โดยแนวคิดดังกล่าวมุ่งตอบสนองต่อคำถามที่สำคัญซึ่งเกิดจากการละเลยบริบททางพื้นที่ของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ที่ไม่มีการเชื่อมโยงระหว่างสถาปัตยกรรมกับบริบทของพื้นที่และสภาพแวดล้อม ทั้งยังมุ่งเน้นให้สถาปัตยกรรมมีความสัมพันธ์อย่างกลมกลืนกับบริบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการสะท้อนจิตวิญญาณของสถานที่ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญ ตลอดจนเสริมสร้างการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่กับผู้ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Norberg-Schulz, 2010)

กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (AHP) นับตั้งแต่ได้รับการคิดค้นขึ้นมา ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับผู้ตัดสินใจ โดยได้รับการนำไปใช้อย่างกว้างขวางในการตัดสินใจในบริบทที่หลากหลาย เช่น การคัดเลือก การประเมินผลการวิเคราะห์ต้นทุนและผลประโยชน์ การจัดสรรทรัพยากร การวางแผนและการพัฒนา การจัดลำดับความสำคัญและการจัดอันดับ การตัดสินใจทั่วไปในบริบทต่าง ๆ รวมทั้งการประยุกต์ใช้ในการวางแผนและการพัฒนาองค์กร นอกจากนี้ยังมีการวิเคราะห์เชิงปริมาณเปรียบเทียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรทรัพยากร การศึกษาด้านทุนและผลตอบแทน การคัดเลือกทางเลือกต่าง ๆ และการประเมินโดยรวม เป็นต้น (Szabo et al., 2021)

นิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์นิลู่ ตั้งอยู่ที่เมืองจีหนาน มณฑลซานตง เป็นศูนย์กลางที่สำคัญของอุตสาหกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศในมณฑลซานตง โดยเป็นแหล่งรวบรวมบริษัทเทคโนโลยีชั้นนำสูงและองค์กรด้านนวัตกรรมจำนวนมาก

(Zhang & Feng, 2018) การออกแบบภูมิทัศน์ของนิคมฯ มุ่งเน้นไปที่การผสมผสานอย่างกลมกลืนระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และการบูรณาการอย่างสมบูรณ์ระหว่างเทคโนโลยีกับวัฒนธรรม ผ่านองค์ประกอบภูมิทัศน์ต่าง ๆ เช่น ลานกิจกรรม บ่อน้ำ พื้นที่พักผ่อน และภูเขาจำลอง นอกจากนี้ ยังมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอัจฉริยะเพื่อเสริมสร้างการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้งาน อย่างไรก็ตาม จากผลการวิเคราะห์และประสบการณ์ใช้งานจริงพบว่า นิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์สีหลูยังไม่สามารถตอบสนองความคาดหวังของผู้งานได้อย่างเต็มที่ในหลายประเด็น โดยเฉพาะในด้านการสร้างความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง และการสะท้อนจิตวิญญาณของสถานที่ได้อย่างชัดเจน

งานวิจัยนี้ได้จัดสร้างแบบจำลองการประเมินจิตวิญญาณของสถานที่ในนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์สีหลูโดยอิงกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (AHP) ซึ่งประกอบด้วย 4 ลำดับชั้น ได้แก่ ลำดับชั้นของวัตถุประสงค์ ลำดับชั้นของโครงการ ลำดับชั้นของปัจจัย และลำดับชั้นของตัวบ่งชี้ โดยอ้างอิงนิยามเชิงปฏิบัติของ “จิตวิญญาณของสถานที่” ในการสร้างเมทริกซ์การเปรียบเทียบแบบคู่ จากนั้นออกแบบแบบสอบถามตามสูตรของ Taro Yamane และได้แบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์จำนวน 422 ชุด เพื่อนำมาวิเคราะห์ค่าน้ำหนักสัมพัทธ์ของปัจจัยและตัวบ่งชี้แต่ละรายการผ่านกระบวนการ AHP ซึ่งช่วยให้สามารถระบุองค์ประกอบหลักและโครงสร้างของจิตวิญญาณของสถานที่ได้อย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งทำให้การรับรู้เชิงพื้นที่สามารถวิเคราะห์เชิงปริมาณได้อย่างเป็นรูปธรรม

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อสกัดและประเมินจิตวิญญาณของสถานที่ในนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์สีหลู โดยใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (AHP) เพื่อระบุและวิเคราะห์องค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อการรับรู้จิตวิญญาณของสถานที่ในบริบทของอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

1.2.2 วิเคราะห์จิตวิญญาณของสถานที่ผ่าน 3 มิติหลัก ได้แก่ รายละเอียดและความหมายแฝงทางวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ และการรับรู้ของผู้งาน โดยมุ่งคำนวณค่าน้ำหนักสัมพัทธ์ของปัจจัยและตัวบ่งชี้ในแต่ละมิติเพื่อระบุลำดับชั้นเชิงโครงสร้างและอิทธิพลขององค์ประกอบต่าง ๆ อย่างชัดเจน

1.2.3 เสนอแนะแนวทางการออกแบบภูมิทัศน์ที่เหมาะสม เพื่อเสริมสร้างความรู้สึผูกพันทางวัฒนธรรมและประสบการณ์ในการใช้งานพื้นที่ภายในนิคมฯ อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้พื้นที่แกนกลางของนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์สีหลูเป็นกรณีศึกษา โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ใน 3 มิติหลัก ได้แก่ รายละเอียดและความหมายแฝงทางวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ และการรับรู้ของผู้งาน ผ่านการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามและการประยุกต์ใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (AHP) เพื่อระบุปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการสร้างจิตวิญญาณของสถานที่ เนื้อหาของการวิจัยไม่ได้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบสารสนเทศ แต่มุ่งเน้นการสกัดและวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงพื้นที่จากบริบทของสถานที่จริง เพื่อนำไปใช้เป็นฐานในการจัดลำดับความสำคัญของปัจจัยสำหรับการออกแบบในขั้นตอนถัดไป

1.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ “จิตวิญญาณของสถานที่” เป็นกรอบแนวคิดหลัก โดยให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เชิงปฏิสัมพันธ์ระหว่างรายละเอียดและความหมายแฝงทางวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ และการรับรู้ของผู้งาน พร้อมทั้งจัดสร้างกรอบการประเมินเชิงระบบโดยประยุกต์ใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (AHP) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตวิญญาณของสถานที่ในเชิงปริมาณ กรอบแนวคิดนี้ช่วยเปิดเผยคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่อย่างเป็นระบบ และสามารถใช้เป็นฐานทางทฤษฎีควบคู่กับแนวทางปฏิบัติในการออกแบบภูมิทัศน์ โดยเน้นการบูรณาการอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างความสอดคล้องทางวัฒนธรรมกับศักยภาพในการใช้ประโยชน์พื้นที่ของอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ภาพที่ 1 แผนภาพกรอบแนวคิดของการวิจัย

2. วิธีดำเนินการวิจัย

2.1 งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเอกสารอ้างอิง โดยมีการรวบรวม วิเคราะห์ และจัดระบบองค์ความรู้เกี่ยวกับ “จิตวิญญาณของสถานที่” รวมถึงความก้าวหน้าในการประยุกต์ใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (AHP) โดยเน้นการประยุกต์ใช้ในการออกแบบเชิงสร้างสรรค์และการวางแผนผังพื้นที่อย่างเป็นระบบ เอกสารที่นำมาศึกษาครอบคลุมแหล่งข้อมูลทางวิชาการหลากหลายประเภท โดยแหล่งข้อมูลหลักได้แก่ ScienceDirect, SpringerLink, CNKI และ Google Scholar

2.2 งานวิจัยนี้ดำเนินการสำรวจภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่ของนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์นิษฐ์ โดยมุ่งเน้นการสังเกตลักษณะทางกายภาพ รูปแบบการจัดวางภูมิทัศน์ และรูปแบบการใช้พื้นที่สาธารณะ ตลอดจนวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้งานกับสภาพแวดล้อม เพื่อสนับสนุนการศึกษาจิตวิญญาณของสถานที่ในเชิงประจักษ์ วิธีการเก็บข้อมูลประกอบด้วยการบันทึกภาพถ่ายและการเก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถาม โดยมุ่งหมายเพื่อสกัดองค์ประกอบเชิงพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับจิตวิญญาณของสถานที่อย่างมีระบบ ครอบคลุมองค์ประกอบเชิงสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม องค์ประกอบ การออกแบบเชิงนิเวศ โครงสร้างเชิงพื้นที่ และการรับรู้ทางอารมณ์ของผู้ใช้งาน

เพื่อให้เมทริกซ์การเปรียบเทียบแบบคู่ของกระบวนการ AHP มีความถูกต้องเชิงตรรกะและสามารถเป็นตัวแทนกลุ่มตัวอย่างได้อย่างเหมาะสม จำนวนตัวอย่างจึงถูกคำนวณโดยอิงตามสูตรของ Taro Yamane ดังนี้:

$$n = \frac{N}{1 + N(e^2)}$$

โดยที่ n คือจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ N คือขนาดประชากรทั้งหมด และ e คือค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ (ซึ่งในงานวิจัยนี้กำหนดไว้ที่ 0.05) สำหรับการประมาณขนาดประชากรทั้งหมด พบว่าในรัศมี 1,000 เมตรรอบนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์นิษฐ์ มีผู้อยู่อาศัยประจำประมาณ 13,000 คน ภายในนิคมฯ มีบริษัทที่เข้าดำเนินงานทั้งหมด 340 แห่ง และมีพนักงานรวมประมาณ 7,000 คน รวมแล้วเป็นประชากรรวมโดยประมาณ 20,000 คน จากการคำนวณโดยใช้สูตรของ Taro Yamane พบว่าควรใช้กลุ่มตัวอย่างประมาณ 392.256 ราย ซึ่งเมื่อปัดเศษแล้วกำหนดให้แจก

แบบสอบถามจำนวน 392 ชุด และในทางปฏิบัติสามารถเก็บแบบสอบถามที่สมบูรณ์ได้ทั้งหมด 422 ชุด ซึ่งเกินกว่าจำนวนที่คาดการณ์ไว้ และแสดงถึงระดับความครอบคลุมของกลุ่มตัวอย่างที่น่าพอใจในเชิงระเบียบวิธี

เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง: ผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วยพนักงานในนิคมฯ ผู้อยู่อาศัยในชุมชนโดยรอบ และนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาที่ตั้งอยู่ใกล้เคียง โดยมีหลักเกณฑ์การคัดเลือกคือ ต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ใช้งานหรือมีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ดิจิทัลอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 6 เดือน มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี และสามารถให้ข้อมูลหรือแสดงความคิดเห็นได้ด้วยตนเอง การสุ่มตัวอย่างในแต่ละกลุ่มพิจารณาจากสัดส่วนโครงสร้างประชากรในพื้นที่จริง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนประสบการณ์เชิงพื้นที่จากมุมมองของผู้ใช้งานอย่างมีตัวแทนในเชิงระเบียบวิธี

2.3 งานวิจัยนี้ประยุกต์ใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (AHP) เพื่อประเมินปัจจัยสำคัญของจิตวิญญาณของสถานที่ในนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ดิจิทัลอย่างเป็นระบบ โดยครอบคลุม 3 มิติหลัก ได้แก่ รายละเอียดและความหมายแฝงทางวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ และการรับรู้ของผู้ใช้งาน พร้อมทั้งใช้วิธีการเปรียบเทียบแบบคู่ (Pairwise Comparison) เพื่อกำหนดลำดับความสำคัญของแต่ละองค์ประกอบ และจัดสร้างกรอบการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของพื้นที่ศึกษา

3. สรุปผลการวิจัย

3.1 การวิเคราะห์องค์ประกอบของนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ดิจิทัลและความท้าทายด้านการออกแบบในมุมมองของจิตวิญญาณของสถานที่

3.1.1 การรับรู้สถานที่และความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

นิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ดิจิทัลตั้งอยู่ในเมืองจีหนาน มณฑลซานตง ประเทศจีน ซึ่งเป็นเขตพัฒนาอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูงในภูมิภาคเศรษฐกิจตะวันออก มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีประมาณ 14 องศาเซลเซียส และปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยปีละ 600-800 มิลลิเมตร ลักษณะภูมิประเทศค่อนข้างราบเรียบและมีการวางผังพื้นที่อย่างมีแบบแผน โดยใช้การจัดองค์ประกอบแบบสมมาตรตามแนวแกนร่วมกับการแบ่งโซนที่ชัดเจน ส่งผลให้เกิดการเชื่อมโยงเชิงกายภาพที่มีประสิทธิภาพ พื้นที่ประกอบด้วยแหล่งน้ำ พื้นที่สีเขียว ลานกิจกรรม และภูเขาจำลอง โดยเน้นการออกแบบแบบเปิดที่ผสมผสานฟังก์ชันด้านสำนักงาน พักผ่อน และการแลกเปลี่ยนไว้ในพื้นที่เดียวกัน การปลูกพรรณไม้เน้นไม้ยืนต้นเขียวตลอดปี เสริมด้วยสนามหญ้าและไม้พุ่ม ส่วนแหล่งน้ำถูกจัดวางไว้บริเวณแกนกลางเพื่อสร้างจุดเด่นทางสายตา ภายในนิคมฯ ยังมีโครงสร้างพื้นฐานที่ทันสมัย เช่น ระบบป้ายข้อมูล เก้าอี้อัจฉริยะ และระบบไฟส่องสว่างสำหรับใช้งานกลางคืน (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 ภูมิทัศน์ของนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ดิจิทัล

3.1.2 รูปแบบสถาปัตยกรรมและการจัดวางพื้นที่

อาคารหลักของนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ดิจิทัลเป็นอาคารเดี่ยวรูปวงแหวน โดยมีการออกแบบด้านหน้าอาคารด้วยการใช้ผนังกระจกและวัสดุโลหะร่วมกัน ถ่ายทอดจินตภาพของเทคโนโลยีร่วมสมัย รูปแบบทางสถาปัตยกรรมมีความเป็นเอกภาพ โดยมีการจัดวางอาคารเรียงตัวในลักษณะรูปแบบแนวยาว ซึ่งก่อให้เกิดโครงสร้างพื้นที่แบบกึ่งปิดล้อม ช่องว่างระหว่างอาคารได้รับการออกแบบให้มีระยะห่างอย่างเหมาะสม ส่งผลให้เกิดแนวสายตาแบบเปิดหลายทิศทางและ

ลานภายในที่เชื่อมต่อกันอย่างต่อเนื่อง สร้างมิติของพื้นที่ที่หลากหลายและยืดหยุ่น ลานหลักของนิคมฯ มีขนาดกว้างขวาง และเปิดรับทัศนียภาพอย่างชัดเจน อาคารบางส่วนได้รับการออกแบบให้มีสวนดาดฟ้าและระบบพืชพรรณแนวตั้ง ซึ่งสะท้อนแนวคิดการออกแบบเพื่อความยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งลดการปล่อยคาร์บอนในระยะยาว บริเวณด้านทิศใต้ของนิคมฯ มีศูนย์ประชุมอเนกประสงค์และห้องจัดแสดงเทคโนโลยี ซึ่งทำหน้าที่สนับสนุนการแลกเปลี่ยนเชิงวิชาชีพระหว่างองค์กร และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ใช้งานและชุมชนในเชิงสร้างสรรค์ (Wang, 2023)

3.1.3 บริบททางวัฒนธรรมและความทรงจำทางประวัติศาสตร์

พื้นที่ที่นิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์สีหลู่ตั้งอยู่นั้นเป็นบริเวณที่อุดมด้วยทรัพยากรทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยเมืองจีหนานซึ่งเป็นเมืองหลวงของมณฑลซานตง ได้รับสมญานามว่า “นครแห่งบ่อน้ำพุ” (泉城) เนื่องจากมีบ่อน้ำพุธรรมชาติที่มีชื่อเสียงกระจายตัวอยู่ถึง 72 แห่งทั่วทั้งเมือง (ภาพที่ 3) ซึ่งถือเป็นแหล่งสะสมวัฒนธรรมด้านน้ำที่มีลักษณะเฉพาะโดดเด่น วัฒนธรรมหลักของภูมิภาคนี้ประกอบด้วยวัฒนธรรมขงจื้อ วัฒนธรรมหลงชาน และวัฒนธรรมน้ำพุ โดยวัฒนธรรมขงจื้อเน้นหลักคุณธรรมทางจริยธรรมและจิตสำนึกสาธารณะ วัฒนธรรมหลงชานมีจุดเด่นด้านเทคโนโลยีเครื่องปั้นดินเผาสีดำ ส่วนวัฒนธรรมน้ำพุสะท้อนผ่านรูปแบบการใช้ที่ดินและการจัดวางพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับที่อยู่อาศัย การสัญจร และวิถีชีวิตประจำวันของผู้คน ในกระบวนการออกแบบนิคมฯ ได้มีการบูรณาการองค์ประกอบที่สื่อถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่น เช่น ลวดลายปูนปั้นลักษณะน้ำพุ และผนังประติมากรรมนูนต่ำเชิงวัฒนธรรม เพื่อสะท้อนความเชื่อมโยงกับรากวัฒนธรรมของพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรมและชัดเจน (Liu et al., 2021)

ภาพที่ 3 บ่อน้ำพุเฮย์หู ถังท่าหลง และบ่อน้ำพุเงินจูของเมืองจีหนาน (Gang Liu, 2024)

3.1.4 ปัญหาและความท้าทายในงานออกแบบภูมิทัศน์ของนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์สีหลู่

แม้ว่านิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์สีหลู่จะประสบความสำเร็จในด้านประสิทธิภาพเชิงฟังก์ชันและภาพลักษณ์ที่สะท้อนเทคโนโลยีสมัยใหม่ แต่เมื่อพิจารณาภายใต้กรอบแนวคิด “จิตวิญญาณของสถานที่” ยังพบข้อจำกัดหลายประการ ในมิติสิ่งแวดล้อม ลักษณะภูมิประเทศที่ราบเรียบและการออกแบบพื้นที่สีเขียวที่ซ้ำซาก ส่งผลให้ประสบการณ์เชิงพื้นที่ขาดความลุ่มลึกและความยืดหยุ่นทางนิเวศ ในเชิงสถาปัตยกรรม แม้มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี แต่กลับมุ่งเน้นฟังก์ชันมากเกินไป จนละเลยองค์ประกอบเชิงสัญลักษณ์และมิติทางอารมณ์ ทำให้เกิดระยะห่างทางจิตวิทยาระหว่างผู้ใช้งานกับพื้นที่ แม้มีการแทรกวัฒนธรรมในบางองค์ประกอบ แต่ยังคงอยู่ในระดับของการจำลองเชิงรูปแบบ และขาดโครงสร้างสื่อความหมายที่ชัดเจน นอกจากนี้ พื้นที่ยังขาดกลไกการมีส่วนร่วม กิจกรรมชุมชน และกระบวนการทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ไม่สามารถจุดประกายความรู้สึกร่วม หรือสร้างอัตลักษณ์เชิงจิตวิญญาณได้อย่างแท้จริง

ดังนั้น การออกแบบภูมิทัศน์ในอนาคตควรมุ่งเน้นการหลอมรวมอย่างสมดุลระหว่างระบบนิเวศกับจังหวะของพื้นที่ การถ่ายทอดองค์ประกอบทางวัฒนธรรมผ่านโครงสร้างการเล่าเรื่องที่มีความหมายและมีมิติเชิงสัญลักษณ์ การเสริมสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของสาธารณชนในระดับปฏิบัติการ และการบูรณาการฟังก์ชันการใช้งานที่หลากหลายอย่างสิ้นไหล ทั้งนี้เพื่อยกระดับความสมบูรณ์เชิงองค์รวมและเสริมสร้างประสบการณ์ของจิตวิญญาณของสถานที่ให้มีความลุ่มลึกและเด่นชัดมากยิ่งขึ้น

3.2 การสร้างระบบการประเมินภูมิทัศน์แบบองค์รวมของนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ดิจิทัล

แบบจำลองการประเมินที่พัฒนาขึ้นในงานวิจัยนี้มีพื้นฐานมาจากสององค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) การศึกษาวรรณกรรมอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยาทางสถาปัตยกรรมและแนวคิดจิตวิญญาณของสถานที่ โดยเน้นการสกัดสาระสำคัญของแนวคิดหลักใน 3 มิติ ได้แก่ รายละเอียดและความหมายแฝงทางวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ และการรับรู้ของผู้ใช้งาน เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบทฤษฎีในการพัฒนาโมเดล และ (2) การสังเกตเชิงภาคสนามและการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์จากผู้ใช้งานภายในนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ดิจิทัล เพื่อสรุปองค์ประกอบเชิงพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นตัวแทนและสอดคล้องกับบริบทจริง แบบจำลองนี้มีแกนแนวคิดหลักมาจากทฤษฎีจิตวิญญาณของสถานที่ในเชิงโต้ตอบระหว่าง “มนุษย์ – วัฒนธรรม – สิ่งแวดล้อม” ตามแนวคิดของนอร์เบิร์ก-ชูลซ์ โดยกำหนดลำดับชั้นของโครงการออกเป็น 3 มิติหลัก ได้แก่ รายละเอียดและความหมายแฝงทางวัฒนธรรม (B1) สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม (B2) และการรับรู้ของผู้ใช้งาน (B3) พร้อมทั้งแยกย่อยออกเป็นลำดับชั้นของปัจจัยจำนวน 7 หมวด และลำดับชั้นของตัวบ่งชี้จำนวน 21 รายการ ซึ่งครอบคลุมลักษณะเชิงพื้นที่ในมิติสำคัญแต่ละด้านอย่างครอบคลุมและเป็นระบบ (ตารางที่ 1)

เพื่อให้ตัวชี้วัดในการประเมินมีความถูกต้องตามหลักวิชาการและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ศึกษา งานวิจัยนี้ได้นำแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์สามมิติในทฤษฎีจิตวิญญาณของสถานที่ ได้แก่ มนุษย์ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มาเป็นกรอบแนวคิดหลัก พร้อมทั้งทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบจากทั้งในและต่างประเทศในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ครอบคลุมประเด็นด้านการออกแบบอุทยานวิทยาศาสตร์ อัตลักษณ์เชิงพื้นที่ และการประยุกต์ใช้กระบวนการ AHP จากนั้นได้ดำเนินการสกัดคำสำคัญและจำแนกหมวดหมู่ประเด็น เพื่อพัฒนาเมทริกซ์การตัดสินใจแบบลำดับชั้นหลายระดับ โดยตัวบ่งชี้แต่ละรายการถูกออกแบบให้สอดคล้องกับองค์ประกอบเชิงพื้นที่หรือคุณลักษณะทางวัฒนธรรมที่สามารถระบุและสังเกตได้จริงภายในพื้นที่ของนิคมฯ โครงสร้างดังกล่าวช่วยแปลงแนวคิดเชิงนามธรรมให้กลายเป็นมิติประจักษ์ที่สามารถวัดผลได้ และเป็นฐานที่มั่นคงสำหรับการวิเคราะห์เชิงปริมาณด้วยกระบวนการ AHP ในขั้นตอนถัดไป

ตารางที่ 1 ระบบการประเมินภูมิทัศน์นิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ดิจิทัลตามทฤษฎีอัตลักษณ์ของสถานที่

ลำดับชั้นของ วัตถุประสงค์ Target level	ลำดับชั้นของ โครงการ Project level	ลำดับชั้นของปัจจัย Factor level	ลำดับชั้นของตัวบ่งชี้ Index level
การประเมินภูมิทัศน์ นิคมอุตสาหกรรม ซอฟต์แวร์ดิจิทัลอย่าง ครอบคลุมตาม ทฤษฎีอัตลักษณ์ของ สถานที่ (A)	รายละเอียดและ ความหมายแฝงทาง วัฒนธรรมของ สถานที่ (B1)	บริบททาง ประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรม (C1)	การสะท้อนวัฒนธรรมขงจื้อ (D1)
			การสะท้อนวัฒนธรรมหลงชาน (D2)
			การสะท้อนวัฒนธรรมน้ำพุ (D3)
		สัญลักษณ์และ จุดเด่นสำคัญ (C2)	สถาปัตยกรรมที่เป็นจุดเด่นสำคัญ (D4)
			ประติมากรรมที่เป็นจุดเด่นสำคัญ (D5)
		อารมณ์ความรู้สึก และความทรงจำ (C3)	การบูรณาการระหว่างเทคโนโลยีและ มานุษยวิทยา (D6)
			การบูรณาการระหว่างธรรมชาติและ มานุษยวิทยา (D7)
			การบูรณาการระหว่างธรรมชาติและ เทคโนโลยี (D8)
			การบูรณาการระหว่างเทคโนโลยี ธรรมชาติ และมานุษยวิทยา (D9)

ลำดับชั้นของ วัตถุประสงค์ Target level	ลำดับชั้นของ โครงการ Project level	ลำดับชั้นของปัจจัย Factor level	ลำดับชั้นของตัวบ่งชี้ Index level
	สถาปัตยกรรมและ สิ่งแวดล้อม (B2)	อัตลักษณ์ สภาพแวดล้อมทาง กายภาพ (C4)	สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (D10)
			ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ (D11)
			รูปแบบสถาปัตยกรรม (D12)
		นิเวศวิทยาและความ ยั่งยืนทางธรรมชาติ (C5)	การออกแบบเมืองฟองน้ำ (D13)
			ภูมิอากาศจุลภาค (D14)
			การปรับปรุงทัศนียภาพทางน้ำ (D15)
			ความหลากหลายทางชีวภาพ (D16)
	การรับรู้ของผู้ใช้ (B3)	การรับรู้ต่อสถานที่ (C6)	ระดับความพึงพอใจด้านพื้นที่และการใช้ งานจริง (D17)
			การบูรณาการสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และบรรยากาศทางเทคโนโลยี (D18)
			การเชื่อมโยงทางอารมณ์และการรับรู้ร่วม (D19)
		การรับรู้ต่อ กิจกรรมทางสังคม (C7)	กิจกรรมภายในชุมชน (D20)
			การเปิดให้สาธารณชนเข้าร่วมกิจกรรม (D21)

งานวิจัยนี้ได้ดำเนินการแปลงแบบจำลองโครงสร้างหลายลำดับชั้นที่จัดสร้างขึ้นให้เป็นเมทริกซ์การเปรียบเทียบแบบคู่ในกระบวนการ AHP (ตารางที่ 2) พร้อมทั้งออกแบบแบบสอบถามเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลค่าน้ำหนักที่เกี่ยวข้อง โดยแบบสอบถามมีเนื้อหาครอบคลุมปัจจัยหลัก 7 ด้าน และตัวบ่งชี้ย่อยจำนวน 21 รายการ ซึ่งผู้ตอบจะทำการเปรียบเทียบแบบจับคู่ระหว่างแต่ละปัจจัยและตัวบ่งชี้ด้วยมาตราส่วน 9 ระดับ เพื่อประเมินระดับความสำคัญสัมพัทธ์ของแต่ละองค์ประกอบ ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวช่วยให้การเก็บข้อมูลมีความเป็นระบบ และสามารถนำผลลัพธ์ไปเปรียบเทียบในเชิงโครงสร้างได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 2 เมทริกซ์การเปรียบเทียบแบบคู่ระหว่างลำดับชั้นของปัจจัยและลำดับชั้นของตัวบ่งชี้

ลำดับ	เมทริกซ์การเปรียบเทียบแบบคู่	ลำดับ	เมทริกซ์การเปรียบเทียบแบบคู่
1	C1--C2--C3	6	D6-- D7-- D8-- D9
2	C4--C5	7	D10-- D11-- D12
3	C6--C7	8	D13-- D14-- D15-- D16
4	D1--D2--D3	9	D17-- D18-- D19
5	D4--D5	10	D21--D22

3.3 การประยุกต์ใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (AHP) ในการสกัดและประเมินลักษณะเชิงพื้นที่ของนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์สีหลู่

กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ เป็นวิธีการตัดสินใจแบบพหุเกณฑ์ ที่ได้รับการพัฒนาโดยโธมัส แอล. ซาติ (Thomas L. Saaty) ซึ่งมีหลักการสำคัญคือ การแยกปัญหาที่มีความซับซ้อนออกเป็นลำดับชั้นของประเด็นย่อย และดำเนินการวิเคราะห์แบบเป็นลำดับผ่านการเปรียบเทียบแบบคู่ ในแต่ละระดับ เพื่อนำมาคำนวณค่าน้ำหนักสัมพัทธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความแม่นยำ วิธีการนี้ช่วยให้สามารถประเมินระดับความสำคัญของปัจจัยในสถานการณ์ที่มีหลายมิติและหลายเกณฑ์การตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ AHP จึงได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในฐานะเครื่องมือทางการวิเคราะห์เชิงปริมาณที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้หลากหลายสาขา ทั้งด้านการออกแบบ การวางแผน การบริหารจัดการ และการกำหนดนโยบาย (Vaidya & Kumar, 2006)

เพื่อแสดงให้เห็นถึงกระบวนการประยุกต์ใช้ AHP ในงานวิจัยนี้เป็นรูปธรรม งานวิจัยขอยกตัวอย่างจากมิติ “รายละเอียดและความหมายแฝงทางวัฒนธรรมของสถานที่ (B1)” ซึ่งเป็นหนึ่งในมิติหลักของแบบจำลอง โดยมีติดังกล่าวประกอบด้วยปัจจัยย่อยจำนวน 3 รายการ ได้แก่ บริบททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (C1) สัญลักษณ์และจุดเด่นสำคัญ (C2) และอารมณ์ความรู้สึกและความทรงจำ (C3) ขั้นตอนในการวิเคราะห์ประกอบด้วยการจัดสร้างเมทริกซ์การเปรียบเทียบแบบคู่ การรวมข้อมูลความคิดเห็นจากแบบสอบถาม การหาค่าเฉลี่ยน้ำหนักสัมพัทธ์ของแต่ละปัจจัย และการตรวจสอบค่าความสอดคล้องของเมทริกซ์ โดยมีรายละเอียดของกระบวนการคำนวณดังต่อไปนี้

1) การสรุปผลจากแบบสอบถาม (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ผลการสำรวจแบบสอบถามระหว่าง C1–C2–C3 มีรายละเอียดดังนี้

ตัวชี้วัดการเปรียบเทียบ	9	7	5	3	1	3	5	7	9	ตัวชี้วัดการเปรียบเทียบ
การเปรียบเทียบความสำคัญของลำดับชั้นปัจจัยรายของละเอียดและความหมายแฝงทางวัฒนธรรมของสถานที่ (B1)										
บริบททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (C1)			5							สัญลักษณ์และจุดเด่นสำคัญ (C2)
บริบททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (C1)				3						อารมณ์ความรู้สึกและความทรงจำ (C3)
อารมณ์ความรู้สึกและความทรงจำ (C3)					1					สัญลักษณ์และจุดเด่นสำคัญ (C2)

2) การจัดสร้างเมทริกซ์การเปรียบเทียบแบบคู่ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 เมทริกซ์การเปรียบเทียบแบบคู่ระหว่าง C1–C2–C3

	C1	C2	C3
C1	1	5	3
C2	1/5	1	1
C3	1/3	1	1

3) การคำนวณเมทริกซ์ที่ผ่านการทำให้เป็นมาตรฐาน (Normalization)

เพื่อให้เมทริกซ์การเปรียบเทียบแบบคู่มีความเหมาะสมในการประมวลผลทางคณิตศาสตร์ จึงได้ทำการทำให้เป็นมาตรฐานโดยใช้สูตรดังต่อไปนี้

$$a'_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sum_{i=1}^n a_{ij}}$$

โดยที่ a_{ij} แทนองค์ประกอบในเมทริกซ์การเปรียบเทียบแบบคู่ในตำแหน่งแถวที่ i และคอลัมน์ที่ j ส่วน a'_{ij} คือค่าที่ได้หลังจากทำให้เป็นมาตรฐาน และ n คือลำดับชั้นของเมทริกซ์ กระบวนการทำให้เป็นมาตรฐานนี้ดำเนินการโดยการนำค่าแต่ละช่องหารด้วยผลรวมของคอลัมน์ที่ตนเองอยู่ เพื่อให้ผลรวมของแต่ละคอลัมน์หลังจากทำให้เป็นมาตรฐานแล้วมีค่าเท่ากับ 1 ผลลัพธ์ที่ได้เป็นดังนี้

$$C1 : 1 + 1/5 + 1/3 \approx 1.533$$

$$C2 : 5 + 1 + 1 = 7$$

$$C3 : 3 + 1 + 1 = 5$$

เมื่อทำการหารค่าแต่ละองค์ประกอบด้วยผลรวมของคอลัมน์ที่ตนเองอยู่ จะได้เมทริกซ์ที่ผ่านการทำให้เป็นมาตรฐาน (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 เมทริกซ์ที่ผ่านการทำให้เป็นมาตรฐานระหว่าง C1–C2–C3

	C1	C2	C3
C1	$1 \div 1.533 \approx 0.652$	$5 \div 7 \approx 0.714$	$3 \div 5 \approx 0.6$
C2	$1/5 \div 1.533 \approx 0.13$	$1 \div 7 \approx 0.143$	$1 \div 5 \approx 0.2$
C3	$1/3 \div 1.533 \approx 0.218$	$1 \div 7 \approx 0.143$	$1 \div 5 \approx 0.2$

4) การคำนวณเวกเตอร์ค่าน้ำหนัก

ทำการหาผลรวมของเมทริกซ์ที่ผ่านการทำให้เป็นมาตรฐาน แล้วคำนวณค่าน้ำหนักของแต่ละปัจจัย W_i โดยใช้สูตรดังนี้:

$$w_i = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n a'_{ij}$$

โดยที่ W_i แทนค่าน้ำหนักของปัจจัยลำดับที่ i ซึ่งกระบวนการนี้คือการนำค่าที่ได้จากแต่ละแถวของเมทริกซ์ที่ผ่านการทำให้เป็นมาตรฐานมาหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต เพื่อให้ได้เวกเตอร์ค่าน้ำหนักที่สอดคล้องกับสำคัญของแต่ละปัจจัย

$$C1 : (0.652 + 0.714 + 0.600) \div 3 \approx 0.655$$

$$C2 : (0.130 + 0.143 + 0.200) \div 3 \approx 0.158$$

$$C3 : (0.218 + 0.143 + 0.200) \div 3 \approx 0.187$$

5) การตรวจสอบค่าความสอดคล้อง (Consistency Check)

เพื่อให้แน่ใจว่าเมทริกซ์การเปรียบเทียบแบบคู่มีความสอดคล้องทางตรรกะ จำเป็นต้องคำนวณดัชนีความสอดคล้อง โดยมีสูตรดังต่อไปนี้

$$(A \cdot w)_i = \sum_{j=1}^n a_{ij} \cdot w_j$$

โดยที่ $(A \cdot w)_i$ หมายถึงผลลัพธ์ในแถวที่ i ที่ได้จากการคูณเมทริกซ์การเปรียบเทียบแบบคู่กับเวกเตอร์ค่าน้ำหนัก กระบวนการนี้คือการนำค่าที่ได้จากแต่ละแถวของเมทริกซ์ที่ผ่านการทำให้เป็นมาตรฐานมาหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต เพื่อให้ได้เวกเตอร์ค่าน้ำหนักที่สอดคล้องกับสำคัญของแต่ละปัจจัย

$$C1 = 1 \times 0.655 + 5 \times 0.158 + 3 \times 0.187 \approx 0.655 + 0.790 + 0.561 = 2.006$$

$$C2 = 1/5 \times 0.655 + 1 \times 0.158 + 1 \times 0.187 \approx 0.131 + 0.158 + 0.187 = 0.476$$

$$C3 = 1/3 \times 0.655 + 1 \times 0.158 + 1 \times 0.187 \approx 0.218 + 0.158 + 0.187 = 0.563$$

เมื่อนำเวกเตอร์ผลรวมที่ถ่วงน้ำหนักมาหารด้วยเวกเตอร์ค่าน้ำหนักในตำแหน่งที่สอดคล้องกัน จะได้ค่าเฉพาะสูงสุด โดยมีสูตรดังนี้

$$\lambda_{max} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \frac{(A \cdot w)_i}{w_i}$$

สูตรนี้ใช้ในการคำนวณค่าเฉพาะสูงสุดของเมทริกซ์การเปรียบเทียบแบบคู่ (λ_{max}) ซึ่งเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ค่าความสอดคล้องของเมทริกซ์

$$C1 : 2.006 \div 0.655 \approx 3.062$$

$$C2 : 0.476 \div 0.158 \approx 3.013$$

$$C3 : 0.563 \div 0.187 \approx 3.011$$

การคำนวณค่าเฉลี่ยของ λ_{max}

$$\lambda_{max} \approx (3.062 + 3.013 + 3.011) / 3 \approx 3.029$$

6) การคำนวณดัชนีความสอดคล้อง (CI) โดยมีสูตรดังต่อไปนี้

$$CI = \frac{\lambda_{max} - n}{n - 1}$$

$$CI = (3.029 - 3) \div (3 - 1) = 0.0145$$

7) การคำนวณอัตราส่วนความสอดคล้อง (CR) โดยมีสูตรดังต่อไปนี้

$$CR = \frac{CI}{RI}$$

โดยที่ “ $RI = 0.58$ (เมื่อ $n=3$)” เป็นค่าคงที่มาตรฐานที่ใช้ในกระบวนการ AHP ซึ่งได้มาจากตารางดัชนีความสอดคล้องแบบสุ่ม (Random Index: RI) ที่เสนอโดย Saaty เพื่อใช้ในการประเมินระดับความสอดคล้องของเมทริกซ์การเปรียบเทียบแบบคู่

$$CR = CI \div RI \approx 0.0145 \div 0.58 \approx 0.025$$

จากตัวอย่างในมิติ “รายละเอียดและความหมายแฝงทางวัฒนธรรมของสถานที่ (B1)” งานวิจัยได้ดำเนินการกระบวนการ AHP อย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การจัดสร้างเมทริกซ์การเปรียบเทียบแบบคู่ การแปลงข้อมูลจากแบบสอบถามการคำนวณค่าน้ำหนักสัมพัทธ์ ไปจนถึงการตรวจสอบค่าความสอดคล้องของเมทริกซ์ ซึ่งสะท้อนถึงศักยภาพของ AHP ในการถอดรหัสองค์ประกอบเชิงพื้นที่ที่ซับซ้อนให้เป็นแบบจำลองเชิงปริมาณที่มีโครงสร้างชัดเจนและเชื่อถือได้

ผลการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยย่อย “บริบททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (C1)” มีค่าน้ำหนักสัมพัทธ์สูงสุดที่ 0.655 ซึ่งมากกว่าทั้ง “สัญลักษณ์และจุดเด่นสำคัญ (C2)” ที่มีค่าน้ำหนัก 0.158 และ “อารมณ์ความรู้สึกและความทรงจำ (C3)” ที่มีค่าน้ำหนัก 0.187 อย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนถึงบทบาทนำของบริบททางวัฒนธรรมในการรับรู้จิตวิญญาณของสถานที่

ด้านความสอดคล้องของเมทริกซ์ ค่า $\lambda_{max} \approx 3.029$, ดัชนีความสอดคล้อง (CI) เท่ากับ 0.0145 และ อัตราส่วนความสอดคล้อง (CR) อยู่ที่ 0.025 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ตามมาตรฐาน ($CR < 0.1$) จึงสามารถสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์มีความน่าเชื่อถือในเชิงตรรกะ

หลังจากดำเนินการเปรียบเทียบแบบคู่ในทุกมิติแล้ว งานวิจัยยังได้สรุปค่าดัชนีความสอดคล้องของเมทริกซ์ในภาพรวมเพื่อยืนยันคุณภาพของข้อมูล (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 ค่าดัชนีอัตราส่วนความสอดคล้อง (CR) ของแต่ละเมทริกซ์การเปรียบเทียบแบบคู่

ลำดับ	เมทริกซ์การเปรียบเทียบแบบคู่	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (CR)
1	C1--C2--C3	0.025
2	C4--C5	0
3	C6--C7	0
4	D1-- D2-- D3	0.057
5	D4--D5	0
6	D6-- D7-- D8-- D9	0.064
7	D10-- D11-- D12	0.033
8	D13-- D14-- D15-- D16	0.044
9	D17-- D18-- D19	0.033
10	D21--D22	0

เมทริกซ์การเปรียบเทียบแบบคู่ที่ใช้ในการคำนวณด้วยกระบวนการ AHP ในงานวิจัยนี้ได้มาจากการหาค่าเฉลี่ยของผลการให้คะแนนจากแบบสอบถามที่สมบูรณ์จำนวนทั้งสิ้น 422 ชุด เพื่อประเมินระดับความสำคัญสัมพัทธ์ของแต่ละปัจจัยอย่างเป็นระบบ โดยผู้วิจัยได้ตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (CR) ของเมทริกซ์การเปรียบเทียบแบบคู่ในแต่ละชุดแบบสอบถามอย่างแยกจากกัน ผลการวิเคราะห์พบว่าเมทริกซ์ทั้งหมดมีค่า CR ต่ำกว่า 0.1 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ตามมาตรฐานของ Saaty ($CR < 0.1$) แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความสอดคล้องในเชิงตรรกะและมีความมั่นคงในการประเมินระดับความสำคัญของปัจจัยต่าง ๆ ส่งผลให้ค่าน้ำหนักสัมพัทธ์ที่ได้จากกระบวนการ AHP มีความน่าเชื่อถือ และสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลตั้งต้นสำหรับการวิเคราะห์เชิงปฏิบัติด้านการออกแบบและวางแผนพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.4. เสนอให้ใช้ว่า การคำนวณด้วยกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (AHP)

ก่อนการวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับจิตวิญญาณของสถานที่ในภูมิทัศน์ของนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์นิลสูง งานวิจัยนี้ได้ดำเนินการสำรวจแบบสอบถามเพื่อรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเชิงอัตนัยของผู้ใช้งานที่มีต่อการออกแบบภูมิทัศน์ โดยมีเป้าหมายเพื่อระบุความต้องการที่แท้จริงของผู้ใช้งาน และเป็นพื้นฐานสำหรับการปรับปรุงการออกแบบภูมิทัศน์ให้สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่และฟังก์ชันการใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในขั้นตอนการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ใช้ระบบการประเมินที่พัฒนาขึ้นตามทฤษฎีจิตวิญญาณของสถานที่ เพื่อประเมินค่าน้ำหนักของปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสบการณ์ของผู้ใช้งาน (ตารางที่ 7) ผลการวิเคราะห์พบว่า

ตารางที่ 7 ผลการคำนวณด้วยกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (AHP)

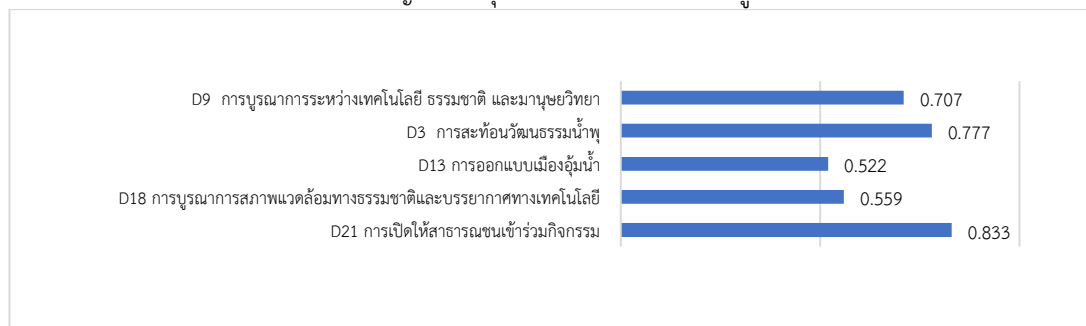
ลำดับ	ปัจจัย	น้ำหนัก	จำนวนคน
1	C1 (บริบททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม)	0.655	278
2	C2 (สัญลักษณ์และจุดเด่นสำคัญ)	0.158	33
3	C3 (อารมณ์ความรู้สึกและความทรงจำ)	0.187	111
4	C4 (อัตลักษณ์สภาพแวดล้อมทางกายภาพ)	0.167	70
5	C5 (นิเวศวิทยาและความยั่งยืนทางธรรมชาติ)	0.833	352
6	C6 (การรับรู้ต่อสถานที่)	0.833	352
7	C7 (การรับรู้ต่อกิจกรรมทางสังคม)	0.167	70
8	D1 (การสะท้อนวัฒนธรรมขงจื้อ)	0.179	76
9	D2 (การสะท้อนวัฒนธรรมหลจาง)	0.044	18
10	D3 (การสะท้อนวัฒนธรรมน้ำพุ)	0.777	328
11	D4 (กลุ่มสถาปัตยกรรมที่เป็นสัญลักษณ์)	0.833	352
12	D5 (ประติมากรรมที่เป็นสัญลักษณ์)	0.167	70
13	D6 (การบูรณาการระหว่างเทคโนโลยีและมานุษยวิทยา)	0.183	77
14	D7 (การบูรณาการระหว่างธรรมชาติและมานุษยวิทยา)	0.03	14
15	D8 (การบูรณาการระหว่างธรรมชาติและเทคโนโลยี)	0.079	33
16	D9 (การบูรณาการระหว่างเทคโนโลยี ธรรมชาติ และมานุษยวิทยา)	0.707	298
17	D10 (สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ)	0.117	49
18	D11 (ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์)	0.473	200
19	D12 (รูปแบบสถาปัตยกรรม)	0.269	114
20	D13 (การออกแบบเมืองอ้อมน้ำ)	0.522	220
21	D14 (ภูมิอากาศจุลภาค)	0.119	50
22	D15 (การปรับปรุงทัศนียภาพทางน้ำ)	0.25	106
23	D16 (ความหลากหลายทางชีวภาพ)	0.075	32
24	D17 (ความพึงพอใจต่อพื้นที่และความใช้งานได้จริง)	0.236	100
25	D18 (การบูรณาการสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและบรรยากาศทางเทคโนโลยี)	0.559	236
26	D19 (การเชื่อมโยงทางอารมณ์และการรับรู้ร่วม)	0.081	34
27	D20 (กิจกรรมภายในชุมชน)	0.167	70
28	D21 (การเปิดให้สาธารณชนเข้าร่วมกิจกรรม)	0.833	352

3.5. จิตวิญญาณของสถานที่ในนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์นิลลู่

งานวิจัยนี้ใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (AHP) ในการวิเคราะห์เชิงปริมาณเกี่ยวกับการออกแบบภูมิทัศน์ของนิคมฯ เพื่อเปิดเผยลำดับชั้นของปัจจัยหลักที่ประกอบเป็นจิตวิญญาณของสถานที่ ได้แก่ การสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง การบูรณาการระหว่างเทคโนโลยี มนุษยศาสตร์ และธรรมชาติ ความยั่งยืนทางนิเวศ และการเปิดโอกาสให้สาธารณชนเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งนี้ เพื่อให้การออกแบบภูมิทัศน์สามารถสะท้อนบริบทของนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์นิลลู่อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (ตารางที่ 8)

สิ่งที่จำเป็นต้องชี้แจงเพิ่มเติมคือ ค่าน้ำหนักสัมพัทธ์ที่ได้จากกระบวนการ AHP นั้นมีความหมายเฉพาะในเชิงเปรียบเทียบภายในลำดับชั้น (Local Relativity) เท่านั้น กล่าวคือ ค่าน้ำหนักเหล่านี้สะท้อนความสัมพันธ์เชิงสัมพัทธ์ของตัวบ่งชี้ในกลุ่มเดียวกันหรือภายใต้มิติเดียวกัน ไม่สามารถนำค่าน้ำหนักจากตัวบ่งชี้ในต่างมิติมาเปรียบเทียบกันโดยตรงได้ ตัวอย่างเช่น ตัวบ่งชี้ที่มีค่าน้ำหนักสูงสุดในมิติหนึ่ง อาจไม่สามารถสรุปได้ว่ามีความสำคัญมากกว่าตัวบ่งชี้ที่มีค่าน้ำหนักสูงสุดในอีกมิติหนึ่ง เนื่องจากพื้นฐานของการคำนวณเป็นการเปรียบเทียบภายในกลุ่ม (intra-group comparison) ดังนั้น การตีความผลลัพธ์จึงควรพิจารณาอย่างระมัดระวังโดยอิงตามบริบทของแต่ละมิติอย่างเหมาะสม

ตารางที่ 8 น้ำหนัก AHP ของปัจจัยสำคัญในนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ดิจิทัล

3.5.1 การสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง

"วัฒนธรรมน้ำพุ" (D3) มีค่าน้ำหนักสูงถึง 0.777 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานองค์ประกอบทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของเมืองจันทานเข้ากับนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ดิจิทัลอย่างลึกซึ้ง ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับทฤษฎีวิถีวัฒนธรรมของสถานที่ของนอร์เบิร์ก-ซูลซ์ ซึ่งอธิบายว่าจิตวิญญาณของสถานที่เกิดจากการสะท้อนเอกลักษณ์ทางพื้นที่และวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์มีความหมาย และสร้างความเชื่อมโยงทางอารมณ์ระหว่างผู้ใช้งานกับพื้นที่ได้อย่างลึกซึ้ง

การนำวัฒนธรรมน้ำพุเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการออกแบบภูมิทัศน์ของนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ดิจิทัลไม่เพียงช่วยรักษาความต่อเนื่องของวัฒนธรรมท้องถิ่น แต่ยังเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความรู้สึกเป็นเจ้าของของผู้ใช้งานผ่านการใช้สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภาษาภาพ การบูรณาการนี้ไม่ใช่เพียงการตกแต่งเชิงรูปแบบ แต่เป็นการสื่อสารแก่นแท้ทางจิตวิญญาณ ทำให้นิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ดิจิทัลกลายเป็นพื้นที่ที่ผสมผสานระหว่างความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและรากฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมได้อย่างลงตัว

3.5.2 การบูรณาการระหว่างเทคโนโลยี มนุษยศาสตร์ และธรรมชาติ

ผลการวิเคราะห์ด้วยกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (AHP) พบว่า "การบูรณาการระหว่างเทคโนโลยี ธรรมชาติ และมานุษยวิทยา" (D9) มีค่าน้ำหนักสูงถึง 0.707 ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทสำคัญของการผสมผสานองค์ประกอบทั้งสามนี้ในการกำหนดจิตวิญญาณของสถานที่ในนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ดิจิทัล ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดปรากฏการณ์วิทยาทางสถาปัตยกรรมของคริสเตียน นอร์เบิร์ก-ซูลซ์ ซึ่งอธิบายว่า "การรับรู้สถานที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม" และปฏิสัมพันธ์นี้เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดประสบการณ์ของสถานที่และระบุลักษณะเฉพาะของพื้นที่ได้อย่างเป็นระบบ

นิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ดิจิทัลได้ผสมผสานองค์ประกอบทางเทคโนโลยีเข้ากับภูมิทัศน์ธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ** ทำให้พื้นที่แห่งนี้ไม่เพียงมีความครบถ้วนในด้านฟังก์ชันการใช้งาน แต่ยังสามารถปลูกฝังความเชื่อมโยงทางอารมณ์ของผู้ใช้งานได้อย่างลึกซึ้ง รูปแบบการบูรณาการในลักษณะนี้ไม่เพียงตอบสนองความต้องการของนิคมเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มุ่งสู่การเป็น "พื้นที่อัจฉริยะ" เท่านั้น หากยังช่วยเติมความหมายเชิงวัฒนธรรมให้กับพื้นที่ และยกระดับคุณค่าของประสบการณ์การใช้งานในหลากหลายมิติอีกด้วย กระบวนการผสมผสานแบบข้ามมิตินี้มี

ส่วนสำคัญในการเพิ่มแรงดึงดูดทางอารมณ์และความสนใจทางจิตวิญญาณของผู้ใช้งาน ส่งผลให้คนๆ กลายเป็นพื้นที่ต้นแบบของการอยู่ร่วมกันระหว่างเทคโนโลยีและธรรมชาติ และสามารถถ่ายทอดจิตวิญญาณของสถานที่ได้อย่างเป็นระบบและมีนัยสำคัญ

3.5.3 การปฏิบัติด้านความยั่งยืนทางนิเวศ

"การออกแบบเมืองอัมม่น้ำ" (D13) มีค่าน้ำหนักสูงถึง 0.522 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามมากกว่าครึ่งหนึ่งมองว่าปัจจัยการออกแบบนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญของจิตวิญญาณของสถานที่

นิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์มีหลักฐานจำเป็นต้องนำแนวคิด "เมืองอัมม่น้ำ" (Sponge City) เข้ามาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากรน้ำและระบบหมุนเวียนตามธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยยกระดับฟังก์ชันด้านนิเวศของพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้น และสะท้อนถึงความเคารพธรรมชาติและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง การออกแบบที่ยั่งยืนในลักษณะนี้ไม่เพียงมีผลดีในเชิงหน้าที่การใช้งาน แต่ยังช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกด้านนิเวศให้เด่นชัดยิ่งขึ้นในจิตวิญญาณของสถานที่

3.5.4 การเปิดให้สาธารณชนเข้าร่วมกิจกรรม

"การเปิดให้สาธารณชนเข้าร่วมกิจกรรม" (D21) มีค่าน้ำหนักสูงถึง 0.833 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าปัจจัยนี้เป็นหนึ่งในองค์ประกอบหลักของการสร้าง "จิตวิญญาณของสถานที่" ตามแนวคิดของปรากฏการณ์วิทยาทางสถาปัตยกรรม สถานที่ไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่ทางกายภาพ แต่เป็นพื้นที่ที่หล่อหลอมด้วยการระบุตัวตนทางอารมณ์ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และความทรงจำร่วมของผู้ใช้งาน การมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นของผู้ใช้งานจึงถือเป็นกลไกสำคัญในการกระตุ้นสายสัมพันธ์ทางจิตวิญญาณและสร้างความผูกพันระหว่างมนุษย์กับพื้นที่อย่างลึกซึ้ง

นิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์มีหลักฐานในฐานะอุทยานนวัตกรรมที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ไม่ควรจำกัดบทบาทไว้เพียงการพัฒนาโครงสร้างทางกายภาพหรือการจัดสรรฟังก์ชันของพื้นที่ หากแต่ควร ส่งเสริมกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านทั้งมิติของนโยบายและการออกแบบพื้นที่ เพื่อให้เกิดพลังทางสังคมและความรู้สึกมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่อย่างแท้จริง

4. อภิปรายผล

งานวิจัยนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีจิตวิญญาณของสถานที่ โดยมุ่งวิเคราะห์คุณค่าในการประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวในบริบทของการออกแบบภูมิทัศน์ภายในอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเน้นบทบาทสำคัญของรายละเอียดและความหมายแฝงทางวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมเชิงพื้นที่ และการรับรู้ของผู้ใช้งาน ในการสร้างอัตลักษณ์ของพื้นที่ เสริมสร้างความรู้สึกรักเป็นเจ้าของ และถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมอย่างมีนัยสำคัญ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าจิตวิญญาณของสถานที่มิได้เกิดขึ้นจากเพียงลักษณะทางกายภาพหรือหน้าที่ของพื้นที่เท่านั้น หากแต่ก่อรูปขึ้นจากกระบวนการปฏิสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งระหว่าง "มนุษย์ - วัฒนธรรม - สิ่งแวดล้อม" ซึ่งเป็นแกนกลางของประสบการณ์เชิงพื้นที่อย่างแท้จริง

แตกต่างจากงานวิจัยด้านจิตวิญญาณของสถานที่แบบดั้งเดิมที่มักเน้นการอธิบายเชิงคุณภาพ งานวิจัยนี้ประยุกต์ใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (AHP) เพื่อแปลงประเด็นการรับรู้เชิงพื้นที่ซึ่งมีความนามธรรมและขึ้นอยู่กับปัจเจก ให้เป็นโครงสร้างที่ชัดเจนและสามารถประเมินได้ในเชิงตัวเลข โดยจัดสร้างแบบจำลองการประเมินที่มีตรรกะเชิงลำดับชั้น ผ่านการแยกองค์ประกอบหลักด้านวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการรับรู้ออกเป็นตัวบ่งชี้จำนวน 21 รายการที่สามารถเปรียบเทียบได้ แนวทางนี้ช่วยแปลงแนวคิดนามธรรมให้กลายเป็นกระบวนการวิเคราะห์เชิงปริมาณที่มีระบบ เสริมความโปร่งใสทางตรรกะและความเป็นสากลในเชิงวิชาการให้กับการวิเคราะห์จิตวิญญาณของสถานที่ และสามารถใช้เป็นแนวทางอ้างอิงในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไปในอนาคต

ผลการวิเคราะห์ด้วยกระบวนการ AHP ชี้ให้เห็นว่า "กิจกรรมการมีส่วนร่วมของสาธารณะ" "วัฒนธรรมน้ำพุ" และ "การหลอมรวมระหว่างเทคโนโลยี ธรรมชาติ และมนุษยศาสตร์" เป็นปัจจัยที่มีค่าน้ำหนักสัมพัทธ์สูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากเอกสารวิชาการในระยะต้นและผลการสังเกตภาคสนาม สะท้อนให้เห็นว่าอัตลักษณ์ทาง

วัฒนธรรม จิตสำนึกด้านนิเวศ และการมีส่วนร่วมของผู้ใช้งานเป็นแกนหลักของการรับรู้จิตวิญญาณของสถานที่ จากผลลัพธ์ดังกล่าว งานวิจัยจึงได้จัดสร้างแบบจำลองเชิงบูรณาการที่ครอบคลุมหลายมิติ ซึ่งสามารถใช้เป็นทั้งกรอบแนวคิดทางทฤษฎีและเครื่องมือเชิงระเบียบวิธีสำหรับการวางแผนและออกแบบพื้นที่ของนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และอุทยานวิทยาศาสตร์ในอนาคต

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะทางทฤษฎี

งานวิจัยนี้ประยุกต์ใช้ทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยาทางสถาปัตยกรรม ซึ่งมีแนวคิดหลักเรื่องจิตวิญญาณของสถานที่ ร่วมกับกระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ (AHP) เพื่อพัฒนารอบการวิเคราะห์เชิงระบบในการทำความเข้าใจอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า จิตวิญญาณของสถานที่ในอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเกิดจากการบูรณาการอย่างสัมพันธ์กันระหว่างมิติทางวัฒนธรรม เทคโนโลยี พฤติกรรมผู้ใช้งาน และระบบนิเวศร่วมสมัย อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีที่มีอยู่ยังไม่สามารถรองรับลักษณะพลวัตขององค์ประกอบเชิงพื้นที่ได้อย่างครบถ้วน จึงควรพัฒนาแบบจำลองที่ยืดหยุ่นและแม่นยำยิ่งขึ้น โดยผสาน AHP เข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) เพื่อเพิ่มศักยภาพในการวิเคราะห์อัตลักษณ์ของสถานที่ในบริบทที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

ในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ งานวิจัยนี้เสนอให้ภาครัฐบูรณาการองค์ประกอบทางวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ากับการออกแบบภูมิทัศน์ของอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อส่งเสริมความกลมกลืนกับบริบททางวัฒนธรรมและสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมของผู้ใช้งาน พร้อมทั้งผลักดันการใช้แนวคิดเมืองอัมม่น้ำ (Sponge City) และการออกแบบภูมิอากาศระดับจุลภาค (Microclimate) ควบคู่กับเทคโนโลยีสีเขียว เช่น ระบบกักเก็บน้ำฝน วัสดุซึมผ่านน้ำ และหลังคาเขียว เพื่อยกระดับคุณภาพสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ควรส่งเสริมกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านการออกแบบเชิงมีส่วนร่วม และผลักดันการสร้างแบรนด์ทางวัฒนธรรมของอุทยานด้วยระบบอัตลักษณ์ทางสายตาและสื่อสร้างสรรค์ เพื่อเสริมภาพลักษณ์พื้นที่และขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

5.3 ข้อจำกัดของการวิจัยและข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต

แม้งานวิจัยนี้จะสามารถจัดสร้างกรอบการประเมินเชิงปริมาณของจิตวิญญาณของสถานที่ในนิคมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ได้โดยอิงกระบวนการ AHP ได้อย่างเป็นระบบ และบรรลุผลเบื้องต้นที่มีคุณค่าทางแนวคิดและระเบียบวิธี แต่อย่างไรก็ตามยังมีข้อจำกัดบางประการที่ควรพิจารณา ได้แก่ ขอบเขตของการศึกษาในกรณีเฉพาะซึ่งอาจไม่ครอบคลุมมิติสากล และการกำหนดตัวบ่งชี้กับการจัดสรรค่าน้ำหนักที่ยังพึ่งพาดุลยพินิจของมนุษย์เป็นหลัก นอกจากนี้ AHP ในฐานะกระบวนการวิเคราะห์เชิงเส้น ยังมีข้อจำกัดในการสะท้อนความสัมพันธ์เชิงพลวัตขององค์ประกอบเชิงพื้นที่ได้อย่างรอบด้าน ดังนั้น งานวิจัยในอนาคตควรพัฒนาแบบจำลองที่ยืดหยุ่นและแม่นยำยิ่งขึ้น โดยประยุกต์ใช้กระบวนการ AHP แบบฟัซซี (Fuzzy AHP) ควบคู่กับการบูรณาการข้อมูลจากหลายแหล่ง การทดสอบในกรณีศึกษาที่หลากหลาย และการพัฒนาเครื่องมือประเมินกึ่งอัตโนมัติ เพื่อยกระดับศักยภาพของกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์จิตวิญญาณของสถานที่ทั้งในเชิงทฤษฎีและการใช้งานจริง

6. เอกสารอ้างอิง

- Hale, J. A. (2000). *Building ideas: An introduction to architectural theory*. John Wiley & Sons
- Liu, G., Liu, J., & Yuan, Y. (2021). Value analysis and environmental renovation strategies of “Jinan Spring-City cultural landscape.” *China Cultural Heritage*, 3, 13–20.
- Norberg-Schulz, C. (2010). *Genius loci: Towards a phenomenology of architecture* (Shi Zhiming, Trans.). Huazhong University of Science and Technology Press.

- Szabo, Z. K., Szádóczi, Z., Bozóki, S., Stănciulescu, G. C., & Szabó, D. (2021). An analytic hierarchy process approach for prioritisation of strategic objectives of sustainable development. *Sustainability*, 13(4), 2254.
- Tschudi, V. P. (2024). Vitruvius, Norberg-Schulz, and the genius loci: Towards a phenomenology of text. *Vitruvius: Rivista del Centro Studi Vitruviani*, 3, 33–38. <https://doi.org/10.48255/2785-7387.VITR.3.2024.03>
- Vaidya, O. S., & Kumar, S. (2006). Analytic hierarchy process: An overview of applications. *European Journal of Operational Research*, 169(1), 1–29. <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2004.04.028>
- Wang, S. (2023). From "space" to "place": A cognitive perspective on the reconstruction and cultural regeneration of contemporary urban spaces. *China Social Sciences Review*, 2, 104–112.
- Zhang, D., & Feng, L. (2018). Research on development level and models of software parks in China. *Science Research Management*, 39(S1), 171–178.

สภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการอนุรักษ์สืบทอด “โขน”
ในกลุ่มเด็กและเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
Current Condition, Problems, and Conservation and Inheritance
Guidelines for “Khon” among Children and Youth in
Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

อัจฉราพรรณ กันสุขะ¹ ปิยะ มือนันต์^{2*} และสุพินดา เพชรา³
Ajcharapun Kunsuya¹ Piya Mee-Anunt^{2*} and Supinda Petchara³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาการอนุรักษ์ สืบสาน “โขน” และ (2) เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ และสืบทอด “โขน” ในกลุ่มเด็กและเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคการเก็บข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 5 คน ประกอบด้วย (1) ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านโขนและผู้เชี่ยวชาญด้านโขน 2 คน (2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา ประวัติศาสตร์ การจัดการเรียนรู้โขน 3 คน เครื่องมือในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัจจุบัน และปัญหาของการอนุรักษ์ สืบสาน “โขน” ได้มีการส่งเสริม อนุรักษ์ พื้นฟู ผ่านเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ อาทิ มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ กระทรวงวัฒนธรรม จังหวัดร่วมกับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และหน่วยงานสถาบันการศึกษา เช่น วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง ร่วมกับสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ผลิตภัณฑ์และจัดการเรียนการสอนด้านการแสดงโขน และสถาบันการศึกษา ส่งนักเรียนร่วมโชว์และแสดงในงานต่าง ๆ ส่วนปัญหาของการอนุรักษ์ สืบสาน “โขน” พบว่า (1) การขาดแคลนบุคลากรเฉพาะทาง (2) การแสดงโขนในแต่ละครั้งมีค่าใช้จ่ายสูง (3) โขนถูกสร้างให้เข้าถึงยาก น่ากลัว (4) ปัญหาอื่น ๆ เช่น ผู้บริหาร หรือครูผู้สอน ที่รับผิดชอบเรื่องโขน เกษียณอายุราชการ หรือโยกย้าย ส่งผลต่อการสานต่องานและกิจกรรมด้านโขนในโรงเรียน เป็นต้น 2) แนวทางการอนุรักษ์ สืบสาน “โขน” สำหรับเด็กและเยาวชน พบว่า (1) ควรออกแบบบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน เช่น บรรจุวิชาโขนเป็นวิชาเลือกหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในหลักสูตรการศึกษา จัดกิจกรรมค่ายโขนสำหรับเยาวชน และสอดแทรกบูรณาการเนื้อหาโขนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ (2) จัดตั้งชมรม ชุมนุมหรือค่ายโขนในโรงเรียน (3) จัดทำแหล่งเรียนรู้ หรือสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับโขนในรูปแบบสื่อดิจิทัลและมัลติมีเดียที่น่าสนใจ

¹ สาขาวิชาการประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Department of Elementary, Faculty of Education, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

E-mail : Kajcharapun@aru.ac.th

^{2*} สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Department of Social Studies, Faculty of Education, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

E-mail : Piyatogether2516@gmail.com

³ สาขาวิชาคณิตศาสตร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Department of Mathematics, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

E-mail : psupinda@aru.ac.th

*Corresponding author

และ(4) การสนับสนุนจากผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ จะช่วยสร้างความตระหนักรู้และสืบทอดศิลปะโขนไปสู่เด็กและเยาวชนรุ่นต่อไป

คำสำคัญ : การอนุรักษ์สืบทอด โขน เด็กและเยาวชน

Abstract

This research aimed to 1) examine the current status and challenges in the conservation and inheritance of Khon; and 2) explore guidelines for conserving and transmitting Khon among children and youth in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. The study employed a qualitative research approach, utilizing document analysis and in-depth interviews with five key informants: (1) two local master teachers and experts in Khon, and (2) three scholars specializing in the history of Khon performance. The research instrument was a semi-structured interview form, and the data were analysed using a content analysis approach. The findings indicated that (1) The current condition and challenges of Khon conservation and inheritance involve ongoing efforts to promote, preserve, and revitalise Khon through collaborative networks among government agencies, the private sector, and local educational institutions. Organizations such as the Support Foundation, the Ministry of Culture, provincial authorities, and the Office of Tourism and Sports in Phra Nakhon Si Ayutthaya, along with academic institutions like Ang Thong College of Dramatic Arts and the Buditpatanasilpa Institute, have played crucial roles in producing graduates and organising Khon-related education and performances. However, several problems persist, including: (1) shortage of specialised personnel, (2) the high cost of Khon performances, (3) the perception that Khon has been inaccessible or intimidating, and (4) other issues like the retirement, relocation of teachers, and administrators responsible for Khon activities in schools; and (2) Guidelines for conserving and inheriting Khon among children and youth have included (1) integrating Khon into school curricula as elective courses or co-curricular activities, organizing youth Khon camps, and incorporating Khon content into various academic subjects; (2) establishing Khon clubs or activity groups in schools; (3) Developing engaging digital and multimedia learning resources related to Khon; and (4) Promoting support from parents, communities, and relevant organizations to raise awareness and ensure the intergenerational transmission of Khon.

Keywords: Conservation and Inheritance, Khon, Children and Youth

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

โขนเป็นศิลปะการแสดงชั้นสูงของไทยที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานและทรงคุณค่า เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และสืบทอด โขนไม่เพียงเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของไทยเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงภูมิปัญญาและจริยธรรมของสังคมไทยผ่านตัวละครและเนื้อหาที่แฝงคติธรรม องค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้ประกาศขึ้นทะเบียน "โขน" เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติเมื่อปี พ.ศ. 2561 โดยระบุว่าโขนไทยเป็นการแสดงที่รวมองค์ประกอบของดนตรี วรรณกรรม นาฏศิลป์ งานฝีมือ และพิธีกรรมเข้าไว้ด้วยกันอย่างวิจิตร (United

Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2024) นับเป็นการยืนยันถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมและศิลปะของโขนในระดับนานาชาติ

ในบริบทของประเทศไทย โดยเฉพาะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นเมืองประวัติศาสตร์และแหล่งรวมศิลปวัฒนธรรม โขนยังคงเป็นกิจกรรมที่ได้รับการส่งเสริมผ่านเวทีการแสดงในโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานวัฒนธรรม เช่น กิจกรรมวัฒนธรรมวินิตที่จัดโดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2567) นอกจากนี้ ยังมีความพยายามจากภาครัฐในการประชาสัมพันธ์โขนในระดับนานาชาติ โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (Tourism Authority of Thailand) ได้จัดกิจกรรมเผยแพร่ศิลปะโขนผ่านสื่อออนไลน์ และสื่อประชาสัมพันธ์ระดับโลก เพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจในหมู่นักท่องเที่ยวต่างชาติ รวมถึงสนับสนุนการจัดแสดงโขนในแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ เช่น พระบรมมหาราชวัง และพิพิธภัณฑ์สถานต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้โขนไม่เพียงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือส่งเสริม Soft Power ของประเทศไทยในระดับสากล (Tourism Authority of Thailand, 2022)

ทั้งนี้การแสดงโขนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาปัจจุบันก็เริ่มจางหายไปด้วยสภาพสังคมและค่านิยมของผู้คนที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออิทธิพลตะวันตกแพร่หลายเข้ามาและมีอิทธิพลต่อความเชื่อ ทศนคติและค่านิยมของเยาวชนคนรุ่นใหม่ในทุก ๆ ด้าน ที่สำคัญยิ่งคือศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านในท้องถิ่นถูกมองข้ามไปอย่างน่าเสียดาย เมื่อโลกเชื่อมโยงกันมากขึ้น ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเข้ามาใกล้ชิดกันมากขึ้น ชุมชนท้องถิ่นเสี่ยงที่จะสูญเสียองค์ประกอบสำคัญของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและเป็นเรื่องยากที่จะให้เยาวชนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดจากบรรพบุรุษไว้ได้ (อินทิรา พงษ์นาค, 2566) นอกจากนี้การเรียนโขนจำเป็นต้องอาศัยครูผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งปัจจุบันมีจำนวนน้อยลงและยังมีข้อจำกัดด้านทรัพยากร อุปกรณ์ และงบประมาณในการจัดการเรียนการสอน ทำให้การส่งเสริมและสืบทอดโขนในบางพื้นที่ยังขาดความต่อเนื่อง ดังนั้น การจะรักษาคุณค่าวัฒนธรรมที่ดี อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีกระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน เพื่อให้เด็กและเยาวชน มีความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมอย่างแท้จริงให้มีเจตคติและพฤติกรรมที่ดีงาม สามารถ อนุรักษ์ สร้างสรรค์ สืบสานวัฒนธรรม และประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม การจัดการศึกษาควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม เข้าใจธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง ให้สามารถคิด จินตนาการ วิเคราะห์สถานการณ์ และหาวิธีการแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งการสร้างจิตสำนึกให้เห็นคุณค่ามรดกวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงรากเหง้าของความเป็นไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559; อินทิรา พงษ์นาค, 2566; Dimitropoulos et al., 2018)

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมโขนในเด็กและเยาวชน พบหลากหลายแนวทาง ดังงานวิจัยของ ใจบุญ แยมยิ้ม (2565) พบว่า การส่งเสริมโขนในเด็กและเยาวชนสามารถทำได้โดยการจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมโขนในชุมชน ร่วมกับคณะครูักโขนที่มีความเชี่ยวชาญ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วมในกระบวนการแสดงจริง ซึ่งรูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้จะช่วยสร้างแรงจูงใจและต่อยอดความรู้สู่ระดับที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น การฝึกซ้อมและแสดงจริงยังช่วยส่งเสริมคุณลักษณะด้านระเบียบวินัย ความอดทน และความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ขณะเดียวกันงานวิจัยของ อมรา กล้าเจริญ และคณะ (2561) ยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีเพื่อการอนุรักษ์โขน โดยเฉพาะในรูปแบบที่เยาวชนเข้าถึงง่าย เช่น สื่อวิดีโอ 3 มิติ แพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ และแอปพลิเคชันที่จำลองบทบาทในการแสดงโขน ซึ่งจะช่วยให้เยาวชนสามารถเรียนรู้และฝึกฝนโขนได้อย่างสนุกสนานและทันสมัย นอกจากนี้วรรณกรรมเยาวชนเป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับโขนซึ่งเป็นกลวิธีที่มีประสิทธิภาพ ดังเช่น สารคดีเชิงสร้างสรรค์ "วัยใสหัวใจโขน" สามารถถ่ายทอดเรื่องราวของโขนอย่างลึกซึ้ง ทั้งในด้านประวัติ ความหมาย คุณค่า และการสืบทอดผ่านรุ่นสู่รุ่น โดยเฉพาะในรูปแบบของสารนิยายที่สอดแทรกการสนทนาและประสบการณ์ของตัวละครเยาวชน ทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจและเห็นภาพที่ชัดเจนเกี่ยวกับองค์ประกอบของโขน นอกจากนี้ยังสะท้อนความสำคัญของการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน และครูผู้สอนในการส่งเสริมและสืบทอดโขนในกลุ่มเยาวชนได้อย่างชัดเจน (ศิริลักษณ์ บัตรประโคน, 2558) แนวโน้มเหล่านี้สะท้อนว่า การอนุรักษ์โขนไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการฝึกฝนท่ารำหรือคำพากย์เท่านั้น แต่ควรครอบคลุมถึงการสร้าง

บริบทการเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละวัย โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ต้องการการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์และการมีส่วนร่วม

ดังนั้น บทความวิจัยนี้จะนำเสนอสภาพปัจจุบัน และปัญหาของการอนุรักษ์ สืบสาน “โขน” ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมถึงการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ และสืบทอด “โขน” ในกลุ่มเด็กและเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อส่งเสริม อนุรักษ์ และสืบทอด ปลุกจิตสำนึกเด็กและเยาวชนให้เห็นคุณค่าของการแสดงโขน และช่วยกันอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่านี้ต่อไป

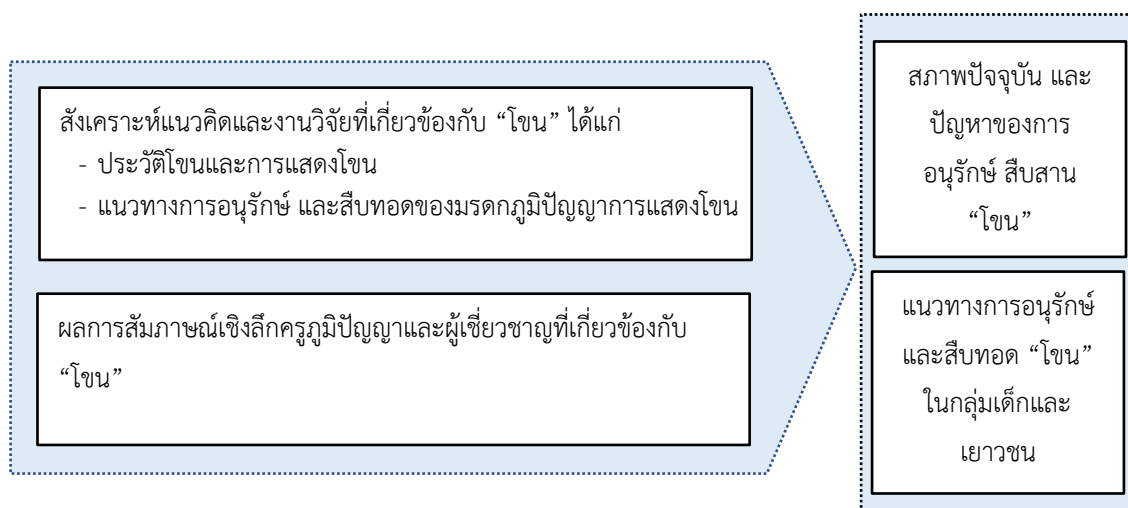
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาของการอนุรักษ์ สืบสาน “โขน” ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.2.2 เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ และสืบทอด “โขน” ในกลุ่มเด็กและเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.3 ขอบเขตของการวิจัย และกรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิด การสัมภาษณ์เชิงลึกครูภูมิปัญญาและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับ “โขน” โดยทบทวนวรรณกรรม ศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวกับประวัติโขนและการแสดงโขนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แนวคิดมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) (UNESCO, 2003) และผลการสัมภาษณ์เชิงลึกครูภูมิปัญญาและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับ “โขน” แล้วนำมากำหนดกรอบแนวคิดเพื่อเป็นแนวทางดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

2. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการศึกษาข้อมูลดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสารงานวิจัยต่าง ๆ บทความวิจัย บทความวิชาการ ข้อมูลจากการจัดแสดงอาคารเรียน-รู้-เรื่อง โขน แหล่งเรียนรู้โขนพระราชทานในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เกี่ยวกับประวัติโขนและการแสดงโขนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การสืบทอดของมรดกภูมิปัญญาการแสดงโขนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ประกอบด้วย (1) ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านโขนและผู้เชี่ยวชาญด้านโขน (2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา ประวัติศาสตร์ การจัดการเรียนรู้โขน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีภูมิรู้ด้านประวัติความเป็นมา และด้านการแสดงโขน โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลและการกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ประกอบด้วย (1) ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านโขนและผู้เชี่ยวชาญด้านโขน (2) ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา ประวัติศาสตร์ การจัดการเรียนรู้โขน จำนวน 5 คน ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ มีภูมิรู้ด้านประวัติความเป็นมา และด้านการแสดงโขน โดยกำหนดขอบเขตของการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง ซึ่งมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักโดยคำนึงถึงผู้ที่สามารถถ่ายทอดข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาทั้งหมด 2 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 เป็นครูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านโขนกรุงเทพฯ ผู้เชี่ยวชาญด้านโขน ในมิติประวัติความเป็นมา และการแสดงโขน เป็นผู้มีประสบการณ์ มีภูมิรู้ด้านประวัติความเป็นมา และด้านการแสดงโขนมาไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 2 คน และกลุ่มที่ 2 เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา ประวัติศาสตร์ การจัดการเรียนรู้โขน ทั้งในมิติประวัติศาสตร์ นาฏศิลป์ ทศนศิลป์ และมีประสบการณ์การสอนโขนในสถาบันการศึกษามาไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 3 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่มีการจัดเตรียมประเด็นหลัก ประเด็นรอง และวางแผนการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า เพื่อให้ได้ประเด็นตามกรอบการศึกษา และตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้พิจารณาให้คำแนะนำและปรับปรุงเพื่อตรวจสอบความตรงด้านเนื้อหา โดยตัดข้อคำถามที่มีความซ้ำซ้อน และปรับการใช้สำนวนภาษาให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล แล้วปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพกับผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยตนเอง โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะสัมภาษณ์ แล้วถอดเทปแบบคำต่อคำเพื่อนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป โดยทุกครั้งที่มีการบันทึกเสียง หรือถ่ายภาพ ผู้วิจัยขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนทุกครั้ง โดยระหว่างเก็บข้อมูลได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกันจนกว่าข้อมูลอิ่มตัว

การวิเคราะห์และการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยมีการจัดบันทึกข้อมูลและถอดเทปเสียงสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ จัดพิมพ์เป็นไฟล์ข้อมูล โดยมีกระบวนการวิเคราะห์ 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) อ่านข้อความที่ได้จากการถอดเทปเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ตรวจสอบข้อมูลหลาย ๆ ครั้งเพื่อให้ซึมซับ เข้าใจในข้อมูล (2) เขียนสรุปย่อข้อความ ตั้งโครงสร้างของข้อมูลไว้เพื่อย้อนกลับมาอ่านข้อความสามารถทำให้เข้าใจได้รวดเร็ว ไม่ต้องอ่านใหม่ทั้งหมด เพื่อกำหนดประเด็น (Theme) (3) สร้างรหัสข้อมูล (Coding) และอ่านซ้ำโดยเก็บรายละเอียดข้อมูลเพื่อจำแนกหน่วยของข้อมูล หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ทำการจัดหน่วยของข้อมูลที่สอดคล้องจากผู้ให้ข้อมูลเข้าเป็นหมวดหมู่ จัดกลุ่มจำแนกข้อสรุปเป็นชุดย่อย และ (4) ตีความข้อมูลและศึกษาเพิ่มเติมจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงทำการค้นหาประเด็นที่สำคัญโดยการแยกข้อความที่เหมือนกัน และแตกต่างกันโดยตรวจสอบความเชื่อมโยงกับประเด็นหลัก และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยการตรวจสอบสามเส้า (Data Triangulation) และวิธียืนยันความถูกต้องของข้อมูล (Member Checking) โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบผลการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละขั้นตอนเพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูล

3. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน และแนวทางการอนุรักษ์สืบทอด “โขน” ในกลุ่มเด็กและเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน และปัญหาของการอนุรักษ์ สืบสาน “โขน” ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สภาพปัจจุบันของการอนุรักษ์ สืบสาน “โขน” ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปัจจุบันการอนุรักษ์ สืบสาน “โขน” ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้มีการส่งเสริม อนุรักษ์ พัฒนาในมิติต่าง ๆ โดยจัดกิจกรรม การแสดงศิลปวัฒนธรรม ผ่านเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ โดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ เครือข่ายสถาบันการศึกษา ร่วมมือกันส่งเสริมอนุรักษ์ และร่วมสืบสาน อาทิ

1) หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ

1.1 มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โดยมีแหล่งเรียนรู้เรื่องนาฏกรรมโขนของมูลนิธิศิลปาชีพฯ คือ อาคาร-เรียน-รู้ เรื่องโขน ตั้งอยู่ ต.เกาะเกิด อ.บางปะอิน จ.พระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้โขนพระราชทาน ประกอบด้วยผลงานสร้างสรรค์ศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบการแสดงโขน เป็นฉาก เครื่องประกอบฉาก หัวโขน ตลอดจนความรู้เรื่องโขน

1.2 กระทรวงวัฒนธรรมของกลุ่มวัฒนธรรมจังหวัด ส่งเสริมการแสดงศิลปวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ โขน ลิเก ลำตัด เพลงพื้นบ้าน ดนตรีร่วมสมัย การสาธิตและจำหน่ายอาหารพื้นถิ่นของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อาทิ การจัดแสดง “มหกรรมโขน มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ” เทิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ ลานวัฒนธรรมมหาธาตุ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา “มหกรรมโขนแห่งสยาม” ให้ชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติ ได้ชมการแสดงโขน เป็นนาฏกรรมที่ทรงคุณค่าของประเทศ เป็นต้น

1.3 จังหวัดร่วมกับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่งเสริมการจัดงานเทศกาลโขนกรุงศรี ณ ลานหลังวัดมหาธาตุ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา โดยภายในงานจัดกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ ศิลปะวัฒนธรรม เทศกาลโขนกรุงศรี ชมการแสดงโขนไทย การแสดงศิลปวัฒนธรรม นิทรรศการโขนไทย จัดขึ้นเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรม และกระตุ้นเศรษฐกิจการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ของจังหวัด และให้เชื่อมโยงการท่องเที่ยวภาคกลาง เชื่อมโยงถึงการท่องเที่ยวภาคกลางคืน เป็นต้น

2) สถาบันการศึกษา

2.1 วิทยาลัยนาฏศิลป์อ่างทอง ร่วมกับสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ผลิตบัณฑิตและจัดการเรียนการสอนทางด้านนาฏศิลป์ ดนตรี คีตศิลป์ และช่างศิลป์เป็นผู้ผลิตนักแสดงโขน ศิลปิน นักวิชาการอิสระ และครูสอนนาฏศิลป์ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ทางการแสดงโขนไปสู่นักเรียน นักศึกษา และประชาชนให้เป็นผู้อนุรักษ์และสืบทอดการแสดงโขนได้

2.2 สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ส่งเสริมการแสดงโขนของเยาวชน อาทิ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ผ่านกิจกรรมชุมนุม และชมรมเยาวชนคนใจโขน โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ส่งเสริมการแสดงโขน และศิลปะโขน โรงเรียนประตูลี้ ส่งเสริมการแสดงโขน โดยมีชมรมโขนประตูลี้ และส่งนักเรียนร่วมโชว์และแสดงในงานสำคัญต่าง ๆ โรงเรียนวัดโคกช้าง (ราษฎร์บำรุง) ส่งเสริมการแสดงด้านโขน และส่งนักเรียนร่วมโชว์และแสดงในงานต่าง ๆ เช่นเดียวกัน แต่เนื่องจากเป็นโรงเรียนขนาดเล็กจะมีข้อจำกัดด้านนักแสดง บางครั้งต้องร่วมแสดงกับโรงเรียนอื่น ๆ เป็นต้น

ปัญหาของการอนุรักษ์ สืบสาน “โขน” สำหรับเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อมูลและแนวคิดจากการสัมภาษณ์ สรุปได้ว่า ปัญหาของการอนุรักษ์ สืบสาน “โขน” สำหรับเยาวชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีหลากหลายประเด็น ดังนี้ 1) การขาดแคลนบุคลากรเฉพาะทาง โดยเฉพาะด้านการแสดงโขน ดังคำสัมภาษณ์ (สัมภาษณ์ครูภูมิปัญญา 1, วันที่ 13 กรกฎาคม 2566) “การแสดงโขนนั้น ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางที่เรียนมา เช่น ครูนาฏศิลป์ที่จบโขนมาโดยตรงเลย ไม่งั้นก็ไม่สามารถทำได้” 2) การแสดงโขนมีค่าใช้จ่ายสูง ดังคำสัมภาษณ์ (สัมภาษณ์ครูภูมิปัญญา 2, วันที่ 11 ตุลาคม 2566) “เครื่องแต่งกายโขนนั้น มีราคาที่สูงมาก ต้องอาศัยงบประมาณที่สูง ทำให้โรงเรียนต่าง ๆ ไม่ค่อยส่งเสริมเพราะต้องใช้เงินสนับสนุนจำนวนมากต่อการจัดแสดงในแต่ละครั้ง ในการที่จะไปประกวดแต่ละครั้ง ค่าใช้จ่ายเยอะ” 3) โขนถูกสร้างให้เข้าถึงยาก ดังคำสัมภาษณ์ (สัมภาษณ์ครูโขน 2, วันที่ 30 มิถุนายน 2566) “ความรู้สึกของคนทั่วไปไม่มีความน่ากลัว ครูผู้สอนมีอิทธิพลต่อความเชื่อ เครื่องเรื่องพิธีกรรมสร้างให้โขนดูลึกลับ คักคิลีลี้ มีความน่ากลัว ทำให้เด็กเข้าถึงยาก และเกิดความกลัว การเรียนโขน คนสอนบางทีก็เครื่องเรื่องพิธีกรรม ทำให้ดูลึกลับมีความน่ากลัว ทำให้เข้าถึงยาก เด็กเลยกลัว จะจับหัวโขนก็ไม่ได้ เพราะเป็นลี้ลี้คักคิลีลี้...” 4) ปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอนุรักษ์โขน ดังคำสัมภาษณ์ (สัมภาษณ์ครูภูมิปัญญา 1, วันที่ 13 กรกฎาคม 2566) “ผู้บริหาร หรือครูผู้สอน ที่รับผิดชอบเรื่องโขนในโรงเรียน เกษียณอายุราชการ หรือโยกย้าย ส่งผลต่อการสานต่องานและกิจกรรมด้านโขนในโรงเรียน นอกจากนี้ โขนในโรงเรียนส่วนใหญ่จะเน้นที่การแสดงโขน ดังนั้นความรู้ความเข้าใจจะเป็นคนเฉพาะกลุ่มที่ได้รับ การฝึกปฏิบัติ และการฝึกซ้อมด้านการแสดงนั้นค่อนข้างหนัก ต้องมีวินัยและความอดทนสูงมาก” เป็นต้น

3. แนวทางการอนุรักษ์ สืบสาน “โขน” สำหรับเด็กและเยาวชน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การอนุรักษ์และสืบสานการแสดงโขน ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำหรับเด็กและเยาวชนนั้น มีหลายวิธีการที่น่าสนใจ โดยผู้ทรงคุณวุฒิให้แนวคิดจากการสัมภาษณ์ สรุปดังนี้

3.1 การออกแบบบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน คือ 1. ควรบรรจุวิชาโขนเป็นวิชาเลือก หรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ และซึมซับตั้งแต่ฐานราก 2. ควรมีการจัดกิจกรรมค่ายโขนสำหรับเยาวชนในช่วงปิดภาคเรียน โดยเชิญวิทยากร ครูภูมิปัญญา หรือครูผู้ชำนาญการมาถ่ายทอดความรู้และฝึกปฏิบัติการแสดงโขนแก่เด็กและเยาวชน และ 3. สอดแทรกบูรณาการเนื้อหาโขนในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ให้โขนเป็นการเรียนรู้ที่อยู่ในชีวิตประจำวัน สอดแทรกให้เป็นเรื่องง่าย และสามารถเข้าถึงได้ ดังคำสัมภาษณ์ (สัมภาษณ์ครูภูมิปัญญา 2, วันที่ 11 ตุลาคม 2566) เช่น “...เราต้องบูรณาการโขนเข้าไปในรายวิชาต่าง ๆ หรืออาจเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร มีการเชิญครูภูมิปัญญา วิทยากรในพื้นที่มาถ่ายทอดความรู้สลับปรับเปลี่ยนไป...” (สัมภาษณ์ครูโขน 2, วันที่ 30 มิถุนายน 2566) เช่น “...ครูผู้สอนเองต้องทำให้โขนเป็นการเรียนรู้ที่อยู่ในชีวิตประจำวัน ทำให้เป็นเรื่องง่าย และเด็กทุกคนสามารถเข้าถึงได้...”

3.2 การจัดตั้งชมรม ชุมนุม หรือค่ายโขนในโรงเรียน ดังคำสัมภาษณ์ (สัมภาษณ์ครูภูมิปัญญา 2, วันที่ 11 ตุลาคม 2566) เช่น “โรงเรียนต่าง ๆ ควรส่งเสริมจัดตั้งชมรมหรือค่ายโขนเยาวชน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และฝึกปฏิบัติโขนอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการจัดการแสดงโขนโดยเด็กและเยาวชนในงานประเพณีหรือเทศกาลสำคัญของโรงเรียน หรือหน่วยงานระดับจังหวัด เพื่อเผยแพร่และกระตุ้นให้เกิดความสนใจในโขน...”

3.3 จัดทำแหล่งเรียนรู้ หรือสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับโขน เช่น จัดทำสื่อการเรียนรู้โขนในรูปแบบสื่อดิจิทัล และมัลติมีเดียที่น่าสนใจ เพื่อดึงดูดเด็กและเยาวชนให้เข้ามาศึกษาโขน

3.4 การสนับสนุนจากผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ โดยโรงเรียนควรเชิญชวนผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ให้มีส่วนร่วมสนับสนุนกิจกรรมอนุรักษ์โขนสำหรับเด็กและเยาวชน โดยการดำเนินการอย่างจริงจัง และต่อเนื่องในด้านต่าง ๆ จะช่วยสร้างความตระหนักรู้และสืบทอดศิลปะโขนไปสู่เด็กและเยาวชนรุ่นต่อไป

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการอนุรักษ์สืบทอด “โขน” ในกลุ่มเด็กและเยาวชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปดังภาพที่ 2

4.2 แนวทางการอนุรักษ์ และสืบสาน “โขน” ในกลุ่มเด็กและเยาวชน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรดำเนินการดังนี้

(1) ออกแบบบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน (2) จัดตั้งชมรม ชุมนุม หรือค่ายโขนในโรงเรียน (3) จัดทำแหล่งเรียนรู้ หรือสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับโขน (4) การสนับสนุนจากผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2567) ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสำหรับการศึกษาระดับพื้นฐาน ซึ่งการถ่ายทอดและการรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม วิธีการหนึ่งก็คือ “การเชื่อมโยงสู่โรงเรียนและชุมชน” นอกจากนี้ผลการศึกษานี้ยังชี้ให้เห็นว่าแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดการแสดงโขนของ อุษาภรณ์ บุญเรือง และคณะ (2562) สรุปได้ 3 แนวทาง ดังนี้ แนวทางที่ 1 งานศิลปวัฒนธรรมทั้งด้านนาฏดุริยางค์ และช่างศิลป์ ได้รับการอุปถัมภ์อยู่ภายใต้พระบารมีพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน แนวทางที่ 2 การเผยแพร่ทำให้มีการอนุรักษ์และสืบทอดการแสดงโขนทั้งในและต่างประเทศ และแนวทางที่ 3 การจัดการเรียนการสอนทำให้เกิดการอนุรักษ์สืบทอดการแสดงโขนโดยครูอาจารย์ ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้เกี่ยวกับนาฏศิลป์ ดนตรี คีตศิลป์ และช่างศิลป์ ไปสู่นักเรียน นักศึกษา ให้เป็นผู้อนุรักษ์และสืบทอดการแสดงโขน โดยการส่งเสริมและรักษาคำเป็นจะต้องมีการสานต่อจากเยาวชน ซึ่งต้องมีความสนใจและตระหนักถึงความสำคัญของมรดกภูมิปัญญาของตนเอง โดยเฉพาะในโรงเรียนที่ครูผู้สอนจะมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นและชักนำเยาวชนให้รู้จักมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนตนเองและที่อื่นๆ จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ดังนั้นควรมีการสร้างสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น โรงเรียนมีการเชิญผู้รู้ในระดับชุมชนท้องถิ่นมาสาธิต เล่าเรื่องราวแบ่งปันประสบการณ์ และทักษะให้นักเรียนได้รับรู้เพื่อรักษาและถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม นักเรียนได้มีจิตสำนึกในอัตลักษณ์และความภูมิใจต่อตนเอง และเสริมสร้างโลกทัศน์และพฤติกรรมเชิงบวกด้วย นอกจากนี้การให้ข้อมูลเกี่ยวกับประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ด้วยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจะเกิดผลดีอย่างยั่งยืนหากนำมาบูรณาการกับกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งการบูรณาการการเรียนรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับการเรียนการสอน ทำให้เกิดการปฏิบัติความรู้และทักษะในอดีตสืบสานคุณนุชนปัจจุบัน นักเรียนจะได้เรียนรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้งที่โรงเรียนหรือที่อื่น ๆ ทำให้เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าในกลุ่มเยาวชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2567 อ้างถึงใน UNESCO, 2023) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ใบบุญ แยมยิ้ม (2565) พบว่า การส่งเสริมโขนในเด็กและเยาวชนสามารถทำได้โดยการจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมโขนในชุมชนร่วมกับคณะครูฝึกโขนที่มีความเชี่ยวชาญ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วมในกระบวนการแสดงจริง ซึ่งรูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้จะช่วยสร้างแรงจูงใจและต่อยอดความรู้สู่ระดับที่สูงยิ่งขึ้น การฝึกซ้อมและแสดงจริงยังช่วยส่งเสริมคุณลักษณะด้านระเบียบวินัย ความอดทน และความภาคภูมิใจในความเป็นไทยอีกด้วย ทั้งนี้ ธนินท์รัฐ กลุขฉันทะศิริ ศิริวิศาลสุวรรณ (2559) ได้ศึกษาการถ่ายทอดการสอนโขนจากรุ่นสู่รุ่นของนักเรียน พบว่า ปัจจัยหลักที่ส่งเสริมการเรียนรู้โขน คือ การได้รับโอกาสที่ดีจากบุคคลต่าง ๆ การสืบทอดนาฏศิลป์ไทยให้คงอยู่สืบต่อไป และการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับรุ่นน้อง 3) แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาสำหรับนักเรียนโขน คือ การต่อยอดองค์ความรู้เดิมสู่องค์ความรู้ใหม่ การพัฒนาบุคลากรผู้รับผิดชอบกิจกรรม และการได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน การได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนกล่าวคือ ครอบครัว ชุมชน โรงเรียน หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้ครอบครัวควรเปิดใจสนับสนุนนักเรียนโขนโดยเฉพาะผู้ปกครองมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งยวดในการเป็นแรงผลักดันให้นักเรียนประสบความสำเร็จจากการแสดงโขนในแต่ละครั้ง ชุมชนควรให้ความช่วยเหลือในเรื่องการสนับสนุนนักเรียนโขนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทางวัฒนธรรมประเพณีไทย โรงเรียนควรมีงบประมาณโครงการสนับสนุนเรื่องเครื่องแต่งกายโขนเพราะราคาค่อนข้างสูงมากเพราะนักเรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่ยากจน หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนควรมีบทบาทในการสนับสนุนและพัฒนานักเรียนโขน ให้เกิดความบันเทิง และความสนุกสนานกับการเรียนในศาสตร์แห่งความรู้ทั้งมวลของนาฏศิลป์ไทย เพื่อให้เกิดการซึมซับและเข้าใจยิ่งขึ้น พร้อมทั้งให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนที่จะนำไปสู่การสืบสานนาฏศิลป์ไทยอย่างเหมาะสม

5. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ดังนี้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรม โดยเริ่มจากการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ อาทิ กระทรวงวัฒนธรรมของจังหวัด มหาวิทยาลัยวิทยาลัยในจังหวัด และโรงเรียนในจังหวัด เช่น โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) โรงเรียนเอกชน ในการกำกับสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) หรือโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดกิจกรรมและเทศกาลโขนที่น่าสนใจ อันจะช่วยกระตุ้นความสนใจของเยาวชน นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพครูภูมิปัญญาและผู้เชี่ยวชาญด้านโขน พร้อมทั้งสนับสนุนการสร้างแหล่งเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย ให้โขนเป็นการเรียนรู้ที่อยู่ในชีวิตประจำวัน สอดแทรกให้เป็นเรื่องง่าย และสามารถเข้าถึงได้ เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่น และความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นของเด็กและเยาวชน ตั้งแต่ระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา หรือระดับที่สูงขึ้น
2. การบูรณาการโขนเข้าสู่ระบบการศึกษาเป็นกลยุทธ์สำคัญในการอนุรักษ์และสืบทอด โดยสถานศึกษาสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ อาทิ การบรรจุโขนเป็นวิชาเลือกหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การจัดค่ายโขนในช่วงปิดภาคเรียน และการสอดแทรกเนื้อหาโขนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้โขนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน
3. การใช้สื่อดิจิทัลและมัลติมีเดียก็เป็นอีกช่องทางที่น่าสนใจ สามารถสร้างวิดีโอการเรียนรู้ พัฒนาแอปพลิเคชันหรือออกแบบสื่อปฏิสัมพันธ์ที่เข้าถึงง่ายและน่าสนใจสำหรับเยาวชน
4. เพื่อให้การอนุรักษ์และสืบทอดโขนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ควรดำเนินการวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับความสนใจและความเข้าใจของเยาวชนที่มีต่อโขน เพื่อนำผลมาปรับวิธีการถ่ายทอดให้เหมาะสม รวมถึงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่บูรณาการโขนในรายวิชาต่าง ๆ หรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยบูรณาการร่วมกับโรงเรียน ผู้สอนในการออกแบบหลักสูตร
5. ควรมุ่งเน้นการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมสื่อการเรียนรู้โขนในรูปแบบดิจิทัลและมัลติมีเดีย เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ที่เข้าถึงง่าย สะดวก และน่าสนใจสำหรับเด็กและเยาวชน อันจะช่วยส่งเสริมให้โขนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีชีวิตและสามารถถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไปได้อย่างยั่งยืน

6. เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2563). *เอกสารโขน*. <https://www.finearts.go.th/storage/contents/2020/07/file/KWvBJWArmGhMADFCL1TwVimYp37dVoaRqKObSVYR.pdf>
- กรินทร์ กรินทสุทธ. (2558). *ปัจจัยต่อการเปลี่ยนแปลง พัฒนาการ และความหลากหลายของโขน (ทศวรรษที่ 2480 ถึงปัจจุบัน)* [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ใจบุญ แยมยิ้ม. (2565). การจัดการแสดงโขนสดเด็กคณะครูวิถีมลลิแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนา ศิลปะการแสดงเชิงพาณิชย์. *วารสารนิเทศศาสตร์และนวัตกรรม* นิต้า, 2(1), 44–52.
- ธนิษฐ์รัฐ กฤษณ์ฉันทะห์ ศิริวิศาลสุวรรณ (2559). โขนวิจิตรนาฏศิลป์ชั้นสูง: กรณีศึกษาการถ่ายทอดการสอนโขนจากครูสู่รุ่นของนักเรียนโขนโรงเรียนมหาภาพระจาดทองอุบลรัตน์ จังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 17(2), 104–112.
- ศิริลักษณ์ บัตรประโคน. (2558). วิถีโขน: การสืบทอดและกลวิธีการสืบทอดศิลปะโขนของไทย. *วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์*, 4(1), 89–107.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2567). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน*.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560-2564*.

- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (2567). *กิจกรรมวัฒนธรรมวินิต*. <https://ayutthaya.prd.go.th/th/content/category/detail/id/9/iid/239996>
- อมรา กล้าเจริญ, สวภา เวชสุรักษ์, นพรัตน์ หวังโนธรรม, กัญญา ทองมัน, ไพฑูรย์ เข้มแข็ง, ทองลั่น บุญยิ่ง, กฤตพชรพร ทองณอม, และธิดารัตน์ ภูมิวัฒนะ. (2557). *โขน: โครงการวิจัย. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม*.
- อมรา กล้าเจริญ และคณะ. (2561). *โขน. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 20(1), 215-228.
- อินทิรา พงษ์นาค. (2566). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โขนที่ส่งเสริมทักษะการบูรณาการเชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาบัณฑิต]*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อุษารณ บุญเรือง, สุมาลี ไชยสุภารากุล, และปิยพร ทำจิ้น. (2562). *แนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดการแสดงโขน. วารสารเซนต์จอห์น*, 22(31), 70-86.
- Dimitropoulos, K., Tsalakanidou, F., Nikolopoulos, S., Kompatsiaris, I., Grammalidis, N., & Manitsaris, S. (2018). A multimodal approach for the safeguarding and transmission of intangible cultural heritage: The case of i-Treasures. *IEEE Intelligent Systems*, 33(6), 3-16. <http://ieeexplore.ieee.org/document/8255779/>
- Tourism Authority of Thailand. (2022). *'Khon' - the beautiful and mesmerising masked dance drama of Thailand*. <https://www.tatnews.org/2022/09/khon-the-beautiful-and-mesmerising-masked-dance-drama-of-thailand/>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2003). *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. <https://ich.unesco.org/en/convention>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2024). *Khon, masked dance drama in Thailand*. <https://ich.unesco.org/en/RL/khon-masked-dance-drama-in-thailand-01385>

แนวคิดเชิงปรัชญาของลัทธิเต๋าที่สะท้อนในงานเครื่องเคลือบดินเผาของเมืองจิ่งเต๋อเจิ้น

Taoist Philosophical Ideas Reflected in Jingdezhen Ceramics

กวางหยวน สวี^{1*} ผกามาศ สุวรรณนิภา² และศุภรา อรุณศรีมรกต³
Guangyuan Xu^{1*} Pakamas Suwannipa² and Supara Aroonsrimorakot³

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง แนวคิดเชิงปรัชญาของลัทธิเต๋าที่สะท้อนในงานเครื่องเคลือบดินเผาของเมืองจิ่งเต๋อเจิ้น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของสุนทรียภาพแบบลัทธิเต๋าส่งเสริมการสร้างสรรค์เครื่องเคลือบดินเผาและวิเคราะห์รูปแบบการสะท้อนแนวคิดลัทธิเต๋านี้ในเครื่องเคลือบดินเผาเมืองจิ่งเต๋อเจิ้น โดยงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้วิธีการวิจัยทางเอกสารและการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ จากการวิจัยพบว่า สุนทรียภาพลัทธิเต๋ามีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์เครื่องเคลือบดินเผา โดยสุนทรียภาพลัทธิเต๋าคือสามประการได้แก่ 1) การปฏิบัติตามวิถีธรรมชาติ 2) การไม่ยึดติดและการปล่อยวาง ความว่างเปล่าและความสงบ และอิสระจรรยา 3) สัจจะ นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์พบว่ารูปแบบการสะท้อนแนวคิดลัทธิเต๋านี้ในเครื่องเคลือบดินเผานั้นสามารถแบ่งออกเป็นสองรูปแบบหลักคือการแสดงออกโดยอ้อมเป็นการแสดงออกเชิงนามธรรม และการแสดงออกโดยตรงเป็นการแสดงออกอย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: ลัทธิเต๋า เครื่องเคลือบดินเผา จิ่งเต๋อเจิ้น

Abstract

This research aimed to 1) examine the impact of Taoist aesthetics on ceramic creation; and 2) investigate the patterns in which Taoist concepts have been represented in Jingdezhen ceramics. This qualitative research used documentary research and fieldwork to collect data for analysis. Taoist aesthetics influenced the creation of ceramics. The three main Taoist esthetics were as follows: 1) following nature; 2) non-attachment and letting go; 3) emptiness and tranquillity; and freedom; 3) truthfulness. Furthermore, the analysis revealed that the patterns of Taoist concepts depicted

^{1*} สาขาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
Visual Arts and Design, Fine and Applied Arts, Burapha University
E-mail: Ongneul@gmail.com

² สาขาทัศนศิลป์ ศิลปะการออกแบบ และการจัดการวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
Visual Arts, Art of Design and Cultural Management, Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University
E-mail: pakamas@go.buu.ac.th

³ สาขาทัศนศิลป์ ศิลปะการออกแบบ และการจัดการวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
Visual Arts, Art of Design and Cultural Management, Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University
E-mail: supara@go.buu.ac.th

*Corresponding author

in ceramics could be categorised into two primary forms: indirect expression, which was an abstract representation, and direct expression, which was a concrete representation.

Keywords: Taoist, Ceramics, Jingdezhen

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

วัฒนธรรมดั้งเดิมของจีนมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน กว้างขวางและลึกซึ้ง ลัทธิเต๋าซึ่งเป็นตัวแทนของศาสนาท้องถิ่นของจีน มีต้นกำเนิดในยุคชุนชิว-จ้านกั๋ว ลัทธิเต๋าเป็นหนึ่งในสำนักคิดร้อยแห่งในยุคชุนชิว-จ้านกั๋ว เป็นปรัชญาและระบบแนวคิดจีนที่ถ่ายทอดโดยนักปราชญ์อย่างเหลาจื๋อ เหลาจื๋อใช้ “เต๋า” สำรวจความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติสังคมและชีวิต เน้นให้มนุษย์ปฏิบัติตามวิถีแห่งธรรมชาติ ปกครองโดยไม่แทรกแซงหรือควบคุมธรรมชาติ อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างกลมกลืน ให้ทุกสิ่งดำเนินไปตามสมดุลของมันเอง (Phoenix New Media, 2019) ซึ่งแนวคิดลัทธิเต๋ามิเพียงมีอิทธิพลต่อการเมือง เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ อุตสาหกรรมประจำชาติของจีนในสมัยโบราณเท่านั้น ในขณะเดียวกันยังเป็นแนวคิดเชิงปรัชญาที่สะท้อนถึงความงามแห่งธรรมชาติ ตลอดจนการแสวงหาจิตวิญญาณทางศิลปะที่สื่อถึงความงามแห่งธรรมชาติของมนุษย์อีกด้วย

ความงามหรือสุนทรียภาพแห่งลัทธิเต๋านั้นมีอิทธิพลต่องานศิลปะจีนเป็นอย่างมากทั้งในด้านการจิตรกรรม การเขียนพู่กันจีน งานหัตถกรรม และเครื่องเคลือบดินเผา ซึ่งศิลปะเครื่องเคลือบดินเผาเป็นหนึ่งในแขนงศิลปะที่ได้รับอิทธิพลจากกับแนวคิดเชิงปรัชญาเรื่องวิถีแห่งธรรมชาติของเต๋าโดยตรง เป็นงานศิลปะที่เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การรับรู้ด้วยการสัมผัสดินและน้ำ ศิลปินสร้างดินให้มีชีวิต ก่อตัวเป็นรูปร่างรูปทรงด้วยวิธีการที่หลากหลาย นอกจากนี้ ในศิลปะเครื่องเคลือบดินเผาเป็นเทคนิคกระบวนการที่มีความพิเศษ การนำดินโคลนซึ่งเป็นวัสดุจากธรรมชาติมาปั้นขึ้นรูปให้เกิดรูปทรง จากนั้นนำไปเผาและลงเคลือบ ทำให้เกิดรูปแบบงานสร้างสรรค์ในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งต่างจากการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะประเภทอื่น โดยความโดดเด่นของศิลปะเครื่องเคลือบนี้อยู่ที่กระบวนการเผาด้วยฟืน ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญที่ใช้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของเนื้อวัสดุ

จิ่งเต๋อเจินเป็นเมืองแห่งศิลปะเครื่องเคลือบดินเผาที่มีชื่อเสียงระดับโลก ถือเป็นนครแห่งเครื่องเคลือบดินเผาที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ทำให้จิ่งเต๋อเจินเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่รุ่มรวยไปด้วยงานศิลปะเครื่องเคลือบดินเผาหลากหลายรูปแบบ (ซูจิ้ง จ้าว, 2567) ซึ่งเครื่องเคลือบดินเผาในแต่ละยุคสมัยจะมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไปทั้งในแง่ของแนวคิดการสร้างสรรค์ เทคนิคการผลิต รูปแบบ สีส้นและลวดลายการตกแต่ง ซึ่งแสดงให้เห็นค่านิยมวิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา และเทคโนโลยีของแต่ละยุคสมัย อย่างไรก็ตาม แม้ยุคสมัยจะมีการเปลี่ยนแปลง แต่ความเชื่อทางศาสนามักหัวข้อและแนวคิดการสร้างสรรค์ในทุกยุคสมัย ซึ่งแนวคิดลัทธิเต๋าก็ถือเป็นหนึ่งในหัวข้อที่พบเห็นได้ในการสร้างสรรค์เครื่องเคลือบดินเผาของเมืองจิ่งเต๋อเจิน จากความเป็นมาและความสำคัญข้างต้นจึงนำมาสู่การศึกษาแนวคิดของลัทธิเต๋าและอิทธิพลของสุนทรียภาพแบบลัทธิเต๋าสู่การสร้างสรรคศิลปะเครื่องเคลือบดินเผา รวมถึงการวิเคราะห์ผลงานตัวแทนเครื่องเคลือบดินเผาจิ่งเต๋อเจินที่สอดคล้องกับแนวคิดลัทธิเต๋า ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจรูปแบบการสะท้อนแนวคิดลัทธิเต๋าในผลงานเครื่องเคลือบดินเผาเมืองจิ่งเต๋อเจินมากยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาวิวัฒนาการและเทคนิคกระบวนการผลิตเครื่องเคลือบดินเผาเมืองจิ่งเต๋อเจิน

1.2.2 เพื่อศึกษาแนวคิดของลัทธิเต๋าและอิทธิพลของสุนทรียภาพแบบลัทธิเต๋าสู่การสร้างสรรคศิลปะเครื่องเคลือบดินเผา

1.2.3 เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการสะท้อนแนวคิดลัทธิเต๋านในเครื่องเคลือบดินเผาเมืองจิ่งเต๋อเจิน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา: ศึกษาปรัชญาแนวคิดของลัทธิเต๋า อิทธิพลของสุนทรียภาพแบบลัทธิเต๋าต่อการสร้างสรรค์ ศิลปะ วรรณกรรมวิวัฒนาการและเทคนิคกระบวนการผลิตเครื่องเคลือบดินเผาเมืองจิ้งเต๋อเจิ้น โดยรวบรวมจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารทางวิชาการ

ขอบเขตด้านวัตถุวิจัยและเวลา: การศึกษานี้มุ่งเน้นวิเคราะห์ผลงานเครื่องเคลือบดินเผาเมืองจิ้งเต๋อเจิ้นในสมัยราชวงศ์ซ่ง หยวน หมิง และชิงที่สอดคล้องกับแนวคิดลัทธิเต๋าทั้งในเชิงนามธรรมและรูปธรรม โดยรวบรวมผลงานจากพิพิธภัณฑ์กู่กงเป็นหลักและคัดเลือกผลงานตัวแทนที่มีลักษณะเป็นภาชนะเครื่องเคลือบและประติมากรรมเครื่องเคลือบของแต่ละยุคมาวิเคราะห์รูปแบบการสะท้อนแนวคิดลัทธิเต๋าในเครื่องเคลือบดินเผาเมืองจิ้งเต๋อเจิ้น

2. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิจัยทางเอกสารและการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลทางเอกสารและข้อมูลภาพมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ โดยมีระเบียบวิธีดังนี้

2.1 การวิจัยทางเอกสาร โดยผู้วิจัยได้ค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ เพื่อศึกษาแนวคิดทางปรัชญาของลัทธิเต๋า รวมถึงวิวัฒนาการของเครื่องเคลือบดินเผาเมืองจิ้งเต๋อเจิ้น เพื่อเป็นข้อมูลความรู้พื้นฐานที่จะนำมาอ้างอิงในการวิเคราะห์

2.2 การวิจัยภาคสนามและการรวบรวมวัตถุวิจัย ผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนามสำรวจแหล่งเตาโบราณและพิพิธภัณฑ์เมืองจิ้งเต๋อเจิ้นเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการผลิตและเทคนิคการเผาเครื่องเคลือบ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้สำรวจและรวบรวมและคัดเลือกตัวแทนผลงานเครื่องเคลือบดินเผาเมืองจิ้งเต๋อเจิ้นจากนิทรรศการออนไลน์ของพิพิธภัณฑ์กู่กง (The Palace Museum) ที่สอดคล้องกับแนวคิดลัทธิเต๋ามาวิเคราะห์

2.3 การวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้รวบรวมตัวแทนผลงานเครื่องเคลือบดินเผาเมืองจิ้งเต๋อเจิ้นในสมัยราชวงศ์ซ่ง หยวน หมิง และชิงซึ่งถือเป็นยุครุ่งเรืองของเครื่องเคลือบดินเผาเมืองจิ้งเต๋อเจิ้น โดยรวบรวมจากพิพิธภัณฑ์กู่กงเป็นหลัก ซึ่งเกณฑ์ในการคัดเลือกผลงานมาวิเคราะห์จะเลือกผลงานที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดลัทธิเต๋าทั้งในเชิงนามธรรม (ผลงานที่มีลักษณะตามสุนทรียภาพลัทธิเต๋า เช่น เป็นไปตามธรรมชาติ เรียบง่าย อิสระ) และรูปธรรม (ผลงานที่มีลวดลายสัญลักษณ์หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับลัทธิเต๋า) มาวิเคราะห์จำแนกรูปแบบการแสดงออกของแนวคิดลัทธิเต๋า

3. สรุปผลการวิจัย

3.1 วิวัฒนาการเครื่องเคลือบดินเผาของเมืองจิ้งเต๋อเจิ้น

เมืองจิ้งเต๋อเจิ้นเป็นเมืองท่องเที่ยวชื่อดังทางตอนใต้ของประเทศไทยที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีแร่ธาตุและดินขาวที่เหมาะสมสำหรับการผลิตเครื่องเคลือบดินเผา ทำให้จิ้งเต๋อเจิ้นเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเครื่องเคลือบดินเผาอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบัน ในสมัยโบราณเครื่องเคลือบดินเผาจะถูกเผาด้วยฟืน โดยการใช้ไม้เป็นเชื้อเพลิงหลัก ในระหว่างการเผาเครื่องเคลือบดินเผาจะใช้ฝาครอบปิดตัวขึ้นงานดิบ เพื่อป้องกันไม่ให้เครื่องเคลือบดินเผาสัมผัสกับน้ำและเปลวไฟโดยตรง ซึ่งช่วยให้สีเคลือบของผลิตภัณฑ์มีความสม่ำเสมอ สีและความเงางามของเครื่องเคลือบดินเผาที่เผาด้วยฟืนเกิดจากการหลอมรวมกันของเนื้อดิน อุณหภูมิไฟ และถ่านไม้ ซึ่งสร้างความงามและซับซ้อนอย่างเป็นธรรมชาติ เป็นการตกแต่งที่ยากจะสร้างขึ้นได้ด้วยฝีมือของมนุษย์

ภาพที่ 1 การเผาเครื่องเคลือบดินเผาด้วยฟืนแบบโบราณ
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย

จingtง่เจินได้รับการขนานนามว่าเป็น “เมืองหลวงแห่งเครื่องเคลือบ” เนื่องจากจักรพรรดิเจินจงแห่งราชวงศ์ซ่งชื่นชอบเครื่องเคลือบดินเผาของเมืองจingtง่เจินเป็นอย่างมาก จึงส่งผลให้เมืองจingtง่เจินพัฒนาอย่างรวดเร็วจนกลายเป็นแหล่งผลิตเครื่องเคลือบดินเผาที่สำคัญ เครื่องเคลือบดินเผาในสมัยราชวงศ์ซ่งส่วนใหญ่มีสีฟ้าและขาว ตกแต่งด้วยการขีดขีด การกดพิมพ์ การเขียนสี และการปั่นลายตกแต่งเป็นต้น (ตงฟาง เทริน, 2566)

ในสมัยราชวงศ์หยวน ซึ่งถือเป็นยุคทองของเครื่องเคลือบดินเผาของเมืองจingtง่เจิน มีคำกล่าวขานถึงลักษณะเด่นและสุนทรียภาพของเครื่องเคลือบดินเผาของเมืองจingtง่เจินไว้ว่าเป็นเครื่องเคลือบที่ “ขาวดุจหยก บางเหมือนกระดาษ ใสดังกระจก ก้องกังวานราวกับเสียงระฆัง” (Wei, 2017) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เครื่องเคลือบดินเผาของเมืองจingtง่เจินถูกส่งออกไปขายในพื้นที่ต่าง ๆ ในประเทศจีนและต่างประเทศ โดยเฉพาะเครื่องเคลือบลาย ซึ่งเป็นนวัตกรรมเครื่องเคลือบดินเผาของเมืองจingtง่เจินในยุคสมัยนั้น (Fang, 2017)

ต่อมา ในสมัยราชวงศ์หมิงการผลิตเครื่องเคลือบดินเผาของเมืองจingtง่เจินได้มีการกำหนดกฎเกณฑ์และมาตรฐานสูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยสร้างแบบแผนกระบวนการทำเครื่องเคลือบดินเผาของเมืองจingtง่เจิน 72 ขั้นตอน ซึ่งช่วงปลายราชวงศ์หมิง ช่งหยิงซิงได้บันทึกในตำราเทียนกงไคอู่ (天工開物 แปลว่าคัมภีร์สิ่งประดิษฐ์ธรรมชาติสร้าง) ว่า “การสร้างเครื่องเคลือบดินเผานึ่งขั้นต้องผ่านกระบวนการทำถึง 72 ขั้นตอนกว่าจะเสร็จสมบูรณ์ และยังมีรายละเอียดปลีกย่อยอีกมากที่ไม่อาจกล่าวถึงได้ทั้งหมด” (Song, 2023)

ในสมัยราชวงศ์หมิงและชิง เกิดการก่อตั้งโรงงานเตาหลวงในเมืองจingtง่เจิน ผลักดันให้เทคนิคการผลิตเครื่องเคลือบพัฒนาไปสู่ระดับสูงสุด อุตสาหกรรมเครื่องเคลือบของจingtง่เจินได้เข้าสู่ยุคทองและจุดสูงสุดอย่างแท้จริง โดยมีการใช้ช่างฝีมือชั้นยอดและวัตถุดิบในการผลิตที่ดีที่สุด ในยุคสมัยนั้นได้เกิดนวัตกรรมการตกแต่งทั้งดงามจนเป็นที่น่าตื่นตาตื่นใจ เช่น เทคนิคเขียนสียลายครามแบบหย่งเล่อ การเขียนสีแดงแบบโย่วหลี่หัง การเขียนสีกระด้างแบบเฉิงฮว่า เป็นต้น ในยุคราชวงศ์หมิงและชิง เมืองจingtง่เจินมีผลิตภัณฑ์เครื่องเคลือบดินเผามากถึง 3,000 ชนิด ด้วยเหตุนี้จึงทำให้จingtง่เจินกลายเป็นนครเครื่องเคลือบดินเผาที่มีชื่อเสียงระดับโลกมาจนถึงปัจจุบัน (Wei, 2017)

ภาพที่ 2 เครื่องเคลือบดินเผาเทคนิคเขียนสีลายครามแบบหย่งเล่อ (ซ้าย) เทคนิคเขียนสีแดงแบบโย่วหลิง (กลาง) และเทคนิคเขียนสีกระด้างแบบเฉิงฮว่า (ขวา)
ที่มา: พิพิธภัณฑ์กู้กง The Palace Museum, 2023

3.2 แนวคิดของลัทธิเต๋า

แนวคิดของลัทธิเต๋าสืบย้อนกลับไปได้ถึงยุคชุนชิว-จั้นกั๋ว โดยเหลาจื๋อเป็นผู้รวบรวมและพัฒนาแนวคิดภูมิปัญญาของบรรพชนสู่ระบบปรัชญาที่สมบูรณ์ ซึ่งนับเป็นการก่อตั้งแนวคิดของลัทธิเต๋ออย่างเป็นทางการ (Chen, 1984) โดยเหลาจื๋อเชื่อว่า “เต๋า” เป็นแนวคิดเชิงปรัชญาสูงสุด และเป็นบ่อเกิดของทุกสรรพสิ่งในจักรวาล เป็นสัจธรรมสูงสุดที่ควบคุมและเชื่อมโยงทุกสิ่งในโลก เหลาจื๋อได้ละทางโลก และก่อนออกจากด่านหนานกู่ได้เขียน “คัมภีร์เต๋าเต๋อจิง” หรือเรียกว่า คัมภีร์เหลาจื๋อ ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดสำคัญของแนวคิดปรัชญาของลัทธิเต๋า (Yang, 2017)

คัมภีร์ “เต๋าเต๋อจิง” ถือเป็นคัมภีร์สำคัญของลัทธิเต๋าที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมของประเทศจีนเป็นอย่างมากในหลาย ๆ มิติ แม้ว่าจุดประสงค์เดิมของการเขียนคัมภีร์จะเน้นไปที่การเมืองการปกครอง และมีแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์และยุทธศาสตร์การทหารที่เป็นเอกลักษณ์ของเหลาจื๋อ แต่เนื้อหาในคัมภีร์มีความลึกซึ้งและครอบคลุม ซึ่งแม้เหลาจื๋อไม่ได้ตั้งใจให้คัมภีร์เต๋าเต๋อจิงเป็นแนวคิดเชิงปรัชญาด้านศิลปะและวรรณกรรม แต่กลับส่งอิทธิพลต่อจิตวิญญาณและรูปแบบศิลปะจีนอย่างลึกซึ้ง เช่น ความเรียบง่ายและการเว้นที่ว่างในงานจิตรกรรมจีนที่ได้จากแนวคิดเชิงปรัชญาเรื่องการปฏิบัติตามวิถีธรรมชาติของทุกสรรพสิ่งและความว่างเปล่า รวมถึงความว่างเปล่าและความสงบในบทกวีของหวังเหว่ยที่สะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับการละวางจากโลกทางโลกและการเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ (Xu, 2004; Zong, 1981) จะเห็นได้ส่วนใหญ่จิตรกรรมจีน บทกวี หรือศิลปะรูปแบบอื่น ๆ ได้นำแนวคิดเชิงเรื่องการปฏิบัติธรรมชาติดและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างกลมกลืนมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ โดยผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดเชิงปรัชญาพื้นฐานของลัทธิเต๋า ดังนี้

1) การปฏิบัติตามวิถีแห่งธรรมชาติ

“มนุษย์ปฏิบัติตามดิน ดินปฏิบัติตามฟ้า ฟ้าปฏิบัติตามเต๋า เต๋าปฏิบัติตามธรรมชาติ” เป็นหลักปรัชญาพื้นฐานของลัทธิเต๋า ซึ่งปรากฏใน บทที่ 25 ของคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง ลัทธิเต๋าชื่อดั้งเดิมเชื่อว่าสรรพสิ่งกำเนิดจากเต๋า และสรรพสิ่งล้วนเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติของมันเอง โดยไม่ต้องมีการบังคับควบคุม เต๋าจึงไม่ได้อยู่เหนือธรรมชาติ แต่สอดคล้องและกลมกลืนไปตามกฎแห่งธรรมชาติเช่นกัน ดังที่หวังปี้ นักวิชาการสมัยราชวงศ์เหว่ยจิน กล่าวไว้ว่า เต๋าเป็นธรรมชาติเช่นวงกลมย่อมเป็นวงกลม และสี่เหลี่ยมย่อมเป็นสี่เหลี่ยม ซึ่งหมายความว่า ทุกสิ่งมีรูปแบบที่เป็นธรรมชาติของตนเองและดำรงอยู่โดยไม่ต้องบังคับและเปลี่ยนแปลง (Wang, 1996)

2) การปกครองโดยไม่ก้าวก่าย

“การปกครองโดยไม่ก้าวก่าย” เป็นแนวคิดสำคัญในด้านการปกครองบ้านเมือง ซึ่งปรากฏในคัมภีร์เต๋า เต๋อจิง แนวคิดนี้มีความหมายเชิงลึกเกี่ยวกับ วิธีการบริหารปกครองโดยอาศัยกฎแห่งธรรมชาติ ไม่ใช่การปกครองแบบ ปล่อยปละละเลย แต่เป็นการปล่อยให้ประชาชนดำเนินชีวิตอย่างอิสระ ปล่อยให้ประชาชนประกอบกิจการอย่างเสรี ผู้ปกครองแผ่นดินไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวและก้าวก่ายเกินความจำเป็น (Laozi, 2006)

3) กฎหมายเกิดขึ้นจากเต๋า

กฎหมายเกิดขึ้นจากเต๋าเป็นแนวคิดของสำนักหวงเหล้า (黄老派) ที่เห็นว่า กฎหมายต้องเกิดจากเต๋าและธรรมชาติ ไม่ใช่เพียงคำสั่งจากผู้ปกครองแผ่นดิน ซึ่งแตกต่างจากสำนักนิติ (法家) ซึ่งสนับสนุนว่า “กฎหมายออกมาจากจักรพรรดิ” ส่วนลัทธิเต๋าสำนักรหวงเหล้าสนับสนุนว่าจักรพรรดิหรือจอมปราชญ์ต้อง “สร้างกฎหมายเพราะเต๋า” กฎหมายที่ตราขึ้นต้องคำนึงถึงขนบธรรมเนียมประเพณี ดังที่ เซินเต๋า ตัวแทนของลัทธิเต๋าสำนักรหวงเหล้ากล่าว “กฎหมายไม่ได้มาจากใต้หล้า ไม่ได้มาจากดิน แต่มาจากโลกมนุษย์ เป็นไปตามมนุษยธรรมเท่านั้นเอง” (Laozi, 2006)

3.3 อิทธิพลของสุนทรียภาพแบบลัทธิเต๋าสู่การสร้างสรรค

ในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิงประกอบด้วยแนวคิดเชิงปรัชญาด้านต่าง ๆ ที่แบ่งออกเป็น 81 บท เมื่อตีความเนื้อหาภายในคัมภีร์พบว่า มีเนื้อหาที่อธิบายถึงแนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียภาพแห่งลัทธิเต๋าวัว 5 บทได้แก่ บทที่ 2 เพราะมีการเปรียบเทียบถึงความอัปลักษณ์ จึงทำให้คนรู้จักความงาม บทที่ 11 เพราะมีความว่างเปล่า จึงก่อให้เกิดประโยชน์ใช้สอย บทที่ 16 เรียนรู้กฎแห่งธรรมชาติ ช่วยให้เข้าใจแก่นแท้ของชีวิตและสรรพสิ่ง บทที่ 19 คินสู่ความเรียบง่าย ลดความอยากได้ เห็นแก่ตัว จึงจะเข้าถึงอิสรภาพแก่นแท้ของสรรพสิ่ง บทที่ 42 เต๋าเป็นมูลเหตุให้เกิดหนึ่ง หนึ่งเป็นมูลให้เกิดสอง สองเอื้อให้เกิดสาม และสามก่อให้เกิดสรรพสิ่ง (Wang et al., 2024) ซึ่งแนวคิดสุนทรียภาพแห่งลัทธิเต๋านี้ได้ส่งอิทธิพลต่อมุมมองด้านความงามในวัฒนธรรมจีนหลายด้าน ทั้งในด้านดนตรี หมากล้อม วรรณกรรม บทกวี ภาพวาด ประติมากรรม เครื่องเคลือบ เครื่องเรือน และอื่น ๆ จะเห็นได้ว่าลัทธิเต๋ามีความเกี่ยวข้องกับศิลปะแขนงต่าง ๆ มาโดยตลอด และได้รับการสืบทอดอย่างกว้างขวางในประเทศจีน รากฐานจากแนวคิดของเหล้าจื่อและจางจื่อซึ่งเป็นปรัชญาคนสำคัญของลัทธิเต๋าทูกนำมาใช้เป็นสาระสำคัญในการสร้างสรรค์งานศิลปะเครื่องเคลือบดินเผา ทำให้สุนทรียภาพแบบลัทธิเต๋าส่งสะท้อนผ่านงานศิลปะเหล่านั้น โดยเฉพาะสุนทรียภาพสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

ประการที่หนึ่ง แนวคิดการปฏิบัติตามวิถีธรรมชาติ ซึ่งเน้นความงามและสุนทรียภาพที่เป็นธรรมชาติ และการปฏิเสธความงามที่ไม่เป็นไปตามครรลองของธรรมชาติ

ประการที่สอง แนวคิด “การไม่ยึดติดและการปล่อยวาง” “ความว่างเปล่าและความสงบ” และ “อิสระจร” ซึ่งเป็นแนวคิดทางสุนทรียะที่แสดงให้เห็นถึงการไม่ยึดติดในผลประโยชน์ และการมีเสรีภาพทางจิตวิญญาณของสุนทรียภาพและศิลปะ

ประการที่สาม แนวคิด “สัจจะ” ซึ่งเป็นแนวคิดที่สะท้อนถึงการแสวงหาความจริงทางสุนทรียะของการ “กลับคืนสู่ธรรมชาติ”

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แนวคิดลัทธิเต๋ายังคงเป็นหนึ่งในหัวข้อหรือประเด็นที่มีถูกหยิบยกมานำเสนอผ่านการแสดงออกทางศิลปะเครื่องเคลือบดินเผาและงานศิลปะแขนงต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบการแสดงออกย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามสื่อหรือวัสดุทางศิลปะและเทคโนโลยีการสร้างสรรคใหม่ ๆ ที่มีการพัฒนาอยู่เสมอ อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดลัทธิเต๋าคือหัวข้อที่มีความร่วมสมัยและคลาสสิกสำหรับการวิจารณ์ศิลปะของจีนและศิลปินทั่วโลก

3.4 รูปแบบการสะท้อนแนวคิดลัทธิเต๋านในเครื่องเคลือบดินเผา

เครื่องเคลือบดินเผาในแต่ละยุคสมัยสามารถสะท้อนค่านิยมและความเชื่อของผู้คนในสังคมของยุคนั้น ๆ ได้ แต่เนื่องด้วยการพัฒนาของวัสดุและเทคโนโลยีการผลิต ค่านิยมของชนชั้นผู้นำ และอิทธิพลของวัฒนธรรมภายนอกที่แตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย ทำให้รูปแบบการแสดงแนวคิดความเชื่อทางศาสนาผ่านผลงานเครื่องเคลือบดินเผานั้นมีความแตกต่างกันไปด้วย รูปแบบการสะท้อนแนวคิดลัทธิเต๋านผ่านเครื่องเคลือบดินเผาสามารถแบ่งเป็นการแสดงออกโดยอ้อม (นามธรรม) และการแสดงออกโดยตรง (รูปธรรม)

3.4.1 การแสดงออกโดยอ้อม

การแสดงออกหรือการสะท้อนแนวคิดลัทธิเต๋าโดยอ้อมมักเป็นการแสดงออกเชิงนามธรรม เป็นการนำแก่นแท้ของแนวคิดลัทธิเต๋ามาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งผลงานที่ปรากฏจะไม่ได้แสดงให้เห็นลวดลายหรือสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับลัทธิเต๋าอย่างชัดเจน แต่จะเป็นการแสดงออกผ่านเทคนิควิธีการผลิต สี สัน และการตกแต่ง เป็นต้น ตัวอย่างเช่น เครื่องเคลือบดินเผาในสมัยราชวงศ์ซ่ง ซึ่งนับเป็นอีกยุคสมัยที่วัฒนธรรมเครื่องเคลือบดินเผามีการพัฒนาอย่างมาก นอกจากนี้ ในช่วงสมัยราชวงศ์ถังและซ่งยังเป็นยุคที่ลัทธิเต๋ามีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก ทำให้มีการสร้างสรรค์ผลงานเครื่องเคลือบดินเผาที่สะท้อนถึงแนวคิดลัทธิเต๋ามากมาย โดยเป็นการแสดงออกในรูปแบบเชิงนามธรรมผ่านกระบวนการผลิตจากการเผาด้วยฟืนหรือถ่าน รวมถึงการใช้สีสันที่ไม่ซับซ้อนและไม่หลากหลาย โดยจะใช้สีเพียง 1-2 สีเป็นหลัก เช่น สีฟ้าและขาว รูปทรงของเครื่องเคลือบมีความเรียบง่าย การเผาด้วยฟืนทำให้เกิดความเข้มสีและพื้นผิวที่คาดเดาไม่ได้จากความหนาและการไหลของน้ำเคลือบ รวมถึงการสัมผัสไฟหรือเขม่าควันซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในระหว่างกระบวนการเผา ทำให้ผลงานแต่ละชิ้นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ปราศจากการควบคุมจากมนุษย์ สะท้อนถึงแนวคิดลัทธิเต๋ารื่อง “การปฏิบัติตามวิถีแห่งธรรมชาติ” หรือการให้ทุกสิ่งเป็นไปตามครรลองของธรรมชาติ นอกจากนี้ เครื่องเคลือบดินเผาในสมัยราชวงศ์หยวนแม้จะมีเทคโนโลยีการใช้สีใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น แต่ก็ยังมีลักษณะความงามตามแบบแนวคิดลัทธิเต๋ารื่องวิถีแห่งธรรมชาติและแนวคิดอิสระและการปล่อยวาง ซึ่งสังเกตได้จากลวดลายเครื่องเคลือบที่มีรูปทรงอิสระที่เกิดจากการไหลและการกระจายของสีเคลือบที่แต้มลงบนเครื่องเคลือบ

ภาพที่ 3 เครื่องเคลือบดินเผาซิงไปโยวในสมัยราชวงศ์ซ่ง
ที่มา: พิพิธภัณฑ์กู่ก่ง The Palace Museum, 2023

ภาพที่ 4 เครื่องเคลือบดินเผาโย่วหลิ่งในสมัยราชวงศ์หยวน
ที่มา: พิพิธภัณฑ์กู้กง The Palace Museum, 2023

ในสมัยราชวงศ์หมิงและราชวงศ์ชิงเป็นยุคที่เกิดการผนวกรวมกันของสามศาสนาได้แก่ เต๋า ขงจื้อ และพุทธ ประกอบกับเทคโนโลยีการผลิตเครื่องเคลือบดินเผาในยุคนี้ได้พัฒนาไปถึงจุดสูงสุดทั้งในด้านเทคนิค สีสันทัน วัสดุ ลวดลาย และรูปทรงที่มีความหลากหลายและความซับซ้อนยิ่งขึ้น เครื่องเคลือบในยุคนี้จึงเน้นการแสดงทักษะและเทคนิคในการวาดลวดลายและใช้สีสันทันที่วิจิตรประณีต รวมถึงการออกแบบรูปทรงเครื่องเคลือบดินเผาที่มีความแปลกใหม่และซับซ้อน แต่การแสดงออกของลัทธิเต๋าในเชิงนามธรรมก็ยังมีให้เห็นอยู่ ตัวอย่างผลงานที่โดดเด่นได้แก่ ผลงานประติมากรรมเครื่องเคลือบดินเผาของถังอิง ซึ่งได้ใช้เทคนิคการผลิตที่ซับซ้อนและอาศัยทักษะความชำนาญขั้นสูงเพื่อสร้างประติมากรรมเครื่องเคลือบดินเผาเลียนแบบลักษณะของภูเขา ผลงานของถังอิงแสดงให้เห็นความตั้งใจที่จะถ่ายทอดลักษณะทางธรรมชาติของภูเขาทั้งในแง่รูปทรง พื้นผิว และสีสันทันที่มีความสมจริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดลัทธิเต๋าเรื่อง “สัจจะ” ที่สะท้อนถึงการแสวงหาความจริงทางสุนทรียภาพของ “การกลับคืนสู่ธรรมชาติ” นอกจากนี้ยังมีประติมากรรมอื่น ๆ ที่เลียนแบบสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติอีกมากมายเช่น เมล็ดวอลนัท เมล็ดบัว พุทธาจีน เกาลัด ถั่วลิสง ทัพทิม ปู หอยสังข์ ฯลฯ

ภาพที่ 5 ประติมากรรมเครื่องเคลือบดินเผาเลียนแบบภูเขาของถังอิง
ที่มา: พิพิธภัณฑ์กู้กง The Palace Museum, 2023

3.4.2 การแสดงออกโดยตรง

การแสดงออกหรือการสะท้อนแนวคิดลัทธิเต๋าโดยตรงเป็นการนำตำนานเรื่องเล่า ตัวละครหรือบุคคล เทพเซียน และสัญลักษณ์ต่าง ๆ ซึ่งมีความเป็นรูปธรรมที่เกี่ยวข้องกับลัทธิเต๋ามาใช้ในการสร้างสรรค์เครื่องเคลือบดินเผา ทั้งในรูปแบบประติมากรรมและการวาดลายบนภาชนะเครื่องเคลือบ ตัวอย่างเช่น ประติมากรรมรูปปั้นดินเผาเซิงไป๋รูป เซียนโช่วซิง (เทพแห่งความอายุยืน) ในสมัยราชวงศ์ซ่ง สังเกตได้จากบนศีรษะสวมกวนลักษณะคล้ายดอกบัวซึ่งเป็นที่ นิยมในสมัยราชวงศ์ถังและซ่ง และมักสวมโดยปรมาจารย์เต๋าระดับสูง นอกจากนี้มือขวาถือเห็ดหลินจือและมีวางยืนอยู่ ด้านข้าง ซึ่งทั้งสองอย่างนี้สื่อถึงการมีอายุยืนยาว ในสมัยราชวงศ์ซ่งนิยมทำประติมากรรมรูปปั้นดินเผาเพื่อฝังในหลุมศพ นอกจากรูปปั้นดินเผาเทพเซียนลัทธิเต๋าล้วนแล้ว ยังมีประติมากรรมรูปปั้นดินเผารูปขุนนาง ข้าราชการ รวมไปถึงประติมากรรม ทางพุทธศาสนาด้วย เช่น พระพุทธรูป พระโพธิสัตว์กวนอิม พระอรหันต์ เป็นต้น

ภาพที่ 6 ประติมากรรมรูปปั้นดินเผาเซิงไป๋รูปเซียนโช่วซิงจากเตาเผาจิ่งเต๋อเจิ้นสมัยราชวงศ์ซ่งใต้
ที่มา: Hangzhou Songzhuang Cultural and Creative, 2018

นอกจากนี้ยังมีการนำสัญลักษณ์ของลัทธิเต๋ามาใช้ในการสร้างสรรค์เครื่องเคลือบดินเผาด้วย เช่น สัญลักษณ์ปากกั่ว (ผิงแปดทิศ) ซึ่งเป็นแผนผังสัญลักษณ์แห่งฟ้าและดินในลัทธิเต๋า โดยเชื่อว่าเป็นแผนผังที่แสดงถึงความเป็นไปของจักรวาล และยังสามารถใช้ในการทำนายความสัมพันธ์ของฟ้า ดิน และมนุษย์ได้ สัญลักษณ์ปากกั่วนี้ถูกนำมาใช้เป็นลวดลายตกแต่งบน เครื่องเคลือบดินเผาในหลายยุคสมัยเช่น กระถางรูปเครื่องเคลือบลายครามตกแต่งลวดลายปากกั่วและกลีบบัวในสมัยราชวงศ์ หยวน การผสมผสานสัญลักษณ์ความเชื่อทางศาสนาเข้ากับภาชนะเครื่องใช้ สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดทางศาสนาที่สอดแทรก เข้าไปในชีวิตประจำวันของผู้คน นอกจากนี้ แจกันเครื่องเคลือบสีลาตลงชิงสมัยราชวงศ์ซ่งที่มีความโดดเด่นด้านรูปทรง โดย ตัวแจกันเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม แต่ละด้านตกแต่งด้วยสัญลักษณ์ปากกั่วแบบนูน ส่วนปากและเท้าแจกันเป็นรูปวงกลม ซึ่งแสดง ถึงแนวคิดเชิงปรัชญา “ผืนฟ้าวงกลมแผ่นดินสี่เหลี่ยม” ของลัทธิเต๋ายังสอดคล้องกับความหมายของสัญลักษณ์ปากกั่วอีกด้วย สีสันของแจกันเป็นสีเขียวอ่อนทั้งตัว ให้ความรู้สึกที่เรียบง่าย เป็นธรรมชาติ และสงบ

ภาพที่ 7 กระถางรูปเครื่องเคลือบลายครามลวดลายปาก้วและกลีบบัวในสมัยราชวงศ์หยวน (ซ้าย) และแจกันเครื่องเคลือบสีลาดตงซิงลวดลายปาก้วในสมัยราชวงศ์ซิง (ขวา)
ที่มา: พิพิธภัณฑ์กู้กง The Palace Museum, 2023

เรื่องราวหรือตำนานของบุคคลที่เกี่ยวกับลัทธิเต๋านอกจากจะนำมาสร้างสรรค์เป็นประติมากรรมรูปปั้นดินเผาแล้วยังมีการแสดงออกด้วยการวาดลงบนภาชนะเครื่องเคลือบดินเผาด้วย เช่น แจกันลายครามลวดลาย “กู่กู่จื่อลงจากเขา” สมัยราชวงศ์หยวน (ภาพที่8) เป็นการถ่ายทอดเรื่องราวของกู่กู่จื่อ (ลูกศิษย์ของเหล่าจื่อและเป็นบุคคลสำคัญของลัทธิเต๋า) ในตำนานเล่าว่า ในสงครามระหว่างแคว้นเยียนกับแคว้นฉี ซุนอูซึ่งเป็นแม่ทัพแคว้นฉีถูกศัตรูจับตัวไป กู่กู่จื่ออาจารย์ของซุนอูจึงได้วางแผนเพื่อเข้าไปช่วยเหลือนำผู้คนที่ถูกจับลงจากภูเขาได้สำเร็จ อีกหนึ่งตัวอย่างเช่น กระถางรูปลายครามสามขา ลวดลายนักบวชลัทธิเต๋าสำนึกเหมาซาน สมัยราชวงศ์หมิง (ภาพที่9) ซึ่งถ่ายทอดเรื่องราวของสามพี่น้องได้แก่เหมาอิง เหมากู๋ และเหมาจาง ที่ฝึกฝนศาสตร์วิชาลัทธิเต๋าสำนึกเหมาซานจนกระทั่งสำเร็จวิชาและสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บของผู้คนได้ ต่อมาสามพี่น้องก็ได้กลายเป็นอมตะและมักจะขึ้นกระเรียนขาวไปมาหาสู่ระหว่างกัน

ภาพที่ 8 แจกันลายครามลวดลาย “กู่กู่จื่อลงจากเขา” สมัยราชวงศ์หยวน
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 9 กระถางรูปลายครามสามขา ลวดลายนักบวชลัทธิเต๋าสำนักเหมาซาน สมัยราชวงศ์หมิง
ที่มา: พิพิธภัณฑ์กู้กง The Palace Museum, 2023

นอกจากนี้ ภาพแปดเขียนซึ่งเป็นเทพเจ้าอันเป็นที่เคารพบูชาในลัทธิเต๋าก็เป็นอีกลวดลายที่มักถูกนำมาถ่ายทอดบนลงเครื่องเคลือบดินเผาในหลายยุคหลายสมัย ส่วนใหญ่เป็นการนำเสนอภาพลักษณ์ของเขียนทั้งแปดตามตำนานหรือภาพของแปดเขียนในอิริยาบถหรือในวาระโอกาสต่าง ๆ เช่น ไหลายครามลวดลายแปดเขียนร่วมอวยพรให้อายุยืนสมัยราชวงศ์หมิง แจกันลายครามทรงน้ำเต้าลวดลายแปดเขียนข้ามทะเลสมัยราชวงศ์ชิง และเหยือกสุราเฟินไฉ่ลวดลายแปดเขียนสมัยราชวงศ์ชิง เป็นต้น

ภาพที่ 10 ไหลายครามลวดลายแปดเขียนร่วมอวยพรให้อายุยืนสมัยราชวงศ์หมิง (ซ้าย) แจกันลายครามทรงน้ำเต้าลวดลายแปดเขียนข้ามทะเลสมัยราชวงศ์ชิง (กลาง) และเหยือกสุราเฟินไฉ่ลวดลายแปดเขียนสมัยราชวงศ์ชิง (ขวา)
ที่มา: พิพิธภัณฑ์กู้กง The Palace Museum, 2023

4. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่าแนวคิดสำคัญของลัทธิเต๋าเช่นการปฏิบัติตามวิถีธรรมชาติ สัจจะหรือความแท้จริง การไม่ยึดติดและการปล่อยวางเป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อศิลปะของจีน แนวคิดเหล่านี้มักถูกนำมาผสมผสานเข้ากับการสร้างสรรค์จนเกิดเป็นสุนทรียภาพความงามเฉพาะตัวในแบบลัทธิเต๋า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ หวัง หยู่ตง และคณะ (2567) ที่ได้สรุปสุนทรียภาพแห่งลัทธิเต๋ายางงานเครื่องเคลือบดินเผาของเตาฉือโจวในสมัยซ่งและหยวนไว้ว่า ลักษณะเด่นของเครื่องเคลือบดินเผาฉือโจวคือการตกแต่งลวดลายที่เรียบง่ายด้วยการใช้สีขาวและสีดำ สะท้อนให้เห็นสุนทรียภาพแบบลัทธิเต๋าในการแสวงหาสภาวะความเป็นธรรมชาติและความงามที่กลมกลืนของสีขาวและสีดำ นอกจากนี้ จากผลวิจัยจะเห็นได้ว่าการสะท้อนความเชื่อทางศาสนาของลัทธิเต๋ายางงานเครื่องเคลือบดินเผานั้นมีให้เห็นในทุกยุคสมัย เพียงแต่มีรูปแบบการแสดงออกทางศิลปะที่ต่างกันไป อย่างเช่นในสมัยราชวงศ์ซ่งที่มีการสะท้อนลัทธิเต๋ายางงานรูปแบบของประติมากรรมรูปปั้นดินเผา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูจิ่ง จ้าว (2567) ที่กล่าวไว้ว่าวิถีชีวิตของชนชั้นปกครองในขณะนั้นเคารพนับถือคติความเชื่อของลัทธิเต๋ายางงานสูง ส่งผลให้งานประติมากรรมเครื่องเคลือบรูปทรงมนุษย์เมืองจิ่งเต๋อเจินสมัยราชวงศ์ซ่งส่วนใหญ่ มักใช้แนวคิดลัทธิเต๋ายางงานหัวข้อในการสร้างสรรค์ หรือในสมัยราชวงศ์หมิงที่นิยมวาดลวดลายบุคคลที่เกี่ยวกับลัทธิเต๋ายางงานภาพชนะเครื่องเคลือบดินเผา ซึ่งตรงกับงานวิจัยของ ตงฟาง เหมิน (2566) ที่สรุปไว้ว่า ภาพวาดบุคคลบนเครื่องเคลือบดินเผาในสมัยราชวงศ์หมิงมีเนื้อหาเกี่ยวกับเทพเซียนซึ่งได้รับอิทธิพลจากลัทธิเต๋า โดยเฉพาะช่วงราชวงศ์หมิงตอนกลางและปลายที่มีการนับถือลัทธิเต๋ายางงานเคร่งครัด จึงส่งเสริมให้มีการวาดภาพบุคคลที่เกี่ยวกับลัทธิเต๋า เช่น เทพแปดเซียน เทพโซ่ว เทพธิดาหมากู เทพขุยซิง เป็นต้น

5. ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยในอนาคตสามารถศึกษาผลงานศิลปะเครื่องเคลือบดินเผาในยุคสมัยใหม่หรือยุคร่วมสมัยเพิ่มเติมเพื่อให้เห็นวิวัฒนาการเปรียบเทียบการถ่ายทอดแนวคิดลัทธิเต๋ายางงานศิลปะเครื่องเคลือบดินเผาในอดีตและปัจจุบัน ตลอดจนพัฒนาต่อยอดเป็นงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ด้วยการนำแก่นแท้ของแนวคิดลัทธิเต๋ายางงานผสมผสานนวัตกรรมการสร้างศิลปะรูปแบบใหม่ทั้งในแง่เทคนิคใหม่ วัสดุใหม่ รูปแบบใหม่ การตีความใหม่ และอื่น ๆ เพื่อนำเสนอแนวคิดลัทธิเต๋ายางงานที่สอดคล้องกับผู้คนในยุคสมัยใหม่ และยังสามารถศึกษาเพิ่มเติมแนวคิดเชิงปรัชญาของลัทธิเต๋ายางงานที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการผลิตเครื่องเคลือบดินเผาจากแหล่งเตาเผาเมืองอื่นได้

6. กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ผกามาศ สุวรรณนิภา และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภรา อรุณศรีมรกต ที่ได้ให้คำแนะนำและแนวทางในการทำวิจัยครั้งนี้มาโดยตลอด ทำให้การทำวิจัยดำเนินไปอย่างราบรื่นจนกระทั่งสำเร็จลุล่วง ผู้วิจัยจึงขอแสดงความขอบคุณต่อทั้งสองท่านจากใจจริงมา ณ ที่นี้

7. เอกสารอ้างอิง

- ชูจิ่ง จ้าว. (2567). *อัตลักษณ์และความหมายทางวัฒนธรรมของงานประติมากรรมเครื่องเคลือบรูปทรงมนุษย์สู่การจัดการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตโรงงานประติมากรรมเครื่องเคลือบจิ่งเต๋อเจิน* [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ตงฟาง เหมิน. (2566). *สุนทรียภาพและความหมายแฝงทางวัฒนธรรมของภาพวาดบุคคลบนเครื่องเคลือบในสมัยราชวงศ์หมิงและชิงเมืองจิ่งเต๋อเจิน: การจัดการเพื่อการสืบทอดแบบมีชีวิตของพิพิธภัณฑ์* [วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยบูรพา.

หวัง หยู่ตง, เสกสรร ตันยาภิรมย์, และชูศักดิ์ สุวิมลเสถียร. (2567). การศึกษาวิจัยรูปแบบและลวดลายของเตาเผาฉือโจว จากมุมมองทางด้านสุนทรียศาสตร์ลัทธิเต๋า. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา*, 18(2), 122-148.

Chen, G. (1984). *Laozi: Annotations, translations and comments*. Zhonghua Book.

Fang, L. (2017). *Chinese porcelain trade on the silk road*. China Literature and History Publishing House.

Laozi. (2006). *Tao Te Ching*. Zhonghua Book Company.

Phoenix New Media. (2019). *Tao follows nature: the influence of Taoist thought on garden landscape (Part 1)*. <https://guoxue.ifeng.com/c/7ohGTETaAzF>

Song, Y. (2023). *The exploitation of the works of nature*. Northern Literature and Art Publishing House.

Wang, B. (1996). *Commentary on the Laozi's Dao De Jing*. Zhonghua Book.

Wei, W. (2017). *What is "Jingdezhen culture"*. China Literature and History Publishing House.

Xu, F. (2004). *The spirit of Chinese art*. East China Normal University Press.

Yang, T. (2017). On the embodiment of Laozi's Taoist thought in Henry Moore's sculptures. *Collection and Investment*, 10, 138-143.

Zong, B. (1981). *Aesthetic strolls*. Shanghai People's Publishing House.

การใช้ประโยชน์พื้นที่ริมคลองแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา Utilization of Area along the Mae Suk Canal, Mae Jai District, Phayao Province

นพชัย กันทะหลัน^{1*} พันธพัฒน์ บุญมา² นุชนาฏ ดีเจริญ³ อัมเรศ เทพมา⁴ และธงไทย วงศ์วิชัย⁵
Noppachai Kantahlun¹ Pantapat boonma² Nutchanart deechoen³
Amare thepma⁴ and Thongthai wongwichai⁵

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง แนวทางการใช้ประโยชน์พื้นที่ริมคลองแม่สุก อ.แม่ใจ จ.พะเยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพและการใช้ประโยชน์ของพื้นที่คลองแม่สุกก่อนและหลังการพัฒนา เสนอแนวทางการออกแบบทางสถาปัตยกรรมและจัดทำข้อเสนอแนะการพัฒนาการใช้พื้นที่สองฝั่งคลอง โดยศึกษาลักษณะการใช้ประโยชน์ในพื้นที่คลองแม่สุก ด้วยแบบสอบถามโดยวิธีเจาะจงจากกลุ่มประชากร ที่อยู่อาศัยริมพื้นที่คลองแม่สุกและกลุ่มผู้นำชุมชน ผลการศึกษาพบว่าลักษณะคลองแม่สุกเดิมมีลักษณะเป็นพื้นดินลาดเอียงลงสู่คลอง มีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ริมคลองอย่างต่อเนื่อง ภายหลังการพัฒนาได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นคลองคอนกรีต มีลักษณะรูปแบบต่างจากกับแนวขอบคลองส่งผลทำให้ไม่สามารถใช้งานในพื้นที่ริมคลองได้อย่างสะดวกเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการพัฒนา จากรูปแบบและลักษณะดังกล่าวจึงได้นำมาวิเคราะห์เสนอแนวทางการส่งเสริมการใช้ประโยชน์พื้นที่ริมคลองแม่สุก สามารถสรุปได้เป็น 2 แนวทางประกอบด้วย 1) แนวทางการใช้ประโยชน์พื้นที่ริมคลองส่วนคลองที่พัฒนาแล้วเสร็จด้วยการสร้างสะพานและบันไดเพื่อเชื่อมโยงสองฝั่งคลองเข้าด้วยกัน 2) แนวทางการใช้ประโยชน์พื้นที่ริมคลองในส่วนคลองที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา การนำเสนอรูปแบบการใช้ประโยชน์พื้นที่สร้างการตระหนักรู้ถึงความสำคัญของพื้นที่ริมคลองแก่ชุมชนในระยะก่อนการพัฒนา ร่วมกับการมีส่วน

¹ * สาขาวิชาสหวิทยาการสถาปัตยกรรมสร้างสรรค์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
Department of Architecture, School of Architecture and Fine Art, University of Phayao
E-mail : 67122211@up.ac.th

² สาขาวิชาสหวิทยาการสถาปัตยกรรมสร้างสรรค์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
Department of Architecture, School of Architecture and Fine Art, University of Phayao
E-mail : pantapat.bo@up.ac.th

³ สาขาวิชาสหวิทยาการสถาปัตยกรรมสร้างสรรค์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
Department of Architecture, School of Architecture and Fine Art, University of Phayao
E-mail : nutchanart.de@up.ac.th

⁴ สาขาวิชาสหวิทยาการสถาปัตยกรรมสร้างสรรค์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
Department of Architecture, School of Architecture and Fine Art, University of Phayao
E-mail : amares.th@up.ac.th

⁵ สาขาศิลปะและการออกแบบ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
Department of Architecture, School of Architecture and Fine Art, University of Phayao
E-mail : thongthai.wo@up.ac.th

*Corresponding author

ร่วมของชุมชน จะช่วยนำไปสู่การกำหนดพื้นที่ใช้งานริมคลองในตำแหน่งต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับลักษณะการใช้งานและตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ : พื้นที่ริมคลอง การใช้ประโยชน์ การพัฒนาพื้นที่

Abstract

The study entitled “Utilization of the area along the Mae Suk Canal, Mae Jai District, Phayao Province” aimed to 1) study the physical characteristics and utilization of the Mae Suk Canal area before and after the renovation; 2) propose architectural design guidelines; and 3) develop the use of the area on both sides of the canal. The study on the characteristics of using the Mae Suk canal area employed a specific questionnaire with the population and community leaders living along the Mae Suk canal area. The findings showed that the features of the original Mae Suk Canal were characterized by the sloping ground into the canal, with the continuous utilization of the canal area. It was changed to a concrete canal with a perpendicular pattern to the canal edge, making it more convenient to conduct the canal area than before the renovation. Based on the stated patterns and characteristics, the use of the area along the Mae Suk Canal has been proposed. It was summarized in two approaches: 1) promoting the use of the canal area improved by building bridges and stairs to connect the two sides of the canal, and 2) promoting the use of the canal area that has not been improved in the future. Proposing the area utilization model and raising awareness of the important canal areas to the community in the early stage of renovation, community participation would altogether lead to the determination of canal use areas in various locations, consistent with the characteristics of use and the community’s needs, appropriately.

Keywords: Canal Area, Utilization, Area Improvement

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

คลองแม่สุก ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 1 ตำบลแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา เดิมเป็นลักษณะลำคลองที่ผ่านหมู่บ้านแม่สุก ในหมู่ 1 และ หมู่ 9 ซึ่งมีต้นน้ำจากโครงการอ่างเก็บน้ำแม่สุก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นหนึ่งในแหล่งต้นน้ำที่สำคัญของอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา และเป็นพื้นที่อนุรักษ์ทางธรรมชาติ ที่มีความอุดมสมบูรณ์ จากการศึกษาเบื้องต้นในอดีตคลองแม่สุกเดิมมีลักษณะคลองดินตามธรรมชาติและผนังคลองมีลักษณะลาดเอียงเกิดเป็นการใช้ประโยชน์บริเวณริมสองฝั่งคลอง เช่น การปลูกไผ่ การใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติ และวิถีชีวิตการประมงพื้นบ้านนับแต่อดีต ในขณะที่บริเวณพื้นที่คลองแม่สุกในทุกปีได้ประสบกับปัญหา น้ำป่าไหลหลาก ตลิ่งพังในช่วงฤดูฝน อันเป็นผลมาจากปริมาณน้ำจำนวนมาก ส่งผลกระทบต่อการอยู่อาศัย หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นจึงได้จัดทำโครงการเชื่อมป้องกันตลิ่งบริเวณลำห้วยแม่สุก โดยมีจุดประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาหน้าดิน การพังทลายของตลิ่ง ตลอดจน การเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำในช่วงฤดูฝน และ เพื่อกักเก็บน้ำเพื่อใช้ทางการเกษตรให้ได้ปริมาณที่เพียงพอในช่วงฤดูแล้ง (องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สุก, 2567)

ภาพที่ 1 แสดงตำแหน่งที่ตั้งคลองแม่สุก

โครงการดังกล่าวส่งผลให้ลักษณะทางกายภาพของคลองแม่สุกและพื้นที่โดยรอบคลองมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เกิดเป็นคลองคอนกรีตและคลองผนังหินล่องเกเบี้ยนขึ้น ก่อให้สิ่งแวดล้อมโดยรอบมีลักษณะที่โปร่งโล่งขึ้นกว่าคลองแบบเดิม ต่อมาทางหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น ได้มีแนวคิดที่จะพัฒนาคลองแม่สุกเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีการพัฒนามิที่ศน์คลองแม่สุกให้ตอบสนองกิจกรรมการท่องเที่ยว

จากการพัฒนาคลองแม่สุกส่งผลให้เกิดภูมิทัศน์และระบบนิเวศใหม่ที่มีลักษณะคลองลาดแข็ง แทนที่ภูมิทัศน์ที่เป็นคลองดินแบบเดิม และได้เกิดเป็นคำถามว่าคลองรูปแบบใหม่นี้ส่งเสริมต่อการใช้งานของในชีวิตประจำวันของชุมชนและสนับสนุนต่อการเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนอย่างไร ผู้ทำการวิจัยจึงมีความสนใจต่อการศึกษาในประเด็นด้านการจัดการการใช้ประโยชน์ก่อนและหลังการพัฒนาทัศนียภาพในพื้นที่คลอง เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบและเสนอแนะต่อการให้พื้นที่บริเวณสองฝั่งคลองแม่สุก โดยทำการศึกษาลักษณะทางกายภาพของคลองแม่สุกก่อนและหลังทำการพัฒนา มาเปรียบเทียบลักษณะของการใช้งานพื้นที่ริมคลอง จากการศึกษาพื้นที่จริงและการสัมภาษณ์ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ริมคลองแม่สุก ซึ่งการศึกษานี้ได้ขอรับการรับรองจากกรมการวิจัยในมนุษย์ โดยผลการวิจัยจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาคลองแม่สุกที่ส่งเสริมให้เกิดการใช้งานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนที่อยู่อาศัยแต่เดิมและสอดคล้องต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคตตามแนวทางการพัฒนาพื้นที่ชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพและการใช้ประโยชน์ของพื้นที่คลองแม่สุกก่อนและหลังการพัฒนา
- 1.2.2 เพื่อเสนอแนวทางในออกแบบและจัดทำข้อเสนอแนะการพัฒนาการใช้พื้นที่สองฝั่งคลองแม่สุก

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 1) ศึกษาความเป็นมาและลักษณะทางกายภาพของคลองแม่สุกก่อนและหลังการพัฒนา
- 2) เอกสารและบทความที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่ริมคลองแม่สุก

1.3.2 ขอบเขตด้านประชากร ใช้การคัดเลือกกลุ่มประชากรด้วยวิธีเฉพาะเจาะจง(purposive sampling)โดยคัดเลือกกลุ่มประชากรดังนี้

- 1) กลุ่มประชากรที่อยู่อาศัยบริเวณพื้นที่คลองแม่สุกบริเวณที่ได้มีการพัฒนาแล้วเสร็จ ในพื้นที่บ้านแม่สุก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา จำนวน 10 คน
- 2) กลุ่มผู้นำหมู่บ้าน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก หน่วยงานส่วนท้องถิ่น ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคลองแม่สุก หมู่ที่ 1 และ 9

2. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้ทำวิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ที่แสดงให้เห็นถึงการตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ในแต่ละคำถาม ผ่านกระบวนการดำเนินงานวิจัย โดยประกอบไปด้วยองค์ประกอบของ การทบทวนวรรณกรรม และ การสำรวจพื้นที่ซึ่งจะนำไปสู่ข้อสรุปในการทำวิจัยนี้

ประชากรกลุ่มตัวอย่างการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการแบบเจาะจง โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 ประเภทได้แก่

2.1 ผู้อยู่อาศัยใกล้พื้นที่โครงการเขื่อนป้องกันตลิ่งลำห้วยแม่สุกในบ้านแม่สุก หมู่ 1 และหมู่ 9 กำหนดเกณฑ์คุณสมบัติ ได้แก่ ผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ดังกล่าว มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป และมีความเกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยแหล่งที่มาของกลุ่มตัวอย่างจะใช้วิธีประสานงานกับผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน และคัดเลือกผ่านการสัมภาษณ์หรือแบบสอบถามเบื้องต้นเพื่อยืนยันความเหมาะสม โดยกำหนดจำนวนตัวอย่างจำนวน 10-15 คน โดยใช้แบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการวิจัย

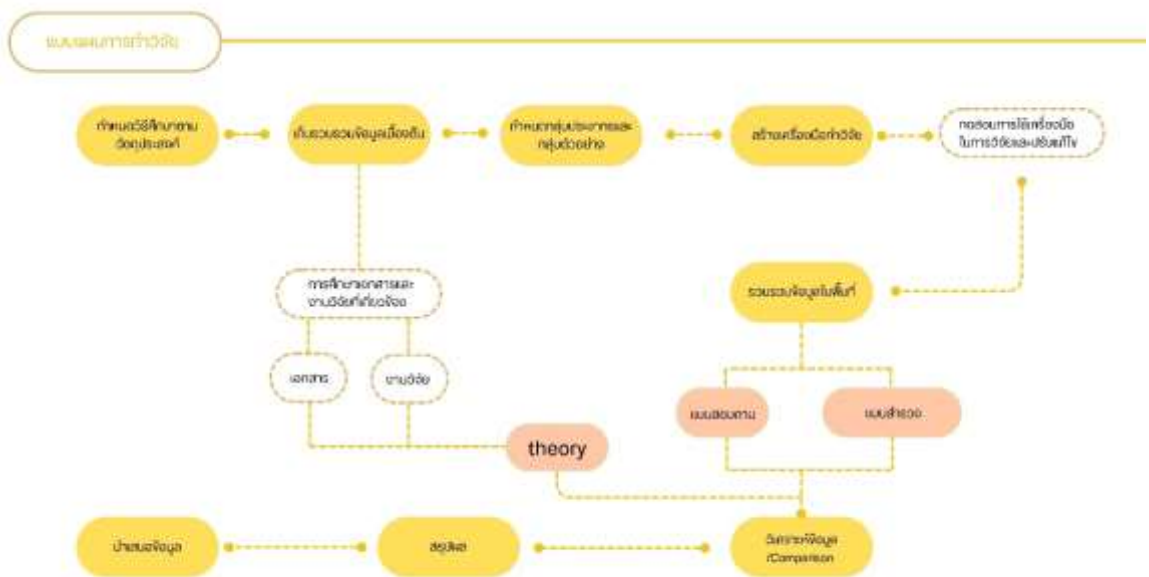
2.2 ผู้นำหมู่บ้านแม่สุก กำหนดเกณฑ์คุณสมบัติ ได้แก่ ผู้นำในพื้นที่บ้านแม่สุกที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคลองแม่สุก ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และสมาชิก อบต. เป็นต้น มีเกณฑ์การพิจารณาถือเป็นบุคคลที่ดำรงตำแหน่งดังกล่าวในปัจจุบันหรือมีส่วนรับผิดชอบโดยตรงกับโครงการพัฒนาคลองแม่สุก โดยใช้แบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการวิจัย 2.2) เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย ประกอบด้วย

- 1) แบบสำรวจลักษณะทางกายภาพ
- 2) แบบสัมภาษณ์การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ริมคลอง
- 3) การรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

- การสำรวจทางกายภาพในพื้นที่
- สัมภาษณ์กลุ่มประชากรจากผู้อยู่อาศัยใกล้พื้นที่โครงการเขื่อนป้องกันตลิ่งลำห้วยแม่สุก ในพื้นที่บ้านแม่สุก หมู่ 1 และ หมู่ 9

พื้นที่บ้านแม่สุก หมู่ 1 และ หมู่ 9

4) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำข้อมูล จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และ ข้อมูลของคลองแม่สุกรูปแบบเก่าและใหม่ที่ได้จากการสำรวจมาทำการเปรียบเทียบและเสนอแนวทางการพัฒนาคลองแม่สุก

ภาพที่ 4 แสดงแผนการศึกษาวิจัย

3. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ริมคลองแม่สุก แบ่งเป็น 3 ประเด็น ลักษณะคือ วิเคราะห์วัตถุประสงค์ของการพัฒนาคลองแม่สุก ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ริมคลองแม่สุกก่อนและหลังการพัฒนา และลักษณะของการใช้พื้นที่ริมคลองแม่สุกก่อนและหลังการพัฒนา

3.1 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ริมคลองแม่สุกก่อนและหลังปรับปรุง

ผลการศึกษาวัตถุประสงค์ของการพัฒนาพื้นที่ริมคลองแม่สุก ประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ เพื่อป้องกันการพังทลายของตลิ่ง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำในช่วงฤดูฝน เพื่อกักเก็บน้ำเพื่อใช้ทางการเกษตรให้ได้ปริมาณที่เพียงพอในช่วงฤดูแล้ง จากการศึกษาพบว่าการพัฒนาพื้นที่ริมคลองแม่สุกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการ โดยมีรายละเอียดสรุปดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 1 วิเคราะห์วัตถุประสงค์ของการพัฒนาคลองแม่สุก

วัตถุประสงค์ของการพัฒนา	ผลที่ได้รับ
ป้องกันการพังทลายของตลิ่ง	ประสิทธิภาพการป้องกันการพังทลายของตลิ่งเพิ่มขึ้น
เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำในช่วงฤดูฝน	ประสิทธิภาพการระบายน้ำเพิ่มขึ้น
เพื่อกักเก็บน้ำเพื่อใช้ทางการเกษตรให้ได้ปริมาณที่เพียงพอในช่วงฤดูแล้ง	ประสิทธิภาพการ กักเก็บน้ำเพื่อใช้ทางการเกษตรให้ได้ปริมาณที่เพียงพอในช่วงฤดูแล้งเพิ่มขึ้น

3.2 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ริมคลองแม่สุกก่อนและหลังการพัฒนา

จากการศึกษาพบว่าลักษณะพื้นที่ริมคลองแม่สุกก่อนการพัฒนามีลักษณะเป็นคลองดินริมฝั่งลาดเอียงลงไปสู่คลอง เส้นทางน้ำมีลักษณะแคบและคดเคี้ยวไปมาโดยเป็นเส้นทางน้ำที่เชื่อมต่อมาจากอ่างเก็บน้ำแม่สุก โดยได้แสดงรายละเอียดลักษณะทางกายภาพก่อนและหลังการพัฒนาดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 2 สรุปลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ริมคลองแม่สุกก่อนและหลังการพัฒนา

	ก่อนการพัฒนา	หลังการพัฒนา
ลักษณะพื้นที่	มีลักษณะเป็นพื้นดินลาดเอียงลงไปสู่คลอง เส้นทางน้ำมีลักษณะแคบและคดเคี้ยวไปมา ดินในพื้นที่คลองเป็นดินทรายเป็นผลทำให้บริเวณตลิ่งตลิ่งรอบถูกกัดเซาะจากความเชี่ยวชาญของน้ำได้ง่าย ในช่วงฤดูน้ำหลาก และพังทลายจากไซช่วงฤดูแล้งจากการความชื้นในดิน	มีลักษณะเป็นพื้นที่ลาดแข็ง เป็นแนวตั้งฉากกับคลองซึ่งทำหน้าที่ป้องกันการพังทลายของตลิ่ง พื้นที่คลองทั้งหมดถูกปิดทับด้วยคอนกรีตและกล่องกระชุน ยกเว้นท้องคลอง ทำให้พื้นที่ดูดซับน้ำเหลือเพียงเฉพาะส่วนนี้

ก่อนการพัฒนา		หลังการพัฒนา
บรรยากาศ	พื้นที่ปกคลุมไปด้วยต้นไม้ทำให้มีสภาพพื้นที่บางจุดมีลักษณะร่มรื่น บางจุดมีลักษณะที่บดบังไม่โปร่ง แต่ไม่สามารถส่องผ่านเข้ามาได้	มีการรื้อถอนต้นไม้ออกไปทำให้พื้นที่มีความโปร่งโล่งแสงแดดสามารถส่องผ่านได้ตลอดวันส่งผลให้พื้นที่มีอากาศร้อนมากไม่ส่งเสริมต่อการใช้เวลากลางวัน
พืชพันธุ์	พืชพันธุ์ที่อยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นต้นไม้ พืชอวบน้ำ เช่น ต้นบอน และวัชพืช	มีการรื้อถอนพืชพันธุ์พืชเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่ และปลูกทดแทนด้วย ต้นชัยพฤกษ์ และปูเสฉาญี่ปุ่นแทน

3.3 ลักษณะการใช้ประโยชน์พื้นที่ริมคลองแม่สุกก่อนและหลังการพัฒนา

จากการศึกษาพบว่าลักษณะการใช้ประโยชน์พื้นที่ริมคลองแม่สุกก่อนและหลังการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะที่เอื้อต่อการการใช้งานหรือประกอบกิจกรรมด้านต่างๆ เช่น ด้านการคมนาคม อุบโศก บริโศก ด้านการเป็นแหล่งทรัพยากร ได้แสดงรายละเอียดก่อนและหลังการพัฒนาดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 3 สรุปลักษณะการใช้ประโยชน์พื้นที่

ลักษณะการใช้ประโยชน์พื้นที่	ก่อนการพัฒนา	หลังการพัฒนา
คมนาคม	พื้นที่เป็นพื้นดินลาดเอียงลงสู่คลอง สามารถเดินลงไปในพื้นที่คลองได้ซึ่งเป็นลักษณะที่เอื้อต่อการใช้งานในการสัญจร สามารถได้ใช้เป็นทางลัดในการเดินข้ามไปยังอีกฟากหนึ่ง	เป็นพื้นที่ลาดชันอย่าง ค่อนข้างและพื้นที่ที่ถล่มกระชุน โดยมีการสร้างสะพานในบางจุดเพื่อข้ามไปยังอีกฟากหนึ่ง แทนการเดินลัดพื้นที่คลอง และจากลักษณะคลองที่เป็นแนวตั้งฉาก ทำให้พื้นที่ไม่เอื้อต่อการลงไปใช้งานในพื้นที่คลอง
อุบโศก	มีการใช้พื้นที่ในด้านการอุบโศก เห็นได้ชัดจากการเป็นพื้นที่ซักผ้าของชาวบ้านที่อยู่ริมพื้นที่คลอง และ เป็นพื้นที่ปล่อยน้ำทิ้งของครัวเรือนที่อยู่ในพื้นที่ริมคลอง	ไม่สามารถลงไปใช้พื้นที่ริมคลองได้ ทำให้ไม่ส่งเสริมการใช้งานพื้นที่ในด้านการอุบโศก อย่างการซักผ้า และ อื่นๆ และผลจากการทำข้อตกลงในชุมชนทำให้ไม่สามารถใช้พื้นที่คลองเป็นพื้นที่ปล่อยน้ำทิ้งได้
บริโศก	มีการใช้พื้นที่ในด้านการบริโศกเป็นพื้นที่ปลูกพืชสวนครัว และ เป็นพื้นที่ตากปลาสำหรับชาวบ้าน จากลักษณะที่ลาดเอียงลงสู่คลอง ทำให้สามารถลงไปใช้พื้นที่เพื่อตากน้ำมารดผัก หรือ ลงไปตกปลา หรือ จับสัตว์น้ำได้	พื้นที่ไม่ส่งเสริมต่อการปลูกพืชในพื้นที่ริมคลองแบบเดิมได้ บางครัวเรือนได้มีการปรับเปลี่ยนไปปลูกในพื้นที่ที่พ้นจากพื้นที่ลาดชันแทน และในส่วนของพื้นที่ตากปลาทางชุมชนได้มีข้อตกลงไม่ให้จับปลา จึงไม่สามารถใช้พื้นที่ริมคลองเป็นแหล่งอาหารได้เหมือนเดิม

ลักษณะการใช้ประโยชน์พื้นที่	ก่อนการพัฒนา	หลังการพัฒนา
ด้านการเป็นแหล่งทรัพยากร	พื้นที่ริมคลองแม่สุกก่อนการพัฒนา มีการในพื้นที่ด้านการเป็นแหล่งทรัพยากร เป็นพื้นที่เป็นแหล่งทรัพยากรไม้ไผ่ โดยปลูกบริเวณริมคลองจากลักษณะลาดเอียงลงของริมคลองและเป็นแหล่งน้ำทำให้สามารถใช้งานพื้นที่เป็นแหล่งปลูกไม้ไผ่ได้	พื้นที่ริมคลองแม่สุกในช่วงระหว่างดำเนินการการพัฒนา ได้มีการรื้อถอนต้นไม้ในบริเวณริมคลอง และพัฒนาพื้นที่จากพื้นที่เป็นดินที่มีลักษณะลาดเอียงลง เป็นพื้นที่ลาดชันที่เป็นแนวตั้งฉากทำให้ไม่ส่งเสริมต่อการเป็นแหล่งทรัพยากรแบบก่อนพัฒนา
ภาพประกอบ		

3.4 สรุปลักษณะคลองแม่สุกก่อนและหลังพัฒนา

คลองแม่สุกได้มีโครงการพัฒนาโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อป้องกันการพังทลายของตลิ่ง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำในช่วงฤดูฝน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการกักเก็บน้ำเพื่อใช้ทางการเกษตรให้ได้ปริมาณที่เพียงพอในช่วงฤดูแล้งพื้นที่ดังกล่าวสามารถตอบวัตถุประสงค์ได้ทั้ง 3 ประการ โดยลักษณะทางกายภาพของพื้นที่หลังการพัฒนา มีการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะทางกายภาพที่เป็นคลองดินริมฝั่งลาดลงสู่คลอง เป็น เป็นพื้นที่ลาดชันอย่าง คอนกรีตและพื้นที่ก่อกองกระชุนตั้งฉากกับคลอง ลักษณะที่เกิดขึ้นทำให้สูญเสียพื้นที่ตลิ่งชันน้ำเดิมที่เป็นคลองดินริมฝั่งลาดลงสู่คลอง และระบบนิเวศเดิมที่เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำและพืชน้ำ ซึ่งไม่ส่งเสริมต่อการใช้งานในด้าน คมนาคม อุปโภค บริโภค ด้านการเป็นแหล่งทรัพยากร โดยได้แสดงรายละเอียดในตารางดังนี้

ตารางที่ 4 สรุปผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่ริมคลองแม่สุก

	จุดประสงค์การพัฒนาพื้นที่ริมคลองแม่สุก	ลักษณะก่อนการพัฒนา	การดำเนินงาน	ลักษณะหลังการพัฒนา	ผลที่ได้รับ	ผลกระทบ
1	ป้องกันการพังทลายของตลิ่ง	เป็นพื้นดินลาดเอียงลงสู่คลองสามารถเดินลงไปในพื้นที่คลองได้ สามารถได้ใช้เป็นทางลัดใน	ลาดชันพื้นที่ริมตลิ่ง ด้วยคอนกรีต	พื้นที่คลองถูกพัฒนาเป็นพื้นที่ลาดชันอย่างคอนกรีตและพื้นที่ก่อกองกระชุนโดยมีการสร้าง	ประสิทธิภาพการป้องกันการพังทลายของตลิ่งเพิ่มขึ้น	สูญเสียพื้นที่ตลิ่งชันน้ำโดยแนวทางการเดิมถูกแทนที่ด้วยผนังคอนกรีตตั้งฉากและก่อกองกระชุน

	จุดประสงค์การพัฒนาพื้นที่ริมคลองแม่สุก	ลักษณะก่อนการพัฒนา	การดำเนินงาน	ลักษณะหลังการพัฒนา	ผลที่ได้รับ	ผลกระทบ
2	เพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำในช่วงฤดูฝน	การเดินขามไปยังอีกฟากหนึ่ง	ขุดลอกขยายพื้นที่คลองลัดถนนไม้ที่อยู่อิม ต. ถึงและท่าฝ่ายชะลอน้ำ	สะพานในบางจุดเพื่อข้ามไปยังอีกฟากหนึ่ง แทนการเดินลัดพื้นที่คลอง	ประสิทธิภาพการระบายน้ำเพิ่มขึ้น	สูญเสียระบบนิเวศเดิมที่เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำและพืชน้ำแวนที่ด้วยคลองคอนกรีตขัดแข็งซึ่งไม่ส่งเสริมต่อการอาศัยอยู่ตามธรรมชาติของสัตว์น้ำและพืชน้ำ
3	เพื่อกักเก็บน้ำเพื่อใช้ทางการเกษตรให้ได้ปริมาณที่เพียงพอในช่วงฤดูแล้ง				ประสิทธิภาพการกักเก็บน้ำเพื่อใช้ทางการเกษตรให้ได้ปริมาณที่เพียงพอในช่วงฤดูแล้งเพิ่มขึ้น	

เมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับความต้องการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวจากลักษณะหลังการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวถึงแม้จะมีข้อด้อยที่เกิดขึ้นภายหลัง เช่น การรักษาความสะอาดและการอนุรักษ์สัตว์น้ำที่สอดคล้องกับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ยังสอดคล้องกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น การขาดการเชื่อมโยงพื้นที่โดยรอบคลองกับภายในคลอง พื้นที่ยังขาดความโดดเด่นที่จะดึงดูดให้คนมาท่องเที่ยวและขาดพื้นที่ริมเงา โดยได้แสดงรายละเอียดในตารางดังนี้

ตารางที่ 5 ตารางเปรียบเทียบลักษณะคลองปัจจุบันกับการส่งเสริมเป็นแหล่งการท่องเที่ยว

	ลักษณะหลังการพัฒนา	ลักษณะการพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยว
กายภาพ	เป็นพื้นที่ลาดแข็ง เป็นแนวตั้งฉากกับคลอง พื้นที่คลองทั้งหมดถูกปิดทับด้วยคอนกรีตและหินแก็บเนียน ยกเว้นท้องคลอง ทำให้พื้นที่ดูดซับน้ำเหลือเพียงเฉพาะส่วนนี้	ลักษณะเป็นคลองคอนกรีตทั่วไป ยังขาดการเชื่อมโยงพื้นที่ริมคลองกับในคลองและยังขาดความโดดเด่นที่จะดึงดูดให้คนมาท่องเที่ยว
ภูมิทัศน์	ได้มีการรื้อถอนพืชพันธุ์พืชเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่ และปลูกทดแทนด้วย ต้นชัยพฤกษ์ และปทุมณีญี่ปุ่นแทน ทำให้ในพื้นที่มีลักษณะโปร่งโล่ง แสงแดดสามารถส่องผ่านได้ตลอดวัน ส่งผลให้พื้นที่มีอากาศร้อนมาก	ยังขาดพื้นที่ริมเงา ไม่ส่งเสริมต่อการใช้งานพื้นที่ในเวลากลางวันซึ่งเป็นเวลา
การใช้ประโยชน์	ไม่ส่งเสริมการต่อการใช้ประโยชน์ทั้งในด้านอุปโภคบริโภคและ ด้านการเป็นแหล่งทรัพยากร เช่น การซักผ้าปล่อยน้ำทิ้ง ตกปลา และการปลูกพืชพันธุ์ต่างๆ	สอดคล้องกับการพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยว

3.5 แนวทางส่งเสริมการใช้ประโยชน์พื้นที่ริมคลองแม่สุก

จากการศึกษาด้วยการใช้แบบสอบถามการใช้ประโยชน์พื้นที่ในคลองแม่สุกก่อนและหลังการพัฒนาที่ใช้กับกลุ่มประชากรที่คัดเลือกโดยคัดเลือกด้วยวิธีเฉพาะเจาะจง(purposive sampling) ได้แก่ กลุ่มผู้นำหมู่บ้านที่ประกอบไปด้วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกหน่วยงานส่วนท้องถิ่น ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคลองแม่สุกพบว่า

1) แนวทางที่จะพัฒนาคลองในอนาคตของทางหน่วยงานส่วนท้องถิ่นมีแนวทางที่จะพัฒนาคลองแม่สุกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้พื้นที่คลองแม่สุกที่พัฒนาแล้วเป็นศูนย์กลางการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยปัจจุบันได้มีการจัดพื้นที่ให้เป็นพื้นที่ริมคลองให้เป็นพื้นที่ตลาดนัดวันศุกร์ และจัดกิจกรรมต่าง ๆ ริมคลองแม่สุก มีแผนที่จะพัฒนาคลองในรูปแบบเดียวกันในส่วนต่อจากปลายสุดของคลองที่พัฒนาแล้ว ทางหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นได้มีการวางแผนที่จะสร้างสะพานเหล็ก 3-4 จุดเพื่อเชื่อมคลองทั้ง 2 ฝั่งเข้าด้วยกัน และมีแผนที่จะสร้างบันไดขึ้นลงเพื่อรองรับต่อการจัดกิจกรรมตามประเพณี เช่น งานลอยกระทงที่มีแผนจะจัดขึ้นในพื้นที่คลอง

2) ความต้องการที่มีต่อพื้นที่โดยผู้ใช้ประโยชน์พื้นที่จากการทำแบบสอบถามโดยกลุ่มประชากรที่อยู่อาศัยริมพื้นที่คลองแม่สุกบริเวณที่ได้มีการพัฒนาแล้ว ในพื้นที่บ้านแม่สุก อำเภอมะเเจ จังหวัดพะเยา จำนวน 10 คน พบว่า

ผู้ใช้งานพื้นที่ริมคลองมีความต้องการให้พัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแนวทางของหน่วยงานส่วนท้องถิ่น โดยมีความต้องการเพิ่มสะพานเพื่อเชื่อมสองฝั่งคลองมากขึ้นและพื้นที่ขึ้นลงคลองเพื่อให้สามารถลงไปใช้งานพื้นที่ในคลอง

ตารางที่ 6 การวิเคราะห์ความต้องการที่มีต่อพื้นที่โดยผู้ใช้งานและแนวทางที่จะพัฒนาคลองของทางหน่วยงานส่วนท้องถิ่น

ความคิดเห็นจากหน่วยงานส่วนท้องถิ่น ร่วมกับผู้ใช้ประโยชน์พื้นที่	การวิเคราะห์ความคิดเห็น
ทางขึ้นลงคลอง	จำเป็นต่อการใช้งาน
ทางข้ามไปยังคลอง	จำเป็นต่อการใช้งาน
พื้นที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน	จำเป็นต่อการใช้งาน
การใช้พื้นที่เชิงท่องเที่ยว	ความต้องการของคนในพื้นที่

จากการวิเคราะห์ความต้องการที่มีต่อพื้นที่โดยผู้ใช้งาน และแนวทางที่จะพัฒนาคลองในอนาคตของทางหน่วยงานส่วนท้องถิ่น สามารถสรุปได้ 2 ประเด็นดังนี้

ประเด็นแรก ความจำเป็น จากความคิดเห็นจากหน่วยงานส่วนท้องถิ่น ร่วมกับผู้ใช้ประโยชน์พื้นที่พบว่า จำเป็นต้อง มี ทางขึ้นลงคลอง ทางข้ามไปยังคลอง พื้นที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดการพัฒนาพื้นที่ริมคลองในส่วนของการออกแบบพื้นที่กิจกรรมริมน้ำ สร้างเส้นทางหรือเชื่อมโยงพื้นที่ริมน้ำกับชุมชน สร้างการตระหนักถึงความสำคัญในพื้นที่ การปลูกพืชพันธุ์เพื่อป้องกันตลิ่งจากการถูกกัดเซาะ เป็นประเด็นที่จำเป็นต้องพัฒนาพื้นที่ริมคลองแม่สุกตามแนวคิดนี้ในการสถานการณ์ปัจจุบัน

ประเด็นที่สองความต้องการ จากความคิดเห็นจากหน่วยงานส่วนท้องถิ่นร่วมกับผู้ใช้ประโยชน์พื้นที่พบว่ามีความต้องการที่จะใช้พื้นที่เชิงท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสิ่งที่ยังไม่จำเป็นต้องพัฒนาในทันทีทันใด ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดการพัฒนาพื้นที่ริมคลองในส่วนของการออกแบบพื้นที่ริมคลองให้มีการลดหลั่น พัฒนาภูมิทัศน์โดยลดการใช้คอนกรีต เป็นประเด็นที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่พื้นที่ริมคลองแม่สุก แต่ยังไม่จำเป็นต้องรีบเร่งพัฒนาตามแนวคิดนี้ เนื่องจากแนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคต ซึ่งไม่ได้มีผลกระทบทั้งในแง่ดีและแง่ร้ายต่อการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่ในปัจจุบัน

3.6 แนวคิดการส่งเสริมต่อการใช้ประโยชน์พื้นที่ริมคลอง

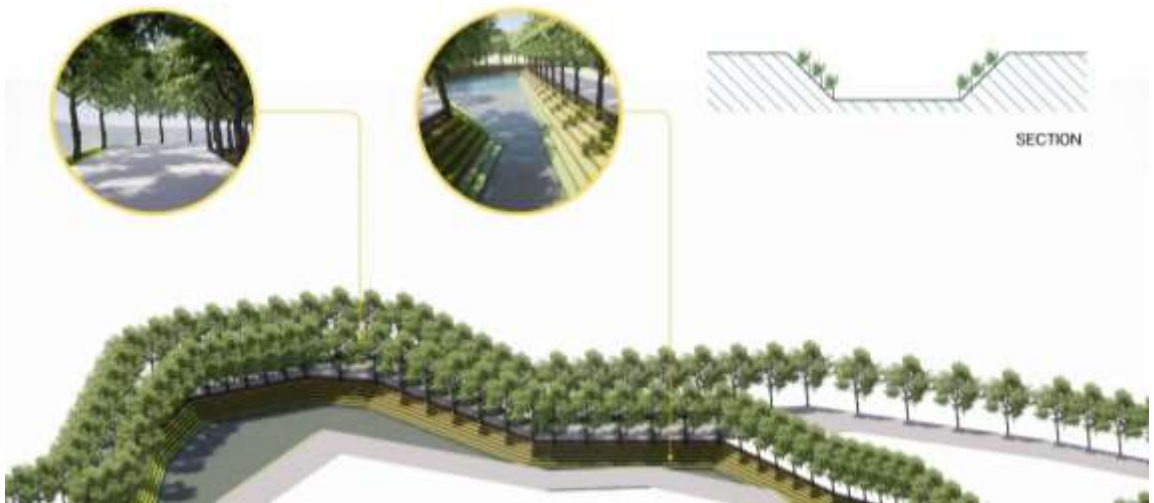
การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ริมคลอง โดยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมและสรุปแนวคิดการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนและสิ่งแวดล้อม สรุปได้ 2 แนวคิดที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในพื้นที่ริมคลองได้แก่

1) การออกแบบพื้นที่ริมคลองควรมีลักษณะลดหลั่นและมีการพัฒนาภูมิทัศน์ ร่วมกับการปลูกพืชพันธุ์ที่มีรากลึกหรือพืชท้องถิ่นที่เหมาะสมและนำวัสดุธรรมชาติมาใช้เป็นวิธีการเสริมแนวป้องกันตลิ่งจากการกัดเซาะ และยอมให้พื้นที่บางส่วนทำหน้าที่เป็นพื้นที่รับน้ำ การออกแบบในลักษณะนี้จะช่วยลดการใช้วัสดุก่อสร้าง เช่น คอนกรีต และช่วยลดปัญหาน้ำท่วมที่อาจเกิดขึ้นได้รวมถึงป้องกันการกัดเซาะตลิ่งได้อย่างมีประสิทธิภาพและยังเป็นการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ ซึ่งสามารถนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่ริมคลองอย่างยั่งยืน

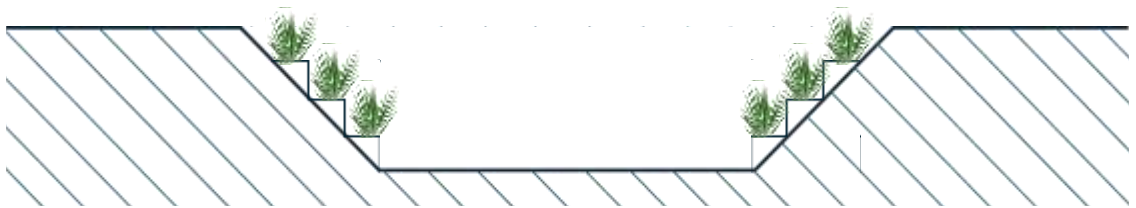
2) การออกแบบพื้นที่กิจกรรมริมน้ำควรเน้นการสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่กระจายอยู่ทั่วพื้นที่ ซึ่งจะต้องมีความสอดคล้องกับการใช้งานพื้นที่เดิมของชุมชนร่วมกับและสร้างการตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของพื้นที่ริมคลองโดยการสอดแทรกการเรียนรู้และการอนุรักษ์ในพื้นที่ จะช่วยให้พื้นที่ริมคลองมีเสน่ห์และดึงดูดผู้คนให้เข้ามาใช้งานมากยิ่งขึ้น เช่น การจัดทำพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ ศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ หรือการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่

ในด้านการออกแบบกายภาพ มุ่งสร้างพื้นที่ที่มีระดับลดหลั่นเพื่อสร้างมิติและความน่าสนใจ พร้อมทั้งพัฒนาภูมิทัศน์โดยลดการใช้คอนกรีต หันมาใช้พืชพันธุ์ธรรมชาติในการป้องกันการกัดเซาะตลิ่งแทน นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการรักษาพื้นที่ร่มเงาเดิมและเพิ่มเติมพื้นที่ร่มรื่นใหม่ เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับกิจกรรมกลางแจ้งของชุมชน ทำให้พื้นที่ริมคลองกลายเป็นพื้นที่สีเขียวที่มีชีวิตชีวาและยั่งยืน

ภาพที่ 7 ตัวอย่างข้อเสนอแนะการใช้ประโยชน์พื้นที่ริมคลองในอนาคตในส่วนที่ยังไม่ได้ปรับปรุง

ภาพที่ 8 ตัวอย่างการออกแบบให้เกิดการลดหลั่นของพื้นที่

ในขณะเดียวกันการนำเสนอรูปแบบการใช้ประโยชน์พื้นที่และการสร้างการตระหนักรู้ถึงความสำคัญของพื้นที่ริมคลองแก่ชุมชน ถือเป็นขั้นตอนสำคัญในกระบวนการพัฒนาพื้นที่ร่วมกับชุมชน โดยเฉพาะในระยะก่อนการออกแบบพัฒนาพื้นที่ การดำเนินการในลักษณะนี้ไม่เพียงช่วยสร้างความเข้าใจและความตระหนักรู้ในบทบาทของพื้นที่ริมคลองในฐานะทรัพยากรที่สำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชน แต่ยังเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของชุมชนและผู้ใช้งาน การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างชุมชนผู้ใช้งานและผู้พัฒนาโครงการจึงช่วยให้สามารถกำหนดรูปแบบการใช้งานพื้นที่ริมคลองในตำแหน่งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับลักษณะการใช้งานและตรงกับวัตถุประสงค์ความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง ทั้งในแง่ของการส่งเสริมคุณภาพชีวิต การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการสร้างความยั่งยืนในระยะยาว

4. อภิปรายผล

คลองแม่สุกในอดีตมีลักษณะเป็นพื้นที่คลองดินริมฝั่งลาดเอียงลงสู่คลอง ซึ่งพื้นที่ริมคลองเหมาะต่อการใช้งานในด้านต่าง ๆ เช่น การเกษตรและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะต้นไผ่ ซึ่งเป็นแหล่งอาหารและทรัพยากรที่สำคัญสำหรับชุมชน ตามที่ สมพร อิศวิลานนท์ (2540) ได้ระบุว่า ระบบนิเวศมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิต ทั้งพืช

และสัตว์ อย่างไรก็ตาม หลังการพัฒนา พื้นที่ดังกล่าวถูกเปลี่ยนเป็นคลองลาดเชิงที่ตั้งฉากกับขอบคลอง ส่งผลให้ไม่สามารถใช้พื้นที่ในลักษณะเดิมได้อีก ทำให้ลดทอนแหล่งอาหารและทรัพยากรของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาในพื้นที่อื่นที่พบว่าความเจริญทำให้วิถีชีวิตเดิมของผู้คนเปลี่ยนไป (กนกวรรณ เขยกลินพุม และกนิษฐา ชิตช่วง, 2565) นำไปสู่การเสนอแนวทางในการส่งเสริมการใช้ประโยชน์พื้นที่ริมคลองแม่สุก ได้แบ่ง 2 แนวทางดังนี้ แนวทางแรกการใช้ประโยชน์พื้นที่ริมคลองที่ได้รับการพัฒนาแล้ว โดยการเพิ่มเส้นทางเพื่อให้ชุมชนได้สามารถไปใช้ในพื้นที่ในลำคลองได้ และเส้นทางเชื่อมสองฝั่งคลองให้เพียงพอต่อความต้องการ รวมถึงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะตามลักษณะการใช้งานที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ธัญภัทร ชื่นศิริ (2558) ว่าการพัฒนาคลองควรเชื่อมโยงพื้นที่ริมกับชุมชน แนวทางที่สองการใช้ประโยชน์พื้นที่ริมคลองในอนาคต ควรสร้างการตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่ให้ชุมชนก่อนการออกแบบพัฒนาร่วมกัน เพื่อกำหนดผังการใช้งานที่เหมาะสม เช่น การลดการใช้คอนกรีตและเสริมสร้างแนวป้องกันตลิ่งพังด้วยการปลูกพืชพันธุ์ ซึ่งแนวทางนี้ยังสอดคล้องกับข้อเสนอของ ธัญภัทร ชื่นศิริ (2558) และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เสนอแนวทางการออกแบบเพื่อลดผลกระทบจากสภาพอากาศ

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปรับประยุกต์ใช้งาน

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาการใช้ประโยชน์ของพื้นที่คลองแม่สุกก่อนและหลังปรับปรุงซึ่งมีการเสนอแนวทางการการออกแบบเพื่อพัฒนาคลองแม่สุกเบื้องต้นไว้ ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการออกแบบหรือพัฒนาพื้นที่ริมคลอง สำหรับชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่พัฒนาพื้นที่ริมคลอง ทั้งนี้ข้อเสนอแนวทางการการออกแบบเพื่อพัฒนาคลองขึ้นนี้อยู่ภายใต้บริบทของพื้นที่คลองแม่สุก หากนำไปเป็นแนวทางในการออกแบบพื้นที่ริมคลองแห่งอื่น อาจต้องปรับปรุงเนื้อหาเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่นั้น ๆ ที่แตกต่างกันไป

5.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาการใช้ประโยชน์ของพื้นที่คลองแม่สุกก่อนและหลังปรับปรุงซึ่งมีการเสนอแนวทางการการออกแบบเพื่อพัฒนาคลองแม่สุกเบื้องต้น ในขั้นกระบวนการดำเนินการวิจัยควรมีการ กำหนดขอบเขตในงานวิจัยที่ชัดเจน เครื่องมือควรมีความชัดเจนในประเด็นที่ต้องการศึกษา และควรมีการศึกษารายละเอียดในเชิงลึกเพิ่มเติม เช่น พลศาสตร์การไหลของน้ำ ขอบเขตลำคลองตามเทศบัญญัติ และธรรมชาติของทางน้ำ

6. เอกสารอ้างอิง

- ชูศักดิ์ วิทยากศ. (2538). หมู่บ้านกับศักยภาพในการจัดการทรัพยากร: กรณีศึกษาการจัดการลุ่มน้ำชุมชนภายใต้ระบบกรรมสิทธิ์ร่วมภาคเหนือ. ใน *บทความประกอบการสัมมนาเรื่องความรู้เกี่ยวกับหมู่บ้าน*. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธงชัย ภูวนาถวิจิตร. (2558). แนวคิดสวัสดิการชุมชนบนฐานทรัพยากรชุมชน: ทางเลือกเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน. *Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences*, 4(2), 65-94.
- สนธิ วงษา. (2565). การศึกษาด้านแหล่งน้ำเพื่อการจัดการความเสี่ยงน้ำท่วมของลุ่มน้ำปิง-น่านและเจ้าพระยาเชิงกลท. *การประชุมวิชาการวิศวกรรมโยธาแห่งชาติ ครั้งที่ 27*, 27, WRE28-1-WRE28-6. <https://conference.thaince.org/index.php/ncce27/article/view/1330/1046>
- สหทัย วิเศษ, และนิคม บุญเสริม. (2547). *การจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำโดยชุมชน*. โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.). (2567). *โครงการอ่างเก็บน้ำแม่สุกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ*. <https://projects.rdpb.go.th/projects/6079295118114816/>
- สุรศักดิ์ นุ่มมีศรี, อโนดาห์ รัชเวทย์, และวรางคณา เขาคติ. (2554). *การจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

- เสถียร ฉันทะ. (2567). การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรน้ำเหมืองฝายของชุมชนลุ่มน้ำคำ จังหวัด เชียงราย. *วารสารเศรษฐศาสตร์วิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 9(3), 59-76.
- องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สุก. (2567). *คลองแม่สุก (ก) คลองสุขใจ ของคนตำบลแม่สุก*.
- Kamoshita, A., Araki, Y., & Nguyen, Y. T. (2014). Weed biodiversity and rice production during the irrigation rehabilitation process in Cambodia. *Agriculture, Ecosystems & Environment*, 194, 1-6.
- Ricart, S., Ribas, A., & Pavón, D. (2016, February). Qualifying irrigation system sustainability by means of stakeholder perceptions and concerns: Lessons from the Segarra-Garrigues Canal, Spain. In *Natural Resources Forum* (Vol. 40, No. 1-2, pp. 77-90). Blackwell Publishing.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis*. Harper & Row.

อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพ และความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบมีเชื้อแห่ง ทะเลสาบชางหลินในช่วงปลายราชวงศ์ถัง

The Aesthetic Identity and Cultural Significance of Mise Ceramics from Shanglin Lake during the Late Tang Dynasty

หยิง วัน^{1*} เสกสรรค์ ตันยาภิรมย์² และบุญชู บุญลิขิตศิริ³
Ying Wan^{1*} Sakesan Tanyapirom² and Bunchoo Bunlikhitsiri³

บทคัดย่อ

การศึกษาอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพและความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบมีเชื้อแห่งทะเลสาบชางหลินในช่วงปลายราชวงศ์ถัง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเครื่องเคลือบมีเชื้อแห่งทะเลสาบชางหลิน ในมณฑลเจ้อเจียง วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพ และความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบมีเชื้อแห่งทะเลสาบชางหลิน มณฑลเจ้อเจียงในช่วงปลายราชวงศ์ถัง (ค.ศ. 847-903) โดยใช้วิธีการวิจัยทางเอกสาร การสำรวจภาคสนามและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัย พบว่า พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเครื่องเคลือบมีเชื้อแห่งทะเลสาบชางหลินในมณฑลเจ้อเจียงสามารถแบ่งออกเป็น 4 ช่วงเวลา ได้แก่ ยุคต้นกำเนิด ยุคแห่งการพัฒนา ยุคทอง ยุคเสื่อมโทรม และยุคการเผา อีกทั้งผู้วิจัยได้สรุปอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพของเครื่องเคลือบมีเชื้อเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) เนื้อดินที่แน่นละเอียดจากการคัดสรรจัดการวัสดุได้อย่างพิถีพิถัน 2) ลักษณะและรูปทรงที่สร้างตามแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ (ปากชาม ทรงดอกไม้ชนิดต่าง ๆ) 3) สีเคลือบที่เขียวใสดูจืดชืดและผิวเคลือบที่เรียบลื่นปราศจากจุดตำปับเป็นนหรือฟองอากาศ 4) ลวดลายตกแต่งผสมผสานความหลากหลาย นอกจากนี้ จากวิเคราะห์ความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบมีเชื้อสามารถสรุปได้ว่า เครื่องเคลือบมีเชื้อเป็นภาชนะเครื่องบูชาที่มีบทบาทสำคัญในพุทธตันตระแห่งราชวงศ์ถัง ทั้งยังกลายเป็นสัญลักษณ์ของราชอำนาจแห่งจักรพรรดิ และวัตถุที่ผสมผสานแนวคิดเชิงปรัชญากับสุนทรียภาพทางจิตวิญญาณของผู้คนในราชวงศ์ถังอีกด้วย

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพ เครื่องเคลือบมีเชื้อ ทะเลสาบชางหลิน ช่วงปลายราชวงศ์ถัง

^{1*} สาขาทัศนศิลป์ ศิลปะการออกแบบและการจัดการวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Visual Arts, Art of Design and Cultural Management Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University
E-mail: Luoyituan@hotmail.com

² สาขาทัศนศิลป์ ศิลปะการออกแบบและการจัดการวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Visual Arts, Art of Design and Cultural Management Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University
E-mail: sakesan@go.buu.ac.th

³ สาขาทัศนศิลป์ ศิลปะการออกแบบและการจัดการวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Visual Arts, Art of Design and Cultural Management Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Burapha University
E-mail: bunchoo@go.buu.ac.th

*Corresponding author

Abstract

The objectives of this research were 1) to examine the historical development of Mise ceramics from Shanglin Lake in Zhejiang Province; and 2) to analyze their aesthetic identity and cultural significance during the late Tang Dynasty (A.D. 847–903). The research employed qualitative methodologies, including documentary research, field surveys, and expert interviews. The results indicated that the historical development of Mise ceramics from Shanglin Lake could be divided into four phases: the origin period, the development period, the golden age, and the period of decline and termination of kiln production. The aesthetic identity of Mise ceramics was categorized into four main aspects: 1) dense and refined clay texture, achieved through meticulous selection and preparation of raw materials; 2) forms and shapes inspired by nature, such as bowl rims modeled after various flower types; 3) a jade-like translucent green glaze with a smooth surface free from black specks or air bubbles; and 4) decorative motifs reflecting stylistic diversity. The analysis of their cultural significance revealed that Mise ceramics functioned as ritual vessels with important roles in Tang Dynasty Esoteric Buddhism. They became symbols of imperial authority and embodied a synthesis of philosophical thought and spiritual aesthetics of the Tang era.

Keywords: Aesthetic Identity, Mise Ceramics, Shanglin Lake, Late Tang Dynasty

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

เครื่องเคลือบถือเป็นคุณูปการสำคัญที่ชนชาติจีนได้มอบให้แก่อารยธรรมโลก ในประวัติศาสตร์เครื่องเคลือบจีน มณฑลเจ้อเจียงไม่เพียงแต่เป็นแหล่งผลิตเครื่องเคลือบดั้งเดิมที่สำคัญ หากยังเป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนาเครื่องเคลือบศิลาดล (Celadon) อย่างเป็นระบบ และมีประวัติศาสตร์การผลิตเครื่องเคลือบที่ยาวนานนับพันปี กล่าวได้ว่า มณฑลเจ้อเจียงเป็นแหล่งพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตเครื่องเคลือบที่เก่าแก่และขานานูที่สุดของจีน ในฐานะที่เป็นหนึ่งในศูนย์กลางสำคัญของการผลิตเครื่องเคลือบ มณฑลเจ้อเจียงจึงมีแหล่งเตาชื่อดังสองแห่ง ได้แก่ เตายวู และ เตาลงฉวน เตายวูมีต้นกำเนิดในสมัยราชวงศ์ฮั่น และเข้าสู่ยุคเรืองเป็นครั้งแรกในช่วงอาณาจักรหวู่ตะวันออก ต่อมา แม้จะเกิดภาวะซบเซาในสมัยราชวงศ์จิ้นตะวันออกจนถึงราชวงศ์สุย แต่ก็กลับมาเฟื่องฟูอีกครั้งในสมัยราชวงศ์ถัง และพัฒนาถึงจุดสูงสุดในช่วงกลางถึงปลายราชวงศ์ถังจนถึงต้นราชวงศ์ซ่งเหนือ เครื่องเคลือบจากเตายวูได้รับการยอมรับว่าเป็นตัวแทนของเครื่องเคลือบจากพื้นที่จินตอนใต้ ดังปรากฏในคำกล่าวในสมัยราชวงศ์ถังที่ว่า “เครื่องเคลือบศิลาดลทางใต้ เครื่องเคลือบขาวทางเหนือ” (Wang, 1995) ในช่วงเวลาดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นในแง่ของขนาดของแหล่งผลิต หรือระดับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เตายวูล้วนได้รับการยกย่องให้เป็นหนึ่งในแหล่งเตาพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงสูงสุดของประเทศจีน ตั้งแต่ช่วงกลางราชวงศ์ถังเป็นต้นมา เครื่องเคลือบที่ผลิตจากเตายวูได้ถูกส่งออกไปจำหน่ายในประเทศต่าง ๆ เกือบ 20 แห่งในทวีปเอเชียและแอฟริกา (Bao, 2020)

เมืองฉือชิ่งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของมณฑลเจ้อเจียง เป็นแหล่งผลิตหลักของเครื่องเคลือบศิลาดลจากเตายวู อีกทั้งยังเป็นหนึ่งในจุดเริ่มต้นของเส้นทางสายไหมทางทะเลในช่วงปลายราชวงศ์ถัง ด้วยความก้าวหน้าทางเทคนิคและความชำนาญเชิงช่างของเตายวู ทำให้เกิดผลงานเครื่องเคลือบศิลาดลชั้นยอด ซึ่งมีลักษณะรูปทรงสง่างาม ผิวเคลือบแวววาว สีเขียวใสดูขมุกขมูย และตกแต่งอย่างเรียบง่าย เครื่องเคลือบศิลาดลชั้นยอดเหล่านี้ถูกเรียกว่า เครื่องเคลือบมีเซ่อ (Shaanxi Provincial Institute of Archaeology, 2018) ต่อมาในปี ค.ศ. 1987 มีการขุดค้นโบราณคดีที่เจตียวู้ด ผ่าเหมินพบเครื่องเคลือบมีเซ่อจำนวน 14 ชิ้นภายในวังใต้ดินบริเวณฐานเจตียวู้ ซึ่งกลายเป็นหลักฐานสำคัญที่ทำให้นักวิชาการจำนวนมากสันนิษฐานว่า เครื่องเคลือบเหล่านี้ผลิตขึ้นในช่วงปลายราชวงศ์ถัง การสันนิษฐานดังกล่าวได้รับ

การยืนยันเพิ่มเติมจากบทกวีของลู่ กุ่ยเหมิง กวียุคปลายราชวงศ์ถังที่ได้พรรณนาถึงความชำนาญในการผลิต และความงามของสี่ล้อใบไม้ว่า “ลมน้ำค้างสารทเดือนเก้าเตาเยว่เปิด บรรลุเกิดสี่เหลี่ยมหยกพันยอดเขา” (Ye, 2011) เครื่องเคลือบมีเซื่อเหล่านี้จึงไม่เพียงสะท้อนถึงยุครุ่งเรืองของศิลปะและวิทยาการการผลิตเครื่องเคลือบในสมัยราชวงศ์ถัง แต่ยังแสดงถึงความชำนาญระดับสูงของช่างฝีมือเตาเยว่ได้อย่างเด่นชัด

พื้นที่ทะเลสาบซางหลินในเมืองฉือซี เนื่องจากมีทรัพยากรน้ำอุดมสมบูรณ์และอยู่ใกล้กับพื้นที่ภูเขา ซึ่งเป็นแหล่งวัตถุดิบสำคัญในการผลิตเครื่องเคลือบ จึงมีแหล่งเตาโบราณมากกว่า 100 แห่งกระจายอยู่ในบริเวณใกล้เคียง ในปี ค.ศ. 2016 สถาบันวิจัยโบราณคดีมณฑลเจ้อเจียงได้ประกาศความสำเร็จในการขุดค้นแหล่งเตาไห่วซืออ้าวที่อยู่บริเวณทะเลสาบซางหลิน ซึ่งพบเครื่องเคลือบมีเซื่อจำนวนมากจากช่วงปลายราชวงศ์ถัง (ค.ศ. 847-903) ทำให้สถาบันวิจัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเริ่มให้ความสนใจต่อแหล่งเตาและเครื่องเคลือบมีเซื่อในพื้นที่นี้มากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันเครื่องเคลือบมีเซื่อยังคงไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในวงกว้าง อีกทั้งยังมีการศึกษาทางศิลปะและอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพเกี่ยวกับเครื่องเคลือบประเภทนี้อยู่ในวงจำกัด ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเครื่องเคลือบมีเซื่อแห่งทะเลสาบซางหลินในยุคปลายราชวงศ์ถัง รวมถึงการวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพและความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบมีเซื่อ เพื่อส่งเสริมการเผยแพร่วัฒนธรรมและองค์ความรู้เกี่ยวกับเครื่องเคลือบมีเซื่อให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเครื่องเคลือบมีเซื่อแห่งทะเลสาบซางหลิน มณฑลเจ้อเจียง

1.2.2 เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพ และความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบมีเซื่อแห่งทะเลสาบซางหลิน มณฑลเจ้อเจียงในช่วงปลายราชวงศ์ถัง (ค.ศ. 847-903)

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่: ทะเลสาบซางหลินในเมืองฉือซี มณฑลเจ้อเจียง ประเทศจีน

1.3.2 ขอบเขตด้านเวลา: ช่วงปลายราชวงศ์ถัง (ค.ศ. 874-903) เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเป็นยุคต้นกำเนิดและยุครุ่งเรืองของเครื่องเคลือบมีเซื่อแห่งทะเลสาบซางหลิน

1.3.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา: งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และเทคนิคการผลิตของเครื่องเคลือบมีเซื่อแห่งทะเลสาบซางหลินในช่วงปลายราชวงศ์ถัง เพื่อวิเคราะห์ อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพ ตลอดจนความหมายทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในเครื่องเคลือบมีเซื่อ ซึ่งเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญของมณฑลเจ้อเจียง

1.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่องอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพ และความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบมีเซื่อแห่งทะเลสาบซางหลิน ดำเนินการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเครื่องเคลือบมีเซื่อแห่งทะเลสาบซางหลิน มณฑลเจ้อเจียง ในช่วงปลายราชวงศ์ถัง (ค.ศ. 847-903) และใช้ทฤษฎีทัศนธาตุและสุนทรียศาสตร์ในการวิเคราะห์เครื่องเคลือบมีเซื่อแห่งทะเลสาบซางหลิน เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพ และความหมายแฝงของเครื่องเคลือบมีเซื่อแห่งทะเลสาบซางหลินในช่วงปลายราชวงศ์ถัง จากนั้นทำการสรุปผลการศึกษา

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

2. วิธีดำเนินการวิจัย

2.1 การวิจัยเอกสาร

รวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ อันได้แก่ จดหมายเหตุทางประวัติศาสตร์ หนังสือ เอกสาร วิชาการ บทความ และสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับโบราณคดีเครื่องเคลือบมีเซอในช่วงปลายราชวงศ์ถัง แหล่งเตาโบราณในบริเวณทะเลสาบชางหลิน เมืองฉือซี มณฑลเจ้อเจียง

2.2. การวิจัยภาคสนาม

2.2.1 การลงพื้นที่สำรวจ: ผู้วิจัยดำเนินการลงพื้นที่ ณ แหล่งเตาโบราณทะเลสาบชางหลิน พิพิธภัณฑ์เตาเผาทะเลสาบชางหลิน อุทยานมรดกวัฒนธรรมเครื่องเคลือบ โดยมีการวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเทคนิคการผลิต และอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพของเครื่องเคลือบมีเซอ รวมถึงรวบรวมข้อมูลจากวัตถุจัดแสดง และฐานข้อมูลในพิพิธภัณฑ์และอุทยานวัฒนธรรมทั้งในรูปแบบเอกสาร รูปภาพ ภาพเคลื่อนไหว และเสียง ผลการเก็บข้อมูลจะนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาวิเคราะห์ อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพ และความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบมีเซอแห่งทะเลสาบชางหลิน

2.2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก: ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายตามความเชี่ยวชาญและประสบการณ์เฉพาะด้าน นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการประเมินความเที่ยงตรง (IOC) จากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องการวิจัยและการสร้างสรรค์งานเครื่องเคลือบมีเซอ จำนวน 2 ท่าน ซึ่งทำการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ และความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบมีเซอแห่งทะเลสาบชางหลิน

3. สรุปผลการวิจัย

3.1 พัฒนาการของเครื่องเคลือบมีเซอแห่งทะเลสาบชางหลิน

ยุคต้นกำเนิด (ช่วงรัชสมัยหยวนเหอแห่งราชวงศ์ถัง ค.ศ. 806 - 820) : ต้นกำเนิดของเครื่องเคลือบมีเซอสามารถสืบย้อนไปที่การผลิตเครื่องเคลือบสีตาลเตาเผาในช่วงราชวงศ์ฮั่นตะวันออก แต่รูปแบบเฉพาะตัวที่แท้จริงเริ่มก่อตัวในช่วงต้นราชวงศ์ถัง (Bao, 2020) แหล่งทรัพยากรดินพอร์ซเลนที่อุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ทะเลสาบชางหลิน มณฑลเจ้อเจียง

เป็นพื้นฐานสำคัญต่อการผลิตเครื่องเคลือบสีลาด ในขณะที่ยังคงมีความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของราชวงศ์ถัง ได้เอื้ออำนวยต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการผลิตเครื่องเคลือบ การค้นพบทางโบราณคดีระบุว่า เครื่องเคลือบสีลาดของเตาเวยในช่วงต้นราชวงศ์ถังยังคงมีเนื้อดินที่หยาบและพรุน เนื้อภาชนะค่อนข้างหนา สีเคลือบส่วนใหญ่เป็นเขียวอมเหลือง ชั้นเคลือบค่อนข้างบางและไม่สม่ำเสมอ กระทั่งเข้าสู่ช่วงกลางราชวงศ์ถัง เมื่อโครงสร้างเตามังกรได้รับการปรับปรุง อุณหภูมิในการเผาสามารถรักษาระดับที่สูงกว่า 1200 องศาเซลเซียสได้อย่างเสถียร นอกจากปรับปรุงโครงสร้างเตามังกรแล้ว เตาเวยยังเริ่มพัฒนาสูตรผสมเนื้อดินและน้ำเคลือบ ตลอดจนมีการล้างดินและกรองดินอย่างละเอียด (Lin, 1995) ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเทคนิคที่นำไปสู่การเกิดเครื่องเคลือบสีลาดชั้นยอดเยี่ยมอย่างเครื่องเคลือบมีเซอ

ทั้งนี้ การขุดค้นแหล่งเตาโบราณโหว่ซืออ้าวบริเวณทะเลสาบซางหลิน (ระหว่างปี.ศ. 1993–1995) ได้มีการค้นพบเศษเครื่องเคลือบสีลาดจากช่วงกลางราชวงศ์ถังจำนวนหนึ่ง ซึ่งบางชิ้นมีเนื้อดินสีเทาขาวละเอียด ผิวเคลือบเรียบเนียนและสม่ำเสมอ ซึ่งแตกต่างจากเครื่องเคลือบสีลาดทั่วไป (Zhejiang Provincial Institute of Cultural Relics and Archaeology, 2002, p. 156) ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นรากฐานสำคัญต่อการถือกำเนิดของเครื่องเคลือบมีเซอในเวลาต่อมา

ยุคแห่งการพัฒนา (ช่วงรัชสมัยต้าจงถึงรัชสมัยเสียนหลง ค.ศ. 847 - 873) : เครื่องเคลือบมีเซอได้เข้าสู่ยุคพัฒนาอย่างก้าวกระโดด ทั้งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและบริบททางการเมืองและศาสนาที่เอื้ออำนวยอย่างยิ่ง ความสำเร็จทางเทคนิคของเครื่องเคลือบมีเซอถูกสะท้อนออกมาในหลายด้าน ดังนี้

1) วัตถุดิบมีคุณภาพสูง วัตถุดิบที่ใช้ในการปั้นเครื่องเคลือบมีเซอ คือ ดินฟอร์ชเลนจากพื้นที่ทะเลสาบซางหลิน ซึ่งได้รับการล้างและกรองอย่างพิถีพิถัน ทำให้เนื้อดินมีความละเอียดแน่น สีออกเทาอมขาวแตกต่างจากเครื่องเคลือบสีลาดทั่วไปอย่างชัดเจน

2) การควบคุมสีเคลือบ เพื่อสร้างความแตกต่างของเครื่องเคลือบมีเซอกับเครื่องเคลือบสีลาดอย่างชัดเจน ซางเตาเวยได้พัฒนาสูตรน้ำเคลือบบนพื้นฐานของเครื่องเคลือบสีลาด น้ำเคลือบของเครื่องเคลือบมีเซอมีสารประกอบของเหล็กออกไซด์ (Fe_2O_3) ที่ค่อนข้างต่ำ และมีแคลเซียมออกไซด์ (CaO) ที่ค่อนข้างสูง ทำให้เกิดเฉดสีเขียวใส และสีเขียวมรกต ผิวเคลือบบางแต่เรียบลื่นมันวาว ส่งผลให้คุณภาพสีเคลือบของเครื่องเคลือบมีเซอสูงชันอย่างเห็นได้ชัด ด้วยเหตุนี้จึงทำให้สีสันของเครื่องเคลือบมีเซอถูกขนานนามว่า "สีเขียวหยกพันยอดเขา" ซึ่งเป็นเฉดสีเขียวอมฟ้าที่ลึกซึ้งและโปร่งแสงเฉพาะตัว

3) เทคนิคการจัดเรียงชิ้นงานในเตา ก่อนนำชิ้นงานเข้าเตาจะใช้หีบทนไฟที่ทำจากดินฟอร์ชเลนเช่นกัน พร้อมกับการปิดผนึกด้วยน้ำเคลือบเพื่อทำให้เกิดการเผาแบบรีดักชัน (Reduction Firing) ซึ่งแตกต่างจากการเผาเครื่องเคลือบสีลาดในยุคก่อน ๆ ที่หีบทนไฟทำจากทรายและไม่มีปิดผนึกหีบทนไฟ นอกจากนี้ยังใช้การบรรจุชิ้นงานลงหีบทนไฟแบบหนึ่งต่อหนึ่ง แม้จะมีต้นทุนสูงและต้องทุบหีบทนไฟเพื่อนำเครื่องเคลือบออกมา แต่ช่วยให้ควบคุมคุณภาพของสีเคลือบให้ใสแวววาวดูจืดชืด (Wang, 2022, p. 56)

ซึ่งลักษณะเหล่านี้แสดงให้เห็นได้ชัดในเครื่องเคลือบมีเซอจำนวน 14 ชิ้นที่ขุดพบในวัดฝ่าเหมินปี.ศ. 1987 และเครื่องเคลือบมีเซอที่ขุดพบจากแหล่งเตาโบราณโหว่ซืออ้าวได้อย่างชัดเจน (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 2 เครื่องเคลือบมีเซอที่ขุดพบจากวัดฝ่าเหมิน และเครื่องเคลือบมีเซอที่ขุดพบจากแหล่งเตาโบราณโหว่ซืออ้าว
หมายเหตุ. From “Re-exploring the mystery of secret color porcelain,” by Y. Shen, and Z. Miao, 2024, Archaeology and Cultural Relics, 7, p. 104.

ด้วยลักษณะที่โดดเด่นและเทคนิคกรรมวิธีที่พิถีพิถันนี้เอง ทำให้เครื่องเคลือบมีเชือกกลายเป็นเครื่องบรรณาการที่ใช้ในราชสำนักและศาสนาเท่านั้น และมีการจำแนกคุณภาพเครื่องเคลือบมีเชือกเป็นสามระดับ ได้แก่ ชั้นยอด (สำหรับจักรพรรดิเท่านั้น เป็นเครื่องเคลือบคุณภาพสูงสุด ทั้งด้านวัตถุดิบ เทคนิคการผลิต และความประณีตในการตกแต่ง) ชั้นกลาง (สำหรับขุนนาง ขุนพล หรือผู้มีบรรดาศักดิ์ คุณภาพรองลงมา) และชั้นล่าง (สำหรับชนชั้นปัญญาชน แม้เทคนิคและความประณีตจะด้อยกว่าแต่ยังคงความสวยงามและใช้แสดงรสนิยมทางศิลปะ) การจัดลำดับนี้ไม่เพียงสะท้อนความเชี่ยวชาญชั้นสูงของช่างฝีมือเตาเผาในการผลิตเครื่องเคลือบมีเชือก แต่ยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะหัตถกรรมกับระบบราชสำนักและโครงสร้างชนชั้นในสังคมจีนโบราณอย่างลึกซึ้ง

ยุคทอง (ช่วงรัชสมัยกวางฮว่าแห่งราชวงศ์ถังจนถึงช่วงต้นราชวงศ์ซ่งเหนือ ค.ศ. 898 - 1003) : นับตั้งแต่ปลายราชวงศ์ถังในช่วงรัชสมัยกวางฮว่าและเทียนฟู (ค.ศ. 898-903) จนถึงต้นราชวงศ์ซ่งเหนือ (ค.ศ. 907-960) ภูมิภาคอุยวู่ที่ปกครองโดยตระกูลเฉียนได้สืบสานเทคนิคเครื่องเคลือบมีเชือกของราชวงศ์ถังอย่างต่อเนื่อง โดยได้มีการผลิตเครื่องเคลือบมีเชือกจำนวนมากเพื่อนำไปถวายแก่ราชสำนักราชวงศ์ถังและราชวงศ์จิ้นของประเทศจีน เครื่องเคลือบมีเชือกในช่วงเวลาดังกล่าวมีเนื้อดินเป็นสีเทาหรือเทาอมขาว น้ำเคลือบส่วนใหญ่มีสีเขียวหยกหรือเขียวอมฟ้า และมีภาชนะขนาดใหญ่ บางชิ้นที่มีสีเขียวอมเหลือง ในด้านการตกแต่งมีการนิยมนวดลายด้วยสีน้ำตาล สลักลายนูน และการตกแต่งด้วยทองคำงานฝีมือมีความประณีต ใช้การเผาแบบบรรจุลงในหีบทนไฟที่ละชิ้น และใช้เส้นดินก่อนรองที่ขอบฐานภาชนะ

เมื่อเข้าสู่ช่วงกลางถึงปลายของราชวงศ์ซ่งเหนือ (ค.ศ. 976-1003) การผลิตเครื่องเคลือบมีเชือกได้เข้าสู่ยุคทองอย่างแท้จริง น้ำเคลือบมีความหลากหลายยิ่งขึ้น โดยมีสีหลักเป็นสีเขียวมรกตและฟ้าหม่นอมเขียว ลวดลายตกแต่งเปลี่ยนไปใช้รูปแบบที่เน้นธรรมชาติและบุคคล เช่น ผีเสื้อ นกแก้ว ผีเสื้อบิน ช่อดอกไม้ และมีการปรากฏของลวดลายเชิงวรรณศิลป์ เช่น ฉากเลี้ยงอาหารของตัวละคร เขียนเหาะบนก้อนเมฆ เป็นต้น (Suzhou Cultural Relics Preservation Committee, 1957) ในเวลานี้ เครื่องเคลือบมีเชือกที่ถวายให้ราชวงศ์มีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างมาก เทคนิคการทำก็มีความประณีตยิ่งขึ้น โดยใช้วิธีเคลือบทั่วทั้งภาชนะและใช้หมุดรองหมุนรองเวลาเผา ส่วนภาชนะฐานเรียบจะใช้วงแหวนเซรามิก (ก๊) เป็นฐานรองเวลาการเผาเพื่อไม่ให้หน้าเคลือบไหลติดกับพื้นเตาทำให้ภาชนะเสียหายได้ จากการพัฒนาเทคนิคเหล่านี้แสดงถึงระดับฝีมือการผลิตเครื่องเคลือบมีเชือกที่สูงยิ่งขึ้น

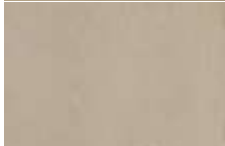
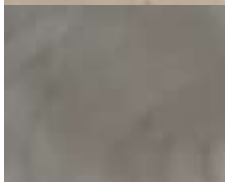
เครื่องเคลือบมีเชือกในยุคนี้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของตระกูลเฉียน (แคว้นอุยวู่) ในช่วงปลายราชวงศ์ถังถึงต้นราชวงศ์ซ่ง ครอบคลุมระยะเวลากว่าร้อยปี ได้สืบทอดเทคนิคดั้งเดิมจากสมัยราชวงศ์ถัง ขณะเดียวกันก็มีการพัฒนาและสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในช่วงกลางถึงปลายราชวงศ์ซ่งเหนือ ศิลปะและเทคโนโลยีการผลิตได้ก้าวสู่จุดสูงสุด จนมีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์เครื่องเคลือบศิลาดลของจีนโบราณ

ยุคเสื่อมโทรมและยุติการเผา (ปีค.ศ. 1003-1068) : ช่วงปลายราชวงศ์ซ่งเหนือ (ค.ศ. 1003-1068) เครื่องเคลือบมีเชือกเริ่มเข้าสู่ยุคเสื่อมโทรม ข้อมูลจากการขุดค้นทางโบราณคดีพบว่า ชิ้นส่วนเครื่องเคลือบมีเชือกจากแหล่งเตาเผาในช่วงปลายราชวงศ์ซ่งเหนือพบได้ยากมาก โดยส่วนใหญ่เป็นเครื่องเคลือบพื้นบ้านที่มีเนื้อหยาบ สะท้อนถึงภาวะหยุดการผลิต (Zhejiang Provincial Institute of Cultural Relics and Archaeology, 2011) การเจริญรุ่งเรืองของเครื่องเคลือบขาวจากเตาตั้งและการเปลี่ยนแปลงของความต้องการเครื่องเคลือบในราชสำนัก ยิ่งเร่งให้เครื่องเคลือบมีเชือกไม่ได้รับความนิยมลงอย่างรวดเร็ว กระทั่งถึงปีแรกแห่งรัชสมัยซีหนิง (ค.ศ. 1068) เครื่องเคลือบมีเชือกก็ได้จางหายไปจากเวทีประวัติศาสตร์เครื่องเคลือบ (Li, 2005, p. 13) กลายเป็นเพียงเสียงสะท้อนของยุครุ่งเรืองแห่งเตาเผาในอดีต

ตารางที่ 1 ลักษณะรูปทรง สีเคลือบและการตกแต่งของเครื่องเคลือบมีเชือก 4 ยุค

ช่วงเวลา	รูปทรง	สีเคลือบ	การตกแต่ง
ยุคต้นกำเนิด (ค.ศ. 806 - 820)			ตกแต่งด้วยสีเคลือบสีเขียว เดียว

ช่วงเวลา	รูปทรง	สีเคลือบ	การตกแต่ง
ยุคแห่งการพัฒนา (ค.ศ. 847 - 873)	 	 	
ยุคทอง (ค.ศ. 898 - 1003)	 	 	

ช่วงเวลา	รูปทรง	สีเคลือบ	การตกแต่ง
ยุคเสื่อมโทรมและ ยุติการเผา (ปีค.ศ. 1003– 1068)	ไม่มีหลักฐานปรากฏ	ไม่มีหลักฐานปรากฏ	ไม่มีหลักฐานปรากฏ

3.2 อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพ และความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบมีเชือแห่งทะเลสาบชางหลิน มณฑลเจ้อเจียงในช่วงปลายราชวงศ์ถัง

3.2.1 อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพ

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การสำรวจภาคสนามและการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้สรุป อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพของเครื่องเคลือบมีเชือแห่งทะเลสาบชางหลิน มณฑลเจ้อเจียงในช่วงปลายราชวงศ์ถังได้ดังนี้

เนื้อดินแน่นละเอียด

ในยุคกลางราชวงศ์ถัง เครื่องเคลือบที่เผาผลิตจากเตาในแถบทะเลสาบชางหลินมีคุณภาพดีเยี่ยม เนื่องจากความ ความละเอียดของเนื้อดินฟอซเลนเป็นผลมาจากทรัพยากรแร่อันอุดมสมบูรณ์ในดินเกาลินบริเวณทะเลสาบชางหลิน แร่ชนิด นี้เป็นส่วนผสมของดินเกาลิน หินฟันม้า (feldspar) และแร่ควอตซ์ ซึ่งเป็นวัตถุดิบชั้นเยี่ยมสำหรับการปั้นเครื่องเคลือบมีเชือ วัสดุดินที่คัดสรรมาจะถูกล้างทำความสะอาดอย่างละเอียด ทำให้เนื้อดินของเครื่องเคลือบมีเชือแน่นและละเอียดกว่าเนื้อดิน เครื่องเคลือบตลาดทั่วไป

นอกจากนี้ ช่วงต้นราชวงศ์ถังนิยมนิยมขึ้นรูปชิ้นงานด้วยแป้นหมุน ขั้นตอนไม่ประณีตบรรจงนัก เนื่องจาก จึงค่อนข้างหยาบกระด้างและหนา ส่งผลให้รูปทรงดูไม่งามตานัก ต่อมาในช่วงกลางและปลายราชวงศ์ถัง กรรมวิธีในการ จัดการวัสดุดินมีความก้าวหน้าขึ้น หลังจากผ่านขั้นตอนบดดินให้ละเอียด ล้างทำความสะอาด กรองสิ่งแปลกปลอม และนวด ดินตามลำดับแล้ว จึงค่อยนำมาขึ้นรูปชิ้นงาน ส่งผลให้ผิวงานมีความละเอียด เรียบลื่น แน่นมือและชุ่มชื้น สามารถสร้าง ชิ้นงานที่มีความบางมากขึ้นได้

ลักษณะและรูปทรงตามลักษณะของธรรมชาติ

ลักษณะและรูปทรงของเครื่องเคลือบมีพื้นฐานมาจากเนื้อดินที่เกิดการจัดการอย่างพิถีพิถัน ทั้งยังได้รับ อิทธิพลด้านรูปทรงจากเครื่องทองและเครื่องเงินในสมัยราชวงศ์ถังด้วย จากการศึกษาเครื่องเคลือบมีเชือที่ขุดพบจาก วัดฝ่าเหมินทั้ง 14 ชิ้น พบว่า ภาชนะเหล่านั้นนอกจากเป็นภาชนะทรงกลม งามอย่างมีแบบแผน ยังมีภาชนะที่มีมีรูปทรง เหมือนดอกไม้ที่กำลังผลิบาน ด้วยการเลือกสรรรูปทรงตามพืชพรรณบุปผาในธรรมชาติ ส่วนปาก ท้องและก้นของภาชนะ จึงแสดงเส้นสายเค้าโครงอันเรียบง่าย รูปลักษณะปากภาชนะแบ่งออกเป็นทรงกว้าง ทรงดอกทานตะวัน ทรงดอกบัว ขณะที่ รูปทรงส่วนท้องเป็นทรงลึก ทรงตื้น และทรงกลม รอยต่อที่เชื่อมโยงระหว่างปาก ลำตัว และก้นภาชนะเป็นธรรมชาติ เส้นสายโดยรวมมีความลื่นไหล

ภาพที่ 3 งานเครื่องเคลือบมีเชือปากทรงดอกทานตะวันและปากทรงดอกไม้หักลิบ

หมายเหตุ. From An unprecedented exhibition of the essence of Tang Dynasty imperial treasures, by Famen Temple Museum, 2022 (<http://sanyamuseum.com/a/2/2022/0510/885.html>) Copyright © Sanya City Museum.

นอกจากนี้ 1 ใน 14 ชิ้นเป็นแจกันเครื่องเคลือบมีเชือกทรงแปดเหลี่ยม ซึ่งแสดงให้เห็นทักษะขั้นสูงและสร้างสรรค์ได้ยากกว่า เมื่อเทียบกับภาชนะทรงกลมอีก 13 ชิ้น ปากแจกันกลมเล็ก คอภาชนะสูงเรียว ท้องภาชนะกลมและเป็นทรงแปดเหลี่ยม ฐานส่วนคอมีวงแหวนเรียงซ้อนสามชั้น สัมผัสได้ถึงความงามอันสมมาตร ทั้งยังเพิ่มความลดหล่นและจังหวะให้ตัวแจกันได้อย่างดีเยี่ยม

ภาพที่ 4 แจกันน้ำมนต์เครื่องเคลือบมีเชือกทรงแปดเหลี่ยม

หมายเหตุ. From An unprecedented exhibition of the essence of Tang Dynasty imperial treasures, by Famen Temple Museum, 2022 (<http://sanyamuseum.com/a/2/2022/0510/885.html>) Copyright © Sanya City Museum.

สีเคลือบเขียวใสดูจืดชืด ผิวเคลือบเรียบลื่นแวววาว

วัฒนธรรมจีนให้ความสำคัญกับหยกมาตั้งแต่ยุคหินใหม่ ขณะที่การเผาผลิตเครื่องเคลือบก็มุ่งแสวงหาคุณภาพของการเคลือบและสีเคลือบ ไม่ว่าจะเป็นเครื่องเคลือบสีเขียว สีดำ หรือสีขาว ล้วนแต่ต้องการที่จะสร้างผิวสัมผัสเรียบลื่นแวววาวดูจืดชืด เครื่องเคลือบมีเชือกช่วงปลายราชวงศ์ถังโดดเด่นที่ผิวเคลือบ โดยมีการใช้ขี้เถ้าจากวัตถุดิบธรรมชาติผสมในวัสดุเคลือบ ทำให้เกิดเคลือบสีเขียวอมเหลืองและสีเขียวอมฟ้า อีกทั้งเนื้อดินของชิ้นงานดิบยังเป็นสีเทาและสีเขียวอมเทา เมื่อผ่านกระบวนการเผา ชิ้นงานสำเร็จมีสีเขียวอมเหลือง หรือเขียวอมฟ้า และมีชั้นเคลือบที่บางเรียบและแวววาว ปราศจากจุดตำปับแป้น ไม่มีฟองอากาศที่ผิวชิ้นงาน ไม่มีรอยแตกร้าว ทำให้ภาชนะที่ว่างเปล่าเหมือนมีน้ำบรรจุอยู่เต็ม มีแสงแวววาวเป็นธรรมชาติ สะอาดบริสุทธิ์

ภาพที่ 5 จานเครื่องเคลือบมีเชือกปากทรงดอกไม้หักกลีบ

หมายเหตุ. From An unprecedented exhibition of the essence of Tang Dynasty imperial treasures, by Famen Temple Museum, 2022 (<http://sanyamuseum.com/a/2/2022/0510/885.html>) Copyright © Sanya City Museum.

ลวดลายตกแต่งผสมความหลากหลาย

เทคนิคการตกแต่งเครื่องเคลือบมีเชือกยุคปลายราชวงศ์ถังค่อนข้างเรียบง่าย โดยทั่วไปจะเป็นการเขียนสีน้ำตาล การพิมพ์ลาย การแกะสลัก เป็นต้น โดยการเขียนสีและการแกะสลักเป็นเทคนิคการตกแต่งที่ได้รับความนิยมในยุคนั้น โดยลวดลายส่วนใหญ่ได้แก่พืชพรรณต่าง ๆ เช่น กลีบดอกบัว กลีบดอกทานตะวัน ดอกบัว ใบบัว ส่วนเทคนิค

เขียนสีน้ำตาลมีกวดลายเมฆ เทคนิคพิมพ์ลายจะเป็นลายเมฆและนกกระเรียน เทคนิคแกะฉลุ ส่วนใหญ่จะแกะสลักเป็นลายดอกไม้และเมฆบนฝาของที่บรรจุเครื่องหอม นอกจากนี้ยังมีการใช้เงินและทองคำตกแต่งบางส่วน ในการตกแต่งลายเส้นพืชพรรณ สัตว์ ทิวทัศน์ธรรมชาติ และรูปบุคคลล้วนเรียบบางลื่นไหลดูมีชีวิต

เครื่องเคลือบมีเชือกที่ขุดพบจากวัดฝ่าเหมินที่เป็นขามปากกว้างมีทั้งหมด 3 ชั้น ด้านข้างยังมีลวดลายตกแต่งเป็นรูปสตรีชาววังสมัยราชวงศ์ถังที่เห็นได้ชัดเจน (ดูภาพที่ 8) ภาพสตรีชาววังมีความสมจริง โดยทรงผมเกล้าสูง ใบหน้ากลม รูปร่างเพรียวบางท่อนอวบอ้อม แต่งกายด้วยชุดไหม ท่าที่สงบบารวม เป็นการถ่ายทอดภาพสตรีสูงศักดิ์ในยุคราชวงศ์ถังได้อย่างมีชีวิตชีวา เทคนิคการวาดใช้การทวลลายเส้นแบบภาพจิตรกรรมจีน แสดงความพลิ้วไหวและสัมผัสอ่อนนุ่มของเครื่องแต่งกายที่สตรีชาววังสวมใส่ เครื่องเคลือบมีเชือกเหล่านี้เป็นการผสมผสานระหว่างสุนทรียภาพแห่งราชวงศ์ถังและงานหัตถศิลป์อย่างสมบูรณ์แบบ ถือเป็นความก้าวหน้าครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์เครื่องเคลือบของจีน

ภาพที่ 6 ลายสตรีชาววังสมัยราชวงศ์ถังบนขามเครื่องเคลือบมีเชือกปากทรงดอกทานตะวันหักกลีบ และภาพร่างลายเส้นหมายเหตุ. From Tang Dynasty sunflower-shaped porcelain bowl with ring foot and secret color, by People's Daily Online, 2013 (<http://politics.people.com.cn/BIG5/n/2013/0729/c366035-22368309-4.html>) Copyright © 1997-2013 by www.people.com.cn All rights reserved.

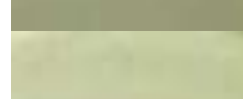
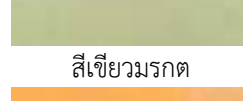
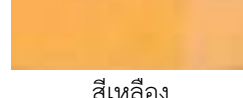
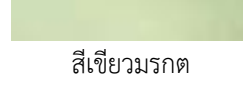
นอกจากจากตกแต่งด้วยการเขียนสีและการสลัก ยังพบเครื่องเคลือบมีเชือก 2 ชั้นที่ขุดพบจากวัดฝ่าเหมิน ที่ด้านในลงเคลือบสีเขียวอมเหลือง ด้านนอกฝังลวดลายนกทอห่านกับดอกไม้ที่ทำจากทองและเงินบนผิวเคลือบสีดำ โดยลายนี้ได้รับความนิยมอย่างมากในสมัยราชวงศ์ถัง สื่อถึงความเป็นสิริมงคลและอุปมาถึงชีวิตแต่งงานอันสมบูรณ์พูนสุข รายละเอียดจิตรบรรจง ข้างดอกไม้มีนกกระพือปีกบิน รุ่มรวยเสน่ห์ธรรมชาติ แม้จะเป็นลวดลายบนพื้นผิวเรียบ แต่ก็ราวกับกำลังพิศมณฉากนกร้องขับขานและดอกไม้บานในฤดูใบไม้ผลิ

ภาพที่ 7 ขามเครื่องเคลือบมีเชือกที่ตกแต่งลายนกทอห่านกับดอกไม้ด้วยเทคนิคการฝังเงินและทอง หมายเหตุ. From Major archaeological discoveries in New China, the underground palace of Famen Temple: The glory of the prosperous Tang Dynasty, the secret of the Buddhist country, by Xinhuanet, 2019 (http://www.xinhuanet.com/politics/2019-08/30/c_1124940654.htm) Copyright © 2000-2025 by Xinhuanet.com All rights reserved.

เครื่องเคลือบมีเชื้อในช่วงปลายราชวงศ์ถังที่ผลิตจากเตาเฒ่าแห่งทะเลสาบซางหลิน มณฑลเจ้อเจียง แสดงถึงอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพได้อย่างชัดเจน ทั้งคุณภาพของเนื้อดินที่ละเอียดแน่น รูปทรงที่ได้รับแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ สีเคลือบเขียวใสดูหยก เทคนิคตกแต่งที่หลากหลายทั้งการเขียนสี แกะสลัก และฝังทองเงิน ตลอดจนลวดลายที่สะท้อนความรุ่งเรืองของราชวงศ์ถังอย่างมีชีวิตชีวา เครื่องเคลือบมีเชื้อจึงเป็นผลงานที่หลอมรวมความวิจิตรประณีตทางหัตถศิลป์เข้ากับจิตวิญญาณแห่งยุคสมัยได้อย่างสมบูรณ์แบบ

ตารางที่ 2 ตารางสรุปถึงอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพของเครื่องเคลือบมีเชื้อในช่วงปลายราชวงศ์ถัง

ประเภท ภาชนะ	รูปทรง	ปากภาชนะ	สีเคลือบ	การตกแต่ง	
ชาม (ส่วนใหญ่ เป็นชาม ทรงกลม มน)		ปากทรงดอก ทานตะวัน	 	ตกแต่งด้วยเคลือบสีเดียว	
		ปากผายขอบ เรียบ (ปาก บาน)		ตกแต่งด้วยการเขียนสี	
		ปากทรงดอก ทานตะวัน			
		ปากทรงดอก ทานตะวัน			ตกแต่งด้วยเทคนิคการฝัง เงินและทอง
		ปากผายขอบ เรียบ (ปาก บาน)			
จาน		ปากทรงกลีบ บัว		ตกแต่งด้วยเคลือบสีเดียว	

ประเภท ภาชนะ	รูปทรง	ปากภาชนะ	สีเคลือบ	การตกแต่ง
แจกัน (ภาชนะ ทรงแปด เหลี่ยม)		ปากแจกัน กลมเล็ก คอ ภาชนะสูง เรียว	 สีเขียวอมฟ้า	ตกแต่งด้วยเคลือบสีเดียว

3.2.2 ความหมายทางวัฒนธรรม

ความหมายทางศาสนา

ในช่วงปลายราชวงศ์ถัง พุทธศาสนาโดยเฉพาะนิกายตันตระ มีบทบาทสำคัญในราชสำนักอย่างยิ่ง เครื่องเคลือบมีเชื้อจึงเกิดขึ้นในฐานะภาชนะที่ออกแบบสำหรับการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาโดยเฉพาะ มีนักวิชาการบางส่วนกล่าวว่า คำว่า “มี” (秘) สืบถึง “มีง” (密宗) ซึ่งหมายถึงพุทธตันตระ ขณะที่คำว่า เชื้อ “色” ในบริบทพุทธศาสนา หมายถึง “รูป” หรือ “สิ่งที่มีตัวตน” ดังนั้นคำว่า “มีเชื้อ” จึงมีความหมายแฝงทางศาสนาอย่างชัดเจน นอกจากนี้ การขุดพบเครื่องเคลือบมีเชื้อในวัดฝ่าเหมิน บ่งชี้ว่าภาชนะเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของ “แปดเครื่องบูชา” หรือ “สิบสองเครื่องบูชา” ที่สะท้อนรูปแบบพิธีกรรมแบบมณฑล (Mandala) ของพุทธตันตระ ซึ่งแสดงถึงจักรวาลทัศน์แบบ “ศูนย์กลางและสี่ทิศ” ภาชนะเหล่านี้จึงมิได้ทำหน้าที่เพียงเพื่อใช้ในพิธีเท่านั้น แต่ยังเป็นสื่อกลางแห่งศรัทธาและการแสดงออกถึงโลกทัศน์ในพุทธศาสนาอีกด้วย

สัญลักษณ์ของราชอำนาจ

เครื่องเคลือบมีเชื้อในปลายราชวงศ์ถังเป็นเครื่องใช้สำหรับราชสำนัก ได้รับการควบคุมอย่างเคร่งครัด เป็นการสะท้อนแนวคิด “ภาชนะสะท้อนบารมีและอำนาจ” ในระบบวัฒนธรรมพิธีการของจีนโบราณ จากบันทึกในหนังสือราชวงศ์ถังใหม่ : บันทึกห้าธาตุ ระบุว่า เครื่องเคลือบมีเชื้อผลิตจากเตาเียว และถูกส่งถวายราชสำนัก ห้ามมิให้คนนอกใช้งาน ถือเป็นของสูงศักดิ์และเป็นมงคลยิ่ง อีกทั้งเครื่องเคลือบมีเชื้อยังมีสถานะเป็น “วัตถุศักดิ์สิทธิ์” ซึ่งมักใช้ในพิธีบูชาพระบรมสารีริกธาตุของจักรพรรดิ เครื่องเคลือบมีเชื้อเป็นทั้งสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ทางศาสนาและเจตจำนงของราชอำนาจของจักรพรรดิอีกด้วย

การผสมผสานแนวคิดเชิงปรัชญากับสุนทรียภาพทางจิตวิญญาณ :

เครื่องเคลือบมีเชื้อในช่วงปลายราชวงศ์ถังมีรูปทรงเรียบง่าย สีเคลือบเขียวอ่อนละมุน ถ่ายทอดแนวคิดความสุนทรียภาพจีนดั้งเดิมที่เน้น “ความว่าง ความสงบ และการปฏิบัติตามวิถีธรรมชาติ” พื้นผิวเคลือบสีเขียวอ่อนที่ “ดูจืดชืด คล้ายหยก” นี้ มักถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า “เขียวหยกพันยอดเขา” สะท้อนให้เห็นถึงความงามที่สมดุล และเรียบง่าย

ความงามดังกล่าวมีพื้นฐานมาจากสุนทรียภาพความกลมกลืนในหลักแนวคิดพิธีการของลัทธิขงจื้อ รวมถึงการปฏิบัติตามวิถีแห่งธรรมชาติโดยไม่ควบคุม และความสงบเยือกของลัทธิเต๋า ซึ่งแนวคิดเหล่านี้หลอมรวมกันอยู่ในลักษณะของเครื่องเคลือบมีเชื้อ ไม่ว่าจะเป็นความเรียบง่ายไร้การตกแต่ง และสีเคลือบที่อ่อนละมุน ล้วนแสดงให้เห็นถึงอุดมคติของชนชั้นบัณฑิตในช่วงปลายราชวงศ์ถัง ที่ใฝ่หาการกลับคืนสู่ธรรมชาติและความเรียบง่าย ไม่ยึดติดกับชื่อเสียงหรือผลประโยชน์ เป็นการหลอมรวมระหว่างวัตถุกับจิตวิญญาณอย่างแท้จริง

เครื่องเคลือบมีเชื้อในช่วงปลายราชวงศ์ถังสะท้อนให้เห็นถึงความกลมกลืนทางวัฒนธรรมหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นด้านศาสนา มีบทบาทเป็นภาชนะในพิธีกรรมพุทธศาสนาตันตระและเป็นสื่อกลางแห่งศรัทธา ด้านการสื่อถึงราชอำนาจ

ของจักรพรรดิ โดยทำหน้าที่เป็นเครื่องใช้สำหรับราชสำนักและสัญลักษณ์ของอำนาจจักรพรรดิ และด้านสุนทรียภาพ โดยผ้านแนวคิดขงจื้อ เต๋า และพุทธศาสนา ถ่ายทอดออกมาเป็นรูปทรงเรียบง่ายและสีเคลือบเขียวอ่อนดูจืดชืดที่สะท้อนอุดมคติของบัณฑิตในยุคนั้นในการแสวงหาความสงบ เรียบง่าย และกลมกลืนกับธรรมชาติ เป็นการรวมวัดอยู่กับจิตวิญญาณไว้ได้อย่างลึกซึ้ง

4. อภิปรายผล

การศึกษาอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพ และความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบมีเชื้อแห่งทะเลสาบชางหลินในช่วงปลายราชวงศ์ถัง สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

การศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเครื่องเคลือบมีเชื้อแห่งทะเลสาบชางหลิน มณฑลเจ้อเจียง พบว่าเครื่องเคลือบมีเชื้อน่าจะเป็นเครื่องเคลือบสีลาดล้นชั้นยอดจากเตาเผาที่มีการพัฒนาวัสดุ เทคนิคและเทคโนโลยีในการผลิตอย่างต่อเนื่อง โดยสามารถแบ่งพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่ ยุคต้นกำเนิด ยุคแห่งการพัฒนา ยุคทอง ยุคเสื่อมโทรมและยุคการเผา 1) ยุคต้นกำเนิด เครื่องเคลือบสีลาดล้นในช่วงต้นราชวงศ์ถังมีเนื้อดินที่ค่อนข้างหยาบและพรุน ส่งผลให้การขึ้นรูปไม่สมบูรณ์ เนื้อภาชนะมีความหนา สีเคลือบเป็นสีเขียวอมเหลืองและไม่สม่ำเสมอ ต่อมา เตาเผาเริ่มปรับปรุงโครงสร้างเตาและเริ่มพัฒนาสูตรดินและน้ำเคลือบทำให้สามารถผลิตเครื่องเคลือบสีลาดล้นชั้นยอด และถูกขนานนามว่า เครื่องเคลือบมีเชื้อ 2) ยุคแห่งการพัฒนา เตาเผาได้มีกรรมวิธีในการคัดสรรและจัดการวัตถุดิบได้อย่างดีเยี่ยม ส่งผลให้เนื้อดินมีสีเทาอมขาวและแน่นละเอียด อีกทั้งยังมีการพัฒนาสีเคลือบจากพื้นฐานของเครื่องเคลือบสีลาดล้นส่งผลให้เกิดสีเขียวใสแวววาว และยังมีเทคโนโลยีการบรรจุเผาในหีบทนไฟแบบที่ละชิ้น ทำให้ผิวของเครื่องเคลือบเรียบลื่นแวววาวปราศจากเขม่า 3) เมื่อเข้าสู่ยุคทอง เครื่องเคลือบมีเชื้อได้กลายเป็นเครื่องใช้สำหรับราชสำนักอย่างแพร่หลาย นอกจากการพัฒนาวัสดุ น้ำเคลือบและการเผาแล้ว ยังมีการตกแต่งที่หลากหลายยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเขียนสี การแกะสลัก ตลอดจนการฝังเงินและทอง ทำให้เครื่องเคลือบมีเชื้อก้าวสู่จุดสูงสุดของการพัฒนาอย่างแท้จริง 4) เมื่อเข้าสู่ยุคเสื่อมโทรมในช่วงปลายราชวงศ์ซ่งเหนือ เนื่องจากความเจริญรุ่งเรืองของแหล่งเตาอื่น ๆ ส่งผลให้ความนิยมเครื่องเคลือบมีเชื้อลดลงเรื่อย ๆ จนหยุดการเผาเครื่องเคลือบมีเชื้อ

จากการวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพและความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบมีเชื้อแห่งทะเลสาบชางหลินในช่วงปลายราชวงศ์ ผู้วิจัยได้สรุปอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพของเครื่องเคลือบมีเชื้อเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) เนื้อดินที่แน่นละเอียดจากการคัดสรรจัดการวัสดุได้อย่างพิถีพิถัน 2) ลักษณะและรูปทรงที่สร้างตามแรงบันดาลใจจากธรรมชาติ (ปากชามทรงดอกไม้ชนิดต่าง ๆ) 3) สีเคลือบที่เขียวใสดูจืดชืดและผิวเคลือบที่เรียบลื่นปราศจากจุดตำป่นเปื้อนหรือฟองอากาศ 4) ลวดลายตกแต่งผสมผสานความหลากหลาย การตกแต่งเครื่องเคลือบมีเชื้อไม่ได้ลงเคลือบสีเดียวอีกต่อไป แต่มีการผสมผสานการเขียนสี การพิมพ์ลาย การแกะสลักและการฝังเงินกับทอง เนื้อหาในภาพลวดลายสอดคล้องกับรสนิยมและสุนทรียภาพของผู้คนในสมัยราชวงศ์ถัง โดยส่วนใหญ่เน้นความสง่า เรียบง่ายและสื่อถึงความ เป็นปัญญาชน ดังนั้นลวดลายส่วนใหญ่จึงเป็นลายพืชพรรณบุผา อีกทั้งยังพบการวาดภาพสตรีชาววังตามแบบฉบับของ ภาพจิตรกรรมในยุคนั้นอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Li (2005) ที่กล่าวว่าเครื่องเคลือบมีเชื้อเป็นตัวแทนที่แสดงถึงความชื่นชอบ รสนิยมและแนวคิดความเชื่อของผู้คนในสมัยราชวงศ์ถัง อย่างไรก็ตามจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยยังพบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นศึกษาที่ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ประเภทและรูปลักษณะของเครื่องเคลือบมีเชื้อที่ขุดพบในพื้นที่ทะเลสาบชางหลินจำนวนมาก แต่ผู้ที่ศึกษาด้านอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพและความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบมีเชื้อแห่งทะเลสาบชางหลินในช่วงปลาย ยังมีไม่มากนัก ดังนั้นผู้วิจัยหวังว่า ผลการวิจัยนี้จะสามารถทำให้ส่งเสริมการรับรู้และการเผยแพร่วัฒนธรรมเครื่องเคลือบมีเชื้อแห่งทะเลสาบชางหลินในช่วงปลายราชวงศ์ถังได้

5. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาอัตลักษณ์ทางสุนทรียภาพ และความหมายทางวัฒนธรรมของเครื่องเคลือบมีเชื้อแห่งทะเลสาบช่างหลินในช่วงปลายราชวงศ์ถัง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมเครื่องเคลือบมีเชื้อแห่งทะเลสาบช่างหลินในช่วงปลายราชวงศ์ถัง ดังนี้ 1) การประชาสัมพันธ์ผ่านกิจกรรม เทศกาลและการจัดแสดงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การประชุมวิชาการ นิทรรศการ กิจกรรมแบบมีส่วนร่วมและอื่น ๆ เพื่อให้ผู้คนรับรู้และเข้าใจอัตลักษณ์ ความหมายทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของเครื่องเคลือบมีเชื้ออย่างชัดเจน 2) จากการลงพื้นที่ภาคสนามทำให้ผู้วิจัยทราบว่าในพื้นที่ทะเลสาบช่างหลินยังมีแหล่งเตาที่เกี่ยวข้องกับเครื่องเคลือบมีเชื้อจำนวนมาก ควรมีการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวแหล่งโบราณคดีและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของแหล่งเตาและเครื่องเคลือบมีเชื้อในพื้นที่ เพื่อสร้างแนวทางและการอนุรักษ์แหล่งโบราณคดีที่เกี่ยวข้องต่อไป

6. เอกสารอ้างอิง

- Bao, Z. (2020). *The “Maritime Silk Road” and the exchange of currency and culture between China and foreign countries*. Zhonghua Book Company.
- Famen Temple Museum. (2022). *An unprecedented exhibition of the essence of Tang Dynasty imperial treasures*. <http://sanyamuseum.com/a/2/2022/0510/885.html>
- Li, G. (2005). Re-exploring the mystery of “Mi se porcelain”. *Oriental Museum*, 4, 6-15.
- Lin, S. (1995). On the secret color porcelain of Yue kiln celadon. *Wenbo*, 6, 6.
- People's Daily Online. (2013). *Tang Dynasty sunflower-shaped porcelain bowl with ring foot and secret color*. <http://politics.people.com.cn/BIG5/n/2013/0729/c366035-22368309-4.html>
- Shaanxi Provincial Institute of Archaeology. (2018). *Archaeological excavation report of Famen Temple*. Cultural Relics Publishing House.
- Shen, Y., & Miao, Z. (2024). Re-exploring the mystery of “secret color porcelain”. *Archaeology and Cultural Relics*, 7, 103-109.
- Suzhou Cultural Relics Preservation Committee. (1957). Brief report on the discovery of cultural relics in Yunyan Temple Pagoda at Tiger Hill, Suzhou. *Cultural Relics*, 11.
- Wang, C. (1995). Discussion on several issues of secret-color porcelain unearthed from the underground palace of Famen Temple Pagoda. *Cultural and Museum Studies*, 6, 9.
- Wang, X. (2022). Exploring the secret colors: Rethinking the secret color porcelains in the National Museum of China. *Collector*, 2, 56.
- Xinhuanet. (2019). *Major archaeological discoveries in New China, the underground palace of Famen Temple: The glory of the prosperous Tang Dynasty, the secret of the Buddhist country*. http://www.xinhuanet.com/politics/2019-08/30/c_1124940654.htm
- Ye, H. (2011). The historical context of the development of Chinese ceramics. *China Ceramic Industry*, 18(5).
- Zhejiang Provincial Institute of Cultural Relics and Archaeology. (2002). *Report on the excavation of the Shanglin Lake Yue Kiln Site*. Cultural Relics Publishing House.
- Zhejiang Provincial Institute of Cultural Relics and Archaeology. (2011). *New discoveries in Yue Kiln Archaeology*. Cultural Relics Publishing House.

การพัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ด้วยกลวิธี SQP2RS ร่วมกับ เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง

Development of Critical Reading Ability with the SQP2RS Strategy, and Six Thinking Hats Technique of Higher Vocational Certificate Students, Lampang Technical College

ปนิดา อินสี^{1*} และสุกัญญาโสภี ใจกล้า²

Panita Insri^{1*} and Sukunyasopee Chaiklam²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง ที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) วิทยาลัยเทคนิคลำปาง ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 30 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ผลการพิจารณาความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.73 2) แบบวัดความสามารถทางการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ โดยมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.43 และ 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ยเลขคณิต $\bar{X}$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเลขคณิตด้วยการทดสอบค่าที (t-test dependent) ผลการวิจัย พบว่า 1) ความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวก หกใบ สูงกว่าก่อนจัดการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ความพึงพอใจของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง ที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.59 , S.D. = 0.36)

คำสำคัญ : ความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ กลวิธี SQP2RS เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ

^{1*} สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Thai Language major Faculty of Humanities and Social Sciences Pibulsongkram Rajabhat University

E-mail : panitarung98@hotmail.com

² สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Thai Language major Faculty of Humanities and Social Sciences Pibulsongkram Rajabhat University

Email : Sukunyasopee.c@psru.ac.th

* Corresponding author

Abstract

This research aimed to 1) compare the critical reading ability of higher vocational certificate students at Lampang Technical College before and after participating in learning activities based on the SQP2RS strategy combined with the Six Thinking Hats technique; and 2) study the students' satisfaction with the implementation of these learning activities. The sample consisted of 30 higher vocational certificate students enrolled in the second semester of the 2024 academic year at Lampang Technical College, selected using cluster sampling. The research instruments included 1) eight lesson plans based on the SQP2RS strategy combined with the Six Thinking Hats technique. The assessment results had an average of 4.73, 2) a critical reading ability test, with a reliability coefficient of 0.43, and 3) a satisfaction questionnaire regarding the learning activities. Data were analyzed using the arithmetic mean, standard deviation (S.D.), and a dependent t-test. The research findings were as follows: 1) The students' critical reading ability after participating in the learning activities was significantly higher than before at the .05 level. 2) The students' satisfaction with the learning activities based on the SQP2RS strategy and the Six Thinking Hats technique was at the highest level. ($\bar{X}$ = 4.59, S.D. = 0.36)

Keywords: Critical Reading Ability, SQP2RS Strategy, Six Thinking Hats Technique

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ และเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนในชาติให้มีความเป็นไทย เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันทำให้สามารถประกอบธุรกิจการงานและดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างสันติสุข อีกทั้งเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้เพิ่มพูนประสบการณ์จากแหล่งข้อมูลสารสนเทศต่างๆ เพื่อพัฒนาความรู้กระบวนการคิดวิเคราะห์ วิจัยและสร้างสรรค์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ตลอดจนนำไปใช้ในการพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ภาษาไทยยังเป็นสื่อแสดงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษด้านวัฒนธรรมประเพณี และสุนทรียภาพเป็นสมบัติล้ำค่าควรแก่การเรียนรู้อนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สอดคล้องกับหลักสูตรสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พุทธศักราช 2563 สมรรถนะรายวิชาภาษาไทย มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศ เพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม ทั้งยังต้องสามารถเลือกรับข้อมูลข่าวสาร ด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ซึ่งการอ่านเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและมีความสำคัญต่อการพัฒนาในอนาคต มนุษย์จึงควรฝึกทักษะและกระบวนการอ่านให้พร้อมต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม การอ่านมิใช่อ่านเพียงเข้าใจหรืออ่านสรุปใจความ แต่การอ่านที่ดีนั้น จะต้องอ่านแล้วรู้จักคิดพิจารณา วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่า ซึ่งเรียกว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ สอดคล้องกับแนวคิดของ ฉวีลักษณ์ บุญยะกาญจน์ (2557) สรุปได้ว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นทักษะที่จำเป็นแก่นุชย์มากทุกด้าน ทั้งในด้านศึกษา หาความรู้ การประกอบอาชีพ และการพักผ่อนหย่อนใจ ช่วยส่งเสริมความรู้ให้เพิ่มพูนขึ้น นอกจากนี้ยังส่งผลให้สังคมเจริญและพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว

ผู้วิจัยได้ศึกษาปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนในรายวิชาทักษะภาษาไทยเพื่อการสื่อสารในงานอาชีพ พบว่าในการสอนอ่านนั้นผู้เรียนยังขาดทักษะขั้นวิเคราะห์ สังเคราะห์สิ่งที่อ่าน ตลอดจนการประเมินค่าของสารที่ได้อ่าน

นอกจากนี้ผู้เรียนไม่สามารถจับความคิดสำคัญที่ผู้เขียนส่งต่อมายังผู้อ่าน และไม่สามารถบอกจุดประสงค์ของผู้เขียนได้ ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาภาษาไทยต่ำกว่าร้อยละ 60 ตามเกณฑ์การวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูผู้สอน โดยวิธีการสอนที่มุ่งเน้นการท่องจำมากกว่าการใช้กระบวนการทางความคิดที่สูงขึ้น จึงทำให้ผู้เรียนขาดทักษะด้านการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิธีการจัดการเรียนการสอนที่ช่วยพัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคนิคการสอนและการจัดการเรียนรู้ต่างๆ เช่น งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการอ่านภาษาไทยโดยใช้กลวิธี SQP2RS ซึ่งเป็นกลวิธีในการพัฒนาความสามารถด้านการอ่านภาษาอังกฤษและมีการวิจัยบางท่านได้นำมาทดลองใช้ในการสอนภาษาไทย ดังงานวิจัยของ สิริพงษ์ กาละพงษ์ (2562) ที่ศึกษาผลการจัดกิจกรรมการสอนอ่านแบบ SQP2RS เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่า นักเรียนที่ได้รับกิจกรรมการสอนอ่านแบบ SQP2RS มีความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียน และในระบะติดตามผลสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนที่ได้รับกิจกรรมการสอนอ่านแบบ SQP2RS มีความคงทนของความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ สอดคล้องกับกลวิธี SQP2RS ของ Echevarria et al. (2010, p. 100 อ้างถึงใน ธนวิทย์ กวินธนเจริญ, 2563) กล่าวไว้ว่า มีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน คือ 1) สำรวจเนื้อเรื่อง (Survey) คือ เริ่มต้นสำรวจเนื้อหาส่วนประกอบต่างๆ ทั้งหมด 2) ตั้งคำถาม (Question) ผู้เรียนร่วมกันตั้งคำถามจากเรื่องที่อ่าน เพื่อกำหนดเป้าหมายในการอ่าน 3) คาดคะเนคำตอบ (Predict) ผู้เรียนคาดคะเนคำตอบจากคำถามที่ตั้งไว้ในขั้นที่ 2 เพื่อตอบคำถามเบื้องต้น 4) อ่านเนื้อเรื่อง (Read) ผู้เรียนอ่าน เนื้อเรื่องอย่างละเอียด เพื่อค้นหาคำตอบที่ถูกต้องทุกข้อในขั้นที่ 2 5) ตอบสนอง (Respond) ผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้แสดงความคิดเห็น ตอบคำถามเพิ่มเติม เพื่อให้คำตอบครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว เปรียบเทียบคำตอบที่คาดคะเนไว้ในขั้นที่ 3 เพื่อสรุปประเด็นที่ได้เรียนรู้ ครูสามารถอธิบายเพิ่มเติมในส่วนที่ผู้เรียนยังไม่เข้าใจได้ 6) สรุป (Summarize) ผู้เรียนสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง แล้วเปรียบเทียบกับคำตอบที่คาดคะเนไว้ในขั้นที่ 3 และคำตอบของเพื่อนทุกคนในชั้นเรียนร่วมกันตอบสนองในขั้นที่ 5 เพื่อสรุปความรู้ความเข้าใจแล้วเขียนบันทึกการเรียนรู้หรือแผนผังความคิด เพื่อสรุปใจความสำคัญจากเรื่องที่อ่าน

นอกจากการจัดการเรียนการสอนตามกลวิธี SQP2RS แล้ว ผู้วิจัยพบเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบหนึ่งที่ช่วยฝึกให้ผู้เรียนมีความสามารถด้านการอ่านอย่างมีวิจารณญาณได้คือ เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ (Six thinking hats) ซึ่งยังไม่พบผู้นำมาใช้พัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบของ เอ็ดเวิร์ด เดอ โบโน (1992 อ้างถึงใน สุดตระการ ธนโกเศศ และคณะ, 2546) เป็นการพัฒนากิจกรรมเพื่อพัฒนาความคิดที่ใช้ในสถานศึกษาและวงการธุรกิจ ทำให้ได้รับความนิยมมาก เพราะสามารถพัฒนาความคิดของผู้เรียนได้โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ วัฒนธรรม สามารถฝึกได้ง่าย เป็นกิจกรรมที่ไม่ซับซ้อน ประโยชน์ของการใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ คือ ผู้เรียนได้พัฒนาการคิด ทั้งคิดให้รอบคอบ คิดทั้งจุดดีจุดด้อย ที่มีผลต่อสิ่งนั้นไม่ยึดติดกับความคิดด้านเดียวกับรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ มีทั้งหมด 6 สี คือ 1) หมวกสีขาว (White Hat) คิดหาข้อมูล ข้อเท็จจริงของสถานการณ์ 2) หมวกสีแดง (Red Hat) คิดจากอารมณ์ ความรู้สึก 3) หมวกสีดำ (Black Hat) ค้นหาเหตุผลด้านลบข้อบกพร่องของจุดอ่อน 4) หมวกสีเหลือง (Yellow Hat) คิดในด้านบวก ค้นหาข้อดีหรือจุดเด่น 5) หมวกสีเขียว (Green Hat) คิดสร้างสรรค์พัฒนา ปรับปรุง เสนอแนะ 6) หมวกสีฟ้า (Blue Hat) คิดเป็นระบบ ควบคุมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการคิด ดังนั้นการใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ จะทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ แยกแยะข้อเท็จจริง และสามารถแสดงความคิดเห็น รวมถึงประเมินค่าเรื่องที่อ่านได้ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวเป็นพื้นฐานของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ดังงานวิจัยของ ยุพาวดี มหาหิงค์ (2558) ที่ได้ศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างก่อนและหลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับหมวกความคิดหกใบ พบว่า ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และงานวิจัยของ ขวัญพร ทับบุญ (2565) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาความสามารถการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้การจัดการ

เรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับแนวคิดแบบหมวกหกใบ ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการวัดความสามารถการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

จากการศึกษางานวิจัยข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กลวิธี SQP2RS เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ สามารถพัฒนากระบวนการอ่านอย่างมีวิจารณญาณได้ ผู้วิจัยจึงสนใจนำกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาความสามารถการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) วิทยาลัยเทคนิคลำปาง ให้มีพัฒนาการในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณที่ดีขึ้น และส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงยิ่งขึ้นไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ

1.2.2 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง ที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ

1.3 ขอบเขตของงานวิจัย

1.3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) วิทยาลัยเทคนิคลำปาง ที่ลงทะเบียนรายวิชาทักษะภาษาไทยเชิงวิชาชีพ (30000-1101) ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 4 ห้อง ห้องละ 30 คน ทั้งหมด 120 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) วิทยาลัยเทคนิคลำปาง ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 30 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling)

1.3.2 ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น คือ กลวิธีจัดการเรียนรู้แบบ SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ

ตัวแปรตาม คือ ความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ และความพึงพอใจของนักศึกษา

1.3.3 เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย คือ บทอ่านประเภทร้อยแก้ว 4 ประเภท ได้แก่ 1) ข่าว 2) บทความ 3) สารคดี 4) เรื่องสั้น บทละ 2 เรื่อง รวมทั้งหมด 8 บท สอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชา คำอธิบายรายวิชา หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) พุทธศักราช 2563 และสมรรถนะรายวิชาภาษาไทย

1.3.4 ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการทำการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่าง ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 4 หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 8 แผนการเรียนรู้ ใช้สอน จำนวน 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง ระยะเวลาในการทดลองทั้งสิ้น 24 ชั่วโมง

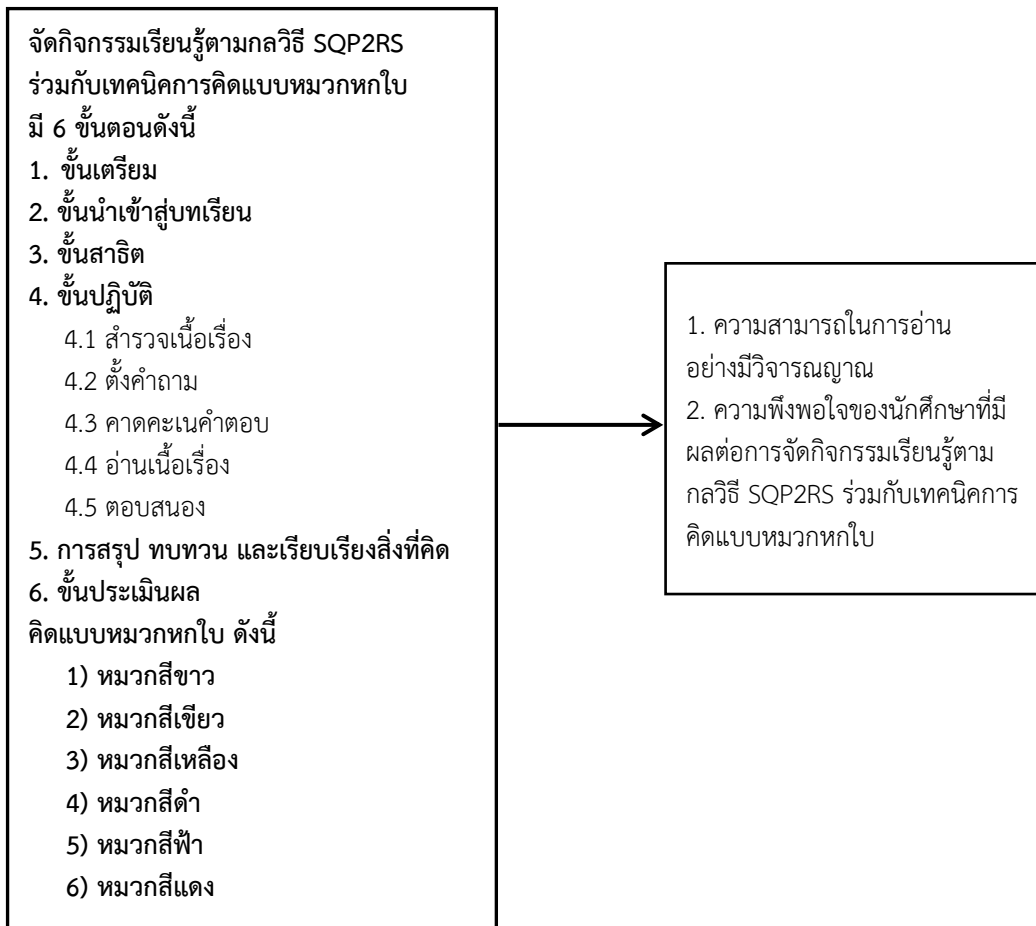
1.4 สมมติฐานการวิจัย

1.4.1 ความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง หลังจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบสูงกว่า ก่อนจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1.4.2 ความพึงพอใจของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปางที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ อยู่ในระดับมาก

1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

2.1 ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 ศึกษาเอกสาร ตำรา วารสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธี SQP2RS เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ และการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

2.1.2 ศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง พุทธศักราช 2563 สอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชา สมรรถนะรายวิชา คำอธิบายรายวิชา กลุ่มวิชาภาษาไทย ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) รหัสวิชา 30000-1101 รายวิชาทักษะภาษาไทยเพื่อการสื่อสารในงานอาชีพ รวมถึงศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อทำความเข้าใจ วัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ และประเมินผลการเรียนรู้

2.1.3 ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักและวิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบทดสอบความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

2.2 การออกแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบเชิงทดลอง (Experimental Research) รูปแบบการวิจัยแบบวัดผลก่อนและหลังการทดลอง (Pre-Test and Post-Test Experimental and Control Group Design) เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ซึ่งการศึกษากลุ่มทดลองเพียงกลุ่มเดียว แต่มีการวัดซ้ำตามช่วงเวลาที่กำหนดทั้งก่อนและหลังการทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการทดลองจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ที่ส่งผลต่อการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และวัดผลความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง จำนวน 4 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ 1) การอ่านข่าวอย่างมีวิจารณญาณ 2) การอ่านบทความอย่างมีวิจารณญาณ 3) การอ่านสารคดีอย่างมีวิจารณญาณ และ 4) การอ่านเรื่องสั้นอย่างมีวิจารณญาณ ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงแบบแผนการวิจัย

ทดสอบก่อนเรียน	ทดลอง	ทดสอบหลังเรียน
T ₁	X	T ₂

ภาพที่ 2 แบบแผนการวิจัย

เมื่อ T₁ หมายถึง การทดสอบก่อนการจัดการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ

X หมายถึง การจัดการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ

T₂ หมายถึง การทดสอบหลังการจัดการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ

2.3 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

2.3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ จำนวน 4 หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 8 แผนการเรียนรู้ ใช้สอน จำนวน 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง ชั่วโมงละ 60 นาที ระยะเวลาในการทดลองทั้งสิ้น 24 ชั่วโมง โดยมีวิธีการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ดังนี้

2.3.1.1 ศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง พุทธศักราช 2563 ในรายวิชาทักษะภาษาไทยเพื่อการสื่อสารในงานอาชีพ (30000-1101) สมรรถนะรายวิชา ข้อที่ 2 วิเคราะห์ สังเคราะห์และประเมินค่าสารในงานอาชีพ จากสื่อประเภทต่างๆ ตามหลักภาษา เหมาะสมกับกาลเทศะ บุคคลและสถานการณ์

2.3.1.2 กำหนดเนื้อหา และจุดประสงค์การเรียนรู้ จากนั้นทำแผนการจัดการเรียนรู้ตามเนื้อหาที่ปรากฏในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง พุทธศักราช 2563 ในรายวิชาทักษะภาษาไทยเพื่อการสื่อสารในงานอาชีพ (30000-1101) ผู้วิจัยกำหนดบทอ่าน 4 ประเภท ได้แก่ 1) ข่าว 2) บทความ 3) สารคดี 4) เรื่องสั้น บทละ 2 เรื่อง รวมทั้งหมด 8 บท ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการวิจัยในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 4 หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 8 แผนการเรียนรู้ ใช้สอนจำนวน 8 ครั้ง ครั้งละ 3 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 24 ชั่วโมง ไม่รวมเวลาทดสอบก่อน-หลังเรียนระยะเวลาในการทดลอง จำนวน 8 สัปดาห์ ดังตารางที่ 2 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แผนการจัดการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ

หน่วยการเรียนรู้	แผนการจัดการเรียนรู้	เรื่อง	จำนวนคาบ
1	1	การอ่านข่าวอย่างมีวิจารณญาณ ข่าวสังคม : “ไม่พบคิลปินดารามีโยงโยกับปูกี้แก๊งค์ค่ายา”	3
1	2	การอ่านข่าวอย่างมีวิจารณญาณ ข่าวสังคม : “รวมใจให้เด็กยากจนเพิ่มสุข...ด้วยการให้”	3
2	3	การอ่านบทความอย่างมีวิจารณญาณ : บทความเรื่องทิว Like ไทย Comment	3
2	4	การอ่านบทความอย่างมีวิจารณญาณ : -บทความเรื่องข้อห้าม	3
3	5	การอ่านสารคดีอย่างมีวิจารณญาณ : สารคดีชีวประวัติ : คนดนตรี	3
3	6	การอ่านสารคดีอย่างมีวิจารณญาณ สารคดีชีวประวัติ : เมื่อเด็กสาวอเมริกันกลายเป็นแม่ของเด็กเนปาล ๕๓ คน	3
4	7	การอ่านเรื่องสั้นอย่างมีวิจารณญาณ : ขาซ้ายของแม่ (ศิลา โคมฉาย)	3
4	8	การอ่านเรื่องสั้นอย่างมีวิจารณญาณ : นักเดินทางผู้ยิ่งใหญ่ (บินหลา สันกาลาคีรี)	3
รวม			24

2.3.1.3 จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ มีขั้นตอนดังนี้

1. **ขั้นเตรียม** แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มและแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ให้นักเรียนทราบ
2. **ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน** นำเข้าสู่บทเรียน โดยใช้ภาพ เพลง หรือวีดิทัศน์ที่สอดคล้องกับเนื้อหาที่จะสอน สนทนาด้วยคำถามเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจ
3. **ขั้นสาธิต** แสดงให้เห็นถึงการใช้หมวกที่มีความสัมพันธ์กับการคิดแต่ละแบบพร้อมกับคำอธิบายแนะนำตัวอย่างคำถามเพื่อสร้างความเข้าใจ
4. **ขั้นปฏิบัติ** โดยการใช้เทคนิค SQP2RS ดังนี้
  - 4.1 **สำรวจเนื้อเรื่อง (Survey)** นักเรียนสำรวจเนื้อเรื่องจากบทอ่านที่กำหนดให้ โดยเริ่มจากสำรวจชื่อเรื่อง คำสำคัญ คำที่มีการเน้น หรือรูปภาพประกอบที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง เพื่อหาแนวคิดสำคัญ
  - 4.2 **ตั้งคำถาม (Question)** นักเรียนตั้งคำถามให้ครอบคลุมเนื้อเรื่อง แล้วสรุปประเด็นคำถามทั้งหมด
  - 4.3 **คาดคะเนคำตอบ** ของคำถามทุกข้อที่ตั้งไว้ในขั้นที่ 2 เพื่อตอบคำถามเบื้องต้น จากการสำรวจเนื้อเรื่องในขั้นที่ 1
  - 4.4 **อ่านเนื้อเรื่อง (Read)** นักเรียนอ่านเนื้อเรื่องอีกครั้งอย่างละเอียดเพื่อหาคำตอบของคำถามและสมมติฐานที่ตั้งไว้ในขั้นที่ 2 และ 3 จากนั้นปรับปรุงและเติมเต็มคำตอบให้ถูกต้อง
  - 4.5 **ตอบสนอง (Respond)** ผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้แสดงความคิดเห็น ตอบคำถามเพิ่มเติม เพื่อให้คำตอบครบถ้วนสมบูรณ์ แล้วเปรียบเทียบคำตอบที่คาดคะเนไว้ในขั้นที่ 3 เพื่อสรุปประเด็นที่ได้เรียนรู้อะไรเพิ่มเติม ด้วยกลวิธีเทคนิคหมวกหกใบ ดังนี้ 1) หมวกสีขาว คิดหาข้อมูล ข้อเท็จจริงของสถานการณ์ในเนื้อเรื่อง 2) หมวกสีเขียว สำรวจความคิดเห็นต่อไปอีก และเพื่อสร้างทางเลือก (Alternatives) ให้ดียิ่งขึ้นแล้วจึงเลือกอีกครั้ง 3) หมวกสีเหลือง ประเมินประโยชน์ และความเป็นไปได้ของทางเลือกต่างๆ 4) หมวกสีดำ ประเมินจุดอ่อน และอันตรายของทางเลือกต่างๆ ปิดฉากด้วยการพิจารณาตัดสินใจทางเลือกแล้ว 5) หมวกสีฟ้า สรุป และประเมินว่าได้บรรลุ

อะไรบ้าง 6) หมวดสี่แดง มองหาความรู้สึกต่างๆ (Feeling) ที่มีต่อผลสรุปที่ได้รับ (Outcome) 5. การสรุป ทบทวน และเรียบเรียงสิ่งที่คิด สรุป ทบทวน เรียบเรียงประเด็นสาระสำคัญ เพื่อให้เห็นผลที่เกิดจากการคิด 6. ขึ้นประเมินผล ประเมินผลจากการตอบคำถามของนักเรียน การเสนอ รายงานการตรวจใบงาน

2.3.1.4 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ พิจารณา ตรวจสอบ ความถูกต้องเหมาะสมของเนื้อหา จุดประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ จากนั้น นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไข

2.3.1.5 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ความถูกต้อง จุดประสงค์การเรียนรู้ ความเหมาะสม ของเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และประเมินผลการเรียนรู้ และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการพิจารณา ความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 - 8 พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.73 โดยมีค่าเฉลี่ย อยู่ระหว่าง 4.65 - 5.00 ซึ่ง หมายความว่าแผนการจัดการเรียนรู้ มีความเหมาะสมระดับมากที่สุด

2.3.1.6 ผู้วิจัยนำไป (Try Out) กับนักศึกษาในกลุ่มทดลอง เพื่อทดสอบก่อนเรียน (Post-Test) และ ทดสอบหลังเรียน (Pre-Test) เมื่อผู้วิจัยสอนครบตามกำหนด ด้วยแบบวัดความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 30 ข้อ ใช้เวลาในการสอบ 90 นาที ทั้งนี้แบบทดสอบก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้เป็นชุด เดียวกันแต่สลับตัวเลือก และตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ การประเมินการอ่านอย่างมีวิจารณญาณที่สร้างขึ้น และนำ คะแนนที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ เพื่อตรวจสอบความมีนัยสำคัญของค่าเฉลี่ยของคะแนนทดสอบก่อนเรียนและ หลังเรียน

2.3.1.7 ผู้วิจัยนำแบบความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ฉบับแก้ไขสมบูรณ์นำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งประกอบด้วย ประโยคข้อความคำถาม แสดงความคิดเห็น คือ 1) การจัดการเรียนรู้ด้านเนื้อหา 2) บรรยายภาคกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้ และ 3) การประยุกต์ใช้ ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งนำผลความพึงพอใจของนักศึกษามาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ พิจารณาตามเกณฑ์การประเมิน ที่ตั้งไว้

2.4 การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ ดังนี้

2.4.1.1 นำคะแนนจากแบบวัดความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนก่อนและหลัง ได้รับการ จัดการเรียนรู้การพัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ มาคำนวณหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต $\bar{X}$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และ ทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเลขคณิตด้วยการทดสอบค่าที (t-test dependent)

2.4.1.2 นำผลความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับ เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ มาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ พิจารณาตามเกณฑ์การประเมิน และการแปลความหมาย ที่ตั้งไว้ตามวิธีของลิเคิร์ท (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

2.5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ด้วยกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการ คิดแบบหมวกหกใบ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการ วิเคราะห์ออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ก่อนและหลังการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ

การเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ปรากฏผลดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ

กลุ่มทดลอง	จำนวน ศ.	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	P	Sig.
ทดสอบก่อนเรียน	30	30	13.93	3.005	18.91	.000*
ทดสอบหลังเรียน	30	30	25.03	1.189		

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า คะแนนความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ มีค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ เท่ากับ 25.03 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 1.189 สูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ มีค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ เท่ากับ 13.93 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 3.005 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ โดยความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ สูงกว่าก่อนจัดการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง ที่มีต่อการจัดกิจกรรมเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ

ตารางที่ 4 ความพึงพอใจของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง ที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ

ข้อ	ความพึงพอใจของนักศึกษา ที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ	ลำดับที่
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้					
1.	กิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ เป็นกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	4.93	0.25	มากที่สุด	2
2.	กิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ มีลำดับขั้นตอนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ชัดเจน	4.80	0.40	มากที่สุด	3
3.	กิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ช่วยให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาภาษาไทยสูงขึ้น	4.97	0.18	มากที่สุด	1
4.	กิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกคิด ลงมือปฏิบัติ ค้นคว้าหาความรู้และคำตอบด้วยตนเอง	4.13	0.34	มาก	5
5.	กิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ช่วยพัฒนาการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับ	4.20	0.40	มาก	4

ผู้อื่นได้

ค่าเฉลี่ย

4.61

0.31

มากที่สุด

)2(

ข้อ	ความพึงพอใจของนักศึกษา ที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ	ลำดับที่
ด้านบรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้					
1.	ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่แปลกใหม่ น่าสนใจ ทำให้ผู้เรียนมีความสุขสนุกสนาน และมีความสุขในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้	4.17	0.37	มาก	4
2.	ครูผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการเรียนรู้อยู่เสมอ	4.87	0.34	มากที่สุด	1
3.	ผู้เรียนมีบทบาทในการร่วมทำกิจกรรมกลุ่ม และมีอิสระในการสร้างสรรค์ผลงาน	4.80	0.40	มากที่สุด	2
4.	ครูผู้สอนให้คำแนะนำ และให้ความช่วยเหลือในการทำกิจกรรมการเรียนรู้อย่างทั่วถึง	4.73	0.44	มากที่สุด	3
5.	บรรยากาศภายในห้องเรียนเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ไม่มีเสียงรบกวน	4.10	0.30	มาก	5
	ค่าเฉลี่ย	4.53	0.37	มากที่สุด	)3(
ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ					
1.	กิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการอ่านอย่างมีวิจารณญาณมากขึ้น	4.90	0.30	มากที่สุด	1
2.	กิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ช่วยให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาภาษาไทยสูงขึ้น สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพได้	4.87	0.34	มากที่สุด	2
3.	ผู้เรียนได้รับความรู้ใหม่จากประสบการณ์ตรง ได้ฝึกคิดอย่างเป็นระบบ ชัดเจน ลงมือปฏิบัติเรียนรู้จริง ในการร่วมทำกิจกรรมการเรียนรู้	4.63	0.48	มากที่สุด	3
4.	ผู้เรียนเกิดทักษะสำคัญในการเรียนรู้ด้วยตนเอง กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก และสามารถแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นได้	4.47	0.50	มาก	4
5.	ผู้เรียนเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญเกี่ยวกับการอ่าน อย่างมีวิจารณญาณ บูรณาการหลักภาษาอื่นๆ ได้	4.40	0.49	มาก	5
	ค่าเฉลี่ย	4.65	0.42	มากที่สุด	)1(
	รวมค่าเฉลี่ย	4.59	0.36	มากที่สุด	

การศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง ที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ พบว่า ความพึงพอใจของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัย เทคนิคลำปาง ที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.59, S.D. = 0.36) ทั้ง 3 ด้าน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า

ผู้เรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกด้าน ซึ่งเรียงลำดับได้ดังนี้ ลำดับแรก คือ ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ มีค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ เท่ากับ 4.65 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.42 รองลงมา คือด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ เท่ากับ 4.61 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.31 และลำดับสุดท้าย คือ ด้านบรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ เท่ากับ 4.53 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.37

3. สรุปผลการวิจัย

3.1 ความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ

สูงกว่าก่อนจัดการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.2 ความพึงพอใจของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง ที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

4. อภิปรายผล

ผู้วิจัยอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ 2 (เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง ที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ สามารถอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

4.1 เปรียบเทียบความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ สูงกว่าก่อนจัดการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์กลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ เพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย หลักสูตรสถานศึกษา และบริบทของผู้เรียน จึงสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ และสร้างเครื่องมือในการวิจัยและรวบรวมข้อมูล คือ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ จำนวน 8 แผนการเรียนรู้ โดยมีวิธีการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ทั้งการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง พุทธศักราช 2563 แล้วจึงกำหนดเนื้อหา และจุดประสงค์การเรียนรู้ จากนั้นทำแผนการจัดการเรียนรู้ตามเนื้อหาที่ปรากฏในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง พุทธศักราช 2563 หลังจากนั้นจึงเป็นการนำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ความถูกต้อง จุดประสงค์การเรียนรู้ ความเหมาะสมของเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และประเมินผลการเรียนรู้ เมื่อปรับปรุงตามข้อเสนอแนะแล้ว ผู้วิจัยนำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลอง (Try Out) เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของขั้นตอนการจัดการเรียนรู้และเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่าเนื้อหาของบทอ่านทั้ง 4 ประเภท มีเนื้อหาที่ยาวจนเกินไป ทำให้ผู้เรียนเกิดความเมื่อยล้า ตาลาย เนื่องจากต้องอ่านแบบจดจ่อกับเนื้อเรื่องที่อ่าน จึงทำให้ผู้เรียนไม่ค่อยได้แลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกัน รวมทั้งใช้เวลาในการอ่านและทำใบงานมากจนเกินไป ผู้วิจัยจึงต้องปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้เรียน และบริหารจัดการเวลาที่ใช้ในการทำกิจกรรมให้เข้ากับบริบทของผู้เรียน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายมากขึ้น สุดท้ายจึงปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดการเรียนรู้ แล้วนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบที่มีขั้นตอน การสร้าง เพื่อให้เครื่องมือในการทดลองมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนให้เกิดกระบวนการคิด และการทำงานอย่างเป็นระบบ สร้าง ประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งเป็นเครื่องมือในการพิจารณาสิ่งที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน สร้างบรรยากาศที่ดีในการ เรียนรู้ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความสุขสนุกสนานในการเรียน ขั้นตอนในการปฏิบัติกิจกรรมเกิดความท้าทายในการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับที่ Echevarria et al. (2010, p. 100 อ้างถึงใน ธนวิทย์ กวินธนเจริญ, 2563) กล่าวไว้ว่า กลวิธีนี้สามารถพัฒนานักเรียนให้เป็นนักอ่านที่มีความ เชี่ยวชาญและมีระบบการคิดที่มีประสิทธิภาพ โดยการเชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์กับเรื่องที่อ่าน แล้วนำมา ตั้งคำถาม หาคำตอบ ตรวจสอบ และสรุปความจากความเข้าใจของตนเอง ทำให้นักเรียนเกิดความสามารถในการอ่าน อย่างมีประสิทธิภาพได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สกฤตต์ เจริญอินทร์พรหม (2561) ได้ศึกษาการพัฒนาความสามารถ การอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้กลวิธี SQP2RS ร่วมกับแผนผังความคิด มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) เปรียบเทียบความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก่อนและหลังการจัดการ เรียนรู้โดยใช้กลวิธี SQP2RS ร่วมกับ แผนผังความคิด 2) ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการ จัดการเรียนรู้ โดยใช้กลวิธี SQP2RS ร่วมกับแผนผังความคิด ผลการวิจัยพบว่า 1) ความสามารถในการอ่านเชิง วิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้กลวิธี SQP2RS ร่วมกับแผนผังความคิดหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่า ก่อนจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 2) ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการ จัดการเรียนรู้โดยใช้กลวิธี SQP2RS ร่วมกับแผนผังความคิดในภาพรวมอยู่ในระดับมาก อีกทั้งงานวิจัยของ สิริพงษ์ กาละ พงษ์ (2562) ได้ศึกษาผลการจัดกิจกรรมการสอนอ่านแบบ SQP2RS เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างมี วิจัยญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความสามารถในการอ่านอย่างมี วิจัยญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับกิจกรรมการสอนอ่านแบบ SQP2RS และ การจัดการเรียนรู้แบบ ปกติ 2) ศึกษาความคงทนของความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจัยญาณ ของนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการสอน อ่านแบบ SQP2RS ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับกิจกรรมการสอนอ่านแบบ SQP2RS มีความสามารถในการอ่าน อย่างมีวิจัยญาณหลังเรียน และในระยะติดตามผลสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนที่ได้รับกิจกรรมการสอนอ่านแบบ SQP2RS มีความคงทนของความสามารถในการ อ่านอย่างมีวิจัยญาณ และงานวิจัยของ ธนวิทย์ กวินธนเจริญ (2563) การพัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างมี วิจัยญาณและการทำงานเป็นทีมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความสามารถในการอ่านอย่างมี วิจัยญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อน และหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS 2) ศึกษาความสามารถในการทำงานเป็นทีมของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 4 หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS และ 3) ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ผลการวิจัย พบว่า 1) ความสามารถในการอ่าน อย่างมีวิจัยญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS สูงกว่าก่อน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ความสามารถในการทำงานเป็นทีมของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 4 หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS อยู่ในระดับดี 3) ความคิดเห็นของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 4 หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS อยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด

4.2 ศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง ที่มีผลต่อ การจัดกิจกรรมเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ จากผลความพึงพอใจของนักศึกษาดังตารางที่ 4.2 พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตาม กลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับมากที่สุด เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากบทอ่านทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ 1) ข่าว 2) บทความ 3) สารคดี และ 4) เรื่องสั้นนั้น ผู้วิจัยได้ออกแบบและสร้างใบงานให้ผู้เรียนได้ตอบคำถามจากบทอ่าน ตามขั้นตอนของกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอ่านอย่างมีวิจัยญาณมากขึ้น

สามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าจากบทอ่านได้ อีกทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาภาษาไทยสูงขึ้น สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพได้ รวมทั้งยังทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ใหม่จากประสบการณ์ตรง ได้ฝึกคิดอย่างเป็นระบบ ชัดเจนด้วยเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ลงมือปฏิบัติเรียนรู้จริงจากใบงานทั้งหมด 4 หน่วยการเรียนรู้ระหว่างกระบวนการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้จนเกิดทักษะสำคัญในการเรียนรู้ด้วยตนเอง กล่าวคือ กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก และสามารถแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นได้ ตลอดจนเห็นคุณค่า ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ บูรณาการหลักภาษาอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ ผู้เรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้วิจัยสังเกตได้ว่า ผู้เรียนมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก จำนวน 2 ข้อ คือ กิจกรรมช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นได้ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.20 และ กิจกรรมช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกคิด ลงมือปฏิบัติค้นคว้าหาความรู้และคำตอบด้วยตนเอง มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.13 ความพึงพอใจที่น้อยกว่าข้ออื่นๆ นั้น เนื่องจากบทอ่านมีเนื้อหาที่ยาวมากจนเกินไป จนทำให้ผู้เรียนต้องอ่านแบบจดจำ พินิจวิเคราะห์ จึงทำให้ขาดการสื่อสาร แลกเปลี่ยนความคิดกับผู้อื่น รวมทั้งบางบริบทผู้เรียนได้ คำชี้แนะจากครูผู้สอนมากเกินไป จึงทำให้ผู้เรียนได้ฝึกคิด ลงมือปฏิบัติ ค้นคว้าหาความรู้และคำตอบด้วยตนเองน้อยลง

ส่วนด้านบรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แต่มีข้อที่ผู้เรียนแสดงความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2 ข้อ คือ ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่แปลกใหม่ น่าสนใจ ทำให้ผู้เรียนมีความสนุกสนาน และมีความสุขในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.17 และบรรยากาศภายในห้องเรียนเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ไม่มีเสียงรบกวน มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.10 ผู้วิจัยสังเกตได้จากในการร่วมทำกิจกรรมการจัดการเรียนรู้จากบทอ่านทั้ง 4 ประเภท เพราะเนื้อเรื่องที่อ่านค่อนข้างยาว บางเรื่องต้องใช้สมาธิในการอ่านเพื่อพิจารณาบทอ่านอย่างละเอียด บางชั่วโมงเรียนอาจมีเสียงรบกวนจากเพื่อนร่วมชั้นเรียนในการจินตนาการตามเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ส่งผลให้ความพึงพอใจในข้อคำถามดังกล่าว อยู่ในระดับมาก ซึ่งน้อยกว่าข้ออื่นๆ

ด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ผู้เรียนมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แต่มีข้อที่ผู้เรียนแสดงความพึงพอใจในระดับมาก คือ ผู้เรียนเกิดทักษะสำคัญในการเรียนรู้ด้วยตนเอง กล่าวคือ กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก และสามารถแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่นได้ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.47 เนื่องจากผู้เรียนมีความวิตกกังวลกับการอ่าน กลัวตอบคำถามผิด ไม่กล้าคิด กล้าทำกิจกรรม และคุ้นชินกับคำชี้แนะแนวทางการอ่านจากครูผู้สอน จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองน้อย และบางครั้งไม่สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นได้ ส่วนข้อที่สอบถามเกี่ยวกับคุณค่าและให้ความสำคัญเกี่ยวกับการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ บูรณาการหลักภาษาอื่นๆ ได้ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.40 ผู้วิจัยสังเกตว่าความพึงพอใจที่น้อยกว่าข้ออื่น เนื่องจากทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นทักษะขั้นสูงที่ผู้เรียนต้องเกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่าสารจากเรื่องที่อ่านได้ ผู้เรียนไม่ชอบทักษะการอ่านที่มีเนื้อหายากจนเกินไป ครูผู้สอนจึงต้องเลือกบทอ่านให้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ที่หลากหลาย และจะทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้มากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ขวัญพร ทับบุญ (2565) ที่ศึกษาการพัฒนาความสามารถการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับแนวคิดแบบหมวกหกใบ ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรชา อุตทาสา (2560) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย โดยใช้เทคนิคหมวกความคิด 6 ใบ ของ Edward de Bono สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนตากสินราชานุสรณ์ พบว่า มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ความพึงพอใจของนักเรียนต่อแผนจัดการเรียนรู้ โดยใช้เทคนิคหมวกความคิด 6 ใบ ของ Edward de Bono อยู่ในระดับมากที่สุด

ผู้วิจัยสังเกตว่าความพึงพอใจที่น้อยกว่าข้ออื่น เนื่องจากทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นทักษะขั้นสูงที่ผู้เรียนต้องเกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่าสารจากเรื่องที่อ่านได้ ผู้เรียนไม่ชอบ

ทักษะการอ่านที่มีเนื้อหายากจนเกินไป ครูผู้สอนจึงต้องเลือกบทอ่านให้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้ที่หลากหลาย และจะทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้มากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชฎาพร ทับบุญ (2565) ที่ศึกษาการพัฒนาความสามารถการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับแนวคิดแบบหมวดหกใบ ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

5. ข้อเสนอแนะ

การดำเนินวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ด้วยกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวดหกใบ ของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยเทคนิคลำปาง ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

5.1.1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวดหกใบนั้น ครูผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจจุดประสงค์ และขั้นตอนในการจัดกิจกรรมให้ชัดเจน รวมถึงการบริหารเวลา ในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม และสอดคล้องกับเนื้อหาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม นอกจากนี้ควรมีการบันทึกปัญหาหรือรายละเอียดในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งเพื่อนำข้อมูลมาแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

5.1.2 ผู้สอนรายวิชาภาษาไทย สามารถนำแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนการอ่านอย่างมีวิจารณญาณด้วยกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวดหกใบ ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาอื่น เพื่อเพิ่มความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้นของผู้เรียนได้

5.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

5.2.1 ควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวดหกใบ เพื่อพัฒนาความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์

5.2.2 ควรมีการทำวิจัยเพื่อพัฒนาชุดแบบฝึกหรือชุดบทเรียนสำเร็จรูป มาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS ร่วมกับเทคนิคการคิดแบบหมวดหกใบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

6. เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ฉวีลักษณ์ บุญยะกาญจน์. (2557). *จิตวิทยาการอ่าน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สุวีริยาสาส์น.
- ชฎาพร ทับบุญ. (2565). *การพัฒนาความสามารถการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดย การจัดการเรียนรู้แบบปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับแนวคิดแบบหมวดหกใบ* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ชนัญพร ณรงทิพย์. (2557). ผลของการจัดกิจกรรมการอ่านภาษาไทยโดยใช้กลวิธีเอสคิวพีทิวอาร์เอสที่มีต่อความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจและการตอบสนองต่อวรรณกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา*, 9(2), 283-297.
- เดอ โบโน, อี. (2545). *หมวด 6 ใบ คิด 6 แบบ* (ชุดตระการ ธนโกเศศ และคณะ, ผู้แปล). ชานชาลา.
- ธนวิทย์ กวินธนเจริญ. (2563). *การพัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและทำงานเป็นทีมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามกลวิธี SQP2RS* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 10). สุวีริยาสาส์น.

- ยุพาวดี มหาหิงค์. (2558). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้แบบผสมผสานร่วมกับหมวดความคิด 6 ใบ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สกุลรัตน์ เจริญอินทร์พรหม. (2561). การพัฒนาความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้กลวิธี SQP2RS ร่วมกับแผนผังความคิด [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สิริพงษ์ กาละพงษ์. (2562). ผลการจัดกิจกรรมการสอนอ่านแบบ SQP2RS เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของการกำกับดูแลกิจการและค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่มดัชนี sSET

Relationship between the Components of Corporate Governance and Audit Fees of Listed Companies in the Stock Exchange of Thailand, sSET Index

กฤตยกมล ธานิสพงศ์^{1*} พัชรารวดี กุลบุญญา² ฤติมา มุ่งหมาย³ และวัชรพงศ์ พัดทาป⁴
Krittayakamon Thanispong^{1*} Patcharawadee Kunboonya² Ruetima Mungmai³
and Watcharapong Padtap⁴

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของการกำกับดูแลกิจการกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่มดัชนี sSET โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่มดัชนี sSET ยกเว้นบริษัทในกลุ่มอุตสาหกรรมการเงินและบริษัทที่ข้อมูลไม่ครบ จำนวน 83 บริษัท เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างปี พ.ศ. 2563 - 2566 จำนวนทั้งหมด 332 firm-Year จากแบบรายงานข้อมูลประจำปี 56-1 (56-1 one report) ตัวแปรในการศึกษา ได้แก่ ตัวแปรอิสระ คือ องค์ประกอบของการกำกับดูแลกิจการ ตัวแปรตาม คือ ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเชิงซ้อน ผลการศึกษา พบว่า องค์ประกอบของการกำกับดูแลกิจการมีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่มดัชนี sSET ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 เมื่อพิจารณาแต่ละตัวแปร พบว่า สัดส่วนคณะกรรมการอิสระมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี ขณะที่ขนาดของคณะกรรมการตรวจสอบมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม เนื่องจากการเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุมภายในที่ช่วยลดความเสี่ยงในการสอบบัญชี ส่วน

^{1*} สาขาวิชาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Department of Accounting, Faculty of Business Administration and Management, Ubon Ratchathani Rajabhat University
E-mail : krittayakamon.t@ubru.ac.th

² สาขาวิชาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Department of Accounting, Faculty of Business Administration and Management, Ubon Ratchathani Rajabhat University
E-mail : patcharawadee.k@ubru.ac.th

³ สาขาวิชาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Department of Accounting, Faculty of Business Administration and Management, Ubon Ratchathani Rajabhat University
E-mail : ruetima.m@ubru.ac.th

⁴ สาขาวิชาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Department of Accounting, Faculty of Business Administration and Management, Ubon Ratchathani Rajabhat University
E-mail : std.66124410301@ubru.ac.th

*Corresponding author

ขนาดสำนักงานสอบบัญชีมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีสะท้อนถึงชื่อเสียงและคุณภาพของบริการ ผลการศึกษาสนับสนุนแนวคิดด้านการกำกับดูแลกิจการและทฤษฎีตัวแทน

คำสำคัญ : การกำกับดูแลกิจการ ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี ทฤษฎีตัวแทน กลุ่มดัชนี sSET

Abstract

This study aimed to examine the relationship between corporate governance components and audit fees of listed companies in the Stock Exchange of Thailand's SET Index. The sample consisted of 83 companies, excluding those in the financial sector and those with incomplete data, covering the period from 2020 to 2023 (a total of 332 firm-years). Data were collected from annual reports (Form 56-1, one report). The independent variables were corporate governance components, while the dependent variable was audit fees. The data were analyzed using descriptive statistics, inferential statistics (correlation analysis), and multiple regression. The findings revealed that the proportion of independent directors was positively associated with audit fees, reflecting their role in demanding higher audit quality through the appointment of high-quality and independent auditors. Conversely, the size of the audit committee was negatively associated with audit fees, as larger audit committees tended to enhance internal control effectiveness and reduce audit risk, leading to reduced audit effort and lower audit fees. Additionally, audit firm size was positively related to audit fees, which reflected the reputation and quality of audit services provided by larger firms. Other variables such as board size, board meeting frequency, board compensation, and debt-to-asset ratio showed no significant relationship with audit fees. These findings have supported the principles of corporate governance, agency theory, and the audit risk model.

Keywords: Corporate Governance, Audit Fees, Agency Theory, sSET Index

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

ในโลกธุรกิจยุคใหม่ ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการตรวจสอบได้กลายเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการองค์กร โดยเฉพาะในภาคธุรกิจที่มีผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงกว้าง ไม่ว่าจะเป็นผู้ถือหุ้น นักลงทุน เจ้าหนี้ หรือหน่วยงานกำกับดูแล ปัจจัยหนึ่งที่สามารถส่งเสริมความน่าเชื่อถือและความมั่นใจในระบบการเงินและการรายงานทางบัญชีขององค์กรได้อย่างเป็นรูปธรรม คือ “การกำกับดูแลกิจการที่ดี” (Good Corporate Governance) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ ลดความขัดแย้งระหว่างผู้บริหารและผู้ถือหุ้น และสร้างความยั่งยืนให้องค์กร (สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, 2565; Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2023) การกำกับดูแลกิจการที่ดีได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องในประเทศไทยโดยหน่วยงานหลัก เช่น คณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ตลท.) ที่กำหนดแนวปฏิบัติและเกณฑ์มาตรฐานต่าง ๆ ครอบคลุมตั้งแต่โครงสร้างของคณะกรรมการ ความเป็นอิสระของกรรมการ การตรวจสอบภายใน ไปจนถึงการเปิดเผยข้อมูล เพื่อยกระดับธรรมาภิบาลให้ทัดเทียมระดับสากล (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2565) การกำกับดูแลกิจการที่ดีนั้นประกอบด้วยองค์ประกอบหลายประการ เช่น การมีคณะกรรมการอิสระ การจัดให้มีระบบการควบคุมภายในที่มีประสิทธิภาพ และบทบาทของคณะกรรมการตรวจสอบ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการวางโครงสร้างที่เอื้อต่อการบริหารความเสี่ยงของ

องค์กรอย่างรอบด้าน เนื่องจากการมีคณะกรรมการที่มีความเป็นอิสระสามารถช่วยลดความขัดแย้งทางผลประโยชน์ และส่งเสริมให้เกิดการตัดสินใจอย่างโปร่งใส ขณะที่ระบบการตรวจสอบภายในและการกำกับดูแลโดยคณะกรรมการตรวจสอบช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นในความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูลทางการเงิน ซึ่งล้วนมีผลต่อคุณภาพของรายงานทางการเงิน การกำกับดูแลที่เข้มแข็งจึงไม่เพียงแต่ช่วยให้บริษัทสามารถระบุและจัดการความเสี่ยงทางธุรกิจได้อย่างเหมาะสมเท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความน่าเชื่อถือของรายงานทางการเงิน ซึ่งเป็นเครื่องมือหลักในการสื่อสารกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งนี้ การตรวจสอบงบการเงินโดยผู้สอบบัญชีภายนอกซึ่งมีความเป็นอิสระถือเป็นหนึ่งในเครื่องมือหลักที่ช่วยสนับสนุนหลักการดังกล่าว และ “ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี” ก็ถือเป็นตัวแปรที่สะท้อนถึงระดับคุณภาพและความเข้มข้นของกระบวนการสอบบัญชี ซึ่งได้รับอิทธิพลจากความซับซ้อนทางธุรกิจ ระดับการควบคุมภายใน และโครงสร้างการกำกับดูแลของแต่ละบริษัท

ในประเทศไทย ผู้สอบบัญชีที่ให้บริการแก่บริษัทจดทะเบียนส่วนใหญ่จะอยู่ภายใต้การควบคุมของสภาวิชาชีพบัญชี และต้องปฏิบัติตามมาตรฐานการสอบบัญชีสากล ซึ่งมีแนวทางในการประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการกำกับดูแลกิจการของบริษัทลูกค้า หากบริษัทมีระบบกำกับดูแลกิจการที่เข้มแข็ง เช่น มีคณะกรรมการอิสระที่มีบทบาทอย่างแท้จริง หรือมีคณะกรรมการตรวจสอบที่มีขนาดเหมาะสมและมีการประชุมอย่างสม่ำเสมอ ก็สามารถลดความเสี่ยงในการสอบบัญชีลงได้ ส่งผลให้ผู้สอบบัญชีสามารถประเมินความเสี่ยงต่ำลงและเรียกเก็บค่าธรรมเนียมที่เหมาะสมได้ตามระดับความเสี่ยงดังกล่าว (Knechel et al., 2020) ในทางกลับกัน หากบริษัทมีโครงสร้างการกำกับดูแลที่ซับซ้อน หรือมีประเด็นด้านความเสี่ยงสูง อาทิ ไม่มีความโปร่งใสในการเปิดเผยข้อมูล หรือคณะกรรมการตรวจสอบขาดบทบาทที่ชัดเจน ผู้สอบบัญชีอาจต้องใช้เวลาและทรัพยากรมากขึ้นในการดำเนินงาน และส่งผลต่อการกำหนดค่าธรรมเนียมสอบบัญชีที่สูงขึ้น การเชื่อมโยงระหว่างการกำกับดูแลกิจการและค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีจึงเป็นหัวข้อที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในบริบทของบริษัทจดทะเบียนในประเทศไทย ที่กำลังมุ่งสู่มาตรฐานการกำกับดูแลในระดับสากลเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตลาดทุนไทยให้แข็งแกร่งและยั่งยืน

ตลอดช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 การเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจดิจิทัล และการเปลี่ยนแปลงของบริบททางเศรษฐกิจและสังคมโลก ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางธุรกิจอย่างมีนัยสำคัญ ความไม่แน่นอนเหล่านี้ทำให้ความต้องการต่อข้อมูลทางการเงินที่เชื่อถือได้ ภายใต้การสอบบัญชีที่มีคุณภาพ โปร่งใส และมีประสิทธิภาพสูงเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน (International Federation of Accountants [IFAC], 2022; World Bank, 2021) ในบริบทนี้ “ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี” (Audit Fee) ได้กลายเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้น เนื่องจากสะท้อนถึงต้นทุนที่บริษัทต้องจ่ายเพื่อให้ได้มาซึ่งการรับรองงบการเงินที่มีคุณภาพ อีกทั้งยังเป็นสัญญาณหนึ่งที่บ่งชี้ถึงความซับซ้อน ความเสี่ยง และระดับความพยายามในการตรวจสอบของผู้สอบบัญชี ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านธรรมาภิบาล เช่น ขนาดของคณะกรรมการตรวจสอบ สัดส่วนของกรรมการอิสระ และโครงสร้างการบริหารงานอื่น ๆ (Bernawati, 2020; Shakhathreh & Alsmadi, 2021)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่ผ่านมาส่วนใหญ่มักมุ่งเน้นไปที่กลุ่มบริษัทขนาดใหญ่ เช่น กลุ่ม SET100 ซึ่งมีโครงสร้างธรรมาภิบาลและความพร้อมด้านการเปิดเผยข้อมูลที่เข้มแข็งอยู่แล้ว ขณะที่กลุ่มบริษัทจดทะเบียนในดัชนี sSET ซึ่งประกอบด้วยบริษัทที่มีขนาดเล็กถึงขนาดกลางและไม่ได้อยู่ในกลุ่ม SET100 หรือ mai กลับได้รับความสนใจในการศึกษาในเชิงวิชาการค่อนข้างน้อย แม้ว่าบริษัทเหล่านี้จะมีจำนวนมากและมีบทบาทสำคัญต่อโครงสร้างเศรษฐกิจไทยโดยรวม โดยเฉพาะในฐานะผู้ขับเคลื่อนตลาดทุนระดับกลางที่มีศักยภาพในการเติบโตสูง (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2566) นอกจากนี้บริษัทในกลุ่ม sSET ยังมีความหลากหลายด้านโครงสร้างการกำกับดูแล ระดับความพร้อมของระบบควบคุมภายใน และข้อจำกัดด้านทรัพยากร ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการประเมินความเสี่ยงของผู้สอบบัญชี และสะท้อนออกมาในระดับของค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีได้อย่างมีนัยสำคัญ การศึกษากลุ่ม sSET จึงเป็นการเปิดพื้นที่วิจัยใหม่ที่มีนัยสำคัญเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย โดยเฉพาะในบริบทของการเสริมสร้างธรรมาภิบาลในภาคธุรกิจขนาดกลางและเล็ก

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการกำกับดูแลกิจการและค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในกลุ่ม sSET เพื่อเติมเต็มช่องว่างขององค์ความรู้ในกลุ่มบริษัท

นอกเหนือจาก SET100 และเพื่อให้เกิดความเข้าใจกลไกการทำงานของกำกัับดูแลกิจการที่มีผลต่อการกำหนดค่าธรรมเนียมสอบบัญชี ซึ่งผลการวิจัยสามารถช่วยให้บริษัทในกลุ่ม sSET สามารถประเมินและปรับปรุงองค์ประกอบของการกำกัับดูแลกิจการให้เหมาะสม ช่วยให้ผู้สอบบัญชีสามารถประเมินระดับความเสี่ยงได้สอดคล้องกับโครงสร้างการกำกัับดูแลกิจการ สนับสนุนหน่วยงานกำกัับดูแลในการพัฒนาเกณฑ์หรือแนวทางที่เหมาะสมสำหรับบริษัทขนาดกลางและเล็ก และส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างการกำกัับดูแลกิจการในตลาดทุนให้มีความเข้มแข็ง โปร่งใส และยั่งยืนมากยิ่งขึ้นในระยะยาว

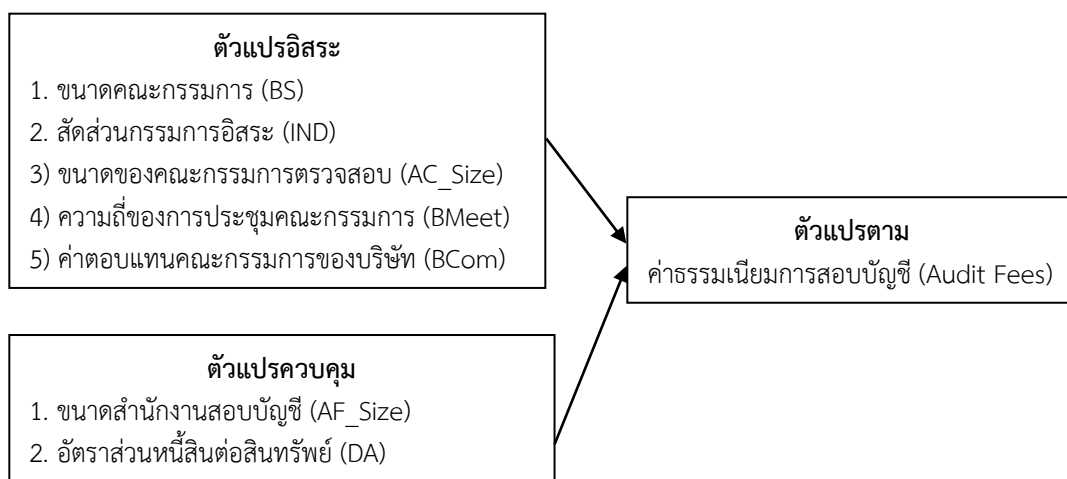
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบการกำกัับดูแลกิจการและค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่มดัชนี sSET

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่มดัชนี sSET จำนวน 121 บริษัท โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่มดัชนี sSET ยกเว้นบริษัทที่อยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรมการเงิน และบริษัทที่มีข้อมูลไม่ครบ จึงเหลือจำนวนบริษัททั้งหมดจำนวน 83 บริษัท ศึกษาช่วงระยะเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2563 - 2566 ซึ่งมีตัวแปรอิสระ คือ องค์ประกอบของการกำกัับดูแลกิจการ ได้แก่ 1) ขนาดคณะกรรมการ (Board Size) 2) สัดส่วนกรรมการอิสระ (Proportion of Independent Directors) 3) ขนาดของคณะกรรมการตรวจสอบ (Audit Committee Size) 4) ความถี่ของการประชุมคณะกรรมการ (Board Meeting Frequency) และ 5) ค่าตอบแทนคณะกรรมการของบริษัท (Board Compensation) ตัวแปรตาม ได้แก่ ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี (Audit Fees) และตัวแปรควบคุม ได้แก่ 1) ขนาดสำนักงานสอบบัญชี (Audit Firm Size) 2) อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ (Debt-to-Asset Ratio)

1.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2. วิธีดำเนินการวิจัย

2.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่มดัชนี sSET จำนวน 121 บริษัท (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2568)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษานี้ ได้แก่ บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่มดัชนี sSET ยกเว้นบริษัทที่อยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรมการเงิน และบริษัท ที่มีข้อมูลไม่ครบ จึงเหลือจำนวนบริษัท 83 บริษัท โดยเก็บข้อมูลตั้งแต่ พ.ศ.2563 ถึง 2566 จำนวน 332 firm-year (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2568) ช่วงเวลาที่เลือกศึกษาครอบคลุมระยะเวลา 4 ปี ซึ่งเป็นช่วงที่ภาคธุรกิจไทยได้รับผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญจากสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 และการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจในระยะถัดมา เหตุการณ์ดังกล่าวมีแนวโน้มส่งผลกระทบต่อระดับความเสี่ยงในการดำเนินงาน รวมถึงการกำกับดูแลกิจการและแนวปฏิบัติในการตรวจสอบบัญชีของผู้สอบบัญชีภายนอก มีความน่าสนใจในการศึกษาในการสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรม การกำกับดูแลกิจการและการเปลี่ยนแปลงค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีภายใต้บริบทของความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ ดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่มดัชนี sSET ยกเว้นบริษัทที่อยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรมการเงิน และบริษัท ที่มีข้อมูลไม่ครบ ระหว่างปี พ.ศ. 2563 ถึง 2566

จำนวนบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยกลุ่มดัชนี sSET	121
<u>หัก</u> บริษัทที่อยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรมการเงิน	13
<u>หัก</u> บริษัท ที่มีข้อมูลไม่ครบถ้วน	25
จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น	83

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ตั้งแต่ปี 2563 – 2566 โดยมีแหล่งข้อมูล ดังนี้

2.3.1 ข้อมูลจากรายงานประจำปี (Annual Report) ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ในเว็บไซต์ของบริษัท

2.3.2 แบบแสดงรายการข้อมูลประจำปี (แบบ 56-1 one report) ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย เว็บไซต์ของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (www.set.or.th) และเว็บไซต์ของสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (www.sec.or.th)

2.3.3 เว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องเพื่อการสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรต่าง ๆ ที่ศึกษา

2.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

งานวิจัยนี้เป็นนำข้อมูลที่เป็นเอกสารมาใช้ในการศึกษา (Documentation) โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิที่รวบรวมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ มาวิเคราะห์ทางสถิติ โดยมีตัวแปรอิสระที่ใช้ในการวิเคราะห์คือ องค์ประกอบของการกำกับดูแลกิจการ ได้แก่ 1) ขนาดของคณะกรรมการ 2) สัดส่วนกรรมการอิสระ 3) ขนาดของคณะกรรมการตรวจสอบ 4) ความถี่ของการประชุมคณะกรรมการ 5) ค่าตอบแทนคณะกรรมการของบริษัท ตัวแปรตามที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี และ ตัวแปรควบคุมที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ 1) ขนาดของสำนักงานสอบบัญชี 2) อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์

2.5 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

2.5.1 ตัวแปรอิสระ คือ องค์ประกอบของการกำกับดูแลกิจการ ประกอบด้วย

1) ขนาดของคณะกรรมการ (Board Size) ขนาดที่เหมาะสมของคณะกรรมการมีผลต่อประสิทธิภาพในการตัดสินใจของบริษัท การมีจำนวนกรรมการที่เหมาะสมช่วยให้เกิดความหลากหลายของทักษะและประสบการณ์ ซึ่งส่งผลให้ค่าธรรมเนียมสอบบัญชีสูงขึ้น ขนาดของคณะกรรมการทำให้เกิดความซับซ้อน ทำให้ผู้สอบบัญชีต้องเพิ่มขอบเขตการตรวจสอบส่งผลต่อค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีที่จะเพิ่มขึ้น (บรรณสรณ์ ผาแดง และคณะ, 2567) บริษัทที่มีจำนวนคณะกรรมการที่เหมาะสมจะมีการกำกับดูแลกิจการที่ดีซึ่งส่งผลดีต่อความน่าเชื่อถือและดึงดูดนักลงทุน โดยการวัดขนาดของคณะกรรมการวัดจากจำนวนคณะกรรมการบริษัททั้งหมด

2) สัดส่วนกรรมการอิสระ (Proportion of Independent Directors) บทบาทสำคัญของกรรมการอิสระคือการตรวจสอบและถ่วงดุลการทำงานของผู้บริหารเพื่อให้การตัดสินใจเป็นไปเพื่อผลประโยชน์สูงสุดของบริษัทและผู้ถือหุ้น การป้องกันความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างผู้บริหารและผู้ถือหุ้น การมีกรรมการอิสระทำให้ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีเพิ่มขึ้น (บรรณธรรณ์ ผาแดง และคณะ, 2567) และ Bahrawe (2024) กล่าวว่า บริษัทที่มีกรรมการอิสระมากจะถูกเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีสูงขึ้น เนื่องจากการกำกับดูแลกิจการที่ดีช่วยลดความเสี่ยงในการตรวจสอบ และเพิ่มความโปร่งใสในการรายงานทางการเงินส่งผลให้ความน่าเชื่อถือของบริษัทสูงขึ้นและดึงดูดนักลงทุน โดยการวัดสัดส่วนกรรมการอิสระ วัดจากจำนวนคณะกรรมการอิสระหารด้วยจำนวนคณะกรรมการบริษัททั้งหมด

3) ขนาดของคณะกรรมการตรวจสอบ (Audit Committee Size) ขนาดของคณะกรรมการตรวจสอบที่เหมาะสมช่วยให้การตัดสินใจเร็วและมีประสิทธิภาพ จำนวนคณะกรรมการตรวจสอบควรสอดคล้องกับหน้าที่ความรับผิดชอบ ความเป็นอิสระ ซึ่งช่วยป้องกันความขัดแย้งทางผลประโยชน์และส่งเสริมการตัดสินใจที่เป็นกลาง ขนาดที่เหมาะสมช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและโปร่งใสในการดำเนินธุรกิจ ลดความเสี่ยงในการเกิดการทุจริต หรือการละเมิดกฎหมาย เพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุมภายใน ส่งผลให้ลดข้อบกพร่องและระยะเวลาการตรวจสอบจากภายนอก และเสริมสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูลทางการเงินและบัญชี เมื่อผู้สอบบัญชีเข้าประเมินความเสี่ยงในการสอบบัญชี (The Audit-Risk Perspective) จึงพบความเสี่ยงในการสอบบัญชีต่ำ ส่งผลให้ผู้สอบบัญชีเรียกค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีที่มีจำนวนต่ำ (ปริศนา เยาวมาร และคณะ, 2560) โดยการวัดขนาดของคณะกรรมการตรวจสอบ วัดจากจำนวนคณะกรรมการตรวจสอบหารด้วยจำนวนคณะกรรมการบริษัททั้งหมด

4) ความถี่ของการประชุมคณะกรรมการ (Board Meeting Frequency) การประชุมคณะกรรมการที่เหมาะสมช่วยให้การติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานของผู้บริหารมีประสิทธิภาพ บริษัทที่มีการประชุมคณะกรรมการสม่ำเสมอมีแนวโน้มที่จะมีระบบการกำกับดูแลที่ดีและผลการดำเนินงานที่ดีกว่า การประชุมคณะกรรมการที่เหมาะสมช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและความโปร่งใสของบริษัท และส่งเสริมให้กรรมการมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการกำกับดูแลกิจการ การประชุมคณะกรรมการมีความสัมพันธ์เชิงลบกับระยะเวลาการตรวจสอบและค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี (Herath & Patrick, 2023) นอกจากนี้ วฤตดา พิพัฒน์กุล และคณะ (2561) พบว่า ความถี่ในการประชุมของคณะกรรมการตรวจสอบมีอิทธิพลในทางลบต่อการกำหนดค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี โดยการวัดความถี่ของการประชุมคณะกรรมการ วัดจากจำนวนครั้งการประชุมคณะกรรมการบริษัท

5) ค่าตอบแทนของคณะกรรมการบริษัท (Board Compensation) ค่าตอบแทนคณะกรรมการเชื่อมโยงกับแรงจูงใจและประสิทธิภาพ ค่าตอบแทนที่เหมาะสมช่วยดึงดูดและรักษานักวิชาการที่มีคุณภาพ สร้างแรงจูงใจให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมความเป็นอิสระในการตัดสินใจ ความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือ การเปิดเผยข้อมูลค่าตอบแทนอย่างโปร่งใสช่วยให้ผู้ถือหุ้นตรวจสอบได้ และสร้างความเชื่อมั่นจากนักลงทุนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสอดคล้องกับหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดี Salehi et al. (2018) และ ธนฐภัทร์ วิวัฒน์บุญโชค (2561) ที่พบว่าค่าตอบแทนคณะกรรมการมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีค่าตอบแทนของคณะกรรมการที่มีจำนวนค่าตอบแทนที่สูงสัมพันธ์กับจำนวนค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีที่สูงขึ้น โดยการวัดค่าตอบแทนของคณะกรรมการบริษัท วัดจากค่าลอการิทึมธรรมชาติของค่าตอบแทนคณะกรรมการที่เป็นตัวเงิน

โดยกำกับดูแลกิจการมีหลักการมาจากทฤษฎีตัวแทน (Agency Theory) ซึ่งทฤษฎีตัวแทนอธิบายถึงความขัดแย้งของผลประโยชน์ระหว่าง “เจ้าของกิจการ (Principal)” และ “ผู้บริหาร/คณะกรรมการ โดยข้าเจ้าของกิจการ (Principal) มอบหมายให้คณะกรรมการบริหาร (Agent) ดำเนินการแทน ซึ่งอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งทางผลประโยชน์ได้ การออกแบบโครงสร้างคณะกรรมการ เช่น การมีกรรมการอิสระ หรือการเพิ่มจำนวนกรรมการตรวจสอบ และการประชุมที่ถี่ขึ้น คือกลไกในการลดต้นทุนตัวแทนและเพิ่มความโปร่งใส ซึ่งเชื่อมโยงไปยังผู้สอบบัญชีอาจตีความว่าบริษัทที่มีคณะกรรมการเข้มแข็ง มีความพยายามลดความเสี่ยง มีงานตรวจสอบมากขึ้น ทำให้ค่าธรรมเนียมสูงขึ้น คือบริษัทที่มีการควบคุมภายในและการกำกับดูแลที่เข้มแข็ง จึงมีความคาดหวังในการทำงานที่ซับซ้อนมากขึ้นส่งผลต่อค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีที่สูงขึ้น

2.5.2 ตัวแปรตาม คือ ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี (Audit Fees) เป็นตัวสะท้อนคุณภาพของการสอบบัญชีและสอดคล้องกับหลักการกำกับดูแลกิจการ ค่าธรรมเนียมที่เหมาะสมสะท้อนถึงความมุ่งมั่นในการให้คุณภาพของรายงานทางการเงิน และช่วยให้ผู้สอบบัญชีมีความเป็นอิสระในการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งมีทรัพยากรเพียงพอในการตรวจสอบอย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ ความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือ การเปิดเผยข้อมูลค่าธรรมเนียมอย่างโปร่งใสช่วยให้ผู้ถือหุ้นประเมินความเหมาะสมของค่าธรรมเนียมและสร้างความเชื่อมั่นจากนักลงทุน โดยการวัดค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี วัดจากค่าลอกการพิมพ์ธรรมชาติของค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีของบริษัท

2.5.3 ตัวแปรควบคุม ประกอบด้วย

1) ขนาดสำนักงานสอบบัญชี (Audit Firm Size) ขนาดของสำนักงานสอบบัญชีมีผลต่อความน่าเชื่อถือและประสิทธิภาพในการตรวจสอบ โดยความน่าเชื่อถือและความเชี่ยวชาญ สำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่มีความน่าเชื่อถือและประสิทธิภาพมากกว่าเนื่องจากมีทีมผู้สอบบัญชีที่มีความรู้หลากหลายสาขาและระบบควบคุมคุณภาพงานที่ดี ความเป็นอิสระและความเป็นกลาง สำนักงานขนาดใหญ่มีความเป็นอิสระจากบริษัทที่ตรวจสอบมากกว่า เนื่องจากมีฐานลูกค้าหลายราย และสามารถแสดงความเห็นได้อย่างตรงไปตรงมา การเข้าถึงทรัพยากรและเทคโนโลยีทันสมัยที่ช่วยให้การตรวจสอบมีประสิทธิภาพ มาตรฐานระดับสากล สำนักงานขนาดใหญ่ปฏิบัติตามมาตรฐานการสอบบัญชีระดับสากล ซึ่งช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ถือหุ้น สำนักงานสอบบัญชีในกลุ่ม Big4 มักมีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีที่สูง (Makchuea et al., 2017; Piphatanakul et al., 2020; Wea, 2019) โดยขนาดสำนักงานสอบบัญชี วัดจากจำนวนหุ้น โดยกำหนดให้สำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่ หรือ Big4 เป็น 1 และสำนักงานสอบบัญชีขนาดกลางและขนาดเล็ก หรือ Non-Big4 เป็น 0

2) อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ (Debt to Asset Ratio) เป็นเครื่องมือที่บ่งบอกความเสี่ยงทางการเงินและโครงสร้างเงินทุนของบริษัท ความเสี่ยงทางการเงิน อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ที่สูงบ่งชี้ว่าบริษัทมีหนี้สินมาก ซึ่งทำให้มีความเสี่ยงทางการเงินสูง การกำกับดูแลกิจการที่ดีช่วยให้บริษัทบริหารจัดการหนี้สินได้อย่างเหมาะสม ความโปร่งใสและความรับผิดชอบ อัตราส่วนหนี้สินที่สูงอาจทำให้ต้นทุนของเงินทุนเพิ่มขึ้น การกำกับดูแลกิจการที่ดีช่วยลดต้นทุนนี้โดยการบริหารความเสี่ยงทางการเงินอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ อัตราส่วนหนี้สินที่สูงเกินไปอาจแสดงถึงการใช้จ่ายเงินทุนอย่างไม่มีประสิทธิภาพ การกำกับดูแลกิจการที่ดีช่วยควบคุมการบริหารจัดการให้เหมาะสม อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์รวมมีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี ซึ่งจะเห็นได้ว่าความเสี่ยงในการดำเนินงานของกิจการที่มากขึ้นมีผลต่อการพิจารณาค่าธรรมเนียมสอบบัญชีที่สูงขึ้นและมีผลต่อการกำหนดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบบัญชี (กฤตยกุล ธาณิสพงศ์ และคณะ, 2567; ปาวิณี สุดใจ, 2561) โดยอัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ วัดจากการคำนวณตามสูตร ดังนี้

$$\text{อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์} = \frac{\text{หนี้สินรวม}}{\text{สินทรัพย์รวม}}$$

2.6 การพัฒนาสมมติฐาน

จากทฤษฎีตัวแทนที่ชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งทางผลประโยชน์ระหว่างเจ้าของกิจการกับผู้บริหารหรือคณะกรรมการบริษัท การออกแบบโครงสร้างคณะกรรมการที่มีประสิทธิภาพสามารถช่วยลดความเสี่ยงและต้นทุนตัวแทนได้ ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ของการกำกับดูแลกิจการ เช่น ขนาดคณะกรรมการ สัดส่วนกรรมการอิสระ และคณะกรรมการตรวจสอบที่เหมาะสม ตลอดจนคำตอบแทนและความถี่ในการประชุมล้วนมีอิทธิพลต่อระดับความเข้มแข็งของการกำกับดูแลกิจการและอาจสะท้อนออกมาในการกำหนดค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีโดยผู้สอบบัญชีภายนอก

ดังนั้น เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงตั้งสมมติฐานไว้ดังนี้:

H1: ขนาดของคณะกรรมการมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี

H2: สัดส่วนกรรมการอิสระมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี

H3: ขนาดของคณะกรรมการตรวจสอบมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี

H4: ความถี่ของการประชุมคณะกรรมการมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี

H5: ค่าตอบแทนของคณะกรรมการบริษัทมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี
สมมติฐานเหล่านี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่าผู้สอบบัญชีจะประเมินค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีโดยพิจารณา
จากระดับความเสี่ยงและคุณภาพของระบบการกำกับดูแลภายในของแต่ละบริษัท

2.7 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่นที่ 95% มีระดับนัยสำคัญที่ระดับ
0.05 เป็นเกณฑ์ในการยอมรับหรือปฏิเสธสมมติฐานในการวิจัย โดยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

2.7.1 การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

ผู้วิจัยได้ใช้สถิติเชิงพรรณนา เช่น ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
ค่ามากที่สุด (Max) และค่าน้อยที่สุด (Min) เพื่ออธิบายหรือบรรยายผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเบื้องต้นเพื่อให้ทราบ
ลักษณะโดยทั่วไปของตัวแปร

2.7.2 การวิเคราะห์สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics)

เป็นการนำข้อมูลชุดเดียวของตัวแปรมาวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้
โดยเครื่องมือทางสถิติที่จะนำมาใช้ในการศึกษา คือ การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Analysis) การถดถอย
พหุคูณเชิงซ้อน (Multiple Regression Analysis)

1) การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Analysis) โดยใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของ
เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) ใช้ในการหาความสัมพันธ์ของตัวแปร 2 ตัวที่เป็นอิสระต่อกัน ตัวแปรแต่ละ
ตัวมีระดับการวัดของข้อมูลในระดับอันตรภาค (Interval scale) ขึ้นไป เป็นหนึ่งในวิธีที่ใช้เพื่อตรวจสอบ Multicollinearity
หรือปัญหาความสัมพันธ์สูงระหว่างตัวแปรอิสระในแบบจำลองการถดถอย (Regression Model) ซึ่งอาจทำให้ผลการ
วิเคราะห์ผิดเพี้ยน ผลลัพธ์มีความคลาดเคลื่อน เช่น ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยไม่เสถียร ระบุผลกระทบของตัวแปรอิสระได้ยาก
และ ค่า p-value ของตัวแปรบางตัวสูงขึ้น ทำให้ไม่สามารถสรุปผลทางสถิติได้ โดยค่าความสัมพันธ์ระหว่างคู่ตัวแปรสังเกต
ได้ต้องมีค่าไม่เกิน 0.80 ถ้าค่ามากกว่า 0.80 หรือ 0.90 อาจมีปัญหา Multicollinearity ควรตรวจสอบเพิ่มเติม ผู้วิจัยนำมา
เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาปัญหาความสัมพันธ์กันของตัวแปรอิสระ ซึ่งในการทดสอบจะทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่าง
ตัวแปรต่าง ๆ ว่ามีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงหรือไม่ สามารถระบุทิศทางของความสัมพันธ์และขนาดของความสัมพันธ์ว่ามีค่า
อยู่ในระดับใด โดยพิจารณาค่าสหสัมพันธ์ (Correlation) หรือค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) แทนค่าความสัมพันธ์ที่มีค่าอยู่
ระหว่าง +1 และ -1 โดยเครื่องหมายบวกและลบของค่าของ r มีความหมายแตกต่างกัน เครื่องหมายบวกหมายถึง
ความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน และเครื่องหมายลบหมายถึงความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม และพิจารณาค่า Variance
Inflation Factor (VIF) ทุกตัวแปรต้องมีค่า VIF ต่ำกว่า 10 (กรีซ แรงสูงเนิน, 2554; Hair et al., 2006)

2) การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเชิงซ้อน (Multiple Regression Analysis) เป็นวิธีการหารูปแบบของ
ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตาม 1 ตัว กับตัวแปรอิสระหลายตัว ผลการวิเคราะห์จะสร้างสมการเพื่อบอกว่าตัวแปร
อิสระแต่ละตัวมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามมากน้อยเพียงใดเพื่อทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ (สุทธิ ชนะบุญ, 2560)

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ความสัมพันธ์หลัก (Overall Relationship Analysis) ใช้ Panel
Data Regression Analysis ในการประมาณค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ผู้วิจัยจึงเลือกใช้แบบจำลอง Fixed
Effects Model จะเหมาะสมกับลักษณะของข้อมูลและโครงสร้างของตัวแปร โดยใช้รูปแบบจำลองพื้นฐานในการ
ทดสอบ 1 รูปแบบ ดังนี้

$$\text{Audit Fees} = \beta_0 + \beta_1 \text{BS} + \beta_2 \text{INDP} + \beta_3 \text{AC\_Size} + \beta_4 \text{BMeet} + \beta_5 \text{Bcom} + \beta_6 \text{AF\_Size} + \beta_7 \text{DA} + \varepsilon$$

โดย Audit Fees คือ ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี

BS คือ ขนาดคณะกรรมการ

IND คือ สัดส่วนคณะกรรมการอิสระ

AC_Size คือ ขนาดของคณะกรรมการตรวจสอบ

Bmeet	คือ ความถี่ของการประชุมคณะกรรมการ
Bcom	คือ ค่าตอบแทนคณะกรรมการ
AF_Size	คือ ขนาดสำนักงานสอบบัญชี
DA	คือ อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์

3. สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่ามากที่สุด ค่าน้อยที่สุดของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ตัวแปร	$\bar{x}$	S.D.	Max	Min
ขนาดคณะกรรมการ	9.704	2.033	21.000	6.000
สัดส่วนคณะกรรมการอิสระ	0.446	0.104	0.857	0.230
ขนาดของคณะกรรมการตรวจสอบ	0.334	0.062	0.555	0.190
ความถี่ของการประชุมคณะกรรมการ	7.126	3.018	29.000	1.000
ค่าตอบแทนคณะกรรมการ	15.150	0.887	17.667	12.100
ขนาดสำนักงานสอบบัญชี	0.783	0.412	1.000	0.000
อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์	0.478	0.382	4.525	0.059
ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี	14.823	0.744	17.066	12.948

จากตารางที่ 2 พบว่า ขนาดคณะกรรมการ มีค่าเฉลี่ย 9.704 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.033 ค่ามากที่สุด 21.000 ค่าน้อยที่สุด 6.000 สัดส่วนคณะกรรมการอิสระ มีค่าเฉลี่ย 0.446 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.104 ค่ามากที่สุด 0.857 ค่าน้อยที่สุด 0.230 ขนาดของคณะกรรมการตรวจสอบ มีค่าเฉลี่ย 0.334 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.062 ค่ามากที่สุด 0.555 ค่าน้อยที่สุด 0.190 ความถี่ของการประชุมคณะกรรมการ มีค่าเฉลี่ย 7.126 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3.018 ค่ามากที่สุด 29.000 ค่าน้อยที่สุด 1.000 ค่าตอบแทนคณะกรรมการบริษัท มีค่าเฉลี่ย 15.150 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.887 ค่ามากที่สุด 17.667 ค่าน้อยที่สุด 12.100 ขนาดสำนักงานสอบบัญชี มีค่าเฉลี่ย 0.783 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.412 อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ มีค่าเฉลี่ย 0.478 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.382 ค่ามากที่สุด 4.525 ค่าน้อยที่สุด 0.059 ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี มีค่าเฉลี่ย 14.823 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.744 ค่ามากที่สุด 17.066 ค่าน้อยที่สุด 12.948

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของการกำกับดูแลกิจการกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี โดยใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient)

ตารางที่ 3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวด้วยตารางเมตริกสหสัมพันธ์ ด้วยวิธี Pearson Correlation

ขนาด คณะกรรมการ	สัดส่วน คณะกรรมการ อิสระ	ขนาดของ คณะกรรมการ ตรวจสอบ	ความถี่ของการ ประชุม คณะกรรมการ	ค่าตอบแทน คณะกรรมการ	ขนาด สำนักงาน สอบบัญชี	อัตราส่วน หนี้สินต่อ สินทรัพย์	ค่าธรรมเนียม การสอบบัญชี
ขนาด คณะกรรมการ	1						
สัดส่วน คณะกรรมการ อิสระ	-.308**	1					
ขนาดของ คณะกรรมการ ตรวจสอบ	-.775**	.319**	1				

	ขนาด คณะกรรมการ อิสระ	สัดส่วน คณะกรรมการ อิสระ	ขนาดของ คณะกรรมการ ตรวจสอบ	ความถี่ของการ ประชุม คณะกรรมการ	ค่าตอบแทน คณะกรรมการ	ขนาด สำนักงาน สอบบัญชี	อัตราส่วน หนี้สินต่อ สินทรัพย์	ค่าธรรมเนียม การสอบบัญชี
ความถี่ของการ ประชุม คณะกรรมการ	.700	0.681	-.008	1				
ค่าตอบแทน คณะกรรมการ	.227**	-.006	-.245**	.156**	1			
ขนาดสำนักงาน สอบบัญชี	.100	.075	-.122*	.022	-.057	1		
อัตราส่วนหนี้สิน ต่อสินทรัพย์	.069	.118*	-.092	-.031	-.062	.072	1	
ค่าธรรมเนียม การสอบบัญชี	.072	.084	-.119*	.031	-.046	.148**	-.018	1

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า ไม่มีตัวแปรอิสระคู่ใดมีปัญหาความสัมพันธ์กันสูง เนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทุกคู่มีค่าระหว่าง -.775 – .700 โดยตัวแปรอิสระคู่ที่มีความสัมพันธ์กันมากที่สุด คือ ขนาดคณะกรรมการกับขนาดของคณะกรรมการตรวจสอบ ซึ่งสัมพันธ์กันในทิศทางตรงกันข้ามในระดับสูง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ -.775 แสดงให้เห็นว่า ไม่เกิดปัญหา Multicollinearity หรือปัญหาความสัมพันธ์สูงระหว่างตัวแปรอิสระในแบบจำลองการถดถอย และพบว่าทุกตัวแปร มีค่า VIF ต่ำกว่า 10

หลังจากทดสอบข้อตกลงตามเงื่อนไขของการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเชิงซ้อน (Multiple Regression Analysis) ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของการกำกับดูแลกิจการและค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ด้วยวิธี Multiple Regression ผลการศึกษาดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเชิงซ้อน (Multiple Regression) ของความสัมพันธ์ระหว่างความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของการกำกับดูแลกิจการและค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

ตัวแปร	B	SE	Beta	t	p-value
ค่าคงที่ (Constant)	16.350	1.006		16.255	.000
ขนาดคณะกรรมการ	-0.057	0.031	-0.154	-1.798	0.073
สัดส่วนคณะกรรมการอิสระ	0.863	0.417	0.121	2.067	0.040*
ขนาดของคณะกรรมการตรวจสอบ	-3.319	1.056	-0.279	-3.141	0.002*
ความถี่ของการประชุมคณะกรรมการ	0.008	0.014	0.034	0.612	0.541
ค่าตอบแทนคณะกรรมการ	-0.029	0.048	-0.034	-0.592	0.555
ขนาดสำนักงานสอบบัญชี	0.222	0.099	0.123	2.245	0.025*
อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์	-0.109	0.107	-0.056	-1.108	0.310
R = 0.244 R ² = .059 R ² adj. = 0.039 df = 7 F = 2.922 SE _{est} = 0.730 p-value = 0.006*					

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

จากตารางที่ 4 พบว่า การกำกับดูแลกิจการมีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี โดยตัวแปรอิสระสามารถอธิบายความแปรปรวนรวมของตัวแปรตาม ได้ร้อยละ 5.9 (F = 2.922 และ p-value=0.006) อย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติที่ระดับ 0.05 และมีค่าคลาดเคลื่อนในการทำนายเท่ากับ 0.728 เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์แต่ละตัวแปร พบว่า สัดส่วนคณะกรรมการอิสระมีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีในทิศทางเดียวกัน ($Beta = 0.121$) ซึ่งบ่งบอกว่าบทบาทในการกำกับดูแลของคณะกรรมการอิสระที่ต้องการเพิ่มคุณภาพของการสอบบัญชี โดยการสนับสนุนให้บริษัทว่าจ้างผู้สอบบัญชีที่มีคุณภาพสูงและเป็นอิสระ ส่งผลให้มีการกำหนดค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีในระดับที่สูงขึ้นตามคุณภาพที่เพิ่มขึ้น ในขณะที่ขนาดคณะกรรมการตรวจสอบมีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีในทิศทางตรงกันข้าม ($Beta = -0.279$) แสดงให้เห็นว่าอันเนื่องจากการเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุมภายในที่ช่วยลดความเสี่ยงในการสอบบัญชี ส่งผลให้ผู้สอบบัญชีภายนอกประเมินว่าความเสี่ยงในการสอบบัญชีลดลง ทำให้สามารถลดขอบเขตหรือระยะเวลาการสอบบัญชีลง และเรียกเก็บค่าธรรมเนียมที่ต่ำลงได้ ตลอดจน ขนาดสำนักงานสอบบัญชีมีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีในทิศทางเดียวกัน ($Beta = 0.123$) ซึ่งให้เห็นว่าสำนักงานบัญชีขนาดใหญ่มักมีชื่อเสียง ความเชี่ยวชาญ และทรัพยากรที่เหนือกว่าสำนักงานขนาดเล็ก ทำให้สามารถให้บริการที่มีคุณภาพสูงและครอบคลุมความต้องการที่ซับซ้อนของบริษัทได้ จึงมักเรียกค่าธรรมเนียมที่สูงขึ้น ส่วนขนาดของคณะกรรมการ ความถี่ของการประชุมคณะกรรมการ ค่าตอบแทนคณะกรรมการของบริษัท และอัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ไม่มีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีอย่างมีนัยสำคัญ

4. อภิปรายผล

การศึกษาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของการกำกับดูแลกิจการและค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่มดัชนี SSET

ผลการทดสอบ พบว่า การกำกับดูแลกิจการมีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์แต่ละตัวแปร พบว่า สัดส่วนคณะกรรมการอิสระมีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีในทิศทางเดียวกัน สัดส่วนคณะกรรมการอิสระมีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีในทิศทางเดียวกัน บ่งบอกว่าบทบาทในการกำกับดูแลของคณะกรรมการอิสระที่ต้องการเพิ่มคุณภาพของการสอบบัญชี โดยการสนับสนุนให้บริษัทว่าจ้างผู้สอบบัญชีที่มีคุณภาพสูงและเป็นอิสระ ส่งผลให้มีการกำหนดค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีในระดับที่สูงขึ้นตามคุณภาพที่เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับ ฐนฐัทธ วัชรณบุญโชค (2561) ที่มีผลการศึกษาพบว่า ขนาดของคณะกรรมการความเป็นอิสระของคณะกรรมการ และค่าตอบแทนคณะกรรมการมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ บรรณสรณ์ ผาแดง และคณะ (2567) และ Bahrawe (2024) ที่กล่าวว่า ความเป็นอิสระมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี บริษัทที่มีกรรมการอิสระมากจะถูกเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีสูงขึ้น รวมถึงสอดคล้องกับ Lai and Lin (2021) ที่พบว่า ขนาดของคณะกรรมการตรวจสอบและการมีคณะกรรมการอิสระสามารถส่งผลให้ค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีสูงขึ้น เนื่องจากการกำกับดูแลกิจการที่ช่วยลดความเสี่ยงในการตรวจสอบ และเพิ่มความโปร่งใสในการรายงานทางการเงิน

ขนาดคณะกรรมการตรวจสอบมีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีในทิศทางตรงกันข้าม แสดงให้เห็นว่าเมื่อจำนวนกรรมการตรวจสอบเพิ่มขึ้น จะช่วยให้การกระจายหน้าที่และความรับผิดชอบในการกำกับดูแลมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะในด้านการสอบทานรายงานทางการเงินและการติดตามระบบการควบคุมภายในของบริษัท ซึ่งส่งผลต่อความเชื่อมั่นของผู้สอบบัญชีภายนอกในการประเมินความเสี่ยงของกิจการ และเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีที่ลดลง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรีศนา เยาวมาร และคณะ (2560) ที่กล่าวว่าจำนวนกรรมการตรวจสอบที่มากขึ้นช่วยให้การสอบทานรายงานทางการเงินมีความครบถ้วนและถูกต้องมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้ผู้สอบบัญชีภายนอกประเมินความเสี่ยงในการสอบบัญชีต่ำลง และมีแนวโน้มที่จะเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีต่ำลงเช่นกัน สอดคล้องกับ Umar et al. (2018) ที่พบว่า ประสิทธิภาพของคณะกรรมการตรวจสอบ (วัดจากขนาดของคณะกรรมการตรวจสอบ ความเป็นอิสระของคณะกรรมการตรวจสอบ) ช่วยลดค่าธรรมเนียมการตรวจสอบภายนอก

ขนาดสำนักงานสอบบัญชีมีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีในทิศทางเดียวกัน ซึ่งให้เห็นว่าสำนักงานบัญชีขนาดใหญ่มักมีชื่อเสียง ความเชี่ยวชาญ และทรัพยากรที่เหนือกว่าสำนักงานขนาดเล็ก ทำให้สามารถให้บริการที่มี

คุณภาพสูงและครอบคลุมความต้องการที่ซับซ้อนของบริษัทได้ จึงมักเรียกค่าธรรมเนียมที่สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ บรรณสรณ์ ผาแดง และคณะ (2567) Makchuea et al. (2017) Piphatanakul et al. (2020) และ Wea (2019) ซึ่งพบว่าสำนักงานสอบบัญชีในกลุ่ม Big4 ย่อมมีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีที่สูงกว่าสำนักงานสอบบัญชีในกลุ่ม Non-Big4 และพบว่าบริษัทตรวจสอบบัญชี (Big4) เป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี ตลอดจน ทัศนิตดา ส่องแสง (2562) ที่พบว่า ขนาดของกิจการ ประเภทของสำนักงานสอบบัญชี และจำนวนบริษัทย่อยมีผลต่อค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี แสดงให้เห็นว่ากิจการที่มีขนาดใหญ่ กิจการที่ใช้บริการสำนักงานสอบบัญชีขนาดใหญ่และบริษัทที่มีจำนวนบริษัทย่อยมากจะมีค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีที่สูงกว่ากิจการที่มีขนาดเล็ก

ส่วนขนาดของคณะกรรมการ ความถี่ของการประชุมคณะกรรมการ ค่าตอบแทนคณะกรรมการของบริษัท และอัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ไม่มีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวได้ว่า ขนาดของคณะกรรมการอาจสะท้อนว่าเพียงจำนวนกรรมการที่มากขึ้นไม่ได้ส่งผลต่อระดับความเสี่ยงของผู้สอบบัญชี แต่ถ้ามีจำนวนกรรมการมากขึ้นแต่ไม่มีบทบาทในการบริหารงานอาจส่งผลต่อความเชื่อมั่นของผู้สอบบัญชี ความถี่ของการประชุมคณะกรรมการ การประชุมที่ถี่ขึ้นไม่ได้รับประกันว่าคณะกรรมการจะมีการกำกับดูแลที่เข้มงวดขึ้นเสมอไป ค่าตอบแทนคณะกรรมการ ในเชิงทฤษฎีค่าตอบแทนที่สูงอาจสะท้อนถึงคุณภาพหรือความสามารถของกรรมการ แต่ในทางปฏิบัติ ผู้สอบบัญชีอาจพิจารณาจากปัจจัยด้านการควบคุมภายใน ความโปร่งใสของข้อมูลทางการเงิน และความเสี่ยงของกิจการมากกว่าระดับค่าตอบแทนเป็นตัวชี้วัดโดยตรง ปัจจัยเหล่านี้อาจไม่มีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี เนื่องจาก ผู้สอบบัญชีมักใช้ดุลพินิจประเมินความเสี่ยงโดยพิจารณาจากโครงสร้างการควบคุมภายในที่มีประสิทธิภาพ บทบาทของคณะกรรมการตรวจสอบ และคุณลักษณะเฉพาะของบริษัท มากกว่าตัวเลขในเชิงปริมาณหรือปัจจัยภายนอกเพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิชญ์นรี จีวร่า (2561) ที่พบว่าค่าตอบแทนคณะกรรมการตรวจสอบไม่มีความสัมพันธ์กับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะงานวิจัยครั้งนี้

1) ในการศึกษาครั้งนี้ ควรพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีให้ครอบคลุมมากขึ้น ไม่จำกัดเพียงขนาดของบริษัท แต่ควรรวมถึงความซับซ้อนของธุรกรรมทางการเงิน ข้อกำหนดด้านกฎระเบียบ รวมถึงประสิทธิภาพของคณะกรรมการตรวจสอบ การขยายขอบเขตปัจจัยเหล่านี้จะช่วยให้การวิเคราะห์มีความแม่นยำมากขึ้น และสะท้อนความเป็นจริงของโครงสร้างค่าธรรมเนียมสอบบัญชีได้ดียิ่งขึ้น

2) ในการศึกษาครั้งนี้ บริษัทจดทะเบียนควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างโครงสร้างการกำกับดูแลกิจการที่มีประสิทธิภาพอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะการกำหนดสัดส่วนกรรมการอิสระให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมเพื่อสนับสนุนการเลือกใช้ผู้สอบบัญชีที่มีคุณภาพ ซึ่งจะช่วยยกระดับความน่าเชื่อถือของการรายงานทางการเงิน นอกจากนี้ควรพัฒนาประสิทธิภาพของคณะกรรมการตรวจสอบทั้งในด้านองค์ประกอบ ความเชี่ยวชาญ และการปฏิบัติงานเพื่อให้สามารถควบคุมความเสี่ยงในการสอบบัญชีได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งอาจช่วยลดค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีลงโดยไม่กระทบต่อคุณภาพ และสุดท้ายบริษัทควรพิจารณาเลือกใช้สำนักงานสอบบัญชีที่มีความเชี่ยวชาญและมีมาตรฐานวิชาชีพสูง แม้จะมีค่าธรรมเนียมที่สูงกว่าแต่ก็เป็นการลงทุนเพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อผู้มีส่วนได้เสีย และส่งเสริมการดำเนินธุรกิจอย่างโปร่งใสในระยะยาว

5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

1) ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรศึกษาคุณลักษณะเชิงคุณภาพของคณะกรรมการตรวจสอบ เช่น ระดับความเชี่ยวชาญด้านการบัญชีหรือการสอบบัญชีของกรรมการตรวจสอบ ประสิทธิภาพการทำงาน หรือจำนวนปีที่ดำรงตำแหน่ง ซึ่งอาจมีผลต่อความร่วมมือกับผู้สอบบัญชีและขอบเขตการสอบบัญชีที่อาจเป็นตัวแปรที่สะท้อนถึงค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี

2) ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรเปรียบเทียบกลุ่มอุตสาหกรรมหรือประเภทบริษัทเพื่อวิเคราะห์ว่าอุตสาหกรรมใดมีความสัมพันธ์ระหว่างการกำกับดูแลและค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีที่ชัดเจนหรือแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

3) ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรศึกษาในเวลาที่เปลี่ยนแปลงหรือเหตุการณ์สำคัญ เช่น ช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงมาตรฐานการบัญชี หรือช่วงวิกฤตทางเศรษฐกิจ เพื่อวิเคราะห์ว่าอิทธิพลของการกำกับดูแลกิจการต่อค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีมีความเปลี่ยนแปลงหรือไม่

6. เอกสารอ้างอิง

- กริช แรงสูงเนิน. (2554). *การวิเคราะห์ปัจจัยด้วย SPSS และ AMOS เพื่อการวิจัย*. ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- กฤตยกุลมธ ธานีพงศ์, พัชรชาติ กุลบุญญา, และอรพิน บุญพงศ์ (2567). ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องสำคัญจากการสอบบัญชีกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยกลุ่มเกษตรและอุตสาหกรรมอาหาร. *วารสารการจัดการและการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 11(2), 85-104.
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2565). *การกำกับดูแลกิจการที่ดี*.
<https://www.set.or.th/th/about/overview/cg>
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2566). *ข้อมูลดัชนี sSET*.
<https://www.set.or.th/th/market/index/sset/profile>
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2568). *รายชื่อหลักทรัพย์ที่ใช้คำนวณดัชนี sSET*. <https://www.set.or.th/th/market/information/securities-list/constituents-list-sset>
- ทินัดดา ส่องแสง (2560). *ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพกำกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ เอ็ม เอ ไอ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธันฐภัทร์ วิวัฒน์บุญโชค. (2561). *ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในการกำกับดูแลกิจการกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย กลุ่ม SET 100 [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]*. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- บรรณสรณ์ ผาแดง, พัทธนันท์ เพชรเชิดชู, ศิริเดช คำสุพรหม, และพนารัตน์ ปานมณี (2567). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าธรรมเนียมการสอบบัญชี: การศึกษาเปรียบเทียบบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยกับตลาดหลักทรัพย์เอ็ม เอ ไอ. *วารสารรัชภาคย์*, 18(60), 376-392.
- ปริศนา เยาวมาร, เนตรดาว ชัยเขต, และกมลวรรณ รอดหรั่ง (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของคณะกรรมการตรวจสอบกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. *วารสารบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 2(1), 54-67.
- พิชญ์นรี จีวร่า. (2561). *ความสัมพันธ์ระหว่างคำตอบคณะกรรมการตรวจสอบกับค่าธรรมเนียมการสอบบัญชีในอุตสาหกรรมบริการ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ]*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (2565). *แนวปฏิบัติการกำกับดูแลกิจการที่ดีสำหรับบริษัทจดทะเบียน*. <https://www.sec.or.th/cgthailand/TH/pages/rulesregulation/manual.aspx>
- สุทิน ชนบุญ. (2560). *สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยด้านสุขภาพเบื้องต้น*. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น.
- Bahrawe, S. (2024). Effect of the board of directors size independence and frequency of board meetings on audit fees evidence from GCCmarket. *Revista de Gestao Social e Ambiental*, 18(3), 1-19. <https://doi.org/10.24857/rgsa.v18n3-199>
- Bernawati, Y. (2020). The impact of audit committee characteristics on audit quality. *Jurnal Akuntansi*, 33(3), 363-378. <https://doi.org/10.24912/ja.v23i3.602>.
- Hair, J., Black, W., Babin, B., Anderson, R., & Tatham, R. (2006). *Multivariate data analysis* (6th ed). Pearson/Prentice Hall.
- Herath, P., & Patrick, C. (2023). Impact of corporate governance on audit quality in UK-listed companies. *International Journal of Contemporary Business Research*, 2(2), 89-120.

- International Federation of Accountants. (2022). *Global priorities for professional accountants in business and the public sector*. <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/discussion/global-priorities-professional-accountants-business-and-public-sector>
- Knechel, W. R., Thomas, E., & Driskill, M. (2020). Understanding financial auditing from a service perspective. *Accounting, Organizations and Society*, 81, 101080. <https://doi.org/10.1016/j.aos.2019.101080>
- Lai, W. T., & Lin, C. Y. (2021). *The impact of corporate governance on audit fees in Taiwan* [Master's thesis]. National Taiwan University.
- Liu, S. H. (2017). An empirical study: Auditors' characteristics and audit fee. *Open Journal of Accounting*, 6(2), 52-70. <https://doi.org/10.4236/ojacct.2017.62005>
- Makchuea, C., Leorungruang, B., & Wannachatt, K. (2017). *A study of effective factors of audit fee*. Rajamangala University of Technology Srivijaya.
- Organization for Economic Co-operation and Development. (2023). *G20/OECD principles of corporate governance*. <https://www.oecd.org/corporate/principles-corporate-governance/>
- Piphatanakul, W., Petchchhedchoo, P., & Kumsuprom, S. (2020). The determinants of audit fees. *Suthiparithat Journal*, 34(109), 230-244.
- Salehi, M., Tarighi, H., & Safdari, S. (2018). The relation between corporate governance mechanisms, executive compensation and audit fees: Evidence from Iran. *Management Research Review*, 41(8), 939-967. <https://doi.org/10.1108/MRR-12-2016-0277>
- Shakhatreh, M., Z., & Alsmadi S., A. (2021). Determinants of audit fees and the role of the board of directors and ownership structure: Evidence from Jordan. *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 8(5), 627-637. <https://doi.org/10.13106/jafeb.2021.vol8.no5.0627>
- Umar, F, M., Kazim, I., Usman, M., & Latif, I. (2018). Corporate governance and audit fees: Evidence from a developing country. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences*, 12(1), 94-110.
- Wea, A. N. S. (2019). Political connection, CEO gender, internal audit, corporate complexity and audit fee in go public companies in Indonesia. *Research Journal of Finance and Accounting*, 10(12), 10-18.
- World Bank. (2021). *Corporate governance assessment*. The World Bank Open Knowledge Repository. <https://openknowledge.worldbank.org/collections/ee8357ba-8188-57c5-845b-38dc30dc6c83>

การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ของเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยงเพื่อป้องกันการกระทำ ความผิดและการก่อปัญหาสังคม

A Paradigm Shift in the Delinquency Prevention of Crimes and Social Problems among At-risk Children and Youths

สุวรรณา คุณดิลกณัฐธาดา^{1*} เอกลักษณ์ นาคพ่วง² กิตติพัฒน์ คงมะกล่ำ³

รชต คุณดิลกณัฐธาดา⁴ และไชยรัตน์ ปรานี⁵

Suwanna Khundiloknattawasa^{1*} Aekkalak Nakphoung² Kittipat Kongmaklom³

Rachata Khundiloknatawasa⁴ and Chairat Pranee⁵

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ พัฒนาพฤติกรรมสัปปุญสภัยและบูรณาการสภาพแวดล้อมเชิงสังคมที่พึงประสงค์ สำหรับป้องกันการกระทำผิดและการก่อปัญหาสังคมของเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง และ (2) สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการให้ความช่วยเหลือและพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง โดยมีกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มที่ 1 เป็นการอบรมแกนนำเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยงที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมเนื่องจากกระทำความผิดและอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลเยาวชนและครอบครัว อยู่ระหว่างได้รับอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว หรืออยู่ระหว่างใช้มาตรการพิเศษระหว่างการพิจารณาคดี หรือถูกควบคุมตัวอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จำนวน 100 คน กลุ่มที่ 2 เด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยงที่อยู่ในชุมชนที่ยังไม่เคยกระทำความผิดมาก่อน จำนวน 200 คน และกลุ่มที่ 3 การประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่แต่ละหน่วยงานภาคีเครือข่ายด้านการกำกับติดตามเด็กหรือเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมอย่างไร้รอยต่อ จำนวน 100 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า 1.การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ โดยใช้วิธีการฝึกอบรมให้ความรู้และทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่

^{1*} สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

Department of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences Nakhon Sawan Rajabhat University
E-mail: suwanna.k@nsru.ac.th

² สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

Department of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences Nakhon Sawan Rajabhat University
E-mail: nakphoung31@gmail.com

³ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

Department of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences Nakhon Sawan Rajabhat University
E-mail: nan0935989091@gmail.com

⁴ ตำรวจภูธรจังหวัดนครสวรรค์

Nakhon Sawan Provincial Police
E-mail: rachata3229@gmail.com

⁵ อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

President of Nakhon Sawan Rajabhat University
E-mail: Chairat.P@nsru.ac.th

*Corresponding author

คณะวิทยากรได้นำมาให้เด็กและเยาวชนได้ทำการทดลอง มีกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดี ผลคะแนนการประเมินระดับพลังใจพลังชีวิตภายหลังการทำกิจกรรมเพิ่มขึ้นทุกกลุ่มเป้าหมาย มีรายละเอียดดังนี้ (1) เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างพลังใจเดิมพลังชีวิต จังหวัดนครราชสีมา มีระดับพลังใจพลังชีวิตหลังเข้าร่วมกิจกรรม อยู่ในระดับมากที่สุด (ร้อยละ 86.73) (2) เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างพลังใจเดิมพลังชีวิต สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ มีระดับพลังใจพลังชีวิตหลังเข้าร่วมกิจกรรม อยู่ในระดับมากที่สุด (ร้อยละ 84.57) และเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างพลังใจเดิมพลังชีวิต โรงเรียนวัดมะลิ และชุมชนใกล้เคียง จังหวัดกรุงเทพมหานคร มีระดับพลังใจพลังชีวิตหลังเข้าร่วมกิจกรรม อยู่ในระดับมากที่สุด (ร้อยละ 87.33) 2.เครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการให้ความช่วยเหลือและพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้ (1) ขั้นต้นน้ำ ประกอบด้วย ประชาชนทั่วไป และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) (2) ขั้นกลางน้ำ ประกอบด้วย โรงเรียน สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน มูลนิธิ และ (3) ขั้นปลายน้ำ ประกอบด้วย ตำรวจ อัยการ ศาล สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน คุมประพฤติ

คำสำคัญ : การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์ เด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง ป้องกันการกระทำความผิด การแก้ปัญหาสังคม

Abstract

The objectives of this research were to 1) shift paradigms, develop habits, correct risky behaviours, and integrate a desirable social environment to prevent delinquency and social problems among at-risk children and youth; and 2) establish a collaborative network between government and private agencies to provide assistance and develop life skills for at-risk children and youth. The target groups were Group 1, consisting of 100 at-risk children and youth leaders who have been in the justice system due to committing offences and currently under consideration by the Juvenile and Family Court, on bail, have subjected to special measures during the trial, or have detained in juvenile and child observation and protection centres; Group 2, consisting of 200 at-risk children and youth in the community who have not committed any offences before; and Group 3, a joint workshop between officials from each network partner agency involved in the seamless monitoring of children and youth in the justice system, with content analysis. The results found that 1) A paradigm shift occurred through training, knowledge dissemination, and various activities provided by instructors, enabling children and youth to experiment, resulting in a positive change in the paradigm. The post-activity life force and energy level assessment scores increased across all target groups, with the following details: (1) Children and youth participating in the life force and energy-boosting activities in Nakhon Ratchasima had a life force and energy level after the activities at the highest level (86.73%); (2) Children and youth participating in the life force and energy-boosting activities at the Juvenile Observation and Protection Centre in Samut Prakan had a life force and energy level after the activities at the highest level (84.57%). Children and youth participating in life force and energy-boosting activities at Wat Mali School and nearby communities in Bangkok experienced the highest life force and energy levels after the activities (87.33%); and 2) The network of cooperation between government and private sector agencies in providing assistance and developing life skills for at-risk children and youth has been divided into 3 stages as follows: (1) Upstream has consisted of the general public and local government organisations (LGAs). (2) The midstream level has included schools, educational institutions, mass media, and foundations, and (3) the downstream

level has included police, prosecutors, courts, juvenile detention and protection centres, juvenile training and education centres, and probation.

Keywords: Paradigm Shift, At-risk Children and Youth, Delinquency Prevention, Social Problem

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

เด็กและเยาวชน คือ อนาคตของชาติจึงควรได้รับการปกป้องคุ้มครองให้เติบโตเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของประเทศ ปัญหาเด็กและเยาวชนมีอย่างต่อเนื่องส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม ทำให้เด็กและเยาวชนไม่สามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพอันเป็นกำลังหลักของชาติต่อไป การแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนจึงเป็นการป้องกันและพัฒนาทรัพยากรบุคคลของประเทศเพื่อไม่ให้เกิดปัญหามากขึ้นกว่าเดิมและหากสามารถพัฒนาเด็กและเยาวชนได้ก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศไปด้วย (พาติมะห์ ชันธศักดิ์, 2558) ในปี พ.ศ. 2563 เด็กที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจ มีจำนวนทั้งสิ้น 19,470 คดีส่วนใหญ่เป็นเด็กอายุระหว่าง 15–18 ปี มีจำนวน 16,865 คดี เป็นความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ จำนวน 9,600 คดี คิดเป็น ร้อยละ 49.3 และยังคงมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นโดยเฉพาะอัตราการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนหลังจากถูกปล่อยตัว (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

สถานการณ์เด็กและเยาวชน ปี พ.ศ. 2564 สรุปประเด็นสำคัญ ๆ ดังนี้ (1) ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวเด็กต้องการความรักความอบอุ่นจากครอบครัวที่มีทั้งพ่อและแม่การดูแลเลี้ยงดูและใช้เวลาด้วยกันอย่างมีคุณภาพนั้นส่งผลต่อพฤติกรรมจิตใจและการพัฒนาการของเด็ก แต่ด้วยสภาพเศรษฐกิจสังคมทำให้เด็กส่วนหนึ่งไม่ได้อยู่พร้อมหน้าครอบครัว เนื่องจากพ่อแม่ย้ายถิ่นไปทำงานหรือกำพร้า รวมถึงเผชิญสภาพปัญหาในครอบครัวทั้งการแตกแยก การหย่าร้าง ความยากจน การเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม ความรุนแรงในครอบครัว ล้วนเป็น ปัจจัยกระทบต่อความเป็นอยู่ สภาพจิตใจและสิทธิเด็ก (2) ด้านการศึกษา จากข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) มีนักเรียนด้อยโอกาสทั้งยากจนถูกทอดทิ้งหรือทำงานเลี้ยงครอบครัว ในกลุ่มด้อยโอกาสประเภทยากจนมีประมาณ 3 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 52.1 ของจำนวนนักเรียน และ (3) สถานการณ์เด็กกักขังออนไลน์ พบว่าโลกออนไลน์มีความอันตรายและความเสี่ยงต่าง ๆ เด็กเคยเข้าถึงเว็บไซต์หรือข้อมูลที่มีผิดกฎหมาย หรือเป็นอันตรายทั้งความรุนแรง การพนัน สื่อลามกอนาจาร และมีพฤติกรรมในโลกออนไลน์ที่เสี่ยงต่อกัญ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564) ปัญหาของวัยรุ่นในสังคมไทยรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น ทั้งนี้ปัญหาที่สำคัญของวัยรุ่นในปัจจุบัน ได้แก่ ปัญหายาเสพติด ปัญหาที่เกิดจากการขาดความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพร่างกาย และปัญหาความรุนแรง ซึ่งมีสาเหตุสำคัญจากปัญหาคอรัว สภาพแวดล้อมใกล้ตัวที่ชักจูงไปในทางไม่ดี และการใช้ความรุนแรงในสังคม (ลักขณา พงษ์ภุมมา, 2560)

พฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่มักเป็นพฤติกรรมที่เป็นปัญหาในสังคม เช่น ชี้อารมณ์รุนแรงด้วยความเร็ว ประมาทหวาดเสียวและเสี่ยงดั่งบนท้องถนน พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศและติดสารเสพติด พฤติกรรมละเมิดกฎเกณฑ์หรือสิทธิของผู้อื่น เป็นต้น เมื่อมีพฤติกรรมเสี่ยงอย่างหนึ่งก็มีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมเสี่ยงในด้านอื่น ๆ ด้วย (พัชรินทร์ นินทจันทร์ และคณะ, 2555; Connell et al., 2009; Lindberg et al., 2000) พฤติกรรมเสี่ยงจะทำให้เกิดความเจ็บป่วยทั้งร่างกายและจิตใจ ความเสี่ยงต่อการดำเนินชีวิต ขาดโอกาสพัฒนา ทำให้ประสบความล้มเหลวในชีวิตเมื่อก้าวสู่วัยผู้ใหญ่ และอาจเป็นสาเหตุให้อันตรายต่อร่างกาย สูญเสียอาชีพหรือรายได้ถึงขั้นเสียชีวิต (Garmezy, 1993; Igra & Irwin, 1996) อย่างไรก็ตามในท่ามกลางภาวะแวดล้อมต่าง ๆ ที่อาจทำให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยง ก็มีเด็กและเยาวชนกลุ่มหนึ่งที่มีความสามารถหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงเหล่านี้ได้ (Grotberg, 1999; Masten, 2001)

ที่ผ่านมาเด็กและเยาวชนกลุ่มที่กระทำความผิดเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้วจะมีกลไกและลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั่วไปในการดำเนินการในขั้นตอนต่าง ๆ กับเด็กและเยาวชนที่เป็นผู้กระทำความผิดซึ่งเน้นการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎหมายมากกว่าการลงโทษ แต่ลืมไปว่ายังมีเด็กและเยาวชนกลุ่มหนึ่งที่มีความเปราะบางอยู่ในชุมชนที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดพฤติกรรมเสี่ยงที่จะส่งผลให้เกิดการกระทำความผิดหรือก่อ

ปัญหาสังคม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องหันกลับมาให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนในชุมชนที่ยังไม่เคยกระทำความผิดถูกจับกุมนำตัวเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้สามารถปกป้องดูแลตนเองให้พ้นจากแรงจูงใจต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงในการก่ออาชญากรรมหรือก่อปัญหาทางสังคม จากการวิจัยเรื่องการบูรณาการมาตรฐานการปฏิบัติงานสำหรับเครือข่ายเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พบว่าในการดำเนินการกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดซึ่งเป็นกระบวนการภายหลังจากที่เด็กได้กระทำความผิดแล้วถูกนำตัวมาเข้าสู่กระบวนการพิจารณาดีในกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ขั้นพนักงานสอบสวน ขั้นอัยการและชั้นศาล ซึ่งมีระยะเวลาค่อนข้างนานจนเป็นตรรกะที่คิดว่ารูปแบบกระบวนการพิจารณาจะมีความแตกต่างจากผู้ใหญ่ก็ตามและที่ผ่านมามีศาลมักใช้ดุลพินิจในการพิจารณาให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมากกว่าเน้นการลงโทษศาลจะเข้ามาตราการจากเบาไปหาหนักมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การลงโทษเป็นวิธีการสุดท้ายที่ศาลใช้เพราะศาลเห็นว่าเด็กเป็นผู้ด้อยความรู้และประสบการณ์ย่อมผิดพลาดได้และพร้อมแก้ไขกลับตัวเป็นคนดีอยู่ในสังคมได้หากได้รับโอกาสให้กลับตัว นอกจากนี้ยังพบว่า การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนั้น จะมีการกระทำผิดซ้ำกระบวนการต่าง ๆ ที่ใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบางครั้งก็ไม่ได้ผลเท่าที่ควร เนื่องจากพบว่าเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดเมื่อได้รับการปล่อยตัวไปแล้วย้อนกลับไปสู่สภาพแวดล้อมที่เป็นตัวกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิดอีก เช่น เมื่อได้รับการปล่อยตัวไปแล้วก็ต้องไปอยู่กับครอบครัวที่ยังเกี่ยวกับยาเสพติด ทุกคนในบ้านมีประวัติเกี่ยวข้องกับยาเสพติดทั้งหมด สภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมและคุ้นเคยจะเป็นตัวกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิดอีก หรือแม้แต่เด็กหรือเยาวชนที่ถูกควบคุมอยู่กับสถานพินิจฯ หรือศูนย์ฝึกอบรมในระยะเวลานั้น ๆ เพียงไม่กี่ปีแล้วจะทำให้เด็กกลับตัวเป็นคนดีเลยคงไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เคยชินหรือคุ้นเคยมาตลอดชีวิตได้ (สุวรรณ คุณดิถณ์ธฐสา และคณะ, 2565)

นอกจากนี้ต้องทำการวิเคราะห์ให้ได้ว่าเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้นเกิดจากสาเหตุอะไร ชุมชน สังคมมีส่วนร่วมในการแก้ไขหรือป้องกันปัญหาเหล่านี้ได้อย่างไร จะผลักภาระการแก้ไขปัญหานี้ให้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐอย่างเดียวคงไม่ได้ผลทั้งหมด ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดส่วนใหญ่มาจากปัญหาคอร์รัปชั่น ขาดความอบอุ่นไม่มีที่ปรึกษาที่ดีช่วยให้เด็กหรือเยาวชนในการตัดสินใจ และประกอบด้วยสภาพเศรษฐกิจที่พ่อแม่ต้องทำงานหาเงินเพื่อเลี้ยงครอบครัวจนไม่มีเวลาอบรมเลี้ยงดู เด็กมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำความผิดได้ง่าย จะเห็นได้ว่าการแก้ไขปัญหานี้ในปัจจุบันเป็นการแก้ไขปัญหที่ปลายเหตุ เด็กหรือเยาวชนถูกหล่อหลอมจากสภาพสังคมจนมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน มีมุมมองทางสังคมที่เปลี่ยนไปเห็นผิดเป็นถูก การใช้มาตรการทางกฎหมายและการดำเนินการของรัฐบาลอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการต่าง ๆ ที่เข้ามาทำให้สังคมและรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป ภูมิคุ้มกันในการใช้ชีวิตของเด็กหรือเยาวชนในสังคมอ่อนแอลง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องหาวิธีการหรือแนวทางเพื่อชะลอ ยับยั้ง และตัดทอนข้อโอกาสในการก่ออาชญากรรม และป้องกันไม่ให้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในสังคมพัฒนาส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและใช้ชีวิตได้อย่างปลอดภัย เด็กและเยาวชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ในอนาคต การปลูกฝังความคิด ค่านิยม ทักษะคิดเพื่อกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนเกิดความรู้ เคารพสิ่งที่ถูกต้อง ความเป็นธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและการอยู่ในกฎเกณฑ์ กฎระเบียบของสังคม

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า เด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง มีความเสี่ยงที่จะกระทำความผิดเนื่องจากมีปัจจัยต่าง ๆ มากมายที่เป็นตัวกระตุ้น การป้องกันที่ดีควรให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนให้กับเด็กและเยาวชน และสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการให้ความช่วยเหลือและพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญอย่างยิ่งและสนใจที่จะการศึกษาเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศนของเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยงเพื่อป้องกันการกระทำความผิดและการก่อปัญหาสังคม” เพื่อจะได้มาตรการแนวทางในการดำเนินการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและภาคีเครือข่ายความร่วมมือที่จะทำงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหให้กับเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยงได้อย่างเหมาะสมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน พัฒนาพฤติกรรมนิสัยแก้ไขพฤติกรรมเสี่ยง และบูรณาการสภาพแวดล้อมเชิงสังคมที่พึงประสงค์ สำหรับป้องกันการกระทำความผิดและการก่อปัญหาสังคมของเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง

1.2.2 เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการให้ความช่วยเหลือและพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ประเด็นที่ 1 การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ พัฒนาพฤติกรรมเสี่ยง แก่ไขพฤติกรรมเสี่ยง และบูรณาการสภาพแวดล้อมเชิงสังคมที่พึงประสงค์ สำหรับป้องกันการกระทำความผิดและการก่อปัญหาสังคมของเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง

ประเด็นที่ 2 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการให้ความช่วยเหลือและพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง

1.3.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ พัฒนาพฤติกรรมเสี่ยง แก่ไขพฤติกรรมเสี่ยง และบูรณาการสภาพแวดล้อมเชิงสังคมที่พึงประสงค์ สำหรับป้องกันการกระทำความผิดและการก่อปัญหาสังคมของเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 300 คน มีดังนี้

1) กลุ่มแกนนำเป็นเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยงที่ศาลเยาวชนและครอบครัวได้อนุญาตให้ปล่อยตัว หรืออยู่ระหว่างใช้มาตรการพิเศษระหว่างการพิจารณาคดี จำนวน 100 คน

2) เด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยงที่อยู่ในชุมชนที่ยังไม่เคยกระทำความผิดมาก่อน โดยความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายและชุมชน จำนวน 200 คน

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการให้ความช่วยเหลือและพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง เป็นการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่แต่ละหน่วยงานภาคีเครือข่ายด้านการกำกับติดตามเด็กหรือเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมอย่างไร้รอยต่อ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้แทนจากหน่วยงานภาคีเครือข่ายด้านการกำกับติดตามเด็กหรือเยาวชนเข้าร่วม จำนวน 100 คน

1.3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ กำหนดพื้นที่เป้าหมายไว้ 2 พื้นที่ ได้แก่ (1) กรุงเทพฯ และปริมณฑล (2) จังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีการกระทำความผิดเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนสูง

2. วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มที่ 1 เป็นการพิจารณาคัดเลือกเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง ในพื้นที่เป้าหมาย (กรุงเทพฯและปริมณฑล และ นครราชสีมา) จำนวน 300 คน รายละเอียดดังนี้

(1) กลุ่มแกนนำเป็นเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยงที่ศาลเยาวชนและครอบครัวได้อนุญาตให้ปล่อยตัว หรืออยู่ระหว่างใช้มาตรการพิเศษระหว่างการพิจารณาคดี จำนวน 100 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ๆ ละ 50 คน เพื่อพัฒนาเป็นเยาวชนต้นแบบในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ แก่ไขพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำความผิดและก่อปัญหาสังคม เป็นการเข้าร่วมโครงการพัฒนาเพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ฯ (การสร้างพลังใจ เต็มพลังชีวิต) ใช้ระยะเวลาดำเนินการ จำนวน 3 วัน เป็นการเลือกแบบเจาะจงจากจำนวนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแล้วศาลอนุญาตให้ปล่อยตัว หรืออยู่ระหว่างใช้มาตรการพิเศษระหว่างการพิจารณาคดี

(2) ขยายผลการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ฯ ให้กับเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยงที่อยู่ในชุมชนที่ยังไม่เคยกระทำความผิดมาก่อน โดยความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายและชุมชน จำนวน 200 คน (จังหวัดละ 100 คน) เป็นการอบรมชี้แนะแนวทางการประพฤติปฏิบัติจากวิทยากรและแกนนำเด็กและเยาวชนที่เคยกระทำความผิดมาแล้วได้รับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่เป็นการสุ่มเสี่ยงต่อการกระทำความผิด ที่เป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อเป็นแรงกระตุ้น

ให้กับเด็กและเยาวชนได้ดูเป็นแบบอย่างที่ดี ใช้ระบบการแนะนำให้ความรู้ดังกล่าวผ่านระบบออนไลน์ ระยะเวลาดำเนินการ จำนวน 1 วัน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มเป้าหมายจะเป็นภาคีเครือข่ายที่ทำงานด้านเด็กและเยาวชนทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมาย (กรุงเทพฯ และปริมณฑล และนครราชสีมา) อย่างน้อย 10 เครือข่าย แบ่งออกเป็นจังหวัดละ 5 เครือข่าย จะเป็นการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่แต่ละหน่วยงานภาคีเครือข่ายด้านการกำกับติดตามเด็กหรือเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมอย่างไรร้อยต่อเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแสวงหาความร่วมมือระหว่างกันซึ่งหน่วยงานที่จะเข้าร่วมสัมมนาประกอบด้วย (1) ศาลเยาวชนและครอบครัว (2) สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (3) กรมกิจการเด็กและเยาวชน (4) ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน (5) บ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัด (6) พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (7) สำนักพัฒนาสังคมกรุงเทพมหานคร และ (8) เครือข่ายองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ฯลฯ เป็นต้น

ในการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้มีผู้เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาคีเครือข่ายด้านการกำกับติดตามเด็กหรือเยาวชนเข้าร่วม จำนวน 100 คน การดำเนินการในพื้นที่เป้าหมาย (กรุงเทพฯ และปริมณฑล และนครราชสีมา) เพื่อให้มีทัศนคติที่ดีต่อกันสร้างความคุ้นเคย ตลอดจนบทบาทหน้าที่ร่วมกันในการปฏิบัติงาน ระยะเวลาดำเนินการ จำนวน 1 วัน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การสนทนากลุ่ม จะเป็นการกำหนดประเด็นสำหรับระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญที่มาพัฒนาเครื่องมือมาตรการที่เหมาะสมในการสร้างความตระหนักในคุณค่าชีวิตของตนเอง การส่งเสริมการมีพันธะทางสังคม และการสร้างจิตสำนึกสาธารณะแก่เด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง ซึ่งในแต่ละประเด็นอาจจะมีข้อคำถามเพิ่มเติมบางประการตามความเหมาะสม
2. แบบประเมินตนเองก่อนและหลัง เข้าร่วมกิจกรรม “เสริมสร้างพลังใจ เต็มพลังชีวิต” ในครั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้คือ แบบประเมินตนเอง ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 15 ข้อ โดยผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามแบบประมาณค่า (Rating Scale) มี 4 ระดับ โดยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การประเมินค่าประเมิน ก่อนและหลัง เข้าร่วมกิจกรรม “เสริมสร้างพลังใจ เต็มพลังชีวิต” ใช้เกณฑ์การแปลความหมายข้อมูลที่อยู่ในรูปร้อยละ โดยจำแนกมาตรฐานประมาณค่า 4 ระดับตามแนวทางของ ศิริชัย กาญจนวาสี (2552, น. 268) ดังนี้

ร้อยละ	76 - 100	หมายถึง ระดับพลังใจพลังชีวิตมากที่สุด
ร้อยละ	51 - 75	หมายถึง ระดับพลังใจพลังชีวิตมาก
ร้อยละ	26 - 50	หมายถึง ระดับพลังใจพลังชีวิตปานกลาง
ร้อยละ	0 - 25	หมายถึง ระดับพลังใจพลังชีวิตน้อย

การทดสอบคุณภาพเครื่องมือและแบบประเมินในการวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ประสบการณ์เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนโดยตรง จำนวน 5 ท่าน ทำการทดสอบความแม่นยำ ความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของเครื่องมือในการวิจัยโดยตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ (Index of Item-Objective Congruence – IOC) เพื่อประเมินความเหมาะสมของข้อคำถามให้สอดคล้องตามและวัตถุประสงค์ของการวิจัย พัฒนาเครื่องมือให้มีความถูกต้องสมบูรณ์ มีความเหมาะสมก่อนที่จะลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลรายบุคคล และภายหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยเลือกวิธีใช้ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย โดยบรรยายเป็นเนื้อหาตามที่ปรากฏในข้อความและการพิจารณาเนื้อหาโดยผู้วิจัย ไม่มีอคติหรือความรู้สึกส่วนตัวเข้าไปพัวพันเทคนิคนี้จะทำให้อาสาสมัครเพื่อตอบคำถามปัญหาวิจัยได้เที่ยงตรงมากที่สุด (Babbie, 2001; Cooper & Schindler, 2001)

3. สรุปผลการวิจัย

การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ พัฒนาพฤติกรรมสัปปะกัฏฏติกรรมเสี่ยง และบูรณาการสภาพแวดล้อมเชิงสังคมที่พึงประสงค์ สำหรับป้องกันการกระทำความผิดและการก่อปัญหาสังคมของเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง

ตารางที่ 1 ผลเปรียบเทียบการประเมินก่อน-หลัง เข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างพลังใจ เต็มพลังชีวิต

ข้อคำถาม		ก่อนเข้าร่วม		หลังเข้าร่วม		ระดับพลังใจพลังชีวิต
		ร้อยละ	ระดับพลังใจพลังชีวิต	ร้อยละ	ระดับพลังใจพลังชีวิต	
1.	ฉันรู้สึกพึงพอใจในชีวิต	41.5	ปานกลาง	85.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
2.	ฉันรู้ความถนัดหรือความสามารถของตนเอง	39.5	ปานกลาง	89	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
3.	ฉันรู้สึกว่าชีวิตของฉันมีคุณค่า	48.5	ปานกลาง	87.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
4.	ฉันสามารถมองปัญหาทุกปัญหาเป็นสิ่งที่แก้ไขได้	46.5	ปานกลาง	84.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
5.	ฉันพร้อมที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ร้ายแรงที่เกิดขึ้นในชีวิต	44.5	ปานกลาง	88.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
6.	ฉันเชื่อมั่นว่าสังคมให้โอกาสกลับตัวเป็นคนดี	43.5	ปานกลาง	89.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
7.	ฉันเลือกที่จะแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์	49.5	ปานกลาง	88.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
8.	ฉันพร้อมจะเปลี่ยนแปลงตัวเองเพื่ออนาคตที่ดี	46.5	ปานกลาง	88	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
9.	ฉันพร้อมที่จะเป็นลูกที่ดีของครอบครัว	48.5	ปานกลาง	89	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
10.	ฉันเริ่มคิดที่จะวางแผนอนาคตของฉัน	45.5	ปานกลาง	86	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
11.	ฉันทบทวนและได้เรียนรู้จากข้อผิดพลาดของตนเอง	48.5	ปานกลาง	87	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
12.	ฉันรู้สึกได้รับกำลังใจจากสังคมหรือคนรอบข้าง	47.5	ปานกลาง	82.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
13.	ฉันรู้สึกมีความเชื่อมั่นว่าจะสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข	43.5	ปานกลาง	80.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
14.	ฉันรู้สึกมีความหวังที่จะประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย	40.5	ปานกลาง	89.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
15.	ฉันรู้สึกว่าฉันสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่นได้	42.5	ปานกลาง	85.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
รวมทั้งฉบับ		42.28	ปานกลาง	86.73	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น

จากตารางที่ 1 เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างพลังใจ เต็มพลังชีวิต ระหว่างวันที่ 16 – 18 พฤศจิกายน 2565 ณ โรงแรมโกลเด้นแลนด์ รีสอร์ท ตำบลไชยมงคล อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีระดับพลังใจพลังชีวิตก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 46.28) มีระดับพลังใจพลังชีวิตหลังเข้าร่วมกิจกรรม อยู่ในระดับมากที่สุด (ร้อยละ 86.73)

ตารางที่ 2 ผลเปรียบเทียบการประเมินก่อน-หลัง เข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างพลังใจ เต็มพลังชีวิต

ข้อคำถาม		ก่อนเข้าร่วม		หลังเข้าร่วม		ระดับพลังใจพลังชีวิต
		ร้อยละ	ระดับพลังใจพลังชีวิต	ร้อยละ	ระดับพลังใจพลังชีวิต	
1.	ฉันรู้สึกพึงพอใจในชีวิต	49	ปานกลาง	87.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
2.	ฉันรู้ความถนัดหรือความสามารถของตนเอง	46	ปานกลาง	83	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
3.	ฉันรู้สึกว่าชีวิตของฉันมีคุณค่า	47.5	ปานกลาง	86	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
4.	ฉันสามารถมองปัญหาทุกปัญหาเป็นสิ่งที่แก้ไขได้	44	ปานกลาง	84.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
5.	ฉันพร้อมที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ร้ายแรงที่เกิดขึ้นในชีวิต	46	ปานกลาง	82.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
6.	ฉันเชื่อมั่นว่าสังคมให้โอกาสกลับตัวเป็นคนดี	48	ปานกลาง	83.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
7.	ฉันเลือกที่จะแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์	41	ปานกลาง	86.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
8.	ฉันพร้อมจะเปลี่ยนแปลงตัวเองเพื่ออนาคตที่ดี	49.5	ปานกลาง	82	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
9.	ฉันพร้อมที่จะเป็นลูกที่ดีของครอบครัว	49	ปานกลาง	83	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
10.	ฉันเริ่มคิดที่จะวางแผนอนาคตของฉัน	46.5	ปานกลาง	84	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
11.	ฉันทบทวนและได้เรียนรู้จากข้อผิดพลาดของตนเอง	48	ปานกลาง	85	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
12.	ฉันรู้สึกได้รับกำลังใจจากสังคมหรือคนรอบข้าง	49	ปานกลาง	84.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
13.	ฉันรู้สึกมีความเชื่อมั่นว่าจะสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข	47	ปานกลาง	86.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
14.	ฉันรู้สึกมีความหวังที่จะประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย	44	ปานกลาง	84.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
15.	ฉันรู้สึกว่าฉันสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่นได้	47.5	ปานกลาง	85.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
รวมทั้งหมด		46.8	ปานกลาง	84.57	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น

จากตารางที่ 2 เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างพลังใจ เต็มพลังชีวิต ระหว่างวันที่ 25 – 27 มกราคม 2566 ณ สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ มีระดับพลังใจพลังชีวิตก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 46.80) มีระดับพลังใจพลังชีวิตหลังเข้าร่วมกิจกรรม อยู่ในระดับมากที่สุด (ร้อยละ 84.57)

ตารางที่ 3 ผลเปรียบเทียบการประเมินก่อน-หลัง เข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างพลังใจ เต็มพลังชีวิต

ข้อคำถาม		ก่อนเข้าร่วม		หลังเข้าร่วม		ระดับพลังใจพลังชีวิต
		ร้อยละ	ระดับพลังใจพลังชีวิต	ร้อยละ	ระดับพลังใจพลังชีวิต	
1.	ฉันรู้สึกพึงพอใจในชีวิต	47.5	ปานกลาง	84.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
2.	ฉันรู้ความถนัดหรือความสามารถของตนเอง	45.5	ปานกลาง	79.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
3.	ฉันรู้สึกว่าชีวิตของฉันมีคุณค่า	43	ปานกลาง	88	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
4.	ฉันสามารถมองปัญหาทุกปัญหาเป็นสิ่งที่แก้ไขได้	43.5	ปานกลาง	88.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
5.	ฉันพร้อมที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ร้ายแรงที่เกิดขึ้นในชีวิต	42.5	ปานกลาง	86.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
6.	ฉันเชื่อมั่นว่าสังคมให้โอกาสกลับตัวเป็นคนดี	46.5	ปานกลาง	89.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
7.	ฉันเลือกที่จะแก้ปัญหาโดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์	49.5	ปานกลาง	90.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
8.	ฉันพร้อมจะเปลี่ยนแปลงตัวเองเพื่ออนาคตที่ดี	44.5	ปานกลาง	86	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
9.	ฉันพร้อมที่จะเป็นลูกที่ดีของครอบครัว	47.5	ปานกลาง	85	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
10.	ฉันเริ่มคิดที่จะวางแผนอนาคตของฉัน	46.5	ปานกลาง	88.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
11.	ฉันทบทวนและได้เรียนรู้จากข้อผิดพลาดของตนเอง	44.5	ปานกลาง	93	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
12.	ฉันรู้สึกได้รับกำลังใจจากสังคมหรือคนรอบข้าง	43.5	ปานกลาง	89.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
13.	ฉันรู้สึกมีความเชื่อมั่นว่าจะสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข	47	ปานกลาง	85.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
14.	ฉันรู้สึกมีความหวังที่จะประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย	44	ปานกลาง	87.5	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
15.	ฉันรู้สึกว่าฉันสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่นได้	47.5	ปานกลาง	88	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น
รวมทั้งฉบับ		45.53	ปานกลาง	87.33	มากที่สุด	เพิ่มขึ้น

จากตารางที่ 3 เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างพลังใจ เต็มพลังชีวิต ณ โรงเรียนวัดมะลิ และชุมชนใกล้เคียง จังหวัดกรุงเทพมหานคร มีระดับพลังใจพลังชีวิตก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 45.53) มีระดับพลังใจพลังชีวิตหลังเข้าร่วมกิจกรรม อยู่ในระดับมากที่สุด (ร้อยละ 87.33)

นอกจากจะมีการประเมินระดับพลังใจพลังชีวิตแล้ว ยังได้ทำการสัมภาษณ์บุคลากร เจ้าหน้าที่ ผู้นำชุมชน ครู และผู้ปกครอง เพื่อประเมินพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่ได้ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมการสร้างพลังใจเต็มพลังชีวิต มาได้ประมาณ 1 เดือนแล้ว ว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่อย่างไร ผลปรากฏว่าหลังจากที่เด็กและเยาวชนได้เข้าร่วมกิจกรรมแล้วมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้น ดังนี้

1. มีความเป็นระเบียบวินัย เด็กและเยาวชนที่ผ่านการอบรม มีความรับผิดชอบหน้าที่ ไม่ดื้อ ไม่เก็บตัวเหมือนเช่นเมื่อก่อน เชื่อฟังและปฏิบัติตาม มอบหมายหน้าที่ใด ๆ ก็สามารถสำเร็จลุล่วง จากเมื่อก่อนที่เป็นเด็กที่ไม่มีความรับผิดชอบ ไม่อยากทำอะไรที่ไม่อยากทำที่ไม่ทำ ตามใจตัวเอง แม้แต่การบ้านยังไม่ทำต้องไปนั่งทำที่โรงเรียนตอนเช้า เก็บของใช้ต่าง ๆ ไม่เป็นระเบียบ

2. มีจิตสาธารณะ เด็กและเยาวชนที่ผ่านการอบรม มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่ต้องบอกและเกี่ยงว่าเป็นหน้าที่ใคร และช่วยเหลืองานในบ้านเป็นการแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง ซึ่งเมื่อก่อนไม่เคยที่จะหยิบไม้กวาดมาช่วยพ่อแม่ จะมีนิสัยเห็นแก่ตัวทำเฉพาะเรื่องที่ตนเองได้ประโยชน์เท่านั้น

3. การบันทึกความดี เมื่อก่อนเด็กและเยาวชนฯ ไม่เข้าใจว่าจะเขียนอย่างไร ก็จะเขียนสั้น ๆ ไม่ได้ใจความ แต่เมื่อผ่านการอบรมมาและได้ฝึกให้เขียนบ่อย ๆ ก็เริ่มเขียนเป็น ซึ่งเมื่อก่อนนี้เด็กและเยาวชนจะไม่เข้าใจว่าความดีคืออะไร แล้วทำไมต้องบันทึกเขียนไว้เพื่ออะไร หรือพูดได้แต่เขียนไม่เป็นพอได้ฝึกบ่อย ๆ ก็จะเข้าใจมากขึ้นและสามารถบรรยายออกมาเป็นข้อความได้ชัดเจน

4. มีความหวังในชีวิต เด็กและเยาวชน เริ่มวางแผนชีวิตว่าโตไปจะเป็นอะไร และจะต้องทำอะไรบ้างเพื่อให้ไปถึงจุดหมายนั้น รู้จักฝันและก้าวตามความฝันที่ตนเองได้วาดฝันไว้ จากเดิมที่อยู่แบบให้ชีวิตผ่านไปวัน ๆ ไม่มีความหวังเหมือนมีดมนกับชีวิต แต่เมื่อได้เข้ารับการอบรมแล้ว พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปเหมือนถูกกระตุ้นและเกิดความหวังที่จะกลับตัวออกไปใช้ชีวิตตามปกติกับครอบครัว

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรในการให้ความช่วยเหลือและพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง

สำหรับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการให้ความช่วยเหลือและพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง กลุ่มเป้าหมายจะเป็นภาคีเครือข่ายที่ทำงานด้านเด็กและเยาวชน ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่อยู่ในพื้นที่เป้าหมาย (กรุงเทพฯ และปริมณฑล และนครราชสีมา) อย่างน้อย 10 เครือข่าย เป็นการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่แต่ละหน่วยงานภาคีเครือข่ายด้านการกำกับติดตามเด็กหรือเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมอย่างไร้รอยต่อเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแสวงหาความร่วมมือระหว่างกัน ซึ่งหน่วยงานที่จะเข้าร่วมสัมมนาประกอบด้วย (1) ศาลเยาวชนและครอบครัว (2) สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (3) กรมกิจการเด็กและเยาวชน (4) ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน (5) บ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัด (6) พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (7) สำนักพัฒนาสังคม กรุงเทพมหานคร และ (8) เครือข่ายองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ฯลฯ เป็นต้น ในการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้มีผู้เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาคีเครือข่ายด้านการกำกับติดตามเด็กหรือเยาวชนเข้าร่วม จำนวน 100 คน ดำเนินการให้ครอบครัวกลุ่มพื้นที่เป้าหมาย (กรุงเทพฯ และปริมณฑล และนครราชสีมา) เพื่อให้มีทัศนคติที่ดีต่อกันสร้างความคุ้นเคย ตลอดจนบทบาทหน้าที่ที่ร่วมกันในการปฏิบัติงาน ระยะเวลาดำเนินการ จำนวน 1 วัน

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ ได้มีการนำเสนอถึงแนวทางในการสร้างความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่ายในการดำเนินการเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน โดยที่ประชุมได้เสนอแนะว่าในปัจจุบันการทำงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนทุกหน่วยที่รับผิดชอบจะมีกรอบกฎหมายยึดถือและปฏิบัติเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบไม่กล้าที่จะปฏิบัติงานนอกเหนือจากที่เคยปฏิบัติ การช่วยเหลือเด็กจึงเป็นไปด้วยความล่าช้าและบางกรณีอาจจะไม่ทันต่อเหตุการณ์ บางครั้งเด็กและเยาวชนอยู่ในความเสี่ยงแต่ไม่มีการแยกเด็กออกจากผู้ปกครองเพราะไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ที่ประชุมได้เสนอแนวทางในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ 2 แนวทาง ดังนี้

1) แนวทางที่ 1 การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานควรที่จะเน้นในรูปแบบไม่เป็นทางการจะรวดเร็ว สะดวกกว่าที่จะรอเป็นลายลักษณ์อักษร ควรมีการตั้งกลุ่มไลน์สำหรับการทำงานโดยตรง LINE Official Account โดยมี “บ้านพักเด็กและครอบครัว...” เป็นเจ้าภาพหลัก ภายใต้การกำกับดูแลจากพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) และกรมกิจการเด็กและเยาวชน (ดย.) ใช้กระบวนการคุ้มครองเด็กและเยาวชนผ่านระบบสารสนเทศเพื่อการคุ้มครองเด็ก (CPIS) ที่กรมกิจการเด็กและครอบครัวได้ทำการพัฒนาขึ้นมาใช้งานในปัจจุบันนี้แต่ยังขาดความร่วมมือในการดำเนินงานอย่างครบถ้วน

กระบวนการดำเนินการกับเด็กและเยาวชน แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นต้นน้ำ ประกอบด้วย ประชาชนทั่วไป และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็นขั้นตอนของการเฝ้าระวัง แจ้งเหตุ ประสานส่งต่อความช่วยเหลือเด็กและเยาวชนผ่าน แอปพลิเคชัน “คุ้มครองเด็ก” ซึ่งประชาชนทั่วไปสามารถเข้าร่วมเป็นเครือข่ายคุ้มครองเด็กและเยาวชน ในการตรวจสอบและคัดกรองเด็กและเยาวชนในชุมชนว่าถูกทารุณกรรม ถูกบังคับ ทำร้ายขู่เข็ญ ฯลฯ ได้ และนอกจากประชาชนแล้ว หน่วยงานที่สำคัญในขณะนี้ที่ต้องดำเนินการโดยด่วน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) จะต้องทำหน้าที่ในการคัดกรองเด็กและเยาวชนในชุมชน เพื่อประเมินว่าเด็กในชุมชนนั้นอยู่ในระดับใดบ้าง สีเขียว = กลุ่มปกติ สีเหลือง = กลุ่มเฝ้าระวัง สีแดง = กลุ่มเสี่ยง

ขั้นกลางน้ำ ประกอบด้วย โรงเรียน สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน มูลนิธิ องค์กรไม่แสวงหาผลกำไร เป็นการเพิ่มความสอดคล้องดูแลเด็กอย่างละเอียดขึ้นโดยอาศัยความร่วมมือจาก โรงเรียน สถานศึกษา สื่อมวลชน และมูลนิธิ ให้ความใส่ใจเด็กและเยาวชนทั้งในโรงเรียน นอกโรงเรียน ในชุมชนเป็นหูเป็นตาในการตรวจสอบร่วมกัน เพราะบางครั้งเด็กและเยาวชนจะไว้ใจคุณครูมากกว่าพ่อแม่ จึงกล้าที่จะบอกว่าใครเป็นคนทำร้ายหรือรังแกและต้องการความช่วยเหลืออย่างไรบ้าง สำหรับมูลนิธิ องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรก็เช่นเดียวกัน บางครั้งผู้ปกครองหรือเด็กที่ต้องการความช่วยเหลือก็จะร้องเรียนผ่านสื่อหรือมูลนิธิ ซึ่งจะเห็นได้ว่าบางกรณีเรื่องจะปรากฏทางสื่อก่อนที่จะหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบจะทราบเรื่อง

ขั้นปลายน้ำ ประกอบด้วย ตำรวจ อัยการ ศาล สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน คุมประพฤติ

สำหรับขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนให้ความช่วยเหลือสำหรับเด็กและเยาวชนที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมเป็นการแก้ไขที่ปลายเหตุที่ทุกหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมต้องร่วมมือกันวิเคราะห์และกำหนดมาตรการในการป้องกันแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นตลอดจนหาแนวทางในการฟื้นฟูเยียวยาให้กลับตัวกลับใจเป็นคนดีของสังคมต่อไปในอนาคต

จะเห็นได้ว่าการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกันตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำนั้นจะต้องทำการประสานงานกันอยู่ตลอดเวลาเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานราชการหรือภาคเอกชนที่อาสาเข้ามาทำหน้าที่ในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนจำเป็นต้องมีช่องทางเฉพาะไว้ติดต่อประสานงาน นอกเหนือจากช่องทางปกติตามสายงานที่มีอยู่ เพราะจะทำให้การติดต่อประสานงานเป็นไปด้วยความรวดเร็ว เด็กและเยาวชนที่ต้องการความช่วยเหลือก็จะได้รับความช่วยเหลือได้อย่างทันท่วงที

2) แนวทางที่ 2 การกำกับและติดตามเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม โดยใช้แอปพลิเคชันในการกำกับติดตามเยาวชน ผ่านแอปพลิเคชัน Kids House Tracking ซึ่งเป็นระบบที่ศาลได้คิดค้นและพัฒนาเพื่อนำมาใช้ในการกำกับและติดตามเด็กและเยาวชนที่ศาลพิจารณาปล่อยตัวไป หรืออยู่ระหว่างการใช้มาตรการพิเศษ ซึ่งเป็นการประสานความร่วมมือระหว่างผู้ที่ทำหน้าที่ผู้ติดตาม (ผู้พิพากษาสมทบ) กับบุคคลที่ทางศาลแต่งตั้งในเบื้องต้นจะทำการแต่งตั้งให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ติดตามด้วย เนื่องจากว่าเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเป็นอย่างดี ระบบนี้จะทราบที่ตั้งบ้านที่อยู่อาศัย ผู้ติดตามสามารถทราบถึงข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเด็กได้ และสามารถเชื่อมโยงข้อมูลจากระบบมือถือของเด็กและเยาวชนได้ ซึ่งระบบนี้อยู่ระหว่างการพัฒนาและต้องได้รับความยินยอมจากเด็กและผู้ปกครอง หากสำเร็จและนำมาใช้กับเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยงแล้วจะทำให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่ง

4. อภิปรายผล

ได้กำหนดประเด็นการอภิปรายผล 2 ประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ประเด็นที่ 1 เพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ พัฒนาพฤติกรรมเสี่ยงและบูรณาการสภาพแวดล้อมเชิงสังคมที่พึงประสงค์ สำหรับป้องกันการกระทำความผิดและการก่อปัญหาสังคมของเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง

ผลการดำเนินการภายหลังจากที่เด็กและเยาวชนได้ผ่านการเข้ารับการศึกษาอบรมให้ความรู้และทำกิจกรรม ตามที่คณะวิทยากรได้นำมา让孩子และเยาวชนได้ทำการทดลองผลปรากฏว่าคะแนนการประเมินระดับพลังจิตหลังชีวิตภายหลังการทำกิจกรรมเพิ่มขึ้น และมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้น เช่น (1) มีความเป็นระเบียบวินัยมากขึ้น (2) มีจิตสาธารณะ มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น (3) สามารถบันทึกความดี และ (4) มีความหวังในชีวิต อาจสืบเนื่องมาจากการที่คณะวิทยากรที่มาให้

ความรู้ทั้ง 3 กิจกรรมนั้นเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ประกอบกับการนำเอากิจกรรมต่าง ๆ มาใช้เพื่อปรับเปลี่ยนวิถีคิด พฤติกรรม การแสดงออกต่าง ๆ และที่สำคัญในแต่ละกิจกรรมจะมีการนำเอาเด็กและเยาวชนที่เคยกระทำความผิดมาพูดถึง ความผิดพลาดที่ได้ทำขึ้นอดีตแล้วส่งผลต่อชีวิตในช่วงนั้นอย่างไรบ้าง และเมื่อถึงจุด ๆ หนึ่งแล้วอะไรที่ทำให้เยาวชนที่ ก้าวพลาดสามารถกลับตัวเป็นคนดีได้ ซึ่งจากการสังเกตเมื่อถึงช่วงนี้เด็กและเยาวชนที่เข้ารับการอบรมจะตั้งใจฟังมาก ประกอบกับโดยพื้นฐานเด็กและเยาวชนทุกคนที่ก้าวพลาดไม่ยากเป็นคนดี ต้องการเป็นคนดี และยังมีความหวังที่จะได้ออกไปใช้ชีวิตข้างนอกสถานพินิจฯ ดังนั้นขึ้นอยู่กับโอกาสที่ชุมชน สังคมจะหยิบยื่นให้เท่านั้น สอดคล้องกับการศึกษาของ พัชรา สีนลอยมา และคณะ (2560) ทำการศึกษาเรื่อง โครงการการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ของเด็กและเยาวชนไทยที่ กระทำผิดซ้ำเพื่อเสริมสร้างความตระหนักในคุณค่าชีวิตก่อนคืนสู่สังคม พบว่า เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดซ้ำมีทัศนคติต่อคุณค่าชีวิตของตนเองในอดีตในเชิงลบอันเนื่องมาจากความล้มเหลวของชีวิต และในเชิงบวกอันเนื่องมาจากความภาคภูมิใจ ต่อความสำเร็จในสิ่งที่กระทำเมื่อได้รับการฝึกอบรมจากศูนย์ฝึกและอบรมฯ ปรากฏว่าส่วนใหญ่มีความตระหนักในคุณค่าชีวิตอยู่ในระดับมาก ทั้งในด้านความสามารถ ความสำคัญของตนเอง ความสำเร็จในชีวิต และการเห็นคุณค่าในตนเองใน ขณะที่ผลการประเมินสถานะกระบวนทัศน์ทางความคิดจิตใจและการปฏิสัมพันธ์กับสังคมส่วนใหญ่ อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เด็กและเยาวชนมีความมุ่งหวังที่พึงประสงค์ต่อชีวิตในอนาคต และสอดคล้องกับการศึกษาของ ธนชา รัตกันภัย และ เสน่ห์ บุญกำเนิด (2560) ทำการศึกษาเรื่อง การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของเยาวชนกลุ่มเสี่ยง: กรณีศึกษานักศึกษา กศน. ตำบลควนทอง อำเภอชนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของเยาวชนกลุ่มเสี่ยง ได้แก่ โครงการพัฒนา กศน.ตำบลควนทอง เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน โครงการเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้สู่ภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โครงการอบรมพัฒนาทักษะชีวิต สร้างความสัมพันธ์ใน ครอบครัวของพ่อแม่กับลูกวัยรุ่น โครงการค่ายพัฒนาทักษะชีวิต “ปลูกคุณธรรม จริยธรรม นำปัญญา เรียนรู้เพื่อศึกษา ห่างไกลยาเสพติด พัฒนาชีวิตอย่างยั่งยืน โครงการส่งเสริมความเข้มแข็งการจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชน โครงการฝึกทักษะอาชีพให้กับเยาวชนกลุ่มเสี่ยง ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และโครงการพัฒนาความรู้ ความสามารถทางด้าน เทคโนโลยี และการใช้สื่อดิจิทัลเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

ประเด็นที่ 2 เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการให้ความช่วยเหลือและพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง

จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ ได้มีการนำเสนอถึงแนวทางในการสร้างร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ และภาคีเครือข่ายในการดำเนินการเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน โดยที่ประชุมได้เสนอแนะว่าในปัจจุบันการทำงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนทุกหน่วยที่รับผิดชอบจะมีกรอบกฎหมายยึดถือและปฏิบัติเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบไม่กล้าที่จะปฏิบัตินอกเหนือจากที่เคยปฏิบัติ การช่วยเหลือเด็กจึงเป็นไปด้วยความล่าช้าและบางกรณีอาจจะไม่ทันต่อเหตุการณ์ บางครั้งเด็กและเยาวชนอยู่ในความเสี่ยงแต่ไม่มีการแยกเด็กออกจากผู้ปกครองเพราะไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ที่ประชุมได้เสนอแนวทางในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ 2 แนวทาง ดังนี้

แนวทางที่ 1 การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานควรที่จะเน้นในรูปแบบไม่เป็นทางการจะรวดเร็ว สะดวกกว่าที่จะรอเป็นลายลักษณ์อักษร ควรมีการตั้งกลุ่มไลน์สำหรับการทำงานโดยตรง Line Official Account โดยมี “บ้านพักเด็กและครอบครัว...” เป็นเจ้าภาพหลัก ภายใต้การกำกับดูแลจากพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัด (พมจ.) และ กรมกิจการเด็กและเยาวชน (ดย.) ใช้กระบวนการคุ้มครองเด็กและเยาวชนผ่านระบบสารสนเทศเพื่อการคุ้มครองเด็ก (CPIS) ที่กรมกิจการเด็กและครอบครัวได้พัฒนาขึ้นมาใช้งานในปัจจุบันนี้แต่ยังขาดความร่วมมือในการดำเนินงานอย่างครบถ้วน

แนวทางที่ 2 การกำกับและติดตามเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม โดยใช้แอปพลิเคชันในการกำกับติดตามเยาวชน ผ่านแอปพลิเคชัน “Kids House Tracking” ซึ่งเป็นระบบที่ศาลได้คิดค้นและพัฒนาเพื่อนำมาใช้ในการกำกับและติดตามเด็กและเยาวชนที่ศาลพิจารณาลบปล่อยตัวไป หรืออยู่ระหว่างการใช้มาตรการพิเศษ ซึ่งเป็นการประสานความร่วมมือระหว่างผู้ที่ทำหน้าที่ผู้ติดตาม (ผู้พิพากษาสมทบ) กับบุคคลที่ทางศาลแต่งตั้งในเบื้องต้นจะทำการแต่งตั้งให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

จะเห็นได้ว่าการสร้างเครือข่ายในการดำเนินงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนเน้นการมีเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการผ่านระบบ Line Official Account ซึ่งหลายหน่วยงานก็จะมีการสร้างช่องทางแบบนี้ไว้ใช้งานเช่นเดียวกัน ลักษณะของเครือข่ายจะเป็นการรวมกลุ่มกันเพราะมีเจตนาในการทำงานด้านเดียวกัน ต้องการรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ สมาชิกสมาชิกมารวมกันด้วยความสมัครใจไม่ใช่เพราะถูกบีบบังคับ เนื่องจากสมาชิกไม่สามารถแก้ไขปัญหได้ด้วยตนเอง มองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเป็นแบบกัลยาณมิตร มีความสมานฉันท์ สามัคคี มีความเอื้ออาทร สนับสนุนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ขัดแย้ง ไม่ชิงดีชิงเด่น สมาชิกมีความสัมพันธ์กันในช่วงระยะเวลาหนึ่ง สมาชิกมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนประกอบของกันและกัน แม้ว่าบางเครือข่ายจะร่วมกิจกรรมกันนาน ๆ ครั้งก็ตาม แต่ยังคงมีสายใยสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และพร้อมที่จะร่วมกิจกรรมอยู่เสมอ และที่สำคัญสมาชิกที่มาร่วมกลุ่มกันนั้นเป็นไปด้วยความสมัครใจ สอดคล้องกับการศึกษาของ ปันณธร นันทิประภา และสุวิชา เป้าอารีย์ (2565) ทำการศึกษาเรื่อง การขับเคลื่อนเครือข่ายเพื่อการคุ้มครองเด็ก : เครือข่ายคุ้มครองเด็กเทศบาลเมืองหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี พบว่า องค์ประกอบของระบบการคุ้มครองเด็กที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนเครือข่ายคือ 1) มีนโยบาย แผนงานการคุ้มครองเด็กที่ดำเนินงานภายใต้ยุทธศาสตร์ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 2) มีกลไกการให้บริการด้านการคุ้มครองเด็กในพื้นที่ 3) มีกระบวนการพัฒนา ศักยภาพด้านทักษะความรู้และกระบวนการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเด็ก 4) มีกลไกประสานความร่วมมือระดับท้องถิ่นตามแนวปฏิบัติเพื่อพัฒนาระบบคุ้มครองเด็กในระดับตำบล 5) มีกลไกการตรวจสอบด้วยการรายงานและกระบวนการตอบสนองการจัดการรายกรณีด้วยทีมสหวิชาชีพ 6) มีวงจรการดูแลเด็กในรูปแบบการป้องกันและการปกป้องคุ้มครอง 7) เด็กเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อการคุ้มครองเด็กในพื้นที่

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) นโยบายด้านการตรวจสอบและคัดกรองเด็กกลุ่มเสี่ยงในชุมชน จากการวิจัยพบว่าเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนไม่ได้รับการป้องกันและช่วยเหลืออย่างทั่วถึงเท่าที่ควร พบว่าเด็กและเยาวชนต้องการความช่วยเหลือเด็กที่ถูกล่วงละเมิด ทารุณกรรมได้รับอันตรายเป็นตราบาปฝังใจไปก่อนแล้ว ทำให้ระบบการป้องกันเด็กและเยาวชนในชุมชนยังบกพร่องหรือกล่าวได้ว่าชุมชนไม่ได้ทำหน้าที่ของตนเองอย่างแท้จริง เช่น กรณีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีหน้าที่คัดกรองเด็กและเยาวชนในชุมชน ยังไม่ได้ทำหน้าที่อย่างเต็มที่อาจเนื่องจากการขาดแคลนเจ้าหน้าที่หรือความไม่เข้าใจของนายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงไม่ได้เร่งรัดให้ดำเนินการให้ครบถ้วน และปัญหาอีกประการหนึ่งเด็กและเยาวชนที่ต้องทำการคัดกรองนั้นจะให้อยู่ที่บ้านหรือเด็กทุกคนที่อยู่ในชุมชน ยังไม่เป็นข้อยุติ ดังนั้นควรมีการมอบหมายและจัดการอบรมความรู้ในการดำเนินการด้านนี้ให้ชัดเจน โดยกรมกิจการเด็กและเยาวชน (ดย.) และกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น

2) การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของเด็กและเยาวชน ต้องยอมรับว่าการปรับเปลี่ยนความคิดต้องใช้เวลาในการดำเนินการ ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ในระยะเวลาอันสั้น สำหรับวิธีที่ใช้ได้ผลที่ค้นพบจากการวิจัยเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดจะสนใจเรื่องที่วิทยากรภายนอกเข้ามาให้ความรู้ยกประสบการณ์และทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น นำเอาเด็กและเยาวชนที่ก้าวพลาดในชีวิตมาเล่าประสบการณ์ให้ฟัง สะท้อนชีวิตที่ได้รับความยากลำบากเพียงใดเมื่อต้องเข้ามาอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ต้องค้นหาเยาวชนที่ก้าวพลาดมาเป็นแบบอย่างสร้างแรงบันดาลใจ จัดกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานภายนอกเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้มีทักษะที่เหมาะสมเป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อไปใช้ชีวิตภายนอกสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งนี้

1) ประเด็นเด็กและเยาวชนไม่มีพื้นที่ในการเปิดกว้างให้แสดงออก เช่น ลานกีฬา ลานกิจกรรม หรือมีแต่มีความเหลื่อมล้ำในการใช้พื้นที่สาธารณะที่หน่วยงานจัดให้ เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้มีฐานะยากจนไม่มีเครื่องมืออุปกรณ์กีฬา การแต่งกายจึงไม่สามารถเข้าไปใช้พื้นที่ดังกล่าวได้ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(อปท.) ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ต้องเข้ามารับผิดชอบในการจัดหาและมีมาตรการในการใช้พื้นที่ที่เสื่อมสภาพเท่าเทียมกัน ไม่ใช่สร้างสนามฟุตบอลให้เด็กกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น

2) ประเด็นเด็กและเยาวชนในปัจจุบันขาดคุณสมบัติความซื่อสัตย์ ขยัน อดทน เนื่องจากในปัจจุบันนี้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่ส่อไปในทางที่ไม่เหมาะสมมากขึ้น ไม่มีความขยันและอดทน ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่เด็กและเยาวชนจะต้องมี ดังนั้น ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ต้องร่วมมือกันในการกำหนดแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาให้เด็กและเยาวชนมีคุณสมบัติดังกล่าว

3) ประเด็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กและเยาวชน พบว่ากิจกรรมที่ดำเนินการนั้นสามารถทำให้เด็กและเยาวชนเมื่อผ่านการอบรมแล้วมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี มีทัศนคติที่ดีขึ้น ไม่เก็บตัวกล้าแสดงออกและมีความหวังในชีวิต สามารถเขียนบันทึกอธิบายความดีได้ แต่ระยะเวลาที่กำหนดการสั้นไม่เป็นโครงการต่อเนื่อง ซึ่งหากมีการดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องจะทำให้เด็กมีพฤติกรรมพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ จนสามารถยับยั้งพฤติกรรมไม่เหมาะสมได้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ศูนย์ฝึกอบรบฯ ศาลเยาวชนและครอบครัว ควรเปิดโอกาสให้ภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนได้แสดงออกบ่อย ๆ หรือพาเด็กและเยาวชนไปร่วมกิจกรรมภายนอก เพื่อให้เด็กและเยาวชนเกิดความมั่นใจและได้รับการยอมรับจากสังคม

4) ประเด็นให้โอกาสกับเด็กและเยาวชนที่ก้าวพลาด สังคมชุมชนและครอบครัวจะต้องให้โอกาสเด็กและเยาวชนที่ก้าวพลาด มีโอกาสกลับตัวอย่าดูถูกดูแคลน อย่ากลัวว่าถ้าให้โอกาสแล้วจะทำให้ผิดอีก ต้องถามสังคม ชุมชน และครอบครัวว่าต้องการให้เด็กและเยาวชนเป็นคนดีใช่หรือไม่หากต้องการให้เป็นคนดีก็ต้องให้โอกาส และคอยสนับสนุนให้กำลังใจตามเห็นสมควร แต่การให้โอกาสนี้ต้องขึ้นอยู่กับเด็กด้วยนะว่าเรียกร้องโอกาสมากเกินไปหรือไม่ เด็กและเยาวชนเองก็ต้องเข้าใจตนเองว่ามีสถานะเป็นอย่างไร การยอมรับและให้โอกาสนั้นควรมีขอบเขตแค่ไหนเพียงไร ดังนั้น หน่วยงานที่รับผิดชอบก่อนที่จะปล่อยตัวเด็กออกไปข้างนอกต้องมีการเตรียมความพร้อมสอนให้เด็กและเยาวชนทำใจยอมรับความเจ็บปวดที่จะได้รับ ต้องสร้างความอดทนอดกลั้นที่อาจได้รับจากสังคมหรือชุมชนหรือแม้แต่ครอบครัวตนเอง และเมื่อมีโอกาสนี้แล้วต้องแสดงศักยภาพให้กับสังคม ชุมชน และครอบครัวยอมรับ

5) ประเด็นเกี่ยวกับเครือข่ายสถานประกอบการที่รับเด็กเข้าทำงานในปัจจุบันมีน้อยและไม่เพียงพอต่อความต้องการของเด็กและเยาวชน สืบเนื่องมาจากกฎหมาย ระเบียบต่าง ๆ หรือนโยบายไม่เอื้อให้กับสถานประกอบการรับเด็กและเยาวชนเข้ามาทำงาน ดังนั้น ควรมีการศึกษาข้อกฎหมาย กฎ ระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่ทำให้สถานประกอบการติดขัดเรื่องรับเด็กเข้าทำงาน หรือควรมีมาตรการช่วยเหลือสถานประกอบการเหล่านี้เนื่องจากเป็นสถานประกอบการที่เสี่ยงรับเด็กและเยาวชนที่มีประวัติติดตัวเข้ามาทำงานด้วย ดังนั้น รัฐบาลควรมีนโยบายสนับสนุนสถานประกอบการที่รับเด็กและเยาวชนที่ก้าวพลาดเข้าทำงาน อาจจะเป็นมาตรการทางด้านภาษีด้วยการลดหย่อนภาษีหากมีการจ้างพนักงานที่เป็นเยาวชนที่ก้าวพลาดเข้าทำงานเทียบกับจำนวนพนักงาน เป็นต้น

5.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีศึกษาการพัฒนาโลกความร่วมมือการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน (การส่งต่อข้ามหน่วยงาน) เพื่อแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนที่จะต้องได้รับการสงเคราะห์
- 2) ควรมีการศึกษาระบบการคัดกรอง ค้นหา ส่งต่อและช่วยเหลือครอบครัวแห่งกลางเพื่อจัดการเรียนรู้และบริการทางสังคมได้สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละครอบครัว

6. กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติที่ได้อนุมัติงบประมาณสนับสนุนการทำวิจัยครั้งนี้ ขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่าน ที่ได้สละเวลาให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม อันเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัย และขอขอบคุณเด็กและเยาวชนทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการฝึกอบรม จนงานวิจัยนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยดี

7. เอกสารอ้างอิง

- ธัญชา รอดกันภัย, และเสนอห์ บุญกำเนิด. (2560). การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของเยาวชนกลุ่มเสี่ยง: กรณีศึกษา นักศึกษา กศน. ตำบลควนทอง อำเภอขนอม จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารนาควตรปริทรรศน์*, 9(2), 132-140.
- ปิ่นธร นันทิประภา, และสุวิชา เป้าอารีย์. (2565). การขับเคลื่อนเครือข่ายเพื่อการคุ้มครองเด็ก: เครือข่ายคุ้มครองเด็ก เทศบาลเมืองหนองปรือ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี. *วารสารพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร*, 24(2), 100-120.
- พัชรา สีนลอยมา, นัทธปราชญ์ นันทิวัฒน์กุล, ธนศ เกษศิลป์, และมูทิตา มากิจิตร. (2560). การเปลี่ยนแปลงกระบวนการ ทัศนคติของเด็กและเยาวชนไทย ที่กระทำผิดซ้ำเพื่อเสริมสร้างความตระหนักในคุณค่าของชีวิตก่อนตัดสินใจเสี่ยง. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พัชรินทร์ นินทจันทร์, ศรีสุตา วณาสสิน, ลัดดา แสนสิหา, ขวัญพนมพร ธรรมไทย, และพิสมัย อรทัย. (2555). ความ แข็งแกร่งในชีวิตและพฤติกรรมเสี่ยงของวัยรุ่นไทย. *รวมอธิบดีพยาบาลสาร*, 17(3), 430-442.
- ฟาติมะห์ ชันธศักดิ์. (2558). สาเหตุการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนและกระบวนการพิจารณาคดีเด็กและ เยาวชน ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553. สำนักงานอัยการคดีเยาวชนและครอบครัวจังหวัดยะลา.
- ลักขณา พงษ์ภุมมา. (2560). ปัญหาของวัยรุ่นในสังคมไทย. วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2552). *ทฤษฎีการประเมิน* (พิมพ์ครั้งที่ 7). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). รายงานสถานการณ์เด็กและเยาวชน 2564.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *ภาวะสังคมไทยไตรมาสหนึ่ง ปี 2564*. ข่าวสภาพัฒน์. https://www2.narathiwat.go.th/nara2016/files/com_news/2021-06_bc6c2734885fed3.pdf
- สุวรรณมา คุณดิลกณัฐฐา, เฉียงตะวัน ยอดคำเนิน, เอกลักษณ์ นาคพ่วง, และรชต คุณดิลกณัฐฐา. (2565). การบูรณา การมาตรฐานการปฏิบัติงานสำหรับเครือข่ายเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการกับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเกี่ยวกับ ยาเสพติด. สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- Babbie, E. (2001). *The practice of social research* (9th ed.). Wadsworth.
- Connell, C. M., Gilreath, T. D., & Hansen, N. B. (2009). A multiprocess latent class analysis of the co- occurrence of substance use and sexual risk behavior among adolescents. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 70(6), 943-951.
- Cooper, D. R., & Schindler, P. S. (2001). *Business research methods*. McGraw-Hill.
- Garmezy, N. (1993). Children in poverty: Resilience despite risk. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, 56(1), 127-136.
- Grotberg, E. H. (1999). *Tapping your inner strength*. New Harbinger.
- Igra, V., & Irwin, C. E. (1996). Theories of adolescent risk-taking behavior. In R. J. DiClemente, W. B. Hansen, & L. E. Ponton (Eds.), *Handbook of Adolescent Health Risk Behavior* (pp. 35-51). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4899-0203-0_3
- Lindberg, L. D., Boggess, S., & Williams, S. (2000). *Multiple threats: The co-occurrence of teen health risk behaviors*. ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/255624525_Multiple_Threats_The_Co-Occurrence_of_Teen_Health_Risk_Behaviors
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, 56(3), 227-238. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.227>

ผลกระทบของการจัดการเงินทุนหมุนเวียน การจัดการสภาพคล่องและการจัดการหนี้ที่มีต่อความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจกลุ่มพาณิชย์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

The Impact of Working Capital Management, Liquidity and Debt Management on the Profitability of Commercial Sector in Stock Exchange of Thailand

อภิชาติ ลิ้มเมธี^{1*}

Apichat Limmethee^{1*}

บทคัดย่อ

การศึกษผลกระทบของการจัดการเงินทุนหมุนเวียน การจัดการสภาพคล่องและการจัดการหนี้ที่มีต่อความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจกลุ่มพาณิชย์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเป็นการศึกษาเชิงปริมาณ จากข้อมูลitudinalซึ่งประกอบไปด้วยตัวแปรต่าง ๆ ในรูปแบบอนุกรมเวลาภาคตัดขวาง (Cross-Panel Data) ได้แก่ บริษัทในกลุ่มพาณิชย์จำนวน 19 บริษัท รวบรวมข้อมูลเป็นแบบรายไตรมาส ตั้งแต่ไตรมาสที่ 1 พ.ศ. 2561 ถึงไตรมาสที่ 2 พ.ศ. 2567 รวมระยะเวลา 26 ไตรมาส เพื่อหาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจด้วยสมการถดถอยเชิงพหุนามภาคตัดขวาง ผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเงินทุนหมุนเวียน การจัดการสภาพคล่องและการจัดการหนี้มีผลต่อความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจกลุ่มพาณิชย์ โดยผลการศึกษาพบว่า อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม, อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น, ระยะเวลาจำหน่ายสินค้าคงเหลือมีความสัมพันธ์เชิงลบกับอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม และอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้นมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมและอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น การศึกษานี้จึงเป็นการเพิ่มหลักฐานเชิงประจักษ์ในประเด็นดังกล่าวสำหรับกรณีของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

คำสำคัญ: การจัดการเงินทุนหมุนเวียน การจัดการสภาพคล่อง การจัดการหนี้ ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

^{1*} สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

School of Management Science, Sukhothai Thammathirat Open University

E-mail: apichat.lim@gmail.com

*Corresponding author

Abstract

The impact of working capital management, liquidity and debt management on the profitability of the commercial sector in the Stock Exchange of Thailand is a quantitative study based on secondary data. The study data consisted of various variables in the form of cross-panel data, a total of 19 companies, collected every quarter from quarter 1 of 2018 to quarter 2 of 2024 for a total of 26 quarters. The purpose of this study was to identify the econometric relationship using a multiple regression equation. The results showed that the factors of working capital management, aspects of liquidity, and debt management affect the profitability of the commercial sector. The current ratio had a positive relationship with the return on assets. The debt-to-asset ratio had a positive relationship with the return on equity. Inventory days had a negative relationship with the return on assets and return on equity, while payable days had a positive relationship with the return on assets and return on equity. The result increased the empirical evidence on this issue in the case of the Stock Exchange of Thailand.

Keywords: Working Capital Management, Liquidity Management, Debt Management, Stock Exchange of Thailand

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

ในการดำเนินงานของธุรกิจเพื่อให้เกิดการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน จำเป็นอย่างยิ่งที่กิจการจะต้องมีการจัดการเงินทุนหมุนเวียน การจัดการหนี้และสภาพคล่องที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งในส่วนของการจัดการเงินทุนหมุนเวียนนั้นมีความสำคัญต่อธุรกิจอย่างยิ่ง เนื่องจากกิจการต้องมีสินทรัพย์ระยะสั้นเพื่อสามารถดำเนินงานได้อย่างราบรื่น เช่น เงินสดที่มีเพียงพอ สินค้าคงเหลือที่มีในระดับที่มีประสิทธิภาพให้สอดคล้องกับยอดขายในแต่ละช่วงเวลา เป็นต้น การจัดการเงินทุนหมุนเวียนจึงเกี่ยวข้องกับกิจการเป็นอย่างยิ่ง สะท้อนถึงความสมดุลในการดำเนินงานของกิจการในระยะสั้น ซึ่งประเด็นดังกล่าวเกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพในการใช้เงินทุนของกิจการ การศึกษาเกี่ยวกับจัดการเงินทุนหมุนเวียนจะช่วยให้ทราบถึงผลกระทบของประเด็นดังกล่าวที่มีต่อการดำเนินงานของกิจการมากขึ้น (Parrino et al., 2019) ส่วนประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสภาพคล่องและการจัดการหนี้ของกิจการนั้น ก็เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจในการศึกษาทางวิชาการ เนื่องจากจัดการสภาพคล่องนั้นช่วยสะท้อนให้เห็นความรวดเร็วของกิจการในการแปลงสินทรัพย์เป็นเงินสด เนื่องจากยิ่งกิจการมีการจัดการสภาพคล่องที่มีประสิทธิภาพเพียงใด ก็จะทำให้ยากที่กิจการจะประสบปัญหาภาวะผูกพันที่เกี่ยวข้องกับหนี้สิน และมีโอกาสล้มละลายน้อยลงเท่านั้น การจัดการในประเด็นสภาพคล่องและหนี้สินเป็นประเด็นที่จะช่วยให้กิจการสามารถหลีกเลี่ยงปัญหาทางการเงินได้ อย่างไรก็ตาม สินทรัพย์ที่มีสภาพคล่อง มักมีอัตราผลตอบแทนต่ำกว่าสินทรัพย์ถาวร ดังนั้น กิจการจึงจำเป็นต้องลงทุนในสินทรัพย์ถาวร ซึ่งทำให้ต้องจัดการความสมดุลในเรื่องสภาพคล่องของกิจการ เพื่อให้กิจการสามารถดำเนินงานทั้งในระยะสั้นและระยะยาวได้อย่างยั่งยืน ปราศจากปัญหาทางการเงินที่เป็นประเด็นสำคัญในการดำเนินธุรกิจ รวมถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการหนี้ ซึ่งเป็นภาวะผูกพันของกิจการที่จะต้องจ่ายดอกเบี้ยและคืนเงินกู้แก่เจ้าหนี้ในระยะเวลาที่กำหนด ก็เป็นประเด็นสำคัญในการดำเนินธุรกิจ อีกทั้งได้รับความสนใจในทางวิชาการ เนื่องจากหากกิจการผิดสัญญาจะเกิดสภาพบังคับต่อสินทรัพย์ของบริษัท รวมถึงเจ้าหนี้เกิดสิทธิเรียกร้องต่อกระแสเงินสดและสินทรัพย์ของกิจการ ซึ่งอาจนำไปสู่การล้มละลายได้ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการหนี้จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินงานอย่างยั่งยืนของกิจการ รวมถึงสะท้อนให้เห็นความสำคัญของการรักษาระดับหนี้ที่เหมาะสมของกิจการ (Ross, et al., 2021) กล่าวโดยสรุป การจัดการเกี่ยวกับ เงินทุนหมุนเวียน สภาพคล่องและหนี้สินของกิจการถือเป็นประเด็นสำคัญทั้งในทางปฏิบัติของธุรกิจ รวมถึงในการศึกษาด้านวิชาการ

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาจากการที่ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยมีการจัดโครงสร้างกลุ่มอุตสาหกรรม (Industry Group) และหมวดธุรกิจ(Sector) ของบริษัทจดทะเบียน โดยจัดประเภทธุรกิจที่ใกล้เคียงกันอยู่ในหมวดเดียวกัน เพื่อให้ผู้ลงทุนสามารถเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างบริษัทจดทะเบียนได้และนำไปประกอบการตัดสินใจลงทุนอย่างเหมาะสม สะท้อนให้เห็นว่าประเภทของธุรกิจของบริษัทจดทะเบียนมีความแตกต่างกัน ตามบริบทของแต่ละอุตสาหกรรมและหมวดธุรกิจ การศึกษาเฉพาะหมวดธุรกิจที่มีบริบทหรือลักษณะธุรกิจที่ใกล้เคียงกัน หรือมีแนวโน้มความเคลื่อนไหวในแนวทางเดียวกันของปัจจัยทางธุรกิจต่างๆ (ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2568) จึงมีความน่าสนใจ โดยในการศึกษานี้มุ่งเน้นไปที่ กลุ่มอุตสาหกรรมบริการ(Service) หมวดธุรกิจพาณิชย์(Commerce) ซึ่งเป็นหมวดธุรกิจของบริษัทจดทะเบียนที่เป็นผู้ให้บริการจำหน่ายสินค้า ทั้งแบบปลีกและค้าส่งให้แก่ผู้บริโภค รวมถึงสินค้าที่จำหน่ายเป็นสินค้าขั้นสุดท้ายสำหรับผู้บริโภค เนื่องจากลักษณะทางธุรกิจมีความเกี่ยวข้องกับการจัดการเงินทุนหมุนเวียนเป็นอย่างมากเนื่องจากการประกอบธุรกิจเกี่ยวข้องกับการค้าเป็นจำนวนมาก และต้องมีการจัดการสินค้าคงเหลืออย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้กิจการจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการเงินทุนหมุนเวียนอย่างเหมาะสม นอกจากนี้จากข้อมูลสิ้นปี พ.ศ.2567 ภาคบริการมีบทบาทต่อเศรษฐกิจไทยเป็นอย่างมาก โดยมีมูลค่าสูงถึง 14.44 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 61.57 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ(GDP) (“ถอดบทเรียนดัชนีภาคบริการโลก”, 2568) จึงทำให้เห็นว่าธุรกิจในกลุ่มดังกล่าว ถือเป็นแนวโน้มสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทย จำเป็นต้องมีการศึกษาในแง่มุมต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเสริมโอกาสให้กับผู้ประกอบการไทยและลดอุปสรรค รวมถึงความเสี่ยงต่างๆ จึงเป็นที่มาของการศึกษานี้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของการจัดการการเงินทุนหมุนเวียนที่มีต่อความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจกลุ่มพาณิชย์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

1.2.2 เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของการจัดการสภาพคล่องและการจัดการหนี้ที่มีต่อความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจกลุ่มพาณิชย์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาผลกระทบของตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการเงินทุนหมุนเวียน การจัดการสภาพคล่องและการจัดการหนี้ที่มีต่อความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจกลุ่มพาณิชย์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยธุรกิจหมวดพาณิชย์(COMMERCE)เป็นหมวดธุรกิจที่อยู่ในอุตสาหกรรมบริการ(SERVICE)

1.4 สมมติฐานการวิจัย

1.4.1 ความสัมพันธ์ของการจัดการการเงินทุนหมุนเวียนกับความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจกลุ่มพาณิชย์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

1.4.2 ความสัมพันธ์ของการจัดการสภาพคล่องและการจัดการหนี้กับความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจกลุ่มพาณิชย์ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานศึกษาในอดีตสะท้อนให้เห็นว่า การจัดการการเงินทุนหมุนเวียน การจัดการสภาพคล่องและการจัดการหนี้ มีผลกระทบต่อความสามารถในการทำกำไรของกิจการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาบริษัทในตลาดหลักทรัพย์ในต่างประเทศ เนื่องจากหากกิจการจัดการการเงินทุนหมุนเวียน สภาพคล่องและการจัดการหนี้อย่างไม่เหมาะสมแล้วจะก่อให้เกิดแรงกดดันทางการเงินแก่กิจการ(Cost of Financial Distress) ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาทางการเงินอย่างรุนแรงแก่กิจการได้ นอกจากนี้ สำหรับธุรกิจในตลาดหลักทรัพย์ ประเด็นดังกล่าวยังอาจก่อให้เกิดความกังวลต่อความเชื่อมั่นของผู้ลงทุนรวมถึงผู้ถือหุ้น และสะท้อนความไม่เชื่อมั่นดังกล่าวไปยังมูลค่าตลาดของบริษัทในตลาดหลักทรัพย์ ดังนั้นเพื่อลดแรงกดดันทางการเงินแก่กิจการ กิจการจึงควรจัดการการเงินทุนหมุนเวียน สภาพคล่องและการจัดการหนี้ที่เหมาะสม (Brealey et al., 2018) โดยการศึกษาครั้งนี้มุ่งวิเคราะห์ให้เห็นถึงผลกระทบต่อความสามารถในการทำกำไรของกิจการ

นอกจากนี้ ในทางทฤษฎีแล้ว การประเมินผลการดำเนินการของกิจการ มี 2 วิธี ได้แก่ การเปรียบเทียบผลการดำเนินงานของบริษัทโดยวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงตามเวลา และการเปรียบเทียบบริษัทของตนเองและ/หรือบริษัทอื่นในอุตสาหกรรมโดยใช้อัตราส่วนทางการเงิน ซึ่งในการวิจัยนี้จะใช้อัตราส่วน (Set of Financial Ratios) (Berk et al., 2015) โดยมีแนวคิดทฤษฎีและงานศึกษาในอดีตที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1.5.1 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเงินทุนหมุนเวียน

ในการจัดการเงินทุนหมุนเวียนนั้น โดยปกติระบบธุรกิจต้องมีวงจรการดำเนินงาน โดยมีจุดเริ่มต้นจากกระแสเงินสดจ่ายระยะสั้นของกิจการผ่านวงจรการดำเนินงาน ทั้งในด้านการผลิต การจัดการ การบริการ จนสามารถคืนกระแสเงินสดดังกล่าวพร้อมกำไรให้แก่กิจการได้ ซึ่งตัวชี้วัดการจัดการเงินทุนหมุนเวียนสามารถวัดประสิทธิภาพได้จากระยะเวลาเก็บเงินลูกหนี้การค้า (Receivable Days: RD) ระยะเวลาจำหน่ายสินค้าคงเหลือ (Inventory Days: ID) และระยะเวลาย่อยชำระหนี้ (Payable Days: PD) ตามรอบระยะเวลาการดำเนินงาน (Kothari, 2017) ในทางทฤษฎี การจัดการเงินทุนหมุนเวียนมีความสำคัญต่อการดำเนินกิจการ เนื่องจากการพิจารณาว่ากิจการสามารถบริหารเงินทุนหมุนเวียนได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด ซึ่งโดยทั่วไป จะมีอัตราส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ระยะเวลาเก็บเงินลูกหนี้การค้า หรือ RD คือ การพิจารณาบัญชีลูกหนี้การค้าของกิจการ ในรูปแบบจำนวนวันที่กิจการต้องใช้ในการเก็บเงินจากลูกหนี้การค้า ระยะเวลาการจ่ายชำระหนี้ หรือ PD คือ การพิจารณาบัญชีเจ้าหนี้การค้าของกิจการ ว่ากิจการใช้ระยะเวลาเพียงใดในการจ่ายชำระหนี้แก่เจ้าหนี้การค้า และระยะเวลาการจำหน่ายสินค้าคงเหลือ หรือ ID คือ การพิจารณาถึงสินค้าคงคลังหรือสินค้าคงเหลือของกิจการ ในรูปแบบของจำนวนวันที่กิจการต้องใช้เก็บรักษาสินค้าคงเหลือหรือสินค้าคงคลังไว้ก่อนที่จะสามารถขายสินค้าดังกล่าวออกไปได้ (Berk et al., 2015) โดยมีตัวอย่างการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ Phuong and Hung (2020) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการเงินทุนหมุนเวียน กับความสามารถในการทำกำไรของบริษัทในตลาดหลักทรัพย์เวียดนาม ซึ่งพบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการจัดการเงินทุนหมุนเวียนกับความสามารถในการสร้างกำไรของบริษัท เช่นเดียวกับ Wichitsathian and Pestonji (2019) ซึ่งเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการเงินทุนหมุนเวียน และความสามารถในการทำกำไรของกลุ่มอุตสาหกรรมเกษตรและอุตสาหกรรมอาหาร ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พบว่า การบริหารเงินทุนหมุนเวียนมีผลต่อการที่กิจการสามารถทำกำไรได้ดีขึ้น ส่วน Jaworski and Czerwonka (2022) เป็นการศึกษาการจัดการสินทรัพย์หมุนเวียนและความสามารถในการทำกำไรในตลาดหลักทรัพย์วอร์ซอร์ พบว่า ตัวแปรการจัดการเงินทุนหมุนเวียน สามารถเป็นตัวชี้วัด (Profit-driven) เนื่องจากเป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างกิจการกับเจ้าหนี้และผู้จำหน่ายวัตถุดิบว่ามีประสิทธิภาพ หรือ กิจการมีการจัดการที่เหมาะสมหรือไม่ การศึกษาดังกล่าวสะท้อนหลักฐานเชิงประจักษ์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการทำกำไรและการจัดการเงินทุนหมุนเวียน เช่นเดียวกับการศึกษาของ Otekunrin et al. (2021) และ Pangestuti et al. (2021) ซึ่งเป็นการศึกษาการจัดการเงินทุนหมุนเวียนในฐานะตัวชี้วัดผลการศึกษาพบว่า ระยะเวลาเก็บเงินลูกหนี้ ระยะเวลาจำหน่ายสินค้าคงเหลือ และระยะเวลาย่อยชำระหนี้แก่เจ้าหนี้การค้า มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการทำกำไร โดยสะท้อนว่าตัวแปรระยะเวลาเก็บเงินลูกหนี้การค้า และระยะเวลาจำหน่ายสินค้าคงเหลือ มีความสัมพันธ์ในทางลบกับความสามารถในการทำกำไร ส่วนระยะเวลาย่อยชำระหนี้แก่เจ้าหนี้การค้ามีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการทำกำไร นอกจากนี้ยังมีการวิจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น Basyith et al. (2021) ศึกษาว่าการจัดการเงินทุนหมุนเวียนส่งผลต่อผลกำไรหรือไม่ จากข้อมูลของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์อินโดนีเซียของอุตสาหกรรมต่างๆ โดยเป็นการศึกษาจากตัวแปรการจัดการเงินทุนหมุนเวียน เช่น ระยะเวลาเก็บเงินลูกหนี้การค้า, ระยะเวลาจำหน่ายสินค้าคงเหลือ และระยะเวลาย่อยชำระหนี้แก่เจ้าหนี้การค้า ผลการศึกษาพบว่า การจัดการเงินทุนหมุนเวียนมีความสัมพันธ์ต่อผลกำไรของบริษัทจดทะเบียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม นอกจากนี้ การศึกษายังพบว่าการจัดการเงินทุนหมุนเวียนส่งผลต่อผลกำไรของอุตสาหกรรมเกษตรและอุตสาหกรรมโครงสร้างพื้นฐาน/สาธารณูปโภคมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมอื่น

1.5.2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการสภาพคล่องและการจัดการหนี้

การจัดการสภาพคล่องและการจัดการหนี้ หมายถึง ความสามารถของกิจการในการชำระหนี้ที่เกิดขึ้นตามภาระผูกพัน ซึ่งภาระผูกพันดังกล่าวอาจเกิดขึ้นเนื่องจากการดำเนินงานตามปกติ(Routine Operations) หรือเป็นภาระที่เกิดจากค่าใช้จ่ายทางการเงิน(Financial Charges) ซึ่งตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสภาพคล่องและการจัดการหนี้ ได้แก่ อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน (Current Ratio: CR) อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียนเร็ว(Quick Ratio: QR) อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์(Debt Asset: DA) และอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น(Debt Equity: DE) ซึ่งหากกิจการมีการจัดการสภาพคล่องและหนี้สินอย่างเพียงพอ ก็จะช่วยให้อัตราส่วนทางการเงินเจริญเติบโตได้อย่างยั่งยืนและมีความสัมพันธ์ระหว่างภาระผูกพันในการชำระหนี้ที่สมดุลกับแหล่งที่มาของเงินทุนสำหรับการปฏิบัติตามภาระผูกพันดังกล่าว ซึ่งมีความแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับลักษณะของธุรกิจและรูปแบบของกระแสเงินสดของกิจการ (Berk et al., 2015; Kothari, 2017) ในทางทฤษฎี นักวิเคราะห์การเงินมักใช้ข้อมูลในงบฐานะการเงินของกิจการเพื่อประเมินความสามารถในการชำระหนี้ และเพื่อบ่งชี้สถานการณ์ด้านสภาพคล่องทางการเงินของกิจการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากมุมมองของเจ้าหนี้ที่มักจะเปรียบเทียบระหว่างสินทรัพย์และส่วนของผู้ถือหุ้นกับหนี้สินของกิจการ เพื่อประเมินว่ากิจการจะมีศักยภาพในการจัดหาและใช้จ่ายเงินทุนมากน้อยเพียงใด โดยสามารถแบ่งอัตราส่วนที่เกี่ยวข้องได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่ อัตราส่วนที่เกี่ยวข้องกับหนี้สิน คือ การวัดระดับการพึ่งพาของกิจการที่อาศัยหนี้สินเป็นแหล่งเงินทุน(Gearing) หรืออัตราส่วนหนี้สินต่อทุน ในการวิจัยนี้จะมุ่งเน้นไปที่อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ หรือ DA และอัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น หรือ DE ซึ่งเป็นอัตราส่วนของหนี้สินทั้งหมดของบริษัทต่อมูลค่าของส่วนของผู้ถือหุ้น (Brealey et al., 2018) นอกจากนี้ ยังพิจารณาถึงอัตราส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพคล่อง ได้แก่ อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน หรือ CR ซึ่งเปรียบเทียบระหว่างสินทรัพย์หมุนเวียนและหนี้สินหมุนเวียนของกิจการ และอัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียนเร็ว หรือ QR ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบเฉพาะเงินสดและสินทรัพย์ที่มีลักษณะใกล้เคียงเงินสด(Near Cash Assets) เช่น เงินลงทุนระยะสั้น และบัญชีลูกหนี้การค้า กับ หนี้สินหมุนเวียน (Brealey et al., 2018) โดยมีตัวอย่างงานศึกษา ได้แก่ Pham et al. (2020) ได้ศึกษาในอุตสาหกรรมเหล็กในตลาดหลักทรัพย์เวียดนาม พบว่าตัวแปรด้านการจัดการสภาพคล่องและหนี้ มีผลกระทบเชิงบวกต่อความสามารถในการทำกำไรของอุตสาหกรรม เช่นเดียวกับ Mazreku et al. (2020) ซึ่งศึกษาผลกระทบของการจัดการสภาพคล่องและหนี้สินที่มีผลต่อความสามารถในการทำกำไรของอุตสาหกรรมธนาคารพาณิชย์ในตลาดหลักทรัพย์โคโซโว โดยตัวแปรด้านสภาพคล่องมีผลกระทบในทางบวกต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานของอุตสาหกรรมธนาคารพาณิชย์ ส่วนตัวแปรด้านหนี้สินมีผลกระทบในด้านลบต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานของอุตสาหกรรมธนาคารพาณิชย์ เช่นเดียวกับการศึกษาของ Pangestuti et al. (2021) ซึ่งให้ข้อมูลเชิงประจักษ์ว่าการจัดการสภาพคล่องและหนี้มีอิทธิพลต่อความสามารถในการทำกำไรของอุตสาหกรรมการผลิตในตลาดหลักทรัพย์อินโดนีเซีย ส่วน Kartikasary et al. (2021) ศึกษาการจัดการหนี้ในตัวแปรต่างๆ พบว่ามีอิทธิพลต่อความสามารถในการทำกำไร โดยเป็นการศึกษาในอุตสาหกรรมสินค้าอุปโภคบริโภค(Consumer Goods Sector)ของตลาดหลักทรัพย์ประเทศอินโดนีเซีย โดยใช้วิธีการ multiple regression

1.5.3 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวกับความสามารถในการทำกำไร

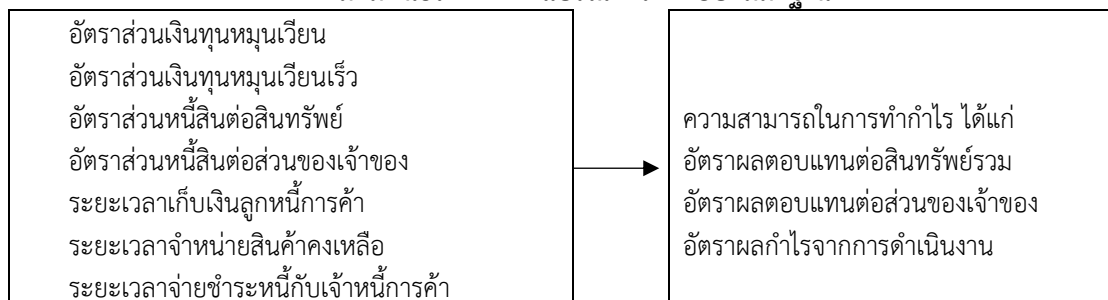
ความสามารถในการทำกำไร หมายถึง การวัดประสิทธิภาพของกิจกรรมทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการสร้างกระแสเงินสดส่วนเพิ่ม โดยความสามารถในการทำกำไรขึ้นอยู่กับศักยภาพของกิจการทางด้านการผลิต การบริการที่ถูกกำหนดจากการลงทุนในสินทรัพย์ถาวรต่างๆ (Kothari, 2017) เนื่องจากเป้าหมายหลักขององค์กรธุรกิจเป็นการก่อให้เกิดกำไร การเพิ่มผลกำไรสูงสุดจึงเป็นแรงผลักดันขององค์กรธุรกิจ ทำให้ความสามารถในการทำกำไรสะท้อนความเชี่ยวชาญของกิจการและบ่งชี้ว่ากิจการมีประสิทธิภาพเพียงใดในการใช้ทรัพยากรขององค์กรเพื่อสร้างผลกำไร (Otegunrin et al. 2021) ซึ่งตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการทำกำไร ได้แก่ อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม(Return on Assets Ratio: ROA) อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น(Return on Equity Ratio: ROE) อัตราผลกำไรจากการดำเนินงาน(Operating Profit Margin Ratio: OP) ในทางทฤษฎี อัตราผลกำไรจากการ

ดำเนินงาน หรือ OP ถือเป็นอัตราส่วนที่ช่วยสะท้อนความสามารถของกิจการ ในแง่ประสิทธิภาพการดำเนินงานของกิจการ แสดงให้เห็นว่าบริษัทได้รับรายได้จากการขายหรือให้บริการเท่าใดก่อนหักดอกเบี้ยและภาษี อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น หรือ ROE เป็นอัตราส่วนรายได้สุทธิของกิจการต่อมูลค่าทางบัญชีต่อส่วนของผู้ถือหุ้น และ อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม หรือ ROA เป็นอัตราส่วนรายได้สุทธิของกิจการต่อมูลค่าทางบัญชีรวมของสินทรัพย์ของกิจการ โดยมีตัวอย่างการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ Yuliani et al.(2020) ศึกษาผลกระทบของการจัดการเงินทุนหมุนเวียนที่มีต่อความสามารถในการทำกำไรในกลุ่มธุรกิจทางด้านการเงินของตลาดหลักทรัพย์อินโดนีเซีย ซึ่งใช้ความสามารถในการทำกำไรเป็นตัวแปรตามในการศึกษา เช่นเดียวกับการศึกษาของ Hung and Su Dinh (2022) ซึ่งเป็นการศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการเงินทุนหมุนเวียนและความสามารถในการทำกำไรของบริษัทในตลาดหลักทรัพย์เวียดนาม รวมถึง Olagunju et al. (2020) ซึ่งเป็นการศึกษาในกลุ่มธุรกิจการเงินของบริษัทในตลาดหลักทรัพย์ไนจีเรีย ซึ่งใช้อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม หรือ ROA เป็นตัวแปรตามในการศึกษา นอกจากนี้ ยังพบว่า มีงานศึกษาที่ใช้ตัวแปรที่เกี่ยวกับกำไรของบริษัทในตลาดหลักทรัพย์ เช่น Soda et al. (2022) ซึ่งเป็นการศึกษาความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจในตลาดหลักทรัพย์จอร์แดนโดยใช้ตัวแปร Return on Assets ส่วน Rahman (2021) ศึกษาในตลาดหลักทรัพย์ซาอุดีอาระเบีย โดยใช้ตัวแปรในการศึกษา ได้แก่ Return on Equity และ Return on Assets เพื่อประเมินประสิทธิภาพของกิจการ(Firm Performance) และ Otekunrin et al. (2021) ที่ใช้ตัวแปรความสามารถในการทำกำไรของกิจการ เช่น กำไรก่อนดอกเบี้ยและภาษี (Profit before Interest and Tax)เป็นตัวแปรเพื่อศึกษาบริษัทในตลาดหลักทรัพย์ไนจีเรีย นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่น Fernández-López et al. (2020) ได้ศึกษาผลกระทบของการจัดการเงินทุนหมุนเวียนต่อผลกำไรของบริษัทในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมด้านอาหารและปศุสัตว์ของประเทศสเปน โดยกำหนดให้ความสามารถในการทำกำไรของบริษัทเป็นตัวแปรตามในการศึกษา เนื่องจากวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเผชิญกับข้อจำกัดด้านการจัดหาเงินทุน โดยผลการศึกษพบว่า การจัดการเงินทุนหมุนเวียน เช่น ระยะเวลาจำหน่ายสินค้าคงเหลือ เป็นต้น มีผลกระทบต่อผลกำไรของบริษัท

จากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถกำหนดสมมติฐานได้ดังนี้

- สมมติฐานที่ 1 อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียนมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการทำกำไร
- สมมติฐานที่ 2 อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียนเร็วมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการทำกำไร
- สมมติฐานที่ 3 อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการทำกำไร
- สมมติฐานที่ 4 อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้นมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการทำกำไร
- สมมติฐานที่ 5 ระยะเวลาเก็บเงินลูกหนี้การค้ามีความสัมพันธ์กับความสามารถในการทำกำไร
- สมมติฐานที่ 6 ระยะเวลาจำหน่ายสินค้าคงเหลือมีความสัมพันธ์กับความสามารถในการทำกำไร
- สมมติฐานที่ 7 ระยะเวลาจ่ายชำระหนี้กับเจ้าหนี้การค้ามีความสัมพันธ์กับความสามารถในการทำกำไร

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในการทดสอบสมมติฐาน

ภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในการทดสอบสมมติฐาน

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในการทดสอบสมมติฐาน โดยจากหัวข้อ 1.4 สมมติฐานการวิจัย นำมาแยกออกเป็นสมมติฐานย่อยเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ชัดเจนมากขึ้น ได้แก่ ความสัมพันธ์ของการจัดการเงินทุนหมุนเวียนกับความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจกลุ่มพาณิชย์ ได้แก่ สมมติฐานที่ 1 และ 2 ส่วนความสัมพันธ์ของการจัดการสภาพคล่องและการจัดการหนี้กับความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจกลุ่มพาณิชย์ ได้แก่ สมมติฐานที่ 3 - 7 และในที่นี้ตัวแปรตาม หมายถึง ความสามารถในการทำกำไร แยกออกเป็นตัวแปรย่อย ได้แก่ อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม , อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น และอัตราผลกำไรจากการดำเนินงาน เพื่อให้มีความครอบคลุมอัตราส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการทำกำไรในหลายมิติ

2. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ของธุรกิจหมวดพาณิชย์ ซึ่งประกอบไปด้วยตัวแปรต่าง ๆ ในรูปแบบอนุกรมเวลาภาคตัดขวาง (Cross-Panel Data) จำนวนทั้งหมด 19 บริษัท รวบรวมข้อมูลเป็นแบบรายไตรมาส ตั้งแต่ไตรมาสที่ 1 พ.ศ. 2561 ถึงไตรมาสที่ 2 พ.ศ. 2567 รวมระยะเวลา 26 ไตรมาส รวมเป็นข้อมูลทั้งหมด 494 ชุด เพื่อหาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจด้วยสมการถดถอยเชิงพหุคูณภาคตัดขวาง (Multiple Panel Regression Analysis) จากโปรแกรม EVIEWS โดยกำหนดสัญลักษณ์และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ต่างๆเพื่อทดสอบสมมติฐาน ดังต่อไปนี้

สัญลักษณ์ในการศึกษา

ROA	คือ	อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (Return on Assets)
ROE	คือ	อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (Return on Equity)
OP	คือ	อัตราผลกำไรจากการดำเนินงาน (Operating Profit Margin)
CR	คือ	อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน (Current Ratio)
QR	คือ	อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียนเร็ว (Quick Ratio)
DA	คือ	อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ (Debt to Asset)
DE	คือ	อัตราส่วนหนี้สินต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (Debt to Equity)
RD	คือ	ระยะเวลาเก็บเงินลูกหนี้การค้า (Receivable Days)
ID	คือ	ระยะเวลาจำหน่ายสินค้าคงเหลือ (Inventory Days)
PD	คือ	ระยะเวลาจ่ายชำระหนี้แก่เจ้าหนี้การค้า (Payable Days)

3. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) แสดงข้อมูลเบื้องต้นของตัวแปรต่าง ๆ ได้แก่ ค่าเฉลี่ยในแต่ละปีและค่าเฉลี่ยรวมของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาของธุรกิจหมวดพาณิชย์ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลค่าเฉลี่ยในแต่ละปีและค่าเฉลี่ยรวมของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาของธุรกิจหมวดพาณิชย์

ตัวแปร	ธุรกิจหมวดพาณิชย์						รวม
	2561	2562	2563	2564	2565	2566	
ROA	12.46	11.74	10.07	9.61	9.73	10.51	10.69
ROE	20.82	19.11	16.77	15.93	15.23	16.62	17.41
OP	0.19	0.24	0.25	0.15	0.13	0.81	0.30
CR	1.97	1.56	1.44	1.50	1.50	1.31	1.55
QR	1.46	1.11	0.99	1.02	1.03	0.57	1.03
DA	0.50	0.50	0.51	0.50	0.49	1.06	0.59
DE	1.23	1.19	1.27	1.23	1.17	1.06	1.19

RD	152.24	150.38	150.52	135.42	143.95	146.01	146.42
ID	307.40	306.75	1137.87	307.30	325.30	418.75	467.23
PD	77.53	83.71	1411.68	77.00	72.19	71.18	298.88

จากตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของแต่ละตัวแปรในแต่ละปีของธุรกิจหมวดพาณิชย์สามารถสรุปได้ว่า

1. ROA ของธุรกิจหมวดพาณิชย์เฉลี่ยรวมอยู่ที่ร้อยละ 10.69
2. ROE ของธุรกิจหมวดพาณิชย์เฉลี่ยรวมอยู่ที่ร้อยละ 17.41
3. OP ของธุรกิจหมวดพาณิชย์เฉลี่ยรวมอยู่ที่ 0.30 เท่า
4. CR ของธุรกิจหมวดพาณิชย์เฉลี่ยรวมอยู่ที่ 1.55 เท่า
5. QR ของธุรกิจหมวดพาณิชย์เฉลี่ยรวมอยู่ที่ 1.03 เท่า
6. DA ของธุรกิจหมวดพาณิชย์เฉลี่ยรวมอยู่ที่ 0.59 เท่า
7. DE ของธุรกิจหมวดพาณิชย์เฉลี่ยรวมอยู่ที่ 1.19 เท่า
8. RD ของธุรกิจหมวดพาณิชย์เฉลี่ยรวมอยู่ที่ 146.42 วัน
9. ID ของธุรกิจหมวดพาณิชย์เฉลี่ยรวมอยู่ที่ 467.23 วัน
10. PD ของธุรกิจหมวดพาณิชย์เฉลี่ยรวมอยู่ที่ 298.88 วัน

การแสดงค่าสัมประสิทธิ์ของสหสัมพันธ์ของตัวแปรทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจหมวดพาณิชย์ ค่าสัมประสิทธิ์ของสหสัมพันธ์คือค่าที่แสดงถึงความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างสองตัวแปร ค่าสัมประสิทธิ์ของสหสัมพันธ์เป็นบวกแสดงว่าตัวแปรสองตัวมีความสัมพันธ์เชิงบวก กล่าวคือเมื่อตัวแปรหนึ่งเพิ่มขึ้น ตัวแปรอื่นจะเพิ่มขึ้นด้วย ค่าสัมประสิทธิ์ของสหสัมพันธ์เป็นลบแสดงว่าตัวแปรสองตัวมีความสัมพันธ์เชิงลบ กล่าวคือเมื่อตัวแปรหนึ่งเพิ่มขึ้น ตัวแปรอื่นจะลดลง โดยความสัมพันธ์ที่มีค่า p-value น้อยกว่า 0.05 แสดงว่าค่าสัมประสิทธิ์ของสหสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งหมายความว่าค่าสัมประสิทธิ์ของสหสัมพันธ์นั้นไม่ใช่เป็นเพียงความบังเอิญ แต่มีสาเหตุมาจากความสัมพันธ์เชิงเส้นระหว่างสองตัวแปร

ความนิ่งของข้อมูล (Stationarity) เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลอนุกรมเวลา หากข้อมูลไม่นิ่ง การประมาณค่าเบต้าของตัวแปรอิสระในแบบจำลองอาจไม่แม่นยำ จากการวิเคราะห์ผลการตรวจสอบความนิ่งของข้อมูล ตัวแปรในกลุ่มอุตสาหกรรมพาณิชย์ไม่นิ่งที่ระดับ At level แต่นิ่งที่ความแตกต่างครั้งที่ 1 (At 1st Difference)

ตารางที่ 2 ผลการตรวจสอบความนิ่งของข้อมูล

Probability	กลุ่มอุตสาหกรรมพาณิชย์		
	At level	At 1 st Difference	At 2 nd Difference
ROA	0.476	0.000**	0.000**
ROE	0.544	0.000**	0.000**
OP	0.000**	0.000**	0.000**
CR	0.001**	0.000**	0.000**
QR	0.000**	0.000**	0.000**
DA	0.006**	0.000**	0.000**
DE	0.008**	0.000**	0.000**
RD	0.003**	0.000**	0.000**
ID	0.000**	0.000**	0.000**
PD	0.000**	0.000**	0.000**

**, * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 0.1 ตามลำดับ

จากตารางที่ 2 ผลการทดสอบแสดงให้เห็นว่า ตัวแปรอิสระส่วนใหญ่ในธุรกิจหมวดพาณิชย์มีทั้งระดับ At level และทั้งระดับ At 1st Difference โดยตัวแปรที่ไม่ทั้งระดับ At level ได้แก่ ROA และ ROE ซึ่งกำหนดเป็นตัวแปรตามในการศึกษา ดังนั้น จึงทำการแปลงข้อมูลให้เป็นความแตกต่างครั้งที่ 1 (At 1st Difference) ก่อนทำการวิเคราะห์ต่อไป

ตารางที่ 3 ผลการประมาณค่าสมการถดถอยเชิงพหุนามภาคตัดขวางของธุรกิจหมวดพาณิชย์

ตัวแปรตาม	ROA		ROE		OP	
ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์	น่าจะเป็น	ค่าสัมประสิทธิ์	น่าจะเป็น	ค่าสัมประสิทธิ์	น่าจะเป็น
ค่าคงที่	15.604	0.001**	6.598	0.463	0.542	0.029**
CR	3.864	0.086*	2.884	0.516	-0.036	0.768
QR	-3.324	0.163	-1.961	0.677	0.052	0.689
DA	-5.919	0.609	41.528	0.071*	-0.616	0.326
DE	0.643	0.691	-2.920	0.362	-0.047	0.595
RD	-0.007	0.122	-0.008	0.366	0.0005	0.054
ID	-0.015	0.000**	-0.028	0.000**	-0.0002	0.288
PD	0.010	0.000**	0.017	0.000**	0.0001	0.287
R ²	0.815		0.820		0.670	
Adjusted R ²	0.785		0.791		0.616	
S.E. of regression	3.065		6.064		0.166	
Durbin-Watson	0.468		0.373		1.234	
F-statistic	27.086		27.981		12.431	
Prob.(F-statistic)	0.000**		0.000**		0.000**	

**, * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 0.1 ตามลำดับ

จากตารางที่ 3 ผลการประมาณค่าสมการถดถอยเชิงพหุนามภาคตัดขวางของธุรกิจหมวดพาณิชย์ พบว่า

1. อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน (CR) เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับ อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 3.864*

2. อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ (DA) เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับ อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 41.528*

3. ระยะเวลาจำหน่ายสินค้าคงเหลือ (ID) เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เชิงลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับ อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA) และ อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ -0.015** และ -0.028** ตามลำดับ

4. ระยะเวลาจ่ายชำระหนี้แก่เจ้าหนี้การค้า (PD) เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับ อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA) และ อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (ROE) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.010** และ 0.017** ตามลำดับ

นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์ยังพบว่า ค่าดัชนี Adjusted R-squared ของแบบจำลองอยู่ในระดับสูง แสดงว่าแบบจำลองสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้ในระดับสูง และค่าดัชนี F-statistic ของแบบจำลองมีค่าสูง แสดงว่าตัวแปรอิสระในแบบจำลองมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับตัวแปรตาม

โดยสรุปสามารถกล่าวได้ว่า อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน (CR) อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ (DA) ระยะเวลาจำหน่ายสินค้าคงเหลือ (ID) และระยะเวลาจ่ายชำระหนี้แก่เจ้าหนี้การค้า (PD) เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสามารถในการทำกำไรของบริษัทจดทะเบียนในธุรกิจหมวดพาณิชย์

4. อภิปรายผล

จากผลการศึกษา พบว่าสอดคล้องกับงานศึกษาก่อนหน้าในหลายประเด็น ซึ่งจากการศึกษาในอดีตพบว่า อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียนจะขึ้นอยู่กับลักษณะของธุรกิจและรูปแบบของกระแสเงินสดของกิจการ หากกิจการจัดการสภาพคล่องอย่างเพียงพอจะช่วยให้กิจการการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนและมีภาระผูกพันในการชำระหนี้ที่สมดุลกับแหล่งที่มาของเงินทุนในการปฏิบัติตามภาระผูกพันต่างๆของกิจการ นอกจากนี้ การที่อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน(CR) มีความสัมพันธ์ทางบวกกับอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (ROA) สะท้อนว่าตัวแปรการจัดการสภาพคล่องมีความเชื่อมโยงกับการทำกำไรของอุตสาหกรรม เช่น งานวิจัยของ โซชิตา เปสตินยี และชวัญกมล ดอนขวา (2561) ที่ผลการศึกษพบว่าอัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียนมี ความสัมพันธ์ในทางบวกกับอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมเช่นเดียวกับงานของ Pangestuti et al. (2021) และ Mazreku et al.(2020)

ในส่วนของอัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ (DA) ที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น(ROE) เช่นเดียวกับงานของ Soda et al. (2022) โดยอาจมีเหตุผลเนื่องจาก ในกรณีทั่วไปแล้ว ต้นทุนเงินทุนจากเจ้าหนี้จะต่ำกว่าต้นทุนเงินทุนจากส่วนของผู้ถือหุ้น ทำให้เมื่อกิจการได้รับเงินทุนจากส่วนของผู้ถือหุ้นเพิ่มขึ้นในโครงสร้างเงินทุนของกิจการ เช่น การได้รับแหล่งเงินทุนจากเจ้าหนี้เพื่อลงทุนหรือดำเนินการในส่วนของผู้ถือหุ้นของกิจการ เป็นต้น จะทำให้ต้นทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของกิจการโดยรวมลดลง ซึ่งในช่วงที่ต้นทุนเงินทุนถัวเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักของกิจการโดยรวมยังได้รับประโยชน์อย่างแท้จริงจากการก่อหนี้ ถือเป็นช่วงที่โครงสร้างเงินทุนของกิจการอยู่ในระดับที่เหมาะสม(Moderate Level of Leverage) กล่าวคือ มีโครงสร้างเงินทุนที่สมดุลมากขึ้น ต้นทุนเงินทุนของกิจการโดยรวมลดลง จากการได้รับแหล่งเงินทุนจากเจ้าหนี้มาผสมผสานกับแหล่งเงินทุนจากเจ้าของในสัดส่วนที่เหมาะสมนั่นเอง (อภิชาติ ลิ้มเมธี, 2568)

นอกจากนี้ การศึกษานี้ยังพบว่าระยะเวลาจำหน่ายสินค้าคงเหลือ(ID)มีความสัมพันธ์ในทางลบกับอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม(ROA)และอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น(ROE) โดยมีงานวิจัยที่สนับสนุนผลการศึกษานี้ เช่น โซชิตา เปสตินยี และสรียา วิจิตรเสถียร (2562) นำเสนอผลการศึกษาว่า ระยะเวลาจำหน่ายสินค้าคงเหลือที่ต่ำลงจะลดระยะเวลาของวงจรเงินสดของกิจการ ทำให้เพิ่มความสามารถในการทำกำไรของกิจการมากขึ้น และ Fernández-López et al. (2020) ที่ยืนยันผลการศึกษาว่าระยะเวลาจำหน่ายสินค้าคงเหลือมีผลกระทบต่อความสามารถในการทำกำไรของบริษัท ซึ่งให้เห็นถึงความจำเป็นในการลดระยะเวลาจำหน่ายสินค้าคงเหลือของกิจการ รวมถึงผลการศึกษายังพบว่าระยะเวลาการจ่ายชำระหนี้แก่เจ้าหนี้การค้า(PD)มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม(ROA)และอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น(ROE) ซึ่งมีงานวิจัยที่สอดคล้องไปในทางเดียวกัน เช่น Nguyen et al. (2020) พบว่าระยะเวลาการจ่ายชำระหนี้แก่เจ้าหนี้การค้ามีผลกระทบต่อความสามารถในการทำกำไรของบริษัท โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลกระทบต่ออัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม เช่นเดียวกับ Ahmeti and Balaj (2023) ที่ยืนยันจากผลการศึกษาว่า ระยะเวลาการจ่ายชำระหนี้แก่เจ้าหนี้การค้าในฐานะส่วนหนึ่งของวงจรเงินสด (Cash Conversion Cycle: CCC) มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความสามารถในการทำกำไรของกิจการ หรือระยะเวลาการจ่ายชำระหนี้กับเจ้าหนี้การค้าที่เพิ่มขึ้นส่งผลในทางบวกต่อความสามารถในการทำกำไรของกิจการนั่นเอง

ผลการศึกษาสะท้อนว่า อัตราส่วนเงินทุนหมุนเวียน(CR)มีความสำคัญต่อความสามารถในการทำกำไร และส่งผลในทางบวกต่อกิจการ โดยมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม(ROA) เนื่องจากว่า เมื่อกิจการมีวงจรการดำเนินงานธุรกิจเพื่อให้กิจการเติบโตต้องอาศัยแหล่งเงินทุนต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดหาแหล่งเงินทุนที่เป็นหนี้สินหมุนเวียนระยะสั้น เพื่อให้การดำเนินกิจการเป็นไปได้อย่างคล่องตัว ทำให้กิจการมีฐานเงินทุนที่เพียงพอ (Sufficient Equity Base) ดังนั้นการจัดการความสมดุลระหว่างสินทรัพย์หมุนเวียนและหนี้สินหมุนเวียนของ

กิจการจึงมีผลต่อความสามารถในการทำกำไร ในส่วนของระยะเวลาจำหน่ายสินค้าคงเหลือ(ID) ที่มีความสัมพันธ์ในทางลบกับอัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมและอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น สะท้อนให้เห็นว่า ยิ่งระยะเวลาจำหน่ายสินค้าคงเหลือของกิจการสั้นเพียงใดจะส่งผลในทางบวกต่อความสามารถในการทำกำไรของกิจการมากขึ้น สอดคล้องกับระยะเวลาจ่ายชำระหนี้แก่เจ้าหนี้การค้า(PD)ของกิจการที่หากสามารถยืดระยะเวลาในการจ่ายชำระหนี้ดังกล่าวได้มากเพียงใดก็จะส่งผลกระทบในทางบวกต่อกิจการ ได้แก่ อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวมและอัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้นนั่นเอง

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัยครั้งนี้

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ ในด้านนโยบายภาครัฐ ผลการศึกษานี้อาจเป็นส่วนช่วยสนับสนุนด้านนโยบายของตลาดทุนไทยเพื่อสนับสนุนการนำเสนอข้อมูลรายงานทางการเงินของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยให้เกิดความโปร่งใส ถูกต้อง และนำเสนอข้อมูลทางการเงินให้ตรงตามความเป็นจริง เนื่องจากข้อมูลทางการเงินจะสะท้อนผลการดำเนินงานของธุรกิจได้ รวมถึงสะท้อนภาพรวมของบริษัทจดทะเบียนในแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรมได้เป็นอย่างดี ในส่วนของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ผลการศึกษานี้จะช่วยให้เกิดความตระหนักว่าการจัดการเงินทุนหมุนเวียน การจัดการสภาพคล่อง และการจัดการหนี้จะมีผลต่อความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจ ดังจะเห็นได้จากผลการศึกษาที่ตัวแปรดังกล่าวมีผลกระทบต่อผลการดำเนินงานของธุรกิจ ทำให้ธุรกิจ โดยเฉพาะบริษัทจดทะเบียนซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสาธารณชนมากกว่าบริษัทเอกชนโดยทั่วไปต้องให้ความสำคัญกับการจัดการเงินทุนหมุนเวียน การจัดการสภาพคล่อง และการจัดการหนี้มากขึ้นเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินธุรกิจ

5.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

ในส่วนของการศึกษาในอนาคต ควรศึกษาประเด็นดังกล่าวที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรการจัดการเงินทุนหมุนเวียน การจัดการสภาพคล่อง และการจัดการหนี้ว่ามีผลต่อความสามารถในการทำกำไรของกลุ่มธุรกิจอื่นหรือไม่เพียงใด โดยเฉพาะบริษัทจดทะเบียนในกลุ่มอุตสาหกรรมอื่นๆของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย นอกจากนี้ ยังอาจศึกษาเปรียบเทียบเพิ่มเติมในบริษัทจดทะเบียนในกลุ่มอุตสาหกรรมต่างๆของตลาดหลักทรัพย์อื่นในระดับภูมิภาค เช่น ภูมิภาคอาเซียน เป็นต้น ที่เริ่มมีความโดดเด่นมากขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านมา เช่น ตลาดหลักทรัพย์อินโดนีเซีย ตลาดหลักทรัพย์เวียดนาม ตลาดหลักทรัพย์ฟิลิปปินส์ เป็นต้น เพื่อนำผลการศึกษามาเปรียบเทียบกับผลการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งจะช่วยให้หลักฐานเชิงประจักษ์ที่มีความรอบด้านมากขึ้น

6. เอกสารอ้างอิง

- โชษิตา เปสตันยี, และขวัญกมล ดอนขวา. (2561). ความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจ อาหารและเครื่องดื่ม บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. *วารสารการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 10(2), 42-55.
- โชษิตา เปสตันยี, และสรียา วิจิตรเสถียร. (2562). ปัจจัยของการบริหารเงินทุนหมุนเวียนที่มีผลต่อความสามารถในการทำกำไร กลุ่มอุตสาหกรรมเกษตรและอุตสาหกรรมอาหารในบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. *Suranaree Journal of Social Science*, 13(1), 89-104.
- ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2568). *ข้อมูลดัชนีกลุ่มอุตสาหกรรมและหมวดธุรกิจ*. <https://www.set.or.th/th/market/index/set/industry-sector-profile>
- ถอดบทเรียนดัชนีภาคบริการโลก เพิ่มขีดความสามารถภาคบริการไทย. (4 พฤษภาคม 2568). *กรุงเทพธุรกิจ*. <https://www.bangkokbiznews.com/business/economic/1178651>

- อภิชาติ ลิ้มเมธี. (2568). หน่วยที่ 13 การศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการด้านการเงิน 1: แหล่งเงินทุนและต้นทุนเงินทุน. ใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, สาขาวิชาวิทยาการจัดการ, เอกสารการสอนชุดวิชาเทคโนโลยีทางการเงินและการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Ahmeti, A., & Balaj, D. (2023). Influence of working capital management on the SME's profitability evidence from Kosovo. *Quality - Access to Success*, 24(192), 154-162.
- Basyith, A., Djazuli, A., & Fauzi, F. (2021). Does working capital management affect profitability? Empirical evidence from Indonesia listed firms. *Asian Economic and Financial Review*, 11(3), 236-251.
- Berk, J., Demarzo, P., & Harford, J. (2015). *Fundamentals of corporate finance* (3rd ed.). Pearson Education.
- Brealey, R., Myers, S., & Marcus, A. (2018). *Fundamentals of corporate finance* (9th ed.). McGraw Hill.
- Fernández-López, S., Rodeiro-Pazos, D., & Rey-Ares, L. (2020). Effects of working capital management on firms' profitability: evidence from cheese-producing companies. *Agribusiness*, 36(4), 770-791.
- Hung, N. T., & Su Dinh, T. (2022). Threshold effect of working capital management on firm profitability: Evidence from Vietnam. *Cogent Business & Management*, 9(1), 2141090. <https://doi.org/10.1080/23311975.2022.2141090>
- Jaworski, J., & Czerwonka, L. (2022). Profitability and working capital management: Evidence from the Warsaw stock exchange. *Journal of Business Economics and Management*, 23(1), 180-198.
- Kartikasary, M., Marsintauli, F., Sitingjak, M., Laurens, S., Novianti, E., & Situmorang, R. (2021). The effect of working capital management, fixed financial asset ratio, financial debt ratio on profitability in Indonesian consumer goods sector. *Accounting*, 7(3), 661-666.
- Kothari, R. (2017). *Financial management: A contemporary approach*. Sage.
- Mazreku, I., Morina, F., & Zeqaj, F. (2020). Does working capital management affect the profitability of commercial banks: The case of Kosovo. *European Journal of Sustainable Development*, 9(1), 126-140.
- Nguyen, A. H., Phạm, H. T., & Nguyen, H. T. (2020). Impact of working capital management on firm's profitability: Empirical evidence from Vietnam. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7(3), 115-125.
- Olagunju, O., Nwaobia, A., & Ogundajo, G. (2020). Working capital and profitability of listed hotel companies in Nigeria. *African Journal of Hospitality Tourism and Leisure*, 9(4), 669-684.
- Otekunrin, A., Nwanji, T., Fagboro, D., Olowookere, J. K., & Adenike, O. (2021). Does working capital management impact an enterprise's profitability? Evidence from selected Nigerian firms. *Problems and Perspectives in Management*, 19(1), 477-486.
- Pangestuti, I. R. D., Pridarsanti, K. Y., & Robiyanto, R. (2021). Location, working capital, corporate governance, and profitability: The case of Indonesian manufacturing firms. *International Journal of Business and Society*, 22(2), 881-900.
- Parrino, R., Bates, T. W., Gillan, S. L., & Kidwell, D. S. (2019). *Fundamentals of corporate finance* (4th ed.). Wiley.

- Pham, K. X., Nguyen, Q. N., & Nguyen, C. V. (2020). Effect of working capital management on the profitability of steel companies on Vietnam stock exchanges. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7(10), 741-750.
- Phuong, N., & Hung, D. N. (2020). Impact of working capital management on firm profitability: Empirical study in Vietnam. *Accounting*, 6(3), 259-266.
- Ross, S., Westerfield, R., Jaffe, J., & Jordan, B. (2021). *Corporate finance: Core principles & applications* (6th ed.). McGraw Hill.
- Shaik, A. R. (2021). Components of working capital and profitability in Saudi Arabian companies. *Investment Management and Financial Innovations*, 18(3), 52-62.
- Soda, M. Z., Hassan Makhoulf, M., Oroud, Y., & Al Omari, R. (2022). Is firms' profitability affected by working capital management? A novel market-based evidence in Jordan. *Cogent Business & Management*, 9(1), 2049671. <https://doi.org/10.1080/23311975.2022.2049671>
- Wichitsathian, S., & Pestonji, C. (2019). Static and dynamic working capital management: The direct and indirect impacts on profitability and market value. *International Journal of Monetary Economics and Finance*, 12(6), 498-510.
- Yuliani, Y., Karim, S., Umrie, R., Bakar, S. W., & Robiyanto, R. (2020). Moderating effect of business environment to working capital and profitability in Indonesia. *Contaduría y Administración*, 66(2).

ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนและแนวทางการดำเนินงานในการบำบัดน้ำเสีย คลองลำผักชี กรณีศึกษาตลาดยิ่งเจริญ

Social Return on Investment (SROI) and Operational Guidelines for Wastewater Treatment at Klong Lam Phak Chi: A Case Study of Ying Charoen Market

กิตติวรรณ สินธุนา^{1*} และพัฒนพงษ์ จันทรวง²
Kittiwan Sinthunava^{1*} and Pattanaphong Chankuang²

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาปัจจัยบริบทหลักที่มีอิทธิพลต่อการบำบัดน้ำเสียคลองลำผักชี โดยใช้ตลาดยิ่งเจริญเป็นกรณีศึกษา (2) ศึกษาและประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการคิดจากคลอง และ (3) พัฒนาแนวทางการปฏิบัติสำหรับ การบำบัดน้ำเสีย ที่มีประสิทธิภาพและให้ผลลัพธ์ที่ต้องการ ในพื้นที่คลองลำผักชีตลาดยิ่งเจริญ โดยผสมผสานเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วยการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างและการอภิปรายกลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 5 ราย ในขณะที่ข้อมูลเชิงปริมาณรวบรวมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 400 รายโดยใช้การสุ่มแบบมีจุดประสงค์ ดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อประเมินปัจจัยนำเข้า กิจกรรม ผลผลิต ผลลัพธ์ ผู้ใช้ และผลกระทบโดยรวมของโครงการคลองลำผักชี การคำนวณ SROI ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลัก 4 ประการ ได้แก่ (1) สัดส่วนของผลลัพธ์ที่ไม่ควรนำมาคำนึงถึง (Deadweight) (2) สัดส่วนของผลลัพธ์ที่เกิดจากโครงการ (Attribution) (3) สัดส่วนของผลลัพธ์ที่ไม่ได้เกิดจากโครงการและส่งผลกระทบทงลบต่อโครงการ (Displacement) และ (4) การลดลงของผลลัพธ์หรือผลประโยชน์ (Drop-off) ที่อัตราส่วนลดร้อยละ 3.5 ผลการศึกษาพบว่าระหว่างปี 2564 ถึง 2567 ผลตอบแทนจากการลงทุนด้านสังคมของโครงการคิดจากคลอง กรณีศึกษา คลองลำผักชี บริเวณตลาดยิ่งเจริญ อยู่ที่ 5.2260 แสดงให้เห็นว่าการลงทุน 1 บาทในการบำบัดน้ำเสียให้ผลตอบแทนทางสังคมประมาณ 5.2260 บาทในแง่ของผลประโยชน์ทางสังคมและความยั่งยืน งานวิจัยนี้เน้นย้ำถึงความสามารถในการปรับใช้ผลตอบแทนจากการลงทุนด้านสังคมเป็นเครื่องมือวัด โดยแสดงให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้ในองค์กร บริบทการลงทุน และสกุลเงินที่แตกต่างกัน กรอบการทำงานที่เสนอสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับโครงการที่เฉพาะเจาะจงโครงการอื่นได้ จึงเป็นเครื่องมือที่มีค่าสำหรับผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจและต้องการเพิ่มผลลัพธ์เชิงบวกทางสังคมตลอดจนคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ : ผลตอบแทนจากการลงทุนด้านสังคม (SROI) การบำบัดน้ำเสีย ตลาดยิ่งเจริญ

^{1*} หลักสูตรบัญชีบัณฑิต คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
Accountancy Program, Faculty of Management Science, Phranakhon Rajabhat University
E-mail : kittiwan@pnru.ac.th

² หลักสูตรเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยชินวัตร
Economics Program, Faculty of Economics, Shinawatra University
E-mail : pattanaphong.c@sui.ac.th

*Corresponding author

Abstract

This study aimed to 1) examine the key contextual factors influencing wastewater treatment at Klong Lam Phak Chi, using Ying Charoen Market as a case study, 2) assess the Social Return on Investment (SROI) of the Khid Jak Khlong canal project, and 3) develop operational guidelines for effective wastewater treatment in the area. A mixed-methods approach was employed, incorporating qualitative and quantitative research techniques. The qualitative component involved semi-structured interviews and focus group discussions with five key informants, while the quantitative data were collected from 400 stakeholders using purposive sampling. Content analysis was conducted to evaluate inputs, activities, outputs, outcomes, users, and the overall impact of the Klong Lam Phak Chi project. The SROI calculation was based on four key factors: (1) deadweight, (2) attribution, (3) displacement, and (4) drop-off at a 3.5% discount rate. The findings reveal that between 2021 and 2024, the SROI for the Khid Jak Khlong canal project at Klong Lam Phak Chi was 5.2260, indicating that every 1 Baht invested in wastewater treatment yielded a social return of approximately 5.2260 Baht in terms of social benefits and sustainability. This research highlights the adaptability of SROI as a measurement tool, demonstrating its applicability across different organizations, investment contexts, and currencies. The proposed framework could be modified to suit specific projects, providing a valuable tool for decision-makers seeking to enhance social and environmental outcomes.

Keywords: Social Return on Investment (SROI), wastewater treatment, Ying Charoen Market

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

ปัจจุบันปัญหาน้ำเสียจากตลาดสด หรือ จากที่อยู่อาศัยได้กลายเป็นปัญหาใหญ่ของชุมชนเมือง การศึกษาวิจัยเรื่องนี้จะสามารถนำผลลัพธ์ที่ได้ ไปใช้เป็นต้นแบบและปรับให้สอดคล้องกับการพัฒนาระบบการบำบัดน้ำเสียอย่างเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ ซึ่งกรณีศึกษาของตลาดยิ่งเจริญพบว่าตลอดระยะเวลามากกว่า 30 ปี ยังไม่มีหน่วยงานใดเข้าไปดูแลหรือแก้ไขอย่างจริงจัง โดยเฉพาะน้ำเน่าที่ส่งกลิ่นเหม็นรุนแรง กระทบต่อสุขภาพของพ่อค้าแม่ค้าและผู้เข้ามาใช้บริการในตลาดยิ่งเจริญ ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะพื้นที่ทางกายภาพของปลายลำคลองก่อนออกสู่ลำคลองสาธารณะ เป็นแอ่งกระทะ ที่ส่งผลให้มีปริมาณขยะจากทุกแห่งไหลมารวมกันในบริเวณนี้ และส่งกลิ่นเหม็นรุนแรง เพื่อที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวผู้บริหารตลาดยิ่งเจริญต้องติดตั้งเครื่องปรับอากาศเพื่อลดกลิ่นเหม็นให้น้อยลง แต่มลพิษทางอากาศที่รุนแรงก็ส่งผลให้เครื่องปรับอากาศในบริเวณนั้นชำรุดเสียหายในเวลาอันรวดเร็ว เพิ่มค่าใช้จ่ายให้สูงขึ้น การพิจารณาแก้ไขปัญหานี้จึงต้องวางแผนแก้ไขปัญหาน้ำเสียอย่างยั่งยืน โดยการจัดทำโครงการ คิดจากคลองเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำเน่าเสียในคลองลำผักชี และใช้วิธีการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment - SROI) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ประเมินผลกระทบและผลลัพธ์ที่โครงการสร้างประโยชน์ต่อสังคมอย่างเป็นรูปธรรม (Ashwanuntakul & Yamla-or, 2017; Gosselin et al., 2020)

นอกจากนี้ประเทศไทยได้ร่วมข้อตกลง “การพัฒนาอย่างยั่งยืน (McBride et al., 2011) หรือ Sustainable Development Goals (SDGs) โดยเป้าหมายที่ 11 คือทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ มีความครอบคลุมปลอดภัย ยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง และยั่งยืน และเป้าหมายย่อยที่ 11.6 คือลดผลกระทบทางลบของเมืองต่อสิ่งแวดล้อมต่อหัวประชากร (Sangchai, 2018) การให้ความสำคัญกับคุณภาพอากาศและการจัดการขยะมูลฝอย และของเสียอื่น ๆ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2568) ให้สำเร็จภายในปี พ.ศ. 2573 ซึ่งสอดคล้องกับโครงการคิดจากคลอง ของตลาดยิ่งเจริญ ที่มีวัตถุประสงค์หลักในการแก้ไขปัญหาน้ำเสียและกำจัดกลิ่นเหม็นเน่าใน

คลองลำผักชี ผู้วิจัยในฐานะนักวิชาการ สนใจศึกษาข้อมูลเพื่อนำมาคำนวณหาผลตอบแทนทั้งที่มีมูลค่าทางการเงินและไม่สามารถแสดงมูลค่าทางการเงินได้ เพื่อช่วยสนับสนุนและเป็นแนวทางในการดำเนินการต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยบริบทหลักที่มีอิทธิพลต่อการบำบัดน้ำเสีย คลองลำผักชี โดยใช้ตลาดยิ่งเจริญเป็นกรณีศึกษา

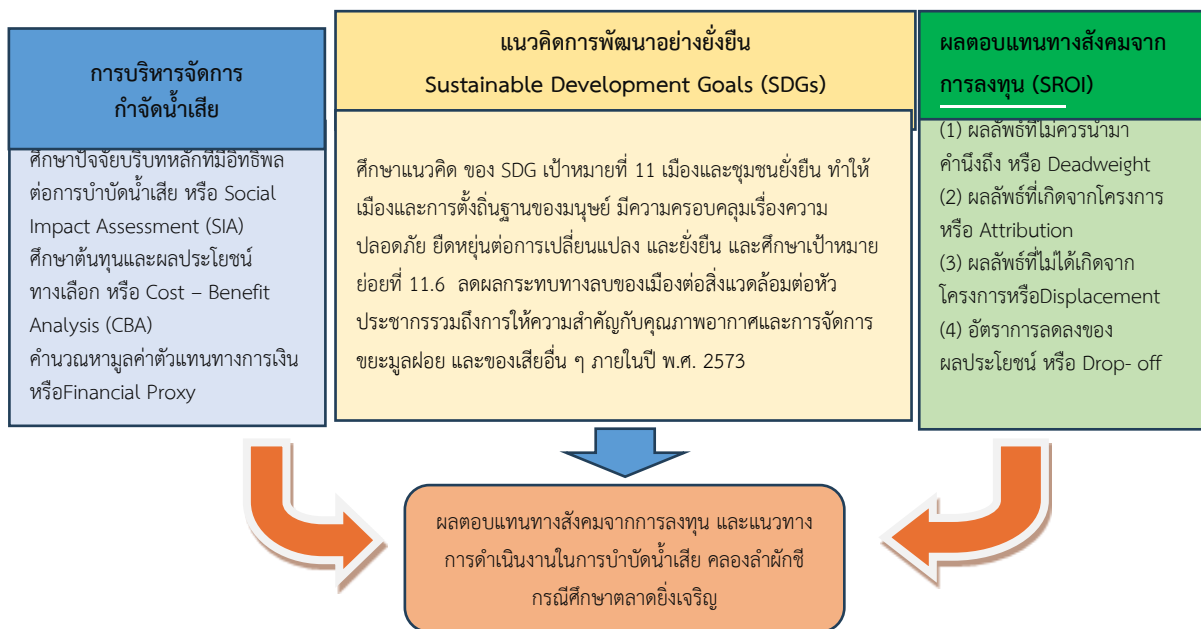
1.2.2 เพื่อศึกษาและประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการคิดจากคลอง

1.2.3 พัฒนาแนวทางการปฏิบัติสำหรับ การบำบัดน้ำเสีย ที่มีประสิทธิภาพและให้ผลลัพธ์ที่ต้องการ ในพื้นที่คลองลำผักชีตลาดยิ่งเจริญ

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การคำนวณหาผลตอบแทนทางสังคม (SROI) เป็นวิธีการที่นิยมในปัจจุบัน (Farr & Cressey, 2018) โดยการรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาค โดยเฉพาะโครงการ “คิดจากคลอง” คือการรวบรวม ผลตอบแทน ที่ส่งผลให้ชุมชน และสังคมมีการพัฒนา อย่างยั่งยืนและมีคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม (United Nations, 2016) และการหาผลตอบแทนทางสังคม (SROI) จะช่วยคำนวณหาความคุ้มค่าในการลงทุนที่คืนกลับสู่สังคม ในเชิงรูปธรรมได้อย่างชัดเจน (ธีรชัย อรุณเรืองศิริเลิศ และศุภกรณ อินทนนท์, 2564)

1.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1. แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา : ผู้วิจัย

จากภาพที่ 1. แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัยที่เริ่มจากการศึกษาปัจจัยบริบทหลักที่มีอิทธิพลต่อการบำบัดน้ำเสีย และกรอบแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน Sustainable Development Goals (SDGs) ที่นำไปสู่การคำนวณผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) โดยคำว่า SROI หมายถึง การคำนวณหามูลค่าปัจจุบันสุทธิของผลตอบแทนทางสังคมเปรียบเทียบกับมูลค่าปัจจุบันสุทธิของเงินลงทุนที่เป็นจำนวนเงินโดยคำนวณได้จากสูตรนี้ (วรภัทร เมฆขจร และคณะ, 2567)

$$SROI = \frac{\text{มูลค่าปัจจุบันสุทธิของประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม}}{\text{มูลค่าปัจจุบันสุทธิของเงินลงทุน}}$$

2. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Pelto, 2017) คือ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ด้วยแบบสอบถาม (Questionnaires) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างและการอภิปรายกลุ่ม (Seale, 1999) นำมาคำนวณหาผลตอบแทนทางสังคม (SROI)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ บุคลากร ผู้ประกอบการในตลาดยิ่งเจริญ และตัวแทน ผู้มาใช้บริการในตลาดยิ่งเจริญ กลุ่มตัวอย่าง มี 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่ 1 มีจำนวน 5 คน ได้แก่ 1) เจ้าของตลาดยิ่งเจริญ 2) ผู้จัดการตลาด 3) เจ้าหน้าที่การเงิน 4) ผู้จัดการดูแลพื้นที่ 5) ผู้จัดการในการดูแลเกี่ยวกับการบริหารจัดการโครงการ “คิดจากคลอง” กลุ่มที่ 2 มีจำนวน 400 คน ได้แก่ ตัวแทนผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่มาขอรับบริการหรือมาใช้บริการ ชุมชนโดยรอบของตลาดยิ่งเจริญ โดยวิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ทั้งนี้ในตลาดยิ่งเจริญมีผู้ค้ารวม จำนวน 1,500 คน และผู้ที่มาซื้อสินค้าในตลาดยิ่งเจริญประมาณ 30,000 คน ต่อวัน เมื่อคำนวณหาขนาดตัวอย่างแบบที่ทราบจำนวนประชากรชัดเจน (Yamane, 1973) การหาขนาดตัวอย่างสามารถคำนวณได้จากสูตรดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ	n แทน	ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ
	N แทน	ขนาดของประชากร
	e แทน	ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับ

เมื่อแทนค่าในสูตรจะได้ตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจำนวน 400 ตัวอย่าง โดยกำหนดระดับความเชื่อมั่น 95% และยอมให้คลาดเคลื่อนได้ 5% โดยเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างและการอภิปรายกลุ่มที่แบ่งเนื้อหาประเด็นการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูล ผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่สัมภาษณ์ และผู้สัมภาษณ์ ส่วนที่ 2 ประเด็นสัมภาษณ์ ได้แก่ กระบวนการ และค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับโครงการก่อนดำเนินการตามโครงการและการเปลี่ยนแปลงหลังดำเนินการ ได้แก่ ด้านบุคลากร จำนวนเงิน ปริมาณขยะ จำนวนผู้มารับบริการ ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนามาจาก เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (Freeman et al., 2007) การอภิปรายกลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง 5 ราย โดยกำหนดบริเวณสำนักงานของตลาดยิ่งเจริญ และถามคำถามในประเด็นข้อมูลของโครงการคิดจากคลอง ผลลัพธ์ที่คาดหวังจากโครงการ การเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมของโครงการหลังจากการบำบัดน้ำเสีย และผลกระทบเชิงบวกต่อประชาชนและธุรกิจในพื้นที่ ซึ่งเป็นไปตามหลักของการวิเคราะห์สามเส้า (Denzin, 1978) เพื่อให้ยืนยันและตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน และวิเคราะห์ผลว่าถูกต้องตรงกันและเชื่อถือได้ (Campbell & Fiske, 1959) ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณ คือการใช้แบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ตอน ตอนที่หนึ่ง คือ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่สอง คือ ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทที่สำคัญในการบำบัดน้ำเสีย คลองลำผักชี ตลาดยิ่งเจริญ ตอนที่สาม คือ ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะทั่วไปในการบำบัดน้ำเสีย คลองลำผักชี ตลาดยิ่งเจริญ ซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด และในส่วนของตอนที่สามมีประเด็นที่สำคัญคือ (1) ท่านคิดว่า แนวทางในการบำบัดน้ำเสีย คลองลำผักชี ของตลาดยิ่งเจริญควรจะเป็นอย่างไร เพื่อให้มีผลลัพธ์ช่วยให้รายได้ของท่านเพิ่มขึ้น (2) ท่านคิดว่าการบำบัดน้ำเสียคลองลำผักชี ตลาดยิ่งเจริญ ควรจะเป็น

อย่างไร เพื่อช่วยทำให้คุณภาพชีวิตของท่านดีขึ้น และ (3) ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบำบัดน้ำเสีย หรือ ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในบริเวณคลองลำผักชี ตลาดยิ่งเจริญอย่างไรบ้าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ศึกษาและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง ด้วยการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้างและการอภิปรายกลุ่ม โดยคัดเลือกด้วยความสมัครใจ และเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ“คิดจากคลอง”ด้วยการพูดคุยแบบเป็นกันเอง ไม่เป็นทางการ เพื่อให้ได้ความจริง จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ส่วนการรวบรวมแบบสอบถาม ผู้วิจัยลงพื้นที่ตลาดยิ่งเจริญ แจกแบบสอบถามด้วยตนเอง เก็บรวบรวมแบบสอบถาม ครบตามกำหนด 400 คน และเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการคิดจากคลอง งบลงทุน และ เอกสารเกี่ยวกับการบำบัดน้ำเสีย ซึ่งเป็นข้อมูลดิบ รวมถึงการค้นคว้า จากเอกสารวิทยานิพนธ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ผู้วิจัยศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงข้อมูลข่าวสารทางประชาสัมพันธ์เผยแพร่ ผ่านทางระบบอินเทอร์เน็ต

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ และ ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามคำนวณผ่านโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ดังต่อไปนี้

ความถี่ (Frequency) หมายถึง ค่าร้อยละจะแสดงความหมายของค่าและสามารถนำค่าที่ได้ไปเปรียบเทียบได้จากสูตร

$$\text{เมื่อ} \quad P = \frac{f}{N} \times 100$$

P	แทน	ค่าร้อยละ
f	แทน	ความถี่ที่ต้องการแปลงให้เป็นค่าร้อยละ
N	แทน	จำนวนความถี่ทั้งหมด

ค่าเฉลี่ย (Mean) เป็นการการวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง (Measures of Central Tendency) เป็นสถิติที่ใช้เป็นตัวแทนของข้อมูล จากสูตร

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{n}$$

เมื่อ	$\bar{X}$	แทน	= ค่าเฉลี่ย
	$\sum X$	แทน	= ผลรวมของคะแนนทั้งหมดของกลุ่ม
	N	แทน	= จำนวนของคะแนนในกลุ่ม

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D) เป็นการนำข้อมูลแต่ละตัวลบด้วยค่าเฉลี่ยกลุ่มตัวอย่าง (ข้อมูลที่นำไปใช้เฉลี่ยแต่ละตัวลบด้วยค่า $\bar{X}$) จากนั้นนำผลที่ได้มารวมกัน แล้วนำผลรวมที่ได้หารด้วยจำนวนของกลุ่มโดย S.D. ใช้เกณฑ์ไม่เกิน 1.00

$$S.D. = \sqrt{\frac{\sum (x_i - \bar{X})^2}{(n - 1)}}$$

จากแบบสอบถามตอนที่ 1 ซึ่งเป็นในส่วนของข้อมูลทั่วไป สามารถนำมาแสดงในตาราง 1 เพื่อเป็นตัวอย่างได้ดังนี้

ตารางที่ 1: การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามในส่วนของคุณข้อมูลทั่วไป

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
1.เพศ		
ชาย	181	45.20
หญิง	219	54.80
2.อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	56	14
21 – 30 ปี	144	36
31 – 40 ปี	196	49
40 ปี ขึ้นไป	4	1
3.สถานภาพสมรส		
โสด	231	57.75
สมรส	164	41.00
หม้ายหรือหย่าร้าง	5	1.25
4.ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	48	12
มัธยมศึกษา	82	20.50
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	168	42.00
ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	102	25.50
5.อาชีพหลัก		
ทำนา ทำสวน ทำไร่	19	4.75
รับราชการ	52	13.00
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	79	19.75
ค้าขาย	242	60.50
อื่น ๆ	8	2.00
6.ท่านมาใช้บริการที่ตลาดยิ่งเจริญโดยเฉลี่ยเดือนละกี่ครั้ง		
1 ครั้ง	28	7.00
2 ครั้ง	51	12.75
3 ครั้ง	79	19.75
มากกว่า 3 ครั้ง	242	60.50
7.ท่านมาตลาดยิ่งเจริญโดยวิธีใด (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)		
เดิน	114	28.50
รถโดยสารประจำทาง	12	3.00
รถจักรยานยนต์	27	6.75
รถไฟฟ้า BTS	78	19.50
รถยนต์ส่วนตัว	169	42.25

จากตารางที่ 1 เป็นตัวอย่างการแจกแจงแบบสอบถามของตอนที่ 1 ซึ่งในงานวิจัยนี้มีทั้งหมด 3 ตอน ตอนที่หนึ่ง คือ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามรายละเอียดโดยย่อแสดงในตารางที่ 1 พบว่า คำตอบ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุอยู่ระหว่าง 31-40 เป็นโสด จบการศึกษานุปริญญาหรือเทียบเท่า อาชีพ ค้าขาย มาใช้บริการตลาดยิ่งเจริญเฉลี่ยมากกว่า 3 ครั้งต่อเดือน และใช้รถยนต์ส่วนตัว ตอนที่สอง คือ ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทที่สำคัญในการบำบัดน้ำเสียคลองลำผักชี ตลาดยิ่งเจริญ คำตอบที่พบคือ สภาพปัจจุบันในการดำเนินโครงการบำบัดน้ำเสียในคลองลำผักชี มีการจัดกิจกรรมต่างๆ ในหลายมิติ โดยภาพรวม พบว่า โครงการคิดจากคลองทำให้น้ำในคลองลำผักชีดีขึ้นมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 4.26 และมีส่วนช่วยให้เกิดการบำบัดน้ำเสียอย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 4.56 ตอนที่สาม คือ ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะทั่วไปในการบำบัดน้ำเสีย คลองลำผักชี ตลาดยิ่งเจริญ ซึ่งในส่วนของตอนที่สามมีประเด็นที่สำคัญคือ ประเด็นแรก ท่านคิดว่า แนวทางในการบำบัดน้ำเสีย คลองลำผักชี ของตลาดยิ่งเจริญควรจะเป็นอย่างไร เพื่อให้มีผลลัพธ์ช่วยให้รายได้ของท่านเพิ่มขึ้น คำตอบ คือ (1) บริหารจัดการกลุ่ม โดยการท่าคลาศเตอร์ ในการบำบัดน้ำเสียตลอดแนวคลองลำผักชี (2) จัดกิจกรรมระหว่าง ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ให้ร่วมกันอนุรักษ์น้ำ โดยบำบัดน้ำเสียก่อนลงสู่คลองลำผักชี (3) จัดการฝึกอบรมเพื่อให้ชุมชนตระหนัก และให้ความสำคัญในการบำบัดน้ำเสีย (4) จัดให้มีการแข่งขัน ให้รางวัล เป็นทุนการศึกษา หรือ บ้านที่สร้างนวัตกรรมการลด และบำบัดน้ำเสียก่อนลงสู่คลองอย่างสม่ำเสมอและมุ่งเน้นให้ครบทุกครัวเรือน สำหรับประเด็นที่สอง ท่านคิดว่าการบำบัดน้ำเสียคลองลำผักชี ตลาดยิ่งเจริญ ควรจะเป็นอย่างไร เพื่อช่วยทำให้คุณภาพชีวิตของท่านดีขึ้น คำตอบ คือ (1) ควรหาวิธีบำบัดน้ำเสียร่วมกับการบำบัดน้ำเสียแบบเดิม เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากในช่วงน้ำน้อยยังมีกลิ่นเหม็นอยู่ (2) ควรศึกษา ต้นแบบคลองโอ่งอ่าง ที่สามารถบำบัดน้ำเสียได้อย่างถาวร มาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน (3) ควรประชาสัมพันธ์ ผลของการวัดน้ำเสีย ทุกช่วงฤดู และควบคุมน้ำเสียให้เป็นน้ำดีก่อนลงสู่คลอง (4) ควรร่วมมือกับภาคเอกชน เพื่อตรวจสอบสภาพประชาชนในชุมชน ในตลาด เพื่อให้ทราบผลกระทบต่อร่างกายที่เกิดจากการอาศัยในบริเวณที่มีน้ำเสีย และประเด็นสุดท้าย ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบำบัดน้ำเสีย หรือ ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในบริเวณคลองลำผักชี ตลาดยิ่งเจริญอย่างไรบ้าง คำตอบ คือ (1) ก่อสร้างคันดิน หรือเขื่อนและจัดภูมิทัศน์ให้สวยงาม ตลอดแนวคลองลำผักชี เพื่อลดการทิ้งขยะ (2) ก่อสร้างเครื่องผลักดันน้ำ โคลน เพื่อทำความสะอาด คลองในส่วนตลาดยิ่งเจริญ (3) ปรับสภาพพื้นที่ในคลองไม่ให้เป็นแอ่ง เพื่อให้ น้ำและโคลนไหลไปตามแรงน้ำในช่วงน้ำหลาก (4) ก่อสร้างกระຈกเพื่อเป็นแลนด์มาร์ค บนคลอง และป้องกันกลิ่นไม่ให้ขึ้นมาด้านบน เมื่อพิจารณาพร้อมกับข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง และการอภิปรายกลุ่ม ด้วยการบรรยายเชิงพรรณนา โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และกลุ่มตัวอย่างมาจัดกลุ่ม ลงรหัสของข้อมูล และวิเคราะห์เพื่อหาความสอดคล้องและ ความแตกต่าง เพื่อสรุปภาพรวมของข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของบุคลากรที่ปฏิบัติงานในตลาดยิ่งเจริญ (Moustakas, 1994) เพื่อจัดทำตารางสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อถอดรหัสข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบสามเสา (Mathison, 1988) และ การสร้างความสอดคล้องเชิงเนื้อหา (Denzin, 1978) โดยผู้วิจัยได้วางแนวทางสำหรับการวิเคราะห์ ผลตอบแทนทางสังคม (SROI) จากโครงการคิดจากคลอง ออกเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้ (1) การกำหนดขอบเขตและวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยกำหนดว่าใครคือผู้เกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการดังกล่าว และตกลงร่วมกันในขอบเขตการประเมิน (2) การสร้างแผนที่ผลลัพธ์ เป็นขั้นตอนที่แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงตามกรอบแนวคิดของการวิเคราะห์ ซึ่งได้แก่ ปัจจัยที่ต้องการประเมิน (Input) ขั้นตอนและวิธีการประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Process) ผลลัพธ์ที่ได้จากการประเมินจะมีการใส่จำนวนเงินเทียบเป็นมูลค่าเท่าไร เปรียบเทียบกับอะไร (Outputs) และ ผลลัพธ์ที่ต้องการของโครงการคิดจากคลองมีอะไรบ้าง (Outcomes) และมีผลลัพธ์ได้บ้างที่ไม่ได้เป็นไปตามเป้าหมายของโครงการจะต้องนำวิเคราะห์และประเมินผลกระทบทั้งหมด ทั้งด้านบวก และ ด้านลบ (3) การเก็บรวบรวมข้อมูลผลลัพธ์ (Outcomes) และการประเมินมูลค่าทางการเงิน โดยการหาตัวชี้วัด (Indicators) ที่สามารถวัดผลลัพธ์ที่กำหนดได้ ซึ่งจำเป็นที่จะต้องต้องมีข้อมูลที่สามารถสืบค้นและเข้าถึงได้ อีกทั้งต้องสามารถทำการประเมินมูลค่าของผลลัพธ์นั้นๆ ให้อยู่ในรูปของเม็ดเงินได้ โดยมีขั้นตอนหลัก ได้แก่ (3.1) การเก็บรวบรวมข้อมูลปฏิบัติการของผลลัพธ์ที่จะวัด ซึ่งเป็นข้อมูลที่แสดงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักที่เกี่ยวข้องทั้งหมด และ (3.2)

มูลค่าตัวแทนทางการเงิน (Financial proxy) เป็นการให้มูลค่ากับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ ทั้งนี้ในขั้นตอนนี้ จะต้องมีการอภิปรายกลุ่มร่วมกัน ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการว่ามีความเห็นสอดคล้องกันและพิจารณามูลค่าตัวแทนทางการเงินที่แสดงให้เห็นถึงมูลค่าผลลัพธ์อย่างแท้จริง (4) การกำหนดและรวบรวมข้อมูลผลกระทบของโครงการว่าเกิดจากโครงการที่ถูกประเมินหรือไม่โดยพิจารณาองค์ประกอบดังนี้ (4.1) สัดส่วนของผลลัพธ์ที่ไม่ควรนำมาคำนึงถึง เพราะเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเองอยู่แล้วแม้ว่า ตลาดยังเจริญ จะไม่ทำโครงการคิดจากคลอง (Deadweight) (4.2) สัดส่วนของผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นที่เป็นผลจากการทำ งานของ โครงการคิดจากคลอง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ เป็นสัดส่วนอย่างไรบ้าง (Attribution) (4.3) ผลลัพธ์ไม่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้นนอกขอบเขตของโครงการและไม่ใช่มูลค่าหลักที่พิจารณาของโครงการ คิดจากคลอง อันจะส่งผลกระทบต่อโครงการอื่นๆ (Displacement) (4.4) การประมาณระยะเวลาที่โครงการคิดจากคลอง สร้างประโยชน์ให้แก่สังคมและอัตราการลดลงของผลประโยชน์ของโครงการ (Benefit period และ Drop-off) และ (4.5) การคำนวณค่า SROI รวมทั้งการรายงานผลและการใช้ประโยชน์ ค่า SROI เป็นมูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์ทางสังคมทั้งหมดต่อหนึ่งหน่วยการลงทุน ซึ่งขั้นตอนทั้งหมดนี้ จะต้องมีการแลกเปลี่ยนร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคนที่เข้าร่วมโครงการคิดจากคลอง

3. สรุปผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ข้อข้างต้น ขอสรุปผลการวิจัยแยกตามวัตถุประสงค์แต่ละข้อดังนี้ วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาปัจจัยบริบทหลัก ที่มีอิทธิพลต่อการบำบัดน้ำเสียคลองลำผักชี ผู้วิจัยพบว่า การร่วมมือกันของผู้บริหารตลาดยิ่งเจริญ หน่วยงานภาครัฐ และชุมชนในบริเวณคลองลำผักชี มีอิทธิพลต่อการบำบัดน้ำเสียมากที่สุด สำหรับวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อศึกษาและประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการคิดจากคลอง พบว่า ในส่วนการคำนวณผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนของโครงการ “คิดจากคลอง” ผู้วิจัยจะต้องศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่สำคัญเพื่อใช้ในการคำนวณ 4 ชนิดได้แก่ 1. สัดส่วนของผลลัพธ์ที่ไม่ควรนำมาคำนึงถึง หรือ Deadweight ซึ่งจากโครงการคิดจากคลอง คือ การตระหนักในเรื่องการดูแลสุขภาพสิ่งแวดล้อมการณรงค์ไม่ให้ทิ้งขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำลำคลอง และการศึกษาในปัจจุบันที่กระตุ้นให้เด็กรุ่นใหม่ห่วงใยและใส่ใจสิ่งแวดล้อมรอบตัวมากขึ้นกว่าเดิม ทั้งหมดนี้มีส่วนช่วยให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียริมสองฝั่งคลองลำผักชี ให้ความสนใจและ ระวังระมัดระวังผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากความเน่าเสียของน้ำในคลอง 2. สัดส่วนของผลลัพธ์ที่เกิดจากโครงการ หรือ Attribution คือโครงการคิดจากคลองที่ตลาดยิ่งเจริญได้เริ่มลงทุนติดตั้งเครื่องมือ และจ้างพนักงาน เก็บขยะตลอดจนจ้างนักวิจัย เก็บตัวอย่างน้ำในลำคลองเพื่อวิเคราะห์หาสารปนเปื้อนและ กำหนดเป็นนโยบาย ประชาสัมพันธ์ และ รณรงค์ให้ผู้เกี่ยวข้อง ทั้งที่อยู่ภายในตลาดยิ่งเจริญ และ หน่วยงานภาครัฐที่ดูแลในเขตบางเขน ได้เข้ามาช่วยกันโดยกำหนดแนวทางในการบำบัดน้ำเสียในบริเวณตลาดยิ่งเจริญอย่างเป็นรูปธรรม มีการรายงานความก้าวหน้าและประชุมร่วมกัน ตลอดระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา ทั้งนี้ในส่วนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงกับตลาด ไม่ว่าจะเป็นพ่อค้าแม่ค้า หรือ ผู้เข้ามาใช้บริการในตลาดต่างให้ความร่วมมือ และผลักดันให้โครงการดำเนินไปได้อย่างประสิทธิภาพ 3. สัดส่วนของผลลัพธ์ที่ไม่ได้เกิดจากโครงการและส่งผลกระทบต่อโครงการ หรือ Displacement ซึ่งกรณีผลลัพธ์เชิงบวกของโครงการคิดจากคลอง คือสุขภาพของผู้คนดีขึ้น ทักษะของลำคลองสวยงามขึ้นและกลิ่นเหม็นเน่าจากลำคลองลดน้อยลง ทำให้บรรยากาศและความรู้สึกของผู้มาใช้บริการในตลาดยิ่งเจริญดีขึ้น โดยเฉพาะสุขภาพกายและใจของพ่อค้าแม่ค้า ดีขึ้น ค่ารักษาพยาบาลลดลง เป็นต้น ผลลัพธ์เชิงบวกเหล่านี้จะถูกนำมาหักลบด้วยผลลัพธ์เชิงลบ ได้แก่ ความพยายามและความเหนื่อยล้าของผู้เกี่ยวข้องที่จะต้องดำเนินการและบริหารจัดการโครงการคิดจากคลอง 4. การลดลงของผลลัพธ์หรือผลประโยชน์ หรือ Drop-off ในที่นี้หมายถึง แนวโน้มที่กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะได้รับประโยชน์จากโครงการคิดจากคลองลดลงเมื่อระยะเวลาผ่านไป เพราะอาจเกิดจากอิทธิพลอื่น ๆ สำหรับโครงการคิดจากคลอง กำหนดอัตราส่วนลดไว้ที่ 3.5% ต่อปี และการคำนวณผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) จะเริ่มต้นด้วยการนำ Deadweight มาปรับค่าผลลัพธ์หรือผลประโยชน์ทางสังคมที่เป็นตัวเงินตั้งต้นและนำผลลัพธ์ที่เหลือมาปรับด้วยค่า Attribution เพื่อให้ได้ผลลัพธ์สุทธิหรือผลประโยชน์ทางสังคมจากโครงการ “คิดจากคลอง” อย่างแท้จริง งานวิจัยนี้

กำหนดให้ ปีพ.ศ.2564 เป็นปีฐาน มีรายละเอียด ดังนี้ ค่าใช้จ่ายในการลงทุนโครงการ พบว่า ภาพรวมทั้งสิ้น เป็นเงิน 12,533,852 บาท ซึ่งค่าใช้จ่ายในการลงทุนที่มากที่สุด ได้แก่ ค่าจ้างเหมาเครื่องจักรขุดลอกดินและวัชพืช เป็นเงิน 3,450,000 บาท สำหรับค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานตลอดระยะเวลา 4 ปี พบว่า ค่าใช้จ่ายที่มากที่สุด คือค่าใช้จ่ายในการปรับภูมิทัศน์รอบเส้นทางลำคลองผักชี เป็นเงิน 2,673,000 บาท โดยแบ่งขั้นตอนการดำเนินการออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 ใช้เวลา 1 เดือนคือการสำรวจพื้นที่บริเวณคลองลำผักชี ที่มีระยะทางรวม 180 เมตรและตั้งชื่อโครงการว่า “คิดจากคลอง” ระยะที่ 2 ใช้เวลา 1 เดือน เป็นงานติดตั้งเครื่องจักร อุปกรณ์ รวมถึงงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในการบำบัดน้ำเสีย ระยะที่ 3 ใช้เวลา 2 เดือนเพื่อเดินระบบงานออกซิเดชันชีวภาพ (Biological contact oxidation) และเก็บผลการวิเคราะห์คุณภาพน้ำ โดยแนวคิดนี้จะใช้ตัวกลางชีวภาพทำหน้าที่ดักตะกอนในน้ำหรือเป็นบ้านของจุลินทรีย์ ซึ่งในแต่ละวันจะมีปริมาณน้ำเสียเข้าสู่ระบบ $Q_{in} = 23,000$ ลบ.ม./วัน ค่าความสกปรก BOD $in = 50 - 150$ มก./ล. ภาระบรรทุก BOD Loading = 700 กก./วัน (ปริมาณสารอินทรีย์ในน้ำ ค่าปกติต้องต่ำกว่า 20 มก./ล. ซึ่งเป้าหมายของโครงการคิดจากคลองคือ จะต้องสามารถบำบัดน้ำเสีย 23,000 ลบ.ม./วัน และให้มีค่า BOD น้อยกว่า 20 มก./ล. ก่อนปล่อยลงสู่คลองสอง (คลองลาดพร้าว) ซึ่งกระบวนการในการบริหารจัดการ และปรับภูมิทัศน์ของตลาดยิ่งเจริญ จากโครงการ “คิดจากคลอง” บริเวณคลองลำผักชี ได้แสดงให้เห็น การเปลี่ยนแปลงดังภาพที่ 2 ข้างล่างนี้

ภาพที่ 2 สภาพแวดล้อมของตลาดยิ่งเจริญภายหลังการปรับปรุงโครงการ “คิดจากคลอง”
ที่มา : นักวิจัย

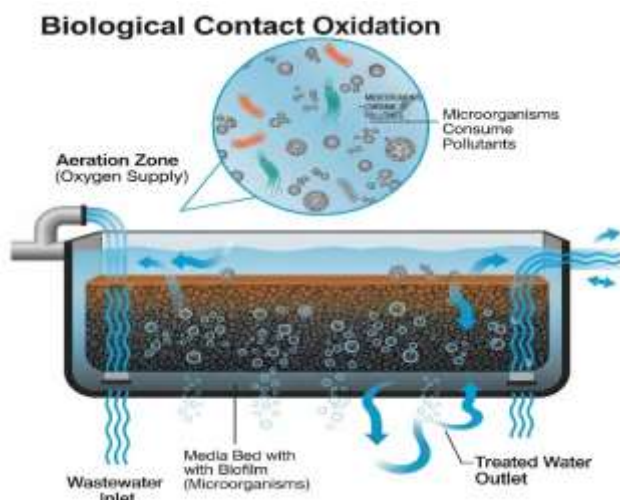
สำหรับวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 เพื่อพัฒนาแนวทางการปฏิบัติสำหรับการบำบัดน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพและให้ผลลัพธ์ที่ต้องการ ในพื้นที่คลองลำผักชีตลาดยิ่งเจริญ ผู้วิจัยพบว่า ในส่วนของการพัฒนาแนวทางการปฏิบัติสำหรับกระบวนการบำบัดน้ำเสีย หรือที่เรียกว่า ขบวนการ ออกซิเดชันชีวภาพ (Biological contact oxidation) มีรูปแบบการติดตั้งและการดำเนินงานจัดการน้ำเสียในตลาดยิ่งเจริญ ดังภาพที่ 3 ดังนี้

ภาพที่ 3 การติดตั้งระบบ ออกซิเดชันชีวภาพ (Biological contact oxidation) ของโครงการ “คิดจากคลอง”
ที่มา : นักวิจัย

จากภาพที่ 3 พบว่าวิธีการออกซิเดชันชีวภาพ (Biological contact oxidation) ใช้วิธีการเติมอากาศและจุลินทรีย์ในการบำบัดน้ำเสีย ซึ่งเป็นแนวทางในการแก้ไขอย่างบูรณาการและยั่งยืน วิธีการนี้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเพราะ

การลงทุนต่ำและใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ดูแลรักษาง่าย ใช้พื้นที่น้อย ที่สำคัญคือเป็นระบบที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนส่งเสริมการดำรงอยู่ของสัตว์น้ำ และสร้างระบบนิเวศทางน้ำให้ดียิ่งขึ้นและยั่งยืน เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนภาพที่ 4 แสดงแนวคิดของการบำบัดน้ำเสียด้วยขบวนการออกซิเดชันชีวภาพ (Biological contact oxidation) ดังนี้

ภาพที่ 4 การบำบัดน้ำเสียด้วยวิธี ออกซิเดชันชีวภาพ (Biological contact oxidation) จากโครงการ “คิดจากคลอง”
ที่มา : นักวิจัย

จากภาพที่ 4 แสดงให้เห็นถึงการใช้จุลินทรีย์และออกซิเจนในการทำความสะอาดน้ำเสีย น้ำเสียไหลเข้าสู่ถังที่มีชั้นวัสดุรองรับ ออกซิเจนจะถูกเติมเข้าไปในถัง และจุลินทรีย์จะเจริญเติบโตบนพื้นผิวของวัสดุรองรับ ทำให้เกิดเป็นชั้นชีวภาพ (biofilm) เมื่อน้ำเสียไหลผ่านวัสดุรองรับ จุลินทรีย์ในชั้นชีวภาพจะย่อยสลายสารมลพิษในน้ำเสีย ทำให้น้ำสะอาดขึ้น

4. อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ พบว่า มีผลลัพธ์ที่สำคัญ 3 ประการคือ (1) ผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษาปัจจัยบริบทหลักที่มีอิทธิพลต่อการบำบัดน้ำเสียคลองลำผักชี ตลาดยิ่งเจริญ (2) ผลลัพธ์จากการศึกษาและประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) ของโครงการคิดจากคลอง และ (3) ผลลัพธ์จากการพัฒนาแนวทางการปฏิบัติสำหรับการบำบัดน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพและเป็นที่ต้องการ ซึ่งผู้วิจัยขออภิปรายแต่ละข้อดังนี้

ผลลัพธ์จากการศึกษาปัจจัยบริบทหลักที่มีอิทธิพลต่อการบำบัดน้ำเสียคลองลำผักชี

เมื่อก้าวถึงปัจจัยบริบทหลักที่มีอิทธิพลต่อการบำบัดน้ำเสียคลองลำผักชี บริเวณตลาดยิ่งเจริญ คือ ความร่วมมือร่วมใจอย่างแท้จริงของคนในชุมชน และการมีผู้นำที่ดี ที่มีวิสัยทัศน์และพร้อมที่จะลงทุนเพื่อสร้างความตระหนักรู้ให้กับคนในชุมชน ขับเคลื่อนและดำเนินงานด้วยความร่วมมือร่วมแรงของชาวบ้านและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด ทำให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จและทำให้ลำคลองกลับมาใช้งานได้อีกครั้ง แม้ว่าน้ำเสียยังไม่หมดไปอย่างแท้จริง แต่สารพิษและความเจ็บป่วยของคนในชุมชนบริเวณคลองลำผักชีได้รับการแก้ไข และลดลงอย่างชัดเจน

ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม (SROI)

จุดเด่นของการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม (SROI) คือการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งจะช่วยให้การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมมีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน โดยข้อมูลที่ใช้ในการคำนวณหาผลตอบแทนทางสังคม (SROI) แสดงดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงวิธีการคำนวณผลตอบแทนทางสังคม (SROI)

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	ผลลัพธ์	อัตราคิดส่วนลด 3.5%				หมายเหตุ
		ปีที่ 0 (2564)	ปีที่ 1 (2565)	ปีที่ 2 (2566)	ปีที่ 3 (2567)	
ผู้ประกอบการในตลาด	มีรายได้เพิ่มขึ้น	-	26,589,500.00	22,601,075.00	19,210,913.75	ผู้ค้าขายในตลาด
	มีสุขภาพดีขึ้น	-	2,646.50	2,646.50	2,646.50	
	เกิด Self-esteem	-	12,726.00	6,363.00	3,181.50	
ชุมชน	ชุมชนเข้มแข็ง	109,980.00	109,980.00	109,980.00	109,980.00	ประชาชนที่อยู่ในชุมชนรอบๆพื้นที่ตลาดยิ่งเจริญ
	มีรายได้เพิ่มขึ้น	-	80,832.00	80,832.00	80,832.00	
	มีการทำงานร่วมกัน	76,850.25	76,850.25	76,850.25	54,149.25	
สำนักงานเขต	เกิด Self-esteem	-	9,580.00	4,790.00	2,395.00	เจ้าหน้าที่สำนักงานเขตบางเขน
	มีความเหนื่อยจากการทำงานที่ต้องรับผิดชอบข้อมูลและกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง	-	(15,968.07)	(15,968.07)	(15,968.07)	
ตลาดยิ่งเจริญ	มีชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือ	258,990.00	258,990.00	233,091.00	209,781.90	คุณ ฤทธิมล ธรรมวัฒนะ (เจ้าของตลาด)
มูลค่ารวมรายปี		445,820.25	27,125,136.68(1)	23,099,659.68(2)	19,657,911.83(3)	
มูลค่าปัจจุบันรวมรายปี		445,820.25	26,207,861.53	21,563,779.49	17,730,310.18	
วิธีการคำนวณ		0	(1) ทหาร 1.035	(2) ทหาร 1.035 จำนวน 2 ครั้ง	(3) ทหาร 1.035 จำนวน 3 ครั้ง	
มูลค่าปัจจุบันรวมทั้งหมด			65,5011,951.20			
ต้นทุน			12,533,852.00			
SROI-Ratio			5.2260			

จากตารางที่ 2 พบว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ผู้ประกอบการในตลาดยิ่งเจริญ ชุมชนรอบตลาดยิ่งเจริญ สำนักงานเขตบางเขน และตลาดยิ่งเจริญในแง่ของผู้ใช้บริการ มีมูลค่าปัจจุบันของผลประโยชน์รวมทั้งสิ้นเท่ากับ 65.5 ล้านบาท และเมื่อพิจารณา ผลลัพธ์ที่ได้จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในแต่ละกลุ่ม พบว่า ตลาดยิ่งเจริญได้ชื่อเสียง และความน่าเชื่อถือคิดเป็นมูลค่าแต่ละปี สูงมากที่สุด ซึ่งผลประโยชน์ทางสังคมในข้อนี้ จะเป็นรากฐานและความเชื่อมั่นของคนในชุมชนและเป็นพลังในการขับเคลื่อนให้คนในชุมชนร่วมมือร่วมใจ ทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนของตนในอนาคต แม้ว่ามูลค่าที่เป็นตัวเงินอาจจะไม่สูง

มากแต่ มูลค่านี้จะเป็นปัจจัยที่สำคัญในการต่อยอด การพัฒนาตลาดยิ่งเจริญ และชุมชนในอนาคต ในขณะที่ต้นทุนในการจัดการบริหารโครงการคิดจากคลองเพื่อการบำบัดน้ำเสีย มีต้นทุนทั้งสิ้น เท่ากับ 12.53 ล้านบาท เมื่อคำนวณหาอัตราผลตอบแทนทางสังคม โดยใช้อัตราส่วนลด 3.5% เท่ากับอัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำของลูกค้าชั้นดี จะได้อัตราส่วนผลตอบแทนทางสังคมเท่ากับ 5.2260 เท่า ซึ่งแสดงให้เห็นว่า โครงการคิดจากคลองให้ผลตอบแทนทางสังคม สูงกว่าการลงทุน และ ควรสนับสนุน ให้ดำเนินการต่อ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และสามารถนำโครงการคิดจากคลองไปใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาคลองและบำบัดน้ำเสียในสถานที่อื่น เนื่องจากเป็นโครงการที่สามารถสร้างผลกระทบส่วนเพิ่มให้กับมูลค่าทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่คุ้มค่ากว่าเงินลงทุนและต้นทุนที่ไม่ได้เป็นตัวเงิน

เมื่อนำผลลัพธ์ที่ได้จากโครงการคิดจากคลองเปรียบเทียบกับผลการวิจัยหาผลตอบแทนจากการลงทุน การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภคตลอดจนแหล่งอนุบาลสัตว์ทะเลขนาดเล็กเพื่อฟื้นฟูอนุรักษ์ระบบนิเวศชายฝั่งทะเลอันเป็นการช่วยเพิ่มแหล่งทำประมงใกล้ชายฝั่ง สามารถสร้างรายได้เพิ่มให้แก่ชุมชนประมง เท่ากับ 1.2266 แสดงถึงความคุ้มค่าในการลงทุนต่อ 1 บาท สามารถสร้างผลลัพธ์ทางสังคมออกมาได้ 1.2266 บาท (ธีรชัย อรุณเรืองศิริเลิศ และศุภกรณ อินทนนท์, 2564) พบว่า โครงการคิดจากคลอง ได้ผลตอบแทนจากการลงทุนที่สูงกว่า ซึ่งวิธีการเลือกโครงการใดนั้นจะพิจารณาว่า โครงการประเภทนั้นๆ คำนวณหาค่าผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) เป็นบวกหรือไม่ถ้าได้ค่า SROI เป็นบวก จะถือว่าเป็นโครงการที่มีประโยชน์ต่อสังคมและคู่ควรกับการลงทุนทั้งสิ้น

ผลลัพธ์จากการพัฒนาแนวทางการปฏิบัติสำหรับการบำบัดน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพ

การบำบัดน้ำเสียที่สามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบของการบำบัดน้ำเสียในลำคลองอื่นๆ คือ ขบวนการ **ออกซิเดชันชีวภาพ** (Biological contact oxidation) ที่มีส่วนช่วยปรับกลิ่นเหม็น และ เชื้อโรคที่อยู่ในลำคลอง โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มีความเห็นตรงกันว่า โครงการคิดจากคลองช่วยให้ คลองลำผักชีมีคุณภาพน้ำที่ดีขึ้น และควรดำเนินการโครงการคิดจากคลองต่อเนื่องไป

5. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยสามารถนำมาสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแก่ตลาดยิ่งเจริญ โดยแบ่งเป็นข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้ และ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้การขับเคลื่อนโครงการคิดจากคลองตลอดจนการบริหารจัดการโครงการที่เกี่ยวกับการบำบัดน้ำเสีย มีผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนที่คุ้มค่าและสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นต้นแบบสำหรับการบริหารจัดการโครงการอื่นๆต่อไป

5.1 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้

เมื่อพิจารณาผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนของโครงการคิดจากคลองมีข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินการเพื่อให้โครงการบำบัดน้ำเสียมีประสิทธิภาพ และมีความยั่งยืนในการรักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อม และชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชนบริเวณคลองลำผักชีดังนี้

1) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ขับเคลื่อนโครงการที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการทำความสะอาดคลอง ควรพิจารณาถึงปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้ที่อาจสร้างผลกระทบต่อการท่องเที่ยว การพัฒนาคลอง หน่วยงานหลักที่ควรรับผิดชอบคือ สำนักงานเขตบางเขน

2). ในมิติด้านการบริหารโครงการ ของตลาดยิ่งเจริญ ควรให้บุคลากรฝึกอบรมความรู้ด้านการประเมินผลกระทบทางสังคมของโครงการ เพื่อที่เจ้าหน้าที่จะได้มีองค์ความรู้และแนวคิดในการจัดเก็บข้อมูล หน่วยงานหลักที่ควรรับผิดชอบคือ ฝ่ายฝึกอบรมบุคลากร ของตลาดยิ่งเจริญ

5.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปคืองานวิจัยที่คำนวณหาผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุนในการให้ความรู้ ปลูกฝังความตระหนัก รวมถึงการรณรงค์ และให้คุณค่าของการไม่ทิ้งขยะ และสิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำลำคลอง เพื่อแสดงผลตอบแทนจากการลงทุนทางสังคม (SROI) ที่ยั่งยืนถึงความคุ้มค่าของการพัฒนาคน เพราะคนคือปัจจัยหลักของการพัฒนาทุกอย่างและการสร้างจิตสำนึกคือการวางรากฐานให้กับการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

6. กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม และผู้บริหารตลาดยิ่งเจริญ ที่ให้ข้อมูลและร่วมตอบแบบสอบถาม ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานวิจัย รวมถึงสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ที่สนับสนุนในการขับเคลื่อนการวิจัยในด้านต่างๆ อย่างดียิ่ง

7. เอกสารอ้างอิง

- ธีรชัย อรุณเรืองศิริเลิศ, และศุภกรณ อินทนนท์. (2564). การวัดค่าผลตอบแทนทางสังคม: กรณีศึกษาโครงการเพื่อสังคมของบริษัทแห่งหนึ่งในประเทศไทย. *วารสารสภาวิชาชีพบัญชี*, 3(7), 4-12.
- วรภัทร เมฆขจร, ธีรพงษ์ ทศวัฒน์, และพรพรรณรัตน์ กานต์ไกรศรี. (2567). การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (SROI) กิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการเชิงวัฒนธรรม อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ*, 14(1), 21-37.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2568). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. <https://sdgs.nesdc.go.th>
- Ashwanuntakul, S., & Yamla-or, P. (2017). *Handbook of the assessment of social return on investment*. Thailand Research Fund.
- Campbell, D. T., & Fiske, D. W. (1959). Convergent and discriminant validation by the multitrait-multimethod matrix. *Psychological Bulletin*, 56(2), 81-105.
- Denzin, N. K. (1978). *The research act: A theoretical introduction to sociological methods* (2nd ed.). McGraw-Hill.
- Farr, M., & Cressey, P. (2018). The social impact of advice during disability welfare reform: From social return on investment to evidencing public value through realism and complexity. *Public Management Review*, 21(2), 238-263. <https://doi.org/10.1080/14719037.2018.1473474>
- Freeman, M., DeMarrais, K., Preissle, J., Roulston, K., & St. Pierre, E. A. (2007). Standards of evidence in qualitative research: An incitement to discourse. *Educational Researcher*, 36(1), 25-32.
- Gosselin, V., Boccanfuso, D., & Laberge, S. (2020). Social return on investment (SROI) method to evaluate physical activity and sport interventions: A systematic review. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 17(1), 1-11.
- Mathison, S. (1988). Why triangulate? *Educational Researcher*, 17(2), 13-17.
- McBride, A. C., Dale, V. H., Baskaran, L. M., Downing, M. E., Eaton, L. M., Efroymsen, R. A., Garten, C. T., Jr., Kline, K. L., Jager, H. I., Mulholland, P. J., Parish, E. S., Schweizer, P. E., & Storey, J. M. (2011). Indicators to support environmental sustainability of bioenergy systems. *Ecological Indicators*, 11(5), 1277-1289.
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Sage.
- Pelto, P. J. (2017). *Mixed methods in ethnographic research: Historical perspectives*. Routledge.
- Sangchai, S. (2018). Evolution of the concept of sustainable development. *Journal of Environmental Management*, 14(2), 96-111.
- Seale, C. (1999). *The quality of qualitative research*. Sage.
- United Nations. (2016). *The sustainable development goals report 2016*. <https://unstats.un.org/sdgs/report/2016/the%20sustainable%20development%20goals%20report%202016.pdf>
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper and Row.

การวิเคราะห์เปรียบเทียบวลีและประโยคในหนังสือภาษาจีน ของอุตสาหกรรมนวดและสปา

A Comparative Study of Phrases and Sentences in Chinese Textbooks for Massage and Spa Industry

นัฐวุฒิ ปินะการัง^{1*} และวุฒิพงษ์ ประพันธ์มิตร²
Natthawut Pinakarang^{1*} and Wuttipong Prapantamit²

บทคัดย่อ

อุตสาหกรรมบริการสุขภาพและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทยได้มีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะธุรกิจนวดแผนไทยและสปาซึ่งได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยวชาวจีน ส่งผลให้ทักษะการสื่อสารภาษาจีนกลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับแรงงานในสายงานบริการ ขณะเดียวกัน ตำราภาษาจีนเฉพาะทางจำนวนมากจึงถูกพัฒนาขึ้นเพื่อรองรับความต้องการดังกล่าว บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ลักษณะของวลีและประโยคภาษาจีนที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาจีนเฉพาะทางสำหรับอุตสาหกรรมนวดและสปาทั้งสามเล่ม ในบริบทการใช้งานจริงในสถานบริการ 2) เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของวลีและประโยคในแต่ละเล่ม ในด้านระดับความสุภาพ ความเป็นมืออาชีพ และความแม่นยำของภาษา 3) ศึกษาข้อจำกัดของการใช้ประโยคที่ยาวและซับซ้อนในหนังสือเรียนภาษาจีนเฉพาะทางที่อาจส่งผลต่อผู้เรียนระดับต้น โดยเฉพาะในด้านการเรียนรู้และการใช้งานในภาคปฏิบัติ 4) เสนอแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงบทสนทนาภาษาจีนให้เหมาะสมกับผู้เรียนระดับต้นในสายงานนวดและสปา โดยเน้นความเข้าใจง่าย ชัดเจน และใช้งานได้จริง โดยการวิจัยนี้ใช้กรอบแนวคิดจากภาษาศาสตร์ประยุกต์และการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม เพื่อวิเคราะห์วลีและประโยคในตำราเรียนดังกล่าว จากการศึกษาพบว่าภาษาที่ใช้ในตำรายังไม่สอดคล้องกับภาษาที่ใช้จริงในสถานประกอบการ ซึ่งมักมีลักษณะยืดหยุ่น อ่อนโยน และสะท้อนความใส่ใจต่อลูกค้าอย่างเป็นธรรมชาติ

คำสำคัญ : การวิเคราะห์เปรียบเทียบ วลีและประโยค หนังสือภาษาจีนในอุตสาหกรรมนวดและสปา

^{1*} สาขาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Eastern Languages, Faculty of Humanities, Kasetsart University
E-mail: natthawut.pina@ku.th

² สาขาภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Eastern Languages, Faculty of Humanities, Kasetsart University
E-mail: wuttipong.prap@ku.th

*Corresponding author

Abstract

Recently, Thailand's health and wellness tourism industry has grown steadily, with traditional Thai massage and spa services gaining high popularity among Chinese tourists. The ability to communicate in the Chinese language has become an essential skill for service sector workers. Numerous Chinese textbooks have been developed for specific purposes to support this need. However, this study found that many textbooks that relied on traditional teaching methods have primarily focused on vocabulary and grammar, lacking attention to pragmatic features such as politeness strategies, tone, and appropriate language use in real service contexts. This research analyzed the language used in three widely adopted Chinese textbooks for vocational learners in Thailand. Using frameworks from applied linguistics and intercultural communication, the study examined the appropriateness of phrases and sentence patterns in terms of politeness, professionalism, and cultural relevance to Thai service settings. The findings reveal a significant gap between the textbook language and the flexible, polite, and culturally sensitive expressions commonly used in actual massage and spa establishments. Examples include soft-toned commands and empathetic statements reflecting attentiveness to customer comfort. The study suggested that Chinese language textbooks should be redesigned to incorporate authentic language use, emphasize learner-centred approaches, and reflect the real-world communicative demands of cross-cultural service encounters. Development would better equip learners with practical language skills necessary for effective communication in professional settings.

Keywords: Comparative Analysis, Phrases and Sentences, Chinese Textbook for the Massage and Spa Industry

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรทางวัฒนธรรมและสุขภาพซึ่งสามารถนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจได้อย่างหลากหลาย โดยเฉพาะในภาคบริการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและการท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจนวดแผนไทยและสปา ซึ่งมีรากฐานมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ ธุรกิจนี้ไม่เพียงเป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ แต่ยังเป็นหนึ่งในภาคบริการที่สร้างรายได้จำนวนมากให้กับประเทศ และส่งเสริมการจ้างงานในระดับชุมชนอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่รัฐบาลส่งเสริมแนวคิดอำนาจละมุน (Soft Power) เพื่อผลักดันประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางด้านสุขภาพในระดับภูมิภาคและระดับโลก (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2554, น. 6-14) ในบริบทของความเป็นสากลของบริการนวดแผนไทย ขณะเดียวกัน กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนถือเป็นหนึ่งในกลุ่มลูกค้าที่มีความสำคัญมากที่สุดของอุตสาหกรรมนี้ ความต้องการใช้บริการของลูกค้าชาวจีนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับจำนวนเที่ยวบินตรง การขยายตัวของธุรกิจนันทนาการ และความนิยมของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในกลุ่มประชากรวัยทำงานของจีน จากข้อมูลเชิงสถิติในช่วงก่อนการระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 กลุ่มนักท่องเที่ยวจากประเทศจีนเป็นกลุ่มที่มีจำนวนสูงที่สุดในการเข้ามาใช้บริการนวดและสปาในประเทศไทย (จุฑาธิปต์ จันทรเอียด และคณะ, 2561, น. 127-147)

อย่างไรก็ตาม แม้ธุรกิจนวดแผนไทยจะมีศักยภาพสูงในการเติบโตและสร้างรายได้ แต่ในทางปฏิบัติกลับพบปัญหาที่มีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในประเด็นด้านการสื่อสารระหว่างพนักงานให้บริการชาวไทยกับลูกค้าชาวจีน เนื่องจากผู้ให้บริการส่วนใหญ่ไม่มีพื้นฐานทางภาษาจีน หรือหากมีก็มักอยู่ในระดับเบื้องต้น (การทักทาย การบอกราคา การกล่าวอำลา เป็นต้น)

ซึ่งกลุ่มการใช้ภาษาเหล่านี้ยังไม่สามารถทำให้ลูกค้าชาวจีนเข้าใจในสถานการณ์ที่ซับซ้อนได้ กล่าวคือ การแจ้งเปลี่ยนท่าทางการขอความร่วมมือให้ลูกค้าเลิกใส่เครื่องประดับ การอธิบายข้อห้ามทางสุขภาพ หรือตอบคำถามเกี่ยวกับอาการเจ็บป่วยเฉพาะจุด ซึ่งปัญหานี้ในบริบทของ “สถานการณ์บริการเร่งด่วน” ที่ต้องอาศัยความสามารถในการสื่อสารที่กระชับ ชัดเจน ถูกต้อง และสุภาพภายในระยะเวลาอันจำกัดการสื่อสารในสถานการณ์บริการเร่งด่วนล้วนต้องการทักษะทางภาษาในระดับที่สูงกว่าเพียงแค่การท่องจำคำศัพท์ หรือประโยคสนทนาทั่วไป ประเด็นนี้นำไปสู่คำถามที่ว่า ตำราเรียนภาษาจีนเฉพาะทางที่มีอยู่ในปัจจุบันสามารถตอบโจทย์การใช้งานในบริบทจริงได้มากน้อยเพียงใด

จากการที่ผู้วิจัยได้สำรวจหนังสือเรียนในห้องตลาด พบว่า หนังสือเรียนภาษาจีนเพื่อวิชาชีพนวดและสปามีอยู่จำกัด อาทิ 1) สนทนาภาษาจีนแบบเร่งรัดการนวดและสปา 《汉语口语速成课程 SPA 按摩篇》ของ บริษัทเพชรประกาย จำกัด (2555) 2) ภาษาจีนสำหรับหมอนวดและธุรกิจสปา 《汉语按摩与水疗业务》เขียนโดย ศศิณิกา อุตติยา (2565) และ 3) ภาษาจีนเพื่อธุรกิจร้านนวดและสปา 《实用按摩与美容院中文会话》เขียนโดยเจนิส ชาทปฐพี (2567) มักประกอบด้วยบทสนทนามาตรฐาน คำศัพท์ทั่วไป และบทเรียนที่มีลำดับเป็นแบบแผนอย่างชัดเจน ซึ่งแม้จะช่วยให้ผู้เรียนมีโครงสร้างความรู้พื้นฐานด้านภาษา แต่กลับพบว่าไม่มีข้อจำกัดในด้าน การนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงที่ต้องอาศัยทักษะทาง วัฒนธรรมและการปรับภาษาตามบริบท Zhiyi and Qingyun (1997, p. 3) ชี้ให้เห็นว่า หนังสือเรียนภาษาจีนเฉพาะทางส่วนใหญ่ยังยึดรูปแบบการสอนภาษาทั่วไปที่เน้นไวยากรณ์และคำศัพท์เป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงภาษาที่ผู้เรียนจำเป็นต้องใช้ในการสื่อสารกับลูกค้าในสถานการณ์จริง Yunming (2008, pp. 31-37) ยังเสนออีกว่าหนังสือเรียนที่ไม่มี ความเชื่อมโยงกับภาคปฏิบัติจริงจะไม่สามารถสร้างผลสัมฤทธิ์ด้านภาษาแก่ผู้เรียนได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะเมื่อกลุ่มเป้าหมายเป็นแรงงานภาคบริการที่มีเวลาจำกัดในการเรียนรู้ แนวโน้มการพัฒนาตำราเรียนภาษาจีนเฉพาะทางในประเทศไทยเริ่มปรับตัวไปสู่แนวคิดของการใช้ “ภาษาจริง” (authentic materials) ซึ่งหมายถึง การเก็บข้อมูลภาษาที่ใช้ในภาคสนาม และนำมาพัฒนาเป็นบทเรียนที่สะท้อนการใช้งานในชีวิตจริงโดยตรง Liangcun and Deming (2024, p. 35) สนับสนุนแนวคิดนี้โดยเน้นว่า การเรียนการสอนภาษาจีนเพื่อวิชาชีพควรยึดผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง และเน้นการพัฒนาเนื้อหาบนพื้นฐานของสถานการณ์เฉพาะทางที่ผู้เรียนต้องเผชิญจริงในการทำงาน

นอกจากนี้ จากประสบการณ์ของผู้วิจัยในฐานะผู้ประกอบการอาชีพอยู่ในอุตสาหกรรมดังกล่าวมักสังเกตเห็นว่า วลีที่ผู้ให้บริการใช้มีลักษณะเฉพาะ ทั้งในแง่โครงสร้างประโยค ระดับความสุภาพ น้ำเสียงเชิงบริการ และการใช้คำสั่งอย่างไม่เป็นทางการแต่ยังคงความสุภาพในเชิงวัฒนธรรม เช่น ประโยค “请趴着” (โปรดนอนคว่ำ) หรือ “请放松” (โปรดผ่อนคลาย) เป็นภาษาที่มีความตรงไปตรงมา แต่สุภาพเพียงพอในบริบทบริการ (Zhipeng & Dongxia, 2024, pp. 29-31) ขณะเดียวกัน ผู้วิจัยยังพบอีกว่าโครงสร้างลักษณะนี้ไม่ปรากฏชัดเจนในตำราเรียนที่มีอยู่ ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ความแตกต่างระหว่าง “ภาษาที่สอน” กับ “ภาษาที่ใช้จริง” เป็นช่องว่างสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไข โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบการศึกษาระดับอาชีวศึกษาซึ่งเป็นฐานสำคัญในการผลิตแรงงานที่เข้าสู่ตลาดบริการ

ปรากฏการณ์ลักษณะข้างต้นจึงนำมาสู่ประเด็นวิจัยของผู้ประกอบการวิจัยนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อศึกษาวิลีและประโยคภาษาจีนที่ใช้ในสถานการณ์บริการเร่งด่วนในธุรกิจนวดและสปาในเขตกรุงเทพมหานคร และเปรียบเทียบกับเนื้อหาในตำราเรียนภาษาจีนเฉพาะทาง 3 ฉบับที่ใช้ในสถานศึกษาอาชีวศึกษา เพื่อวิเคราะห์ระดับความสอดคล้อง ความแตกต่าง และเสนอแนวทางในการพัฒนาเนื้อหาหนังสือเรียนให้สะท้อนความเป็นจริงทางภาษา และวัฒนธรรมให้ได้มากที่สุด นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ยังมีความมุ่งหมายเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ในด้านภาษาศาสตร์ประยุกต์ โดยเน้นการประยุกต์ใช้ทฤษฎี Process Genre Approach ซึ่งเน้นการสร้างการเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการใช้ภาษาในแต่ละบริบท (กรกมล ธนะโรจน์รุ่งเรือง และศุภรสิริ ศิริพุทธิพันธ์, 2565, น. 47-59) และแนวคิดภาษาจีนเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ (CSP) ซึ่งเป็นแนวทางที่เชื่อมโยงภาษาเข้ากับวิชาชีพอย่างเป็นระบบ

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อวิเคราะห์ลักษณะของวิลีและประโยคภาษาจีนที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาจีนเฉพาะทางสำหรับอุตสาหกรรมนวดและสปาทั้งสามเล่ม ในบริบทการใช้งานจริงในสถานบริการ

1.2.2 เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของวลีและประโยคในแต่ละเล่ม ในด้านระดับความสุภาพ ความเป็นมืออาชีพ และความแม่นยำของภาษา

1.2.3 เพื่อศึกษาข้อจำกัดของการใช้ประโยคที่ยาวและซับซ้อนในหนังสือเรียนภาษาจีนเฉพาะทางที่อาจส่งผลกระทบต่อผู้เรียนระดับต้น โดยเฉพาะในด้านการเรียนรู้และการใช้งานในภาคปฏิบัติ

1.2.4 เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงบทสนทนาภาษาจีนให้เหมาะสมกับผู้เรียนระดับต้นในสายงาน นวดและสปา โดยเน้นความเข้าใจง่าย ชัดเจน และใช้งานได้จริง

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1.3.1 หนังสือที่เลือกมาเพื่อการวิเคราะห์ ได้แก่ 1) หนังสือสนทนาภาษาจีนแบบเร่งรัดการนวดและสปา 《汉语口语速成课程 SPA 按摩篇》 จัดพิมพ์ โดยบริษัทเพชรประกาย 2) ภาษาจีนเพื่อธุรกิจร้านนวดสปา 《汉语按摩与水疗业务》 ศศินิภา อุทธิยา และ 3) ภาษาจีนสำหรับหมอนวดและธุรกิจสปา 《实用按摩与美容院中文会话》 เขียนโดย เจนิส ขาดปฐพี หนังสือทั้งสามเล่มนี้ถูกนำมาวิเคราะห์ในด้านวลี รูปประโยค บริบทของการใช้งาน และระดับความซับซ้อนของภาษาที่ใช้ โดยเน้นการจำแนกเนื้อหาออกเป็นหมวดหมู่ตามลักษณะสถานการณ์ในการบริการ เช่น การทักทายลูกค้า การแนะนำบริการ การอธิบายขั้นตอนการนวด เป็นต้น

1.4 สมมติฐานในการวิจัย

1.4.1 หนังสือภาษาจีนเฉพาะทางทั้งสามเล่มมีวลีและประโยคที่ใช้ในงานบริการนวดและ สปาแตกต่างกันในระดับของความสุภาพ ความเป็นมืออาชีพ และความเหมาะสมต่อบริบททางวัฒนธรรม

1.4.2 หนังสือบางเล่มมีแนวโน้มใช้ประโยคที่ยาวและซับซ้อน ซึ่งอาจไม่เหมาะกับผู้เรียนระดับต้น โดยเฉพาะผู้ที่ไม่มีพื้นฐานภาษาจีนหรือผู้สูงอายุ ทำให้เกิดข้อจำกัดในการเรียนรู้และนำไปใช้จริง

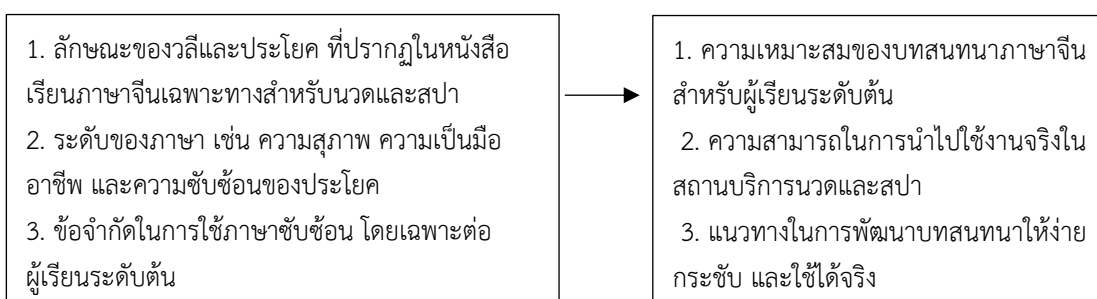
1.4.3 ผู้เรียนระดับต้นมีแนวโน้มเข้าใจและจดจำบทสนทนาภาษาจีนได้ดีขึ้น หากบทสนทนานั้นถูกออกแบบให้ กระชับ ชัดเจน ใช้คำศัพท์พื้นฐาน และสอดคล้องกับสถานการณ์จริงในการให้บริการ

1.4.4 การออกแบบบทสนทนาภาษาจีนใหม่ โดยอิงจากประสบการณ์ตรงของผู้วิจัยที่ทำงานด้านนวดและเป็น ล่ามในประเทศจีน สามารถช่วยลดข้อจำกัดของผู้เรียนระดับต้น และเพิ่มความมั่นใจในการสื่อสารกับลูกค้าชาวจีนได้จริง ในสถานประกอบการ

1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ข้อตกลงเบื้องต้น

1) ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้หนังสือเรียนภาษาจีนเฉพาะทางจำนวนสามเล่มที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องโดยตรงกับบริบทของธุรกิจนวดและสปา โดยพิจารณาจากความเหมาะสมของเนื้อหาและความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนที่ต้องนำภาษาไปใช้ในสถานการณ์จริง โดยผู้วิจัยได้เลือกหนังสือภาษาจีนจำนวน 3 เล่ม อาทิ

1) หนังสือ สอนภาษาจีนแบบเร่งรัดการนวดและสปา 《汉语口语速成课程 SPA 按摩篇》 ของบริษัทเพชรประกาย จำกัด ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2555 จำนวน 152 หน้า 2) หนังสือ ภาษาจีนเพื่อธุรกิจร้านนวดสปา 《汉语按摩与水疗业务》 ของ ศศินา อุทธิยา ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2565 จำนวน 208 หน้า และ 3) หนังสือ ภาษาจีนสำหรับหมอนวดและธุรกิจสปา 《实用按摩与美容院中文会话》 ของเจนิส ชาตปฐพี จากโรงพิมพ์ พลอยการพิมพ์ ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2567 จำนวน 132 หน้า โดยหนังสือที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ล้วนเป็นหนังสือที่จัดพิมพ์และตีพิมพ์ในประเทศไทยเท่านั้น

2) เพื่อความกระชับและความชัดเจนในการอ้างอิงตลอดทั้งบทความ ผู้วิจัยกำหนดใช้ชื่อย่อในการอ้างถึงหนังสือทั้งสามเล่มดังกล่าว ได้แก่ “เล่มที่ 1” แทนการเรียกชื่อหนังสือ สอนภาษาจีนแบบเร่งรัดการนวดและสปา 《汉语口语速成课程 SPA 按摩篇》 “เล่มที่ 2” แทนการเรียกชื่อหนังสือ ภาษาจีนเพื่อธุรกิจร้านนวดสปา 《汉语按摩与水疗业务》 และ “เล่มที่ 3” แทนการเรียกชื่อหนังสือ หนังสือ ภาษาจีนสำหรับหมอนวดและธุรกิจสปา 《实用按摩与美容院中文会话》 ตามลำดับแทนการกล่าวชื่อหนังสือฉบับเต็มซ้ำในทุกครั้ง ทั้งนี้เพื่อให้การนำเสนอในบทวิเคราะห์มีความต่อเนื่องและเข้าใจง่าย โดยผู้อ่านสามารถตรวจสอบข้อมูลต้นทางได้จากรายการบรรณานุกรมท้ายเล่ม ซึ่งได้แสดงรายละเอียดของหนังสือแต่ละเล่มไว้อย่างครบถ้วน

1.6.3 ผู้วิจัยจะนำเอาบทสนทนา ตัวอย่างวลี และประโยคจากหนังสือทั้งสามเล่มมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ในเชิงภาษาและบริบทอย่างตรงไปตรงมา โดยจะไม่มีการดัดแปลงการแปลความหมายจากภาษาจีนไปยังภาษาไทย หรือแก้ไขเนื้อหาต้นฉบับ เพื่อให้สะท้อนลักษณะภาษาที่แท้จริงของหนังสือแต่ละเล่ม ทั้งนี้ ผู้วิจัยขอชี้แจงว่า จะหยิบยกเพียงตัวอย่างที่โดดเด่นหรือมีนัยสำคัญ บางส่วนจากเนื้อหาทั้งหมดของหนังสือแต่ละเล่มมาทำการวิเคราะห์ โดย มิได้นำเนื้อหาทั้งฉบับของแต่ละเล่มมานำเสนอในงานวิจัยนี้ทั้งหมด เพื่อให้การศึกษามีความเฉพาะเจาะจงและตรงประเด็นมากที่สุด และจะได้เป็นที่เข้าใจตรงกัน

2. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์ลักษณะทางภาษาในหนังสือเรียนภาษาจีนเฉพาะทางด้านงานบริการนวดและสปา ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการสื่อสารในบริบทวิชาชีพ การออกแบบวิธีวิจัยจึงต้องสอดคล้องกับธรรมชาติของข้อมูลและวัตถุประสงค์ในการศึกษา โดยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เน้นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ควบคู่กับการสังเคราะห์ข้อมูลจากประสบการณ์ตรงของผู้วิจัยในแวดวงอาชีพและภาษาจีน เพื่อให้สามารถเข้าถึงสาระสำคัญของเนื้อหาในเชิงลึก และสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างภาษาในตำรากับการใช้งานจริงได้อย่างครบถ้วน

2.1 การรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ข้อมูลหลักจากหนังสือเรียนภาษาจีนเฉพาะทางที่เกี่ยวข้องกับงานบริการนวดและสปารวมจำนวนทั้งสิ้น 3 เล่ม โดยพิจารณาจากความครอบคลุมของเนื้อหาในบริบทการใช้งานจริง โครงสร้างภาษา และความชัดเจนในการนำเสนอ ซึ่งประกอบด้วยหนังสือ 《汉语口语速成课程 SPA 按摩篇》 หนังสือภาษาจีนสำหรับหมอนวดและธุรกิจสปา 实用按摩与美容院中文会话 และภาษาจีนเพื่อธุรกิจร้านนวดสปา 《汉语按摩与水疗业务》 หนังสือเหล่านี้ได้รับ การคัดเลือกร้อยละ 100 โดยมุ่งเน้นความสามารถในการสะท้อนสถานการณ์ที่พบบ่อยในร้านนวดหรือสถานบริการสปา เช่น การทักทายลูกค้า การแนะนำบริการ และการอธิบายขั้นตอนต่าง ๆ นอกจากข้อมูลจากหนังสือเรียนแล้ว ผู้วิจัยยังใช้ประสบการณ์ตรงในฐานะผู้ปฏิบัติงานด้านการนวดและล่ามแปลภาษาจีนในร้านนวดไทยที่ประเทศจีน เพื่อเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะภาษาที่ใช้จริงในสถานการณ์การบริการ ตลอดจนเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างภาษาทางการที่ปรากฏในตำรา กับภาษาที่ต้องการสื่อสารกับลูกค้าในสถานการณ์จริง ทั้งนี้ยังได้ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ งานวิจัยด้านภาษาศาสตร์ประยุกต์ ทฤษฎีการเรียนรู้ภาษาที่สอง และแนวทางการจัดทำสื่อการเรียนการสอนภาษาจีนเฉพาะทาง เพื่อนำมาประกอบอ้างอิงในการวิเคราะห์ข้อมูล

2.2 ขั้นตอนการวิจัย

กระบวนการดำเนินงานวิจัยเป็นไปตามลำดับขั้นตอนที่ชัดเจน เพื่อให้สามารถวิเคราะห์เนื้อหาในหนังสือเรียนได้อย่างเป็นระบบ เริ่มจากการศึกษางานวิจัยและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดแนวทางในการวิเคราะห์เนื้อหาและลักษณะของภาษาในบริบทวิชาชีพ จากนั้นจึงดำเนินการคัดเลือกหนังสือเรียนที่สอดคล้องกับบริบทงานบริการนวดและสปา โดยพิจารณาว่ามีการใช้ภาษาในสถานการณ์จริงที่หลากหลายและตรงประเด็นกับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ หลังจากการคัดเลือกหนังสือ ผู้วิจัยได้ทำการอ่านและวิเคราะห์วลีและประโยคที่ปรากฏในหนังสือแต่ละเล่มอย่างละเอียด โดยเน้นการแยกแยะเนื้อหาออกตามลักษณะสถานการณ์ เช่น การทักทาย การให้ข้อมูลบริการ และการอธิบาย ขั้นตอนการนวด เป็นต้น วลีและประโยคเหล่านี้ถูกจัดหมวดหมู่เพื่อนำไปเปรียบเทียบในประเด็นด้านต่าง ๆ เช่น ความสุภาพ ความชัดเจน ความเป็นมืออาชีพ และระดับความซับซ้อนทางไวยากรณ์ ในการเปรียบเทียบข้อมูล ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาต่อบริบทของผู้เรียนระดับต้นในสายอาชีพโดยพิจารณาว่าภาษาที่ใช้ในแต่ละเล่มสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนในด้านการใช้งานจริงหรือไม่ ทั้งนี้ ยังได้วิเคราะห์ข้อจำกัดของภาษาในแต่ละเล่ม โดยเฉพาะโครงสร้างประโยคที่อาจยากเกินไป หรือไม่เหมาะสมต่อระดับความสามารถของผู้เรียน

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้อยู่ภายใต้กรอบการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) โดยมีมุ่งจำแนกและตีความเนื้อหาภาษาในหนังสือเรียนภาษาจีนเฉพาะทางตามลักษณะของสถานการณ์การใช้ภาษาจริงการวิเคราะห์เน้นการแยกประเภทของวลีและประโยคในหมวดหมู่สถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบและสังเคราะห์ข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยใช้กรอบการวิเคราะห์เชิงภาษาศาสตร์ 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ความสุภาพ วิเคราะห์ระดับความเหมาะสมของภาษาต่อบริบทงานบริการที่ต้องใช้มารยาทในการสื่อสาร 2) ความชัดเจน ตรวจสอบว่าภาษาที่ใช้มีลักษณะกระชับ เข้าใจง่าย หรือมีความกำกวมที่อาจก่อให้เกิดความสับสน 3) ความเป็นมืออาชีพ ประเมินการใช้ศัพท์เฉพาะทางหรือคำทางเทคนิคที่เกี่ยวข้องกับงานนวดและสปา และ 4) ความซับซ้อนของรูปประโยค วิเคราะห์ความยาวและโครงสร้างประโยค โดยเฉพาะประโยคที่อาจซับซ้อนเกินไปสำหรับผู้เรียนระดับต้น

ผลการวิเคราะห์ในแต่ละด้านจะถูกนำมาเปรียบเทียบระหว่างหนังสือทั้งสามเล่ม เพื่อตรวจสอบลักษณะเด่น ข้อจำกัด และระดับความเหมาะสมของเนื้อหาต่อผู้เรียนเป้าหมาย ซึ่งเป็นผู้เรียนในสายอาชีพด้านการนวดและสปาในระดับเริ่มต้น จากนั้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงวิชาการที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเนื้อหาและแนวทางการจัดทำสื่อการเรียนการสอนภาษาจีนเฉพาะทางที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับการใช้งานจริงในบริบทอาชีพ

3. สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลที่ปรากฏในหนังสือเรียนทั้งสามเล่ม โดยมีประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

3.1 ลักษณะของวลีและประโยคภาษาจีนที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาจีนเฉพาะทางสำหรับอุตสาหกรรมนวดและสปาทั้งสามเล่ม

ผู้วิจัยได้พิจารณาบริบทของการสื่อสารที่เกิดขึ้นจริงในสถานประกอบการบริการเป็นหลัก โดยเน้นการถ่ายทอดลักษณะภาษาในสถานการณ์ที่ครอบคลุมทั้งการต้อนรับลูกค้า การสอบถามความต้องการ การแนะนำบริการ ตลอดจนการโต้ตอบอย่างมืออาชีพระหว่างพนักงานและลูกค้า การวิเคราะห์ในส่วนนี้จึงมุ่งศึกษาเนื้อหาภาษาในระดับวลีและประโยคที่ใช้จริงในบทสนทนา และเปรียบเทียบความแตกต่างทางด้านรูปแบบ ความสุภาพ โครงสร้าง และความเหมาะสมเชิงบริบทระหว่างหนังสือทั้งสามเล่มที่ได้รับการคัดเลือก ซึ่งสามารถแบ่งเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 有客户来到按摩店。มีแขกมาถึงร้านนวด

服务员：您好！欢迎光临！

(สวัสดีค่ะ ยินดีต้อนรับครับ/ค่ะ)

顾客：早上好，小姐！我预订了！

(สวัสดีตอนเช้าครับ ผมมีจองล่วงหน้าไว้แล้วครับ)

顾客：我姓王。

(ผมแซ่หวังครับ)

服务员：我查查，王先生，请稍等！

(หนูขอเช็คข้อมูลก่อนนะคะ รบกวนคุณหวังรอสักครู่นะคะ)

(เพชรประกาย, 2555, น. 14-15)

ตัวอย่างที่ 2 บทสนทนา (会话)

服务员：您好！欢迎光临！

(สวัสดีค่ะ ยินดีต้อนรับครับ/ค่ะ)

顾客：您有按摩服务菜单吗？

(คุณมีเมนูรายการนวดไหมคะ)

服务员：有的，这是我们的按摩菜单服务，请您看看。

(มีครับ/ค่ะ นี่คือการบริการนวดของร้านเรา เชิญคุณเปิดดูค่ะ)

顾客：谢谢！我先看看。这里的哪个按摩是最有名的？

(ขอบคุณครับ/ค่ะ ฉันขอดูหน่อย ที่นี่ยังบริการนวดแบบไทน์ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดครับ / ค่ะ)

(เจนิส ขาตปฐพี, 2567, น. 73)

ตัวอย่างที่ 3 บทสนทนาใช้บริการร้านนวดและสปา แบบครบจบ

服务员：今天您要什么服务？

(วันนี้ต้องการรับบริการอะไรค่ะ)

顾客：您有按摩服务菜单吗？

(คุณมีเมนูรายการนวดไหมคะ)

服务员：有的，这是我们的按摩菜单服务 请您看看。

(มีค่ะ นี่คือนูรายการนวดของเรา ลองดูนะคะ)

顾客：谢谢，我先看看

(ขอบคุณค่ะ ฉันขอดูก่อน)

服务员：我们最有名是泰式按摩，用两个小时。

(นวดแผนไทยของเรามีชื่อเสียงมากที่สุดค่ะ ใช้เวลาสองชั่วโมง)

顾客：很好！我要泰式按摩两个小时的

(ดีมาก! ฉันต้องการนวดแผนไทยสองชั่วโมงค่ะ)

(ศศิณิกา อุทธิยา, 2565, น. 110-111)

จากการวิเคราะห์ตัวอย่างบทสนทนาทั้งสามชุดที่คัดเลือกมาจากหนังสือเรียนภาษาจีนเฉพาะทางด้านการนวดและสปา พบว่า มีความแตกต่างกันทั้งในด้าน โครงสร้างภาษา ระดับความสุภาพ และความสอดคล้องกับบริบทของงานบริการจริงใน ตัวอย่างที่ 1 ประโยค “先生，贵姓？” และ “请稍等。” แสดงให้เห็นถึงการใช้ภาษาที่สุภาพ สะท้อนมารยาทในวัฒนธรรมจีนได้ดี ผู้ให้บริการมีการสอบถามชื่ออย่างให้เกียรติและแสดงท่าทีสุภาพขณะตรวจสอบข้อมูลของลูกค้า ซึ่งสะท้อนถึงความเอาใจใส่และความเป็นมืออาชีพ การใช้คำสุภาพ เช่น “贵姓” และ “请” เป็นจุดแข็งที่ช่วยสร้างบรรยากาศการบริการที่เป็นมิตร ตัวอย่างที่ 2 และ ตัวอย่างที่ 3 แสดงให้เห็นถึงการขยายบทสนทนาไปสู่ขั้นตอนการแนะนำบริการ โดยเฉพาะการใช้วลีอย่าง “这是我们的按摩菜单服务，请您看看” และ “我们最有名是泰式按摩，用两个小时。” ซึ่งมีลักษณะเป็นเชิงให้ข้อมูลและเชิญชวนในเวลาเดียวกัน จุดเด่นของบทสนทนาเหล่านี้คือ การเรียบเรียงเนื้อหาให้ต่อเนื่อง เข้าใจง่าย และตรงกับสถานการณ์ที่มักเกิดขึ้นจริงในร้านนวดและสปา

แม้ว่าตัวอย่างบทสนทนาที่คัดเลือกจากทั้งสามเล่มจะอยู่ในรูปแบบของประโยคสนทนา แต่ภายในบทสนทนาเหล่านี้สามารถแยกองค์ประกอบออกมาได้เป็น “วลี” และ “ประโยค” ที่มีลักษณะต่างกันทั้งในเชิงโครงสร้างและการใช้งานจริง การจำแนกในลักษณะดังกล่าวมีความสำคัญต่อการวิเคราะห์เชิงภาษาศาสตร์ เนื่องจากช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างภาษาที่กระชับและตรงประเด็น “วลี” กับภาษาที่สมบูรณ์ตามหลักไวยากรณ์และสะท้อนมารยาทหรือความเป็นมืออาชีพ “ประโยค” ได้อย่างชัดเจน ดังนั้น เพื่อสรุปผลจากตัวอย่างบทสนทนาในข้างต้นสามารถแบ่งเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การแยกวลีและประโยคเปรียบเทียบในตัวอย่างที่ 1, 2 และ 3

วลี	จุดเด่นในบริบทการใช้งาน	ข้อจำกัดในบริบทการใช้งาน
请稍等!	กระชับ สุภาพ ใช้ซ้ำได้	ไม่ได้เปิดโอกาสให้ลูกค้าที่มาใช้บริการได้ตอบ
欢迎光临! 请你看看。	แสดงความสุภาพ รักชมบรรยากาศ น้ำเสียงเชิญชวน แสดงความสุภาพ	ไม่ได้อธิบายรายละเอียด เป็นเพียงคำทักทาย เป็นเพียงวลี ไม่สมบูรณ์ในเชิงประโยค
ประโยค	จุดเด่นในบริบทการใช้งาน	ข้อจำกัดในบริบทการใช้งาน
我查查, 王先生, 请稍等!	มีความสุภาพ ให้เกียรติลูกค้า	ประโยคยาว มีหลายวลีในชุดเดียว
有的, 这是我们的按摩菜单服务, 请你看看。	ให้ข้อมูลครบถ้วนสุภาพ	ยาว มีความซับซ้อนสำหรับผู้เรียนเบื้องต้น
今天您要什么服务?	เปิดโอกาสให้ลูกค้าตอบโต้โดยตรง	ใช้โครงสร้างคำถามเต็ม อาจยากเกินไปสำหรับผู้เรียนใหม่
我们最有名是泰式按摩, 用两个小时。	ให้ข้อมูลเชิงการขาย มีความเป็นมืออาชีพ	ประโยคยาว จำยากสำหรับผู้เรียนเริ่มต้น และคนที่ยังไม่มีความรู้พื้นฐานภาษาจีน

จากผลการวิเคราะห์วลีและประโยคที่แยกจากตัวอย่างที่ 1-3 ในตารางที่ 1 จะเห็นว่าตัวอย่างวลี เช่น “欢迎光临!”, “请稍等!” และ “请你看看。” มีบทบาทสำคัญในการสร้างบรรยากาศและบรรยากาศที่สุภาพในงานบริการจุดแข็งของวลีเหล่านี้คือมีความสั้น กระชับ และง่ายต่อการจดจำ ทำให้ผู้เรียนระดับต้นสามารถนำไปใช้ได้ทันทีในสถานการณ์จริง อย่างไรก็ตาม วลีเหล่านี้กลับมีข้อจำกัดในการสื่อสารเชิงลึก เนื่องจากไม่เปิดโอกาสให้ลูกค้าได้โต้ตอบมากนัก และไม่สามารถถ่ายทอดรายละเอียดของบริการได้ครบถ้วน ในอีกด้านหนึ่ง ประโยคที่พนักงานใช้ เช่น “我查查, 王先生, 请稍等!” หรือ “今天您要什么服务?” สะท้อนถึงโครงสร้างทางภาษาที่สมบูรณ์กว่าสามารถสอบถามความต้องการลูกค้า ให้ข้อมูลบริการ หรือแม้กระทั่งนำเสนอรายละเอียดของการนวดได้ครบถ้วน อีกทั้งยังสะท้อนถึงความเป็นมืออาชีพและความสุภาพตามวัฒนธรรมการบริการของจีน อย่างไรก็ตาม ประโยคเหล่านี้มักมีความยาวและซับซ้อน โดยเฉพาะในกรณีอย่าง “我们最有名是泰式按摩, 用两个小时。” ที่มีทั้งข้อมูลเชิงการขายและรายละเอียดบริการรวมอยู่ในประโยคเดียว ทำให้ผู้เรียนระดับต้นอาจรู้สึกกดดันหรือจำได้ยากเมื่อนำไปใช้จริง

ข้อค้นพบนี้นำไปสู่ข้อเสนอแนะที่ว่า การจัดทำบทสนทนาภาษาจีนเฉพาะทางสำหรับสายงานบริการไม่ควรมุ่งเน้นเพียงการใช้วลีสั้นเพื่อความกระชับ หรือการใช้ประโยคยาวเพื่อความครบถ้วนเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่ควรผสมผสานทั้งสองรูปแบบเข้าด้วยกัน กล่าวคือ วลีสั้นสามารถใช้ในการเปิดการสนทนา สร้างบรรยากาศ และปิดท้ายการบริการ ขณะที่ประโยคควรปรับให้อยู่ในลักษณะสั้น กระชับ และแบ่งข้อมูลออกเป็นตอน ๆ เพื่อให้ง่ายต่อการเรียนรู้และจดจำ การใช้กลยุทธ์เช่นนี้ไม่เพียงทำให้ผู้เรียนระดับต้นสามารถฝึกและใช้งานได้จริง แต่ยังช่วยให้การสื่อสารในการบริการมีความสุภาพ น่าเชื่อถือ และเป็นมืออาชีพมากขึ้น

3.2 ความเหมือนและความแตกต่างของวลีและประโยคในแต่ละเล่ม ในด้านระดับความสุภาพ ความเป็นมืออาชีพและความแม่นยำของภาษา

ในงานบริการเฉพาะทางอาทิ “นวดและสปา” ภาษาไม่ได้ทำหน้าที่เพียงแค่การสื่อสารข้อมูลเท่านั้น หากแต่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความรู้สึกปลอดภัย ความไว้วางใจ และประสบการณ์เชิงบวกของลูกค้าอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะในบริบทที่มีการสัมผัสร่างกายโดยตรง ผู้ให้บริการจึงจำเป็นต้องเลือกใช้ถ้อยคำ วลี และโครงสร้างประโยคที่เหมาะสมกับสถานการณ์ทั้งในด้านระดับความสุภาพ ความเป็นมืออาชีพ และความแม่นยำเชิงภาษา การศึกษานี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบภาษาที่ปรากฏในตำราภาษาจีนเฉพาะทาง 3 เล่มที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาในเบื้องต้น โดยมุ่งพิจารณาผ่าน 3 มิติหลัก ได้แก่ 1) ระดับความสุภาพซึ่งสัมพันธ์กับวัฒนธรรมการบริการแบบจีน 2) ความเป็นมืออาชีพใน

การโต้ตอบและตอบสนองต่อสถานการณ์ และ 3) ความแม่นยำของภาษาทั้งในเชิงไวยากรณ์และความเหมาะสมตามบริบทการใช้จริง เพื่อให้การวิเคราะห์มีความชัดเจนและสามารถประยุกต์ใช้ได้จริง บทนี้จึงนำเสนอในรูปแบบตัวอย่างพร้อมการอธิบายหลังแต่ละกรณี โดยอ้างอิงจากเนื้อหาจริงในตำรา เพื่อชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของแนวทางทางภาษาที่ผู้เรียบเรียงเลือกใช้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 4

服务员: 您觉得力度合不合适?

(น้ำหนักพอดีไหมคะคุณลูกค้า)

顾客: 可以, 稍微重一点儿更好!

(พอดีค่ะ ถ้าแรงกว่านี้หน่อยยิ่งดีค่ะ)

(เพชรประกาย, 2555, น. 81-82)

วลีนี้แม้มีโครงสร้างพื้นฐาน แต่สะท้อนการออกแบบการถามในเชิง ตรวจสอบความรู้สึก มากกว่าการบอกหรือแสดงความมั่นใจฝ่ายเดียว การใช้ “您” และคำถามปลายเปิด “合不合适?” มีความสุภาพ และเปิดพื้นที่ให้ลูกค้ากล้าเสนอความคิดเห็นโดยไม่รู้สึกเกรงใจ ทั้งยังสะท้อนลักษณะการบริการที่ยืดหยุ่น ตอบรับกับความต้องการเฉพาะรายของลูกค้าได้ทันที จึงถือเป็นตัวอย่างของการใช้ภาษาที่มีทั้งความสุภาพและความเป็นมืออาชีพสูงในเวลาเดียวกัน

ตัวอย่างที่ 5

服务员: 力度太大了, 我承受不了。

(น้ำหนักแรงไปค่ะ ฉันไม่ไหว)

顾客: 对不起, 请闭上眼睛, 尽量放松。

(ขอโทษค่ะ กรุณาหลับตา และทำตัวให้ผ่อนคลาย)

(เจนีส ชาตปฐพี, 2567, น. 78)

แม้วลีนี้จะไม่มีความซับซ้อนในเชิงไวยากรณ์ แต่มีประสิทธิภาพสูงในการ บริหารสถานการณ์เชิงลบในงานบริการ โดยเฉพาะในช่วงที่ลูกค้าเกิดความรู้สึกไม่สบายใจ การตอบกลับด้วย “对不起” ซึ่งเป็นการยอมรับผิดอย่างสุภาพในวัฒนธรรมจีนช่วยลดแรงต้านทางอารมณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ คำสั่ง “请闭上眼睛, 尽量放松。” แม้เป็นคำสั่งโดยรูปประโยค แต่กลับแฝงด้วยน้ำเสียงที่ช่วยเยียวยาความรู้สึกได้อย่างนุ่มนวล วลีนี้จึงสะท้อนระดับ ความเป็นมืออาชีพเชิงจิตวิทยาได้อย่างชัดเจน

ตัวอย่างที่ 6

服务员: 请您到按摩床上, 然后请趴下。

(กรุณารับเตียง แล้วนอนคว่ำค่ะ)

顾客: 这样可以了吗?

(แบบนี้พอได้ไหมคะ)

(ศศิณิภา อุทธิยา, 2565, น. 196)

วลีชุดนี้สะท้อนการใช้ “คำสั่งเชิงสุภาพ” ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการสัมผัสทางร่างกาย การใช้ “请” และการจัดเรียงคำให้ฟังดูเชิญชวนมากกว่าสั่งตรง ๆ คือเทคนิคทางภาษาที่ช่วย ลดความรู้สึกของการถูกควบคุม และทำให้ผู้รับบริการรู้สึกสบายใจมากขึ้น การตามด้วยคำถามเชิงยืนยัน “这样可以了吗?” ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ลูกค้าให้ feedback อย่างไม่เป็นทางการ สะท้อนความใส่ใจในรายละเอียด และ ยืนยันหลักความยินยอม ซึ่งเป็นคุณค่าพื้นฐานในการให้บริการด้านสุขภาพ

ตัวอย่างที่ 7

“您还要加强哪个部位吗?”

(ยังมีจุดไหนอยากให้เน้นเพิ่มเติมไหมคะ)

(ศศิณิภา อุทธิยา, 2565, น. 196)

เป็นคำถามที่แสดง ความละเอียดอ่อนในการให้บริการแบบเฉพาะบุคคลได้อย่างเด่นชัด ในแง่ของ ความเป็นมืออาชีพ วลีนี้แสดงถึงความเข้าใจว่า บริการนวดไม่ควรเป็นแบบมาตรฐานตายตัว แต่ต้องสามารถปรับเปลี่ยนตามความต้องการเฉพาะของลูกค้าได้ การตั้งคำถามลักษณะนี้จึงแสดงความเคารพใน “ความรู้ของลูกค้าเกี่ยวกับร่างกายของตนเอง” และในแง่ของ ความสุภาพ โครงสร้างประโยคที่ลงท้ายด้วย “吗” เป็นการถามแบบอ่อนโยนมากกว่าการขอข้อมูลตรง ๆ วลีนี้จึงถือเป็นวลีแห่งการเปิดใจ ซึ่งเหมาะสมต่อการสร้างความประทับใจระยะยาว

วลีและประโยคที่นำมายกตัวอย่างข้างต้นสะท้อนว่า “ภาษาที่ใช้ในงานบริการนวดและสปา” ต้องมีลักษณะเฉพาะที่ซับซ้อนกว่าภาษาบริการทั่วไป กล่าวคือ ต้องสามารถสื่อสารเชิงเทคนิค (เช่น แรงนวด ตำแหน่ง) ควบคู่ไปกับการสื่อสารเชิงสัมพันธ์ เช่น ความผ่อนคลาย ความเชื่อใจ ได้ในเวลาเดียวกัน โดยจากการวิเคราะห์เปรียบเทียบพบว่า ตำราแต่ละเล่มมีจุดแข็งต่างกันบางเล่มเด่นด้านภาษาที่แม่นยำแต่ขาดโทนสัมพันธ์ บางเล่มเน้นบทสนทนาธรรมชาติแต่ไม่ครอบคลุมคำศัพท์เฉพาะทางซึ่งแสดงให้เห็นว่า การออกแบบหลักสูตรหรือสื่อการเรียนรู้ควรคำนึงถึง ความสมดุลระหว่าง “ความถูกต้องเชิงไวยากรณ์” กับ “ความเหมาะสมทางวัฒนธรรมและอารมณ์” ผู้วิจัยจึงเสนอให้มีการจัดทำชุดวลีจำลองสถานการณ์จริง ที่ระบุเจตนาทางภาษาชัดเจนเช่น วลีสำหรับแนะนำบริการ วลีสำหรับตอบโต้เมื่อเกิดปัญหา วลีสำหรับปิดบริการอย่างสุภาพ ฯลฯ พร้อมคำอธิบายทำไมจึงพูดเช่นนั้น เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจทั้งโครงสร้างทางภาษาและจิตวิญญาณของการบริการอย่างรอบด้าน

3.2 ข้อจำกัดของการใช้ประโยคที่ยาวและซับซ้อนในหนังสือเรียนภาษาจีนเฉพาะทาง

แม้หนังสือเรียนภาษาจีนเฉพาะทางในด้านธุรกิจนวดและสปาจะมีเจตนารมณ์ที่ดีในการออกแบบบทสนทนาให้มีข้อมูลครบถ้วนและแสดงถึงความเป็นมืออาชีพ แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า ประโยคที่ยาวและซับซ้อนจำนวนไม่น้อยในตำราเหล่านี้ กลายเป็นอุปสรรคต่อการใช้งานจริงในสถานการณ์บริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้เรียนที่ยังไม่เคยเชี่ยวชาญภาษาจีน ประโยคที่ซับซ้อนในลักษณะนี้ แม้จะถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ และมีเนื้อหาครอบคลุมทั้งคำศัพท์เฉพาะและข้อมูลสุขภาพที่สำคัญ แต่กลับขาดคุณลักษณะสำคัญที่จำเป็นต่อการสื่อสารในบริบทของงานบริการ ได้แก่ ความเข้าใจง่าย จังหวะที่เหมาะสมของการพูด และการเปิดพื้นที่ให้ลูกค้าได้ตอบกลับได้อย่างสบายใจ จากการวิเคราะห์หนังสือเรียนภาษาจีนเฉพาะทางทั้งสามเล่ม พบตัวอย่างที่ชัดเจนของประโยคที่ยาวเกินความจำเป็นและอาจส่งผลกระทบต่อการใช้สื่อสารในบริบทจริง ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 8

“在按摩当中，你会有痛，麻和胀的感觉，这部是正常的。” (ในขณะนวด ท่านอาจจะรู้สึกปวด ชา หรือบวม ซึ่งเป็นเรื่องปกติ)

(เจนิส ขาตปู้ตี, 2567, น. 77)

วลีนี้รวมคำศัพท์หลายคำไว้ในประโยคเดียว พร้อมคำอธิบายผลลัพธ์และการให้ความมั่นใจกับลูกค้าในลมหายใจเดียวกัน ซึ่งแม้จะมีประโยชน์ในเชิงข้อมูล แต่ในสถานการณ์จริง พนักงานที่ยังใช้ภาษาจีนได้ไม่คล่องอาจพูดผิด หดหยาใจ กลางประโยค หรือส่งเสียงสูงต่ำไม่เหมาะสม ทำให้เจตนาที่ควรเป็นการปลอบโยนกลับกลายเป็นความสับสน หรือแม้กระทั่งทำให้ลูกค้าเข้าใจผิดว่าเป็นการเตือนภัย ในทางปฏิบัติ ผู้วิจัยพบว่า การแยกประโยคออกเป็นสองตอน เช่น “一会儿可能会有一点痛 或麻，是正常的。” (อาจรู้สึกเจ็บหรือชาเล็กน้อย เป็นเรื่องปกตินะค่ะ) ให้ผลที่เป็นธรรมชาติและอ่อนโยนกว่า ทั้งยังเปิดช่องให้ลูกค้าแทรกการตอบสนอง เช่น พักหน้า ถามกลับ หรือแสดงอาการเพิ่มเติมได้ทันที

ตัวอย่างที่ 9

“对，先从足部开始，再到肩背部、头部，最后是全身整理。” (ใช่ค่ะ เริ่มจากเท้าถึงน่องก่อน ค่อยนวดช่วงไหล่ หลัง และศีรษะ จบท้ายด้วยนวดทั่วทั้งตัว)

(เพชรประกาย, 2555, น. 93-94)

ประโยชน์นี้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนของการนวดอย่างครบถ้วน แต่เมื่อนำไปใช้จริงในสถานการณ์บริการ โดยเฉพาะกับลูกค้าที่เพิ่งเข้าร้านครั้งแรก อาจทำให้ผู้รู้รู้สึกกดดันว่าจะต้องจำรายละเอียดทั้งหมดให้แม่นยำ และพูดให้จบในครั้งเดียวโดยไม่สะดุด จากประสบการณ์ของผู้วิจัยในร้านนวดจริง พนักงานมักพูดในลักษณะเป็นขั้นตอนสั้น ๆ และสังเกตปฏิกิริยาลูกค้าไปด้วย เช่น “我们先从脚部开始，好吗？” (เราจะเริ่มจากเท้าก่อนนะคะ ได้ไหม) แล้วจึงพูดต่อเมื่อลูกค้าตอบรับ “接着按摩背部和头部。” (ต่อไปจะนวดที่หลังและศีรษะค่ะ) วิธีนี้นอกจากจะช่วย让客户เข้าใจง่าย ยังช่วยสร้างความรู้สึกว่าการสื่อสารแบบสองทาง ไม่ใช่แค่การบอกเล่าจากผู้ให้บริการฝ่ายเดียว

จากการทำงานจริงในสถานประกอบการนวดพบว่า ลูกค้าจำนวนมาก โดยเฉพาะชาวจีน มีความอ่อนไหวต่อระดับความใส่ใจและจังหวะของการพูด มากกว่าความยาวของเนื้อหา ลูกค้าบางรายอาจไม่ได้ฟังจนจบประโยคหากรู้สึกว่าพนักงานพูดยืดเยื้อหรือพูดโดยไม่หยุดหายใจ ขณะที่ลูกค้าหญิงบางคน โดยเฉพาะกลุ่มวัยกลางคนถึงสูงวัย มีแนวโน้มตอบสนองต่อวลีที่สั้น อ่อนโยนและเปิดโอกาสให้มีการเลือก เช่น “您觉得这里可以吗？” (ตรงนี้ได้ไหมคะ) มากกว่าการใช้ประโยคแบบอธิบายรวบรัดเดียวจบ ซึ่งอาจฟังดูเหมือนครูสอนมากกว่าผู้ให้บริการ ซึ่งแม้เจตนาของผู้เขียนตำราจะต้องการให้บทสนทนาในหนังสือมีข้อมูลครบถ้วน และสะท้อนความเป็นมืออาชีพ แต่การใช้ประโยคที่ยาวและซับซ้อนอาจไม่เหมาะกับผู้เรียนในระดับเริ่มต้น และขัดแย้งกับธรรมชาติของการสื่อสารในบริบทงานบริการที่ต้องการความกระชับ ความใส่ใจ และจังหวะที่เหมาะสม ผู้วิจัยยังเสนอว่าหนังสือเรียนภาษาจีนเฉพาะทางควรออกแบบประโยคให้มีความยืดหยุ่น แยกเป็นวลีหรือประโยคสั้น ๆ ที่สามารถนำไปใช้จริงได้ทันที และควรมีตัวอย่าง “จังหวะการพูด” หรือ “ภาษาทางเลือก” เพื่อฝึกให้ผู้เรียนปรับภาษาให้สอดคล้องกับบริบทและความรู้สึกของลูกค้าได้อย่างแท้จริง

3.3 แนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงบทสนทนาภาษาจีนให้เหมาะสมกับผู้เรียนระดับต้นในสาขานวดและสปา โดยเน้นความเข้าใจง่าย ชัดเจน และใช้งานได้จริง

การออกแบบบทสนทนาภาษาจีนใหม่ โดยอิงจากประสบการณ์ตรงของผู้วิจัยที่ทำงานด้านนวดและเป็นล่ามในประเทศจีน สามารถช่วยลดข้อจำกัดของผู้เรียนระดับต้น และเพิ่มความมั่นใจในการสื่อสารกับลูกค้าชาวจีนได้จริงในสถานประกอบการ จากการผลการวิจัยพบว่า หนังสือเรียนภาษาจีนเฉพาะทางด้านนวดและสปาที่มีอยู่ในตลาดส่วนใหญ่ มักเน้นเนื้อหาทางวิชาการหรือโครงสร้างประโยคที่เป็นทางการเกินไป ทำให้ผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานภาษาจีนมาก่อน ประสบปัญหาในการเข้าใจ จดจำ และนำไปใช้งานจริงอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านความเร็ว ความมั่นใจ และความเหมาะสมกับสถานการณ์ ในบริบทนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางใหม่ โดยการออกแบบบทสนทนาภาษาจีนที่ “ผ่านการกลั่นกรองจากประสบการณ์ตรง” ซึ่งเกิดจากการทำงานจริงในสถานประกอบการนวดในประเทศจีน และการทำหน้าที่เป็นล่ามในสถานการณ์การให้บริการต่าง ๆ สิ่งนี้ทำให้ผู้วิจัยมีมุมมองเฉพาะในการเข้าใจพฤติกรรมและการสื่อสารของลูกค้าชาวจีน ตลอดจนรูปแบบประโยคที่เป็นธรรมชาติ และเหมาะสมกับบริบทบริการจริงตัวอย่างเช่น ประโยคที่พบบ่อยในหนังสือเรียนทั่วไป เช่น “要按摩吗？” (จะนวดไหม) แม้จะเป็นประโยคที่เข้าใจง่าย แต่ในมุมมองของลูกค้าชาวจีนกลับรู้สึกว่าเป็นเชิงกระด้าง หรือขาดความสุภาพ เพราะไม่ได้แสดงเจตนาในการให้บริการอย่างอ่อนน้อม หรือขาดภาษาท่าทีที่สุภาพ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการสื่อสารที่สำคัญในภาคบริการ ในทางกลับกัน จากประสบการณ์ของผู้วิจัย ประโยคที่ควรใช้จริงควรเป็นในลักษณะดังนี้ “请问您需要做什么项目呢？” (คุณลูกค้าต้องการนวดอะไรดีคะ) หรือ “您好，需要按摩哪一部分？” (สวัสดีค่ะ ยอากนวดส่วนไหนคะ) การเปลี่ยนแปลงจากคำสั่ง ไปสู่ภาษากามอย่างสุภาพ ช่วยสร้างความรู้สึกเอาใจใส่ ซึ่งสอดคล้องกับคุณค่าหลักของการบริการนวดและสปา นอกจากนี้ยังเป็นรูปแบบภาษาที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้ทันทีโดยไม่ต้องกังวลเรื่องโครงสร้างซับซ้อน เพราะถูกออกแบบโดยคำนึงถึงความสามารถของผู้เรียนระดับต้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้นำเสนอประโยคต้นแบบอื่น ๆ ที่ปรับจากประสบการณ์จริง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบข้อจำกัดของหนังสือแต่ละเล่ม

หนังสือ	ประโยคในหนังสือพร้อมคำแปล	ข้อจำกัด
เล่มที่ 1	“您喜欢加精油的按摩，还是不加精油的按摩？您对什么产品过敏吗？您需要我注意您的哪些部位？需要加强哪些部位？” คุณชอบนวดแบบใส่น้ำมันหรือไม่ใส่น้ำมันคะ คุณแพ้ผลิตภัณฑ์อะไรไหมต้องการให้ฉันระวังตรงไหนเป็นพิเศษไหม มีจุดไหนที่อยากให้นวดแรงเป็นพิเศษหรือเปล่า	- มีหลายคำถามในชุดเดียวกัน - ซับซ้อนสำหรับผู้เรียนระดับต้น - ยากต่อการจดจำและใช้งานจริง
เล่มที่ 2	“先生/小姐，是这里吗？觉得酸胀吗？请问，您需要怎样的力度？重点的？轻点的？还是中等呢？请翻过身来，谢谢！您需要盖上眼睛吗？您觉得怎么样？舒服吗？如果您觉得不舒服，请随时告诉我。” คุณผู้ชาย/คุณผู้หญิง ตรงนี้ใช่ไหมคะ รู้สึกปวดตึงไหม ต้องการน้ำหนักแบบไหนคะหนัก เบา หรือปานกลาง รบกวนพลิกตัวด้วยค่ะ ขอคุณค่ะ ต้องการผ้าปิดตาไหมคะ เป็นยังไงบ้างคะสบายไหม หากไม่สบายสามารถบอกฉันได้ตลอดเวลา	- มีโครงสร้างซับซ้อน มีทั้งประโยคเงื่อนไข + ปฏิเสธ - หลายประโยคพูดต่อเนื่องกัน - ผู้เรียนอาจสับสนหรือตอบสนองไม่ทัน
เล่มที่ 3	“脸部按摩 首先在额头上洒温油。然后慢慢按摩额头和头部分放下压力和焦虑。随后进行阿育陀佛，使用带有草药香味的热油来帮助回复平衡。让心灵平静下来促进血液循环放松肌肉，促进神经系统具有更完整的功能。” การนวดหน้า เริ่มจากเทน้ำมันอุ่นบนหน้าผาก แล้วนวดเบาๆ ที่หน้าผากและศีรษะเพื่อลดความเครียดและความกังวล ต่อจากนั้นใช้น้ำมันสมุนไพรแบบอโยธยาเพื่อปรับสมดุลให้ร่างกาย ช่วยให้จิตใจสงบ กระตุ้นการไหลเวียนของเลือด คลายกล้ามเนื้อ และช่วยให้ระบบประสาททำงานได้สมบูรณ์	- ใช้คำศัพท์เฉพาะทางและยาว - มีหลายข้อความที่เป็นคำบรรยายมากกว่าการสื่อสารจริง - ไม่เหมาะกับการโต้ตอบสั้นๆ หรือฝึกพูดสำหรับผู้เริ่มต้น

จากการศึกษาตัวอย่างบทสนทนาในบริบทของงานบริการนวด พบว่าประโยคภาษาจีนที่ใช้ในการสื่อสารกับลูกค้านั้นมีลักษณะแตกต่างกัน ทั้งในแง่ของความยาว โครงสร้าง และความซับซ้อนของภาษา บางชุดประโยคพยายามรวบรวมคำถามหลายประเด็นไว้ในประโยคเดียว เช่น ถามเรื่องการใช้น้ำมัน การแพ้ผลิตภัณฑ์ และบริเวณที่ต้องการเน้น ซึ่งแม้จะดูครบถ้วน แต่กลับทำให้ผู้เรียนระดับต้นรู้สึกสับสนและไม่สามารถจับใจความหรือจดจำได้ทั้งหมด ขณะที่บางบทมีลักษณะเป็นภาษาบรรยายยาว ซึ่งเหมาะสำหรับการอธิบายหรืออ่านมากกว่าการโต้ตอบในสถานการณ์จริง เมื่อพิจารณาในเชิงภาษาศาสตร์เพื่อการเรียนรู้และใช้งานจริงจะเห็นว่าประโยคที่มีโครงสร้างสั้น ชัดเจน และสื่อสารเพียงประเด็นเดียวในแต่ละประโยค เช่น “这里可以吗？” (ตรงนี้อเคไหม) “您觉得舒服吗？” (รู้สึกสบายไหม) หรือ “需要轻一点吗？” (ต้องการเบาไหม) จะเหมาะสมกว่ามากสำหรับผู้เรียนระดับต้น ประโยคลักษณะนี้ช่วยให้ผู้เรียนฝึกออกเสียง ฝึกตอบ และเข้าใจเจตนาการสื่อสารได้อย่างเป็นธรรมชาติ และเมื่อฝึกใช้บ่อยครั้งก็สามารถพัฒนาไปสู่การเชื่อมโยงประโยคที่ซับซ้อนได้ในลำดับถัดไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า การออกแบบบทเรียนหรือบทสนทนาควรหลีกเลี่ยงการใช้ประโยคซ้อนหรือประโยคที่มีคำถามหลายข้อในครั้งเดียว และควรส่งเสริมให้มีการฝึกแบบแยกประเด็นชัดเจนทีละขั้นตอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจ นำไปใช้งานได้จริงในบริบทของงานบริการอย่างมืออาชีพ โดยไม่รู้สึกกังวลหรือกลัวการสื่อสารกับลูกค้า

4. การอภิปรายผล

หนึ่งในกรอบแนวคิดสำคัญที่ควรถูกหยิบยกขึ้นมาคือ “แนวคิดการสอนภาษาต่างประเทศเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ” (English for Specific Purposes: ESP) และการประยุกต์ใช้ในกรณีของภาษาจีน (Chinese for Specific Purposes: CSP) ซึ่ง Hutchinson and Waters (1987) เป็นผู้วางรากฐานผ่านการเน้นวิเคราะห์ “ความต้องการของผู้เรียน” (Needs Analysis) ก่อนออกแบบเนื้อหา ทว่า จากการวิเคราะห์เนื้อหาตำราเรียนทั้งสามเล่มกลับพบว่า มีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ออกแบบเนื้อหาให้ตรงกับความต้องการเฉพาะทางของผู้เรียน รวมถึงขาดหลักสูตรที่ตอบโจทย์การฝึกทักษะเฉพาะด้าน เช่น สายบริการหรือสุขภาพ ซึ่งต้องการเนื้อหาที่อิงกับสถานการณ์จริงและพฤติกรรมของผู้ใช้ภาษา ไม่ใช่แค่โครงสร้างทางไวยากรณ์แบบตำราเดิม Lin and Sun (2023, pp. 15-19) โดยเฉพาะในสถานที่ปฏิบัติงานจริงในร้านนวดและสปา ซึ่งสะท้อนถึงการละเลยกระบวนการวิเคราะห์บริบทเป้าหมาย (target situation analysis) และส่งผลให้ตำราไม่สามารถรองรับภาระทางภาษาที่ผู้เรียนต้องใช้จริงได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ หนังสือบางเล่มยังพัฒนาโดยการนำตำราเรียนภาษาจีนทั่วไปมาย่อหรือดัดแปลง โดยไม่ได้ออกแบบขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับผู้เรียนต่างชาตอย่างที่ควร Jie (2013, pp. 1-5) ชี้ว่า ตำราเรียนที่ผลิตจากพื้นฐานของผู้เรียนในประเทศจีนมักไม่สามารถตอบโจทย์ผู้เรียนต่างชาติได้ในแง่ระดับภาษาที่เหมาะสมกับความสามารถพื้นฐานและความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การย่อเนื้อหาโดยไม่ปรับเปลี่ยนบริบทนำไปสู่ปัญหาความไม่สอดคล้องระหว่าง “ภาษาที่สอน” กับ “ภาษาที่ใช้จริง” ซึ่งเป็นปัญหาหลักที่บทวิเคราะห์นี้ต้องการชี้ให้เห็นอย่างเป็นระบบ แนวคิดการเรียนรู้อิงภาษาตามแนว Communicative Language Teaching (CLT) ซึ่งเน้นการใช้ภาษาในสถานการณ์จริงและการปฏิสัมพันธ์ที่มีความหมาย (meaningful interaction) กลับยังไม่ได้รับการผสมผสานเข้าไปในหนังสือเรียนอย่างเต็มที่ แม้ว่าจะมีเนื้อหาบางส่วนที่ปรากฏลักษณะของภาษาพูดในสถานการณ์บริการ เช่น ประโยค “请躺着” หรือ “请放松” ที่เป็นคำสั่งแต่คงไว้ซึ่งความสุภาพในบริบทของวัฒนธรรมจีน แต่รูปแบบเหล่านี้กลับไม่ปรากฏสม่ำเสมอ และไม่ได้รับการอธิบายเชิงลึกเกี่ยวกับโทนเสียงหรือวัตถุประสงค์ทางภาษา (pragmatic functions)

ประเด็นชวนถกเถียงหนึ่งที่ผู้วิจัยพบคือ การที่ตำราเรียนหลายเล่มให้ความสำคัญกับ “ความถูกต้องทางไวยากรณ์” (grammatical accuracy) มากกว่าความเหมาะสมในบริบท (pragmatic appropriateness) จนละเลยทักษะเชิงสัมพันธ์ในงานบริการที่เป็นหัวใจหลักของการสื่อสาร เช่น การใช้วลีสั้น ๆ เพื่อสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร หรือการเว้นวรรคเพื่อให้ลูกค้าได้ตอบโต้กลับ งานของ Zhipeng and Dongxia (2024, pp. 29-31) ย้ำว่าการใช้ภาษาที่เหมาะสมในงานบริการต้องเป็นภาษาที่มีความตรงไปตรงมาแต่ไม่ลดทอนความสุภาพ ซึ่งเป็นลักษณะของภาษาที่พนักงานบริการชาวไทยใช้ได้ดีแต่กลับไม่ปรากฏในตำราภาษาจีนทั่วไปอย่างชัดเจน ข้อวิพากษ์อีกประการหนึ่ง คือ ความซับซ้อนของโครงสร้างประโยคในตำราเรียนจำนวนมาก ซึ่งแม้จะสะท้อนถึงความตั้งใจของผู้เขียนที่ต้องการยกระดับภาษาของผู้เรียนให้ดูมีอาชีพ แต่กลับกลายเป็นอุปสรรคต่อการสื่อสาร โดยเฉพาะในระดับเริ่มต้น ตัวอย่างเช่น ประโยคว่า “在按摩当中，你会有痛、麻和胀的感觉，这是正常的。” แม้จะถูกต้องและครบถ้วนในแง่เนื้อหา แต่การนำไปใช้จริงในสถานการณ์บริการกลับทำได้ยาก เพราะผู้เรียนต้องจัดการกับหลายองค์ประกอบของภาษาพร้อมกัน ทั้งคำศัพท์ทางเทคนิค โครงสร้างเชิงตรรกะ และความมั่นใจในน้ำเสียง ทำให้ผู้เรียนจำนวนมากเลือกหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาลักษณะนี้ และใช้ภาษาง่ายแทน ซึ่งอาจลดความเป็นมืออาชีพในสายตาของลูกค้าบางกลุ่ม

ประเด็นเชิงทฤษฎีที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์เพิ่มเติมคือ แนวคิดภาษาเพื่อการสื่อสารเชิงข้ามวัฒนธรรม (intercultural communication) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเข้าใจภาษา นอกเหนือจากโครงสร้างทางไวยากรณ์ เช่น การเข้าใจว่าสำนวนอย่าง “你想要多大力度?” ควรพูดในน้ำเสียงแบบใดจึงจะไม่ถูกมองว่าเป็นการบังคับ หรือการเลือกใช้คำอย่าง “慢慢来” แทน “请坐好” เพื่อสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายและลดความตึงเครียดของลูกค้า วาทกรรมเหล่านี้ไม่สามารถฝึกได้จากแบบฝึกหัดในตำราที่เป็นบทสนทนาแบบคำถาม-คำตอบเพียงอย่างเดียว ยิ่งไปกว่านั้น ตำราบางเล่มแสดงความไม่แน่นอนในเป้าหมายของเนื้อหา เช่น การจัดเรียงบทสนทนาที่ไม่เรียงตามลำดับทักษะภาษาหรือความยากง่าย การขาดระบบของการวางคำศัพท์ เช่น จากศัพท์พื้นฐานสู่ศัพท์เชิงเทคนิค หรือจากภาษาทั่วไปสู่ภาษาเฉพาะทาง ซึ่งไม่สอดคล้องกับทฤษฎีของ Hutchinson and Waters (1987) ที่เสนอว่า การเรียนรู้เพื่อวัตถุประสงค์

เฉพาะควรดำเนินไปจาก “สถานการณ์ของผู้เรียน” ไปสู่ “สถานการณ์ของการใช้งานจริง” ผ่านการวิเคราะห์เนื้อหาอย่างเป็นระบบและมีวัตถุประสงค์ ในระดับโครงสร้างนโยบาย ยังพบข้อจำกัดหลายประการที่ควรได้รับการแก้ไขในเชิงระบบ ได้แก่ การที่ไม่มีความมาตรฐานกลางของตำราเรียนภาษาจีนเฉพาะทางในระดับประเทศ ส่งผลให้ตำราเรียนแต่ละเล่มมีเนื้อหาที่ไม่สามารถเทียบเคียงกันได้ ทำให้ผู้สอนและผู้เรียนขาดเครื่องมือในการเปรียบเทียบประสิทธิภาพหรือต่อยอดทักษะการเรียนรู้ในระบบอาชีวศึกษา ซึ่งควรเป็นเป้าหมายหลักของนโยบายการพัฒนากำลังคนสายบริการประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งที่สมควรอภิปรายคือ การขาดการบูรณาการ “อารมณ์” หรือ “น้ำเสียงเชิงบริการ” ในตำราเรียน ปัจจุบัน Wang and Li (2011, pp. 110-111) ได้เสนอว่าตำราสำหรับผู้เรียนสายบริการควรมีการออกแบบเนื้อหาที่สอดคล้องกับการใช้งานจริง พร้อมระบุเจตนาทางภาษาอย่างชัดเจนเช่น คำเชิญ คำขอโทษ คำปลอบโยน โดยจัดทำในรูปแบบที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถฝึกปรับน้ำเสียง การแสดงออก และท่าทีทางวัจนภาษา(paralinguistic features) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของทักษะการสื่อสารในงานบริการที่ต้องอาศัยความยืดหยุ่นสูง ดังนั้นการวิเคราะห์เชิงทฤษฎีของตำราเรียนภาษาจีนเฉพาะทางสำหรับธุรกิจขนาดและสปาในประเทศไทยเผยให้เห็นปัญหาเชิงโครงสร้างหลายประการ ตั้งแต่การละเลยบริบทการใช้งานจริง การให้ความสำคัญกับไวยากรณ์มากกว่าความสัมพันธ์ การขาดความเข้าใจในบริบทข้ามวัฒนธรรม ไปจนถึงการไม่มีความมาตรฐานกลางในการออกแบบเนื้อหา ปัญหาเหล่านี้ไม่เพียงเป็นอุปสรรคต่อผู้เรียนในการใช้งานภาษาได้จริงในบริบทบริการ แต่ยังสะท้อนถึงความจำเป็นในการปรับทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติให้สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ตำราเรียนภาษาจีนเฉพาะทางสามารถเป็นเครื่องมือที่แท้จริงในการยกระดับทักษะการสื่อสารและขีดความสามารถของแรงงานบริการไทยในเวทีนานาชาติ

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

5.1.1 พัฒนตำราเรียนภาษาจีนเฉพาะทางสำหรับสายงานบริการ ควรจัดทำหนังสือเรียนภาษาจีนสำหรับหมอนวดและพนักงานสปาที่เน้น “ภาษาพูดใช้งานจริง” โดยออกแบบบทสนทนาที่มีโครงสร้างเรียบง่าย ใช้คำสั่งสุภาพ และวลีพื้นฐานที่จดจำง่าย เช่น “请翻身” (กรุณาพลิกตัว) หรือ “不舒服就说哦” (ไม่สบายแจ้งได้เลยนะคะ) ซึ่งตอบโจทย์ผู้เรียนระดับต้นที่ต้องการนำไปใช้ในบริบทสถานบริการทันทีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.1.2 ใช้ผลการศึกษานี้ออกแบบหลักสูตรอบรมภาษาจีนระยะสั้น หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน เช่น กระทรวงแรงงาน หรือสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการจัดหลักสูตรอบรมภาษาจีนสำหรับหมอนวด โดยเน้นบทสนทนาแบบเป็นขั้นตอนตามกระบวนการทำงานจริง ตั้งแต่การต้อนรับ อธิบายบริการ สอบถามความพึงพอใจ ไปจนถึงการอำลา เพื่อสร้างความมั่นใจในการใช้ภาษาจีนของพนักงานในเวลาจำกัด

5.1.3 พัฒนาแบบฝึกพูดและสื่อการเรียนรู้เสริมที่ใช้งานได้จริง ควรจัดทำแบบฝึกพูดหรือสื่อการเรียนรู้เสริมที่แสดงวลีพร้อมพินอิน คำแปลภาษาไทย และเสียงพูด เพื่อช่วยให้ผู้เรียนฝึกพูดด้วยตนเองได้ โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่ไม่รู้ตัวอักษรจีน สื่อเหล่านี้สามารถแจกให้พนักงานร้านนวดที่รับลูกค้าชาวจีน ช่วยลดความตึงเครียดในการสื่อสาร และยกระดับมาตรฐานการบริการได้จริง

5.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

5.2.1 ควรศึกษาผลของการนำบทสนทนาแบบง่ายไปใช้จริงกับกลุ่มผู้เรียน โดยอาจจัดทำโมเดลต้นแบบของหนังสือเรียนหรือชุดบทสนทนาสำหรับผู้เรียนระดับต้น แล้วทดลองใช้จริงในสถานประกอบการนวดหรือสปาที่รับลูกค้าจีน จากนั้นวัดผลด้านความมั่นใจในการพูด การจดจำคำศัพท์ และประสิทธิภาพในการสื่อสาร เพื่อยืนยันผลในเชิงประจักษ์

5.2.2 ขยายการศึกษาสู่สาขาภาษาจีนเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะอื่น ๆ ในภาคบริการ เช่น ร้านอาหาร การดูแลสุขภาพ (ดูแลผู้สูงวัยชาวจีน) หรือโรงแรม ซึ่งต่างก็มีความต้องการใช้ภาษาจีนเฉพาะทางเช่นกัน โดยอาจใช้กรอบวิเคราะห์เดียวกับการศึกษาครั้งนี้เพื่อเทียบเคียงว่าปัญหาในลักษณะเดียวกันเกิดขึ้นในสาขาอื่นหรือไม่

5.2.3 ศึกษามุมมองของผู้เรียนและผู้ใช้ตำราเรียน การเก็บข้อมูลจากผู้เรียนและผู้ใช้งานจริงเกี่ยวกับตำราเรียนภาษาจีนเฉพาะทางในสาขานวดและสปาจะช่วยให้เข้าใจปัญหาที่ลึกกว่าเนื้อหา เช่น วิธีจัดหน้า วิธีอธิบายคำศัพท์ หรือปัจจัยที่ทำให้เรียนรู้อย่างรวดเร็ว ช้า ซึ่งข้อมูลเหล่านี้สามารถนำไปปรับปรุงทั้งเชิงเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอได้อย่างตรงจุดมากขึ้น

6. เอกสารอ้างอิง

- กรกมล ธนะโรจน์รุ่งเรือง, และศุภรสมิ์ ศิริพุทธิพันธ์. (2565). การประยุกต์ใช้แนวทางการเขียนแบบอรรถฐาน กระบวนการ (Process Genre-Approach) เพื่อพัฒนาความสามารถการเขียนเชิงปฏิบัติภาษาจีน สำหรับ นักศึกษาศาขานวดและสปา มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี*, 12(2), 47-59.
- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ. (2554). *ภาพรวมการค้าบริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับสุขภาพของไทย*.
https://www.thailandmedicallhub.net/uploads/documents/D00000001019_25101.pdf
- เจนิส ขาดปฐพี. (2567). ภาษาจีนสำหรับหมอนวดและธุรกิจสปา 《实用按摩与美容院中文会话》. โรงพิมพ์พลอยการพิมพ์เชียงใหม่.
- ณัฐพัชร มณีโรจน์, จุฑาธิปต์ จันทรเอียด, และอังสุมาลิน จ่านงขอบ . (2563). การวิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 16(2), 127-147.
- บริษัท เพชรประกาย จำกัด. (2555). *สนทนาภาษาจีนแบบเร่งรัดการนวดและสปา 《汉语口语速成课程 SPA 按摩篇》*. แม่นดารินเอดูเคชั่น.
- ศศิณีภา อุทธิยา. (2565). ภาษาจีนเพื่อธุรกิจร้านนวดสปา 《汉语按摩与水疗业务》. ต้นกล้า.
- Hutchinson, T, & Waters, A. (1989). *English for specific purposes: Approaches and methods*. Cambridge University Press.
- Jie, L. (2013). Analysis and construction of Chinese for specific purposes textbooks in China. In *Proceedings of the 3rd International Symposium on Localized Chinese Textbooks* (pp. 1-5).
- Liangcun, W., & Deming, H. (2024). “Chinese + vocational skills”: A study on the development of new-type teaching materials. *Research on the construction of new-type teaching materials*, 135.
- Lin, Y., & Sun, L. (2023). Study on instructional approach of online Chinese for specific purposes in higher education. *Studies in Chinese Learning and Teaching*, 8, 14-70.
- Wang, Y., & Li, J. (2011). *Design and principles of compiling Chinese textbooks for science majors among ethnic minority students*, 27(3), 110-111.
- Yunming, D. (2008). Issues in the compilation of Chinese for specific purposes textbooks: A case study of the reading course in scientific Chinese series. *Journal of Jinan University College of Chinese Language and Culture*, 31-37.
- Zhipeng, Z., & Dongxia, L. (2024). The demand for vocational Chinese proficiency and the construction of standard frameworks under the “Belt and Road” initiative. *Modern Business Trade and Industry*, 29-31.
- Zhiyi, Z., & Qingyun, Z. (1997). Trends and choices of new words and expressions in the new era. *Language Construction*, 3.

แนวทางการสร้างแบรนด์สินค้าชุมชนอยุธยาสู่ความสำเร็จในตลาดโลก: การผสมผสานวัฒนธรรมและความยั่งยืนของผ้าลายอย่างอยุธยา

Guidelines for Building Ayutthaya Community Branding towards Global Success: Integrating Culture and Sustainability of Ayutthaya Patterned Fabrics

ฤดีชนก รุ่งเรืองไมตรี^{1*} นฤดม ต่อเทียนชัย² และกวิน ช่วยแก้ว³

Ruedecheanok Rungruangmaitree^{1*} Narudom Tortheinchai² and Kawin Chuaikaew³

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอแนวทางการสร้างแบรนด์สินค้าชุมชนอยุธยาสู่ความสำเร็จในตลาดโลก: การผสมผสานวัฒนธรรมและความยั่งยืนของผ้าลายอย่างอยุธยา โดยผู้ประกอบการจะต้องมีความเข้าใจและเน้นคุณค่าเชิงวัฒนธรรม มีการสร้างอัตลักษณ์เฉพาะตัว รวมถึงการบอกเล่าเรื่องราว (Storytelling) อย่างชัดเจน ออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความร่วมสมัยผู้บริโภคสามารถเข้าถึงง่าย และเหมาะสมกับการใช้งานในยุคปัจจุบัน มีการส่งเสริมความยั่งยืนในชุมชนโดยการเลือกใช้วัสดุธรรมชาติที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้บริโภคเห็นว่าสินค้าผ้าลายอย่างอยุธยาเป็นผลิตภัณฑ์ที่ช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการสร้างความร่วมมือในระดับชุมชนและองค์กร โดยพัฒนาทักษะชุมชน สนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน จัดอบรมเทคนิคการทอผ้า การย้อมสีธรรมชาติ และการออกแบบที่ทันสมัย และสนับสนุนการจ้างงานในท้องถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุและแม่บ้าน เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน และการได้รับการสนับสนุนโดยหน่วยงานรัฐ ใช้ประโยชน์จากโครงการของรัฐบาล ซึ่งผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการค้นหาเอกลักษณ์และเรื่องราวของชุมชน การสร้างการเล่าเรื่องที่ดึงดูดใจ และการพัฒนาคอนเทนต์ที่เน้นความยั่งยืนและวัฒนธรรม เพื่อสร้างความสำเร็จในตลาดโลก

คำสำคัญ : ผ้าลายอย่างอยุธยา การสร้างแบรนด์ การเล่าเรื่อง การตลาดเชิงวัฒนธรรม ความยั่งยืน

^{1*}สาขาวิชาการบริหารธุรกิจระหว่างประเทศ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

International Business Management Major, Business School, University of The Thai Chamber of Commerce

E-mail : Ruedecheanok_run@utcc.ac.th

²สาขาวิชาการตลาดดิจิทัล คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

Digital Marketing Major, Business School, University of The Thai Chamber of Commerce

E-mail : Narudom_tor@utcc.ac.th

³สาขาวิชาการตลาดดิจิทัล คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

Digital Marketing Major, Business School, University of The Thai Chamber of Commerce

E-mail : Kawin_Chu@utcc.ac.th

*Corresponding author

Abstract

This article presented guidelines for creating brands for Ayutthaya community products to succeed in the global market by integrating the culture and sustainability of Ayutthaya patterned fabrics. Entrepreneurs should understand and emphasize cultural values, creativity, and unique identities through storytelling. The design products have been contemporary, accessible to consumers, and suitable for modern usage. Promoting sustainability in the community should be selected by natural and environmentally friendly materials. Consumers have recognized Ayutthaya-patterned fabric products to lessen environmental impact. The initiative fostered collaboration at both community and organizational levels by developing local skills, supporting community economies, and providing training in weaving methods, natural coloration, and contemporary design. It supported local employment, primarily for seniors and stay-at-home mothers, to provide income for community members. Government agencies should support the implementation of crucial government-led initiatives. The results highlighted the importance of discovering community identities, stories, crafting engaging narratives, and content emphasizing sustainability and cultural relevance to succeed in the global market.

Keywords: Ayutthaya Patterned Fabrics, Branding, Storytelling, Cultural Marketing, Sustainability

1. บทนำ

ผ้าลายอย่าง เป็นเครื่องแต่งกายของคนไทยในสมัยโบราณ ซึ่งมีการบัญญัติศัพท์ให้เรียกชื่อผ้าชนิดนี้ว่า “ผ้าลายอย่าง” (Siamese chintz) ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ไม่มีการอธิบายคำศัพท์เฉพาะของคำว่า “ผ้าลายอย่าง” ไว้อย่างชัดเจน หากแต่มีการอธิบายคำศัพท์ของคำว่า “ผ้า” และคำว่า “ลายอย่าง” ไว้ดังนี้ “ผ้า” น. สิ่งที่ทำด้วยเยื่อใย เช่น ผ้าไหม ขนสัตว์ โดยวิธีทอหรือดัดให้เป็นผืน มักเรียกตามลักษณะ ของสิ่งที่ทำ เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าขนสัตว์ หรือตามลักษณะที่ใช้ เช่น ผักกราบ ผ้าอบ ผ้าอ้อม “ลายอย่าง” น. ลายตัวอย่างที่ใช้เป็นแบบ เช่น ลายถ้วยชาม ลายผ้า ลายที่ส่งไปเป็นตัวอย่างให้ทำเข้ามาขาย เมื่อนำทั้งความหมายของคำว่า “ผ้า” และคำว่า “ลายอย่าง” มารวมกัน จึงหมายถึง “สิ่งทอที่มีการออกแบบลวดลายสไปผลิตและนำเข้ามายาขาย” นอกจากนี้ยังมีการให้ความหมายของคำว่า “ผ้าลายอย่าง” ไว้อีก เช่น นอกจากนี้ จารุภรณ์ ศรีจันทร์ (2561) ได้ให้ความหมายของ “ผ้าลายอย่าง” หมายถึง ผ้าชั้นสูงของราชสำนักไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาสำหรับพระมหากษัตริย์หรือ ราชวงศ์ชั้นสูง สมัยรัตนโกสินทร์เรียกว่า “ผ้าเขียนลายทอง” เป็นผ้าที่ราชสำนักออกแบบลายแล้วส่งไปเขียนหรือพิมพ์ที่ประเทศอินเดีย โดยใช้ผ้าขาวพื้นทอมาจากเมืองแมนเชสเตอร์ในประเทศอังกฤษ ไม่มีจำหน่ายในท้องตลาด คงใช้ในราชสำนักเท่านั้น ผ้าฝ้ายที่เขียนหรือพิมพ์ลายตามอย่าง ที่ช่างไทยออกแบบและส่งไปผลิตที่อินเดียใช้ สำหรับเป็นผ้านุ่งของพระมหากษัตริย์ ข้าราชการมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยกรุง รัตนโกสินทร์ซึ่งผ้าลายอย่างเป็นผ้าแพรอย่างหนึ่งที่พิมพ์ขึ้นหรือเขียนลาย เช่น ผ้าพิมพ์และผ้าเขียนลายทอง ซึ่งใช้กับพระเจ้าแผ่นดินไปถึงชั้นพระองค์เจ้าแบ่งออกเป็น “ลายอย่าง” กับ “ลายนอกอย่าง”.. หรือ ญฎฐภัทร จันทวิษ (2545) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “ผ้าพิมพ์ เป็นผ้าลายที่ไทยส่งพ่อค้าอินเดียไปจัดทอ ตามแบบและลายไทยที่ส่งไป เช่น ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ พรหมก้านแย่ง ลายพุ่มข้าวบิณฑ์เทพนมก้านแย่ง ลายดาราลาย ลายแก้วชิงดวง และลายกินรี เป็นต้น ผ้าพิมพ์ที่มี ลายตามกระบวนลายไทยดังกล่าวเรียกว่า ผ้าลายอย่าง” จึงอธิบายได้ว่า “ผ้าลายอย่าง คือ ผ้าที่ราชสำนักกรุงศรีอยุธยาสั่งให้ช่างชาวอินเดียผลิตในรูปแบบผ้าที่มีการตกแต่งลวดลายลงบนผ้าพื้นด้วยเทคนิคการเขียนหรือการพิมพ์ เข้ามาขายให้กับราชสำนักกรุงศรีอยุธยา โดยทางราชสำนักกรุงศรีอยุธยากำหนดให้ช่างอินเดียใช้ลวดลายตามแบบอย่าง ที่ทางราชสำนักต้องการ เช่น ลายพุ่มข้าวบิณฑ์พรหมก้านแย่ง ลายพุ่มข้าวบิณฑ์เทพนมก้านแย่ง ลายดาราราย ลายแก้วชิงดวง และลายกินรี เป็นต้น แล้วส่งกลับมายังราชสำนักกรุงศรีอยุธยา ทำให้ผ้าชนิดนี้ถูกบัญญัติศัพท์ เรียกว่า

“ผ้าลายอย่าง” คือ ทำตามอย่างที่กำหนดให้ผ้าลายอย่างเป็นผ้าที่ใช้เฉพาะพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ชั้นสูง ดังนั้นในอดีตผ้าเหล่านี้จึงไม่มีการผลิตและจำหน่ายตามท้องตลาดทั่วไปในสยาม และนิยมใช้ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น” (สถาบันอยุธยาศึกษา, 2565)

ผ้าลายอย่างจะเป็นผ้าทรงสำหรับกษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ชั้นสูง ข้าราชการสำนัก ส่วนสามัญชนจะนุ่งได้ก็ต่อเมื่อได้รับพระราชทานตามบรรดาศักดิ์เท่านั้น ไม่สามารถซื้อหามานุ่งได้ตามอำเภอใจ ผ้าลายอย่าง เป็นผ้าที่ใช้ในราชสำนักในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นผ้าฝ่ายที่เขียนหรือพิมพ์ลายตามอย่าง ออกแบบโดยราชสำนักสยามและส่งไปพิมพ์ที่อินเดียเพราะเป็นแหล่งผลิตผ้าทอที่มีคุณภาพเยี่ยมในสมัยนั้น คำว่า “ลาย” ในสมัยอยุธยา หมายถึง “ผ้าพิมพ์ลาย” ส่วนคำว่า “อย่าง” หมายถึง ผ้าตัวอย่าง ผ้าลายอย่างจึงหมายถึง ผ้าที่ราชสำนักคิดค้นลายขึ้นมา วาดลายลงบน ผ้าให้อย่าง ซึ่งหมายถึง ผ้าตัวอย่างและด้วยสมัยนั้นอยุธยาไม่มีเทคโนโลยีเรื่องการพิมพ์ผ้า จึงต้องส่งไปพิมพ์ลายที่อินเดีย ส่วนมากลายที่พิมพ์จะเป็น (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2564)

ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายก้านแย่ง หรือลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายก้านแย่ง หรือลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มักเป็นลายเทพพนม และก้านแย่งเทพรา ซึ่งชนิดของผ้าลายอย่างมี 4 ชนิด ได้แก่

1. ผ้าพื้นสี (กลางผืนผ้าเป็นสีใดสีหนึ่ง เช่น สีแดง สีขาว) และชายผ้ามีลายกรวยหลายชั้น
2. ผ้าทองลาย (กลางลายผืนผ้าทำเป็นลวดลายเต็มทั้งผืน) และชายผ้ามีลายกรวยหลายชั้น
3. ผ้าทองลายและชายผ้ามีลายกรวยชั้นเดียว
4. ผ้าทองลายและเชิงชายผ้ามีลายกรวยรอบ

ภาพที่ 1 ลักษณะของผ้าลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายก้านแย่ง หรือลายพุ่มข้าวบิณฑ์

ส่วนผ้าลายนอกอย่าง เป็นลายที่ช่างอินเดียคิดขึ้นมาเพื่อเลียนแบบผ้าลายอย่างของราชสำนักสยาม เนื่องจากเห็นว่าผ้าลายอย่างนี้ขายดีมากจึงคิดลวดลายเลียนแบบขึ้นมา โดยการผสมผสานลวดลายของทางอินเดียเพิ่มเข้าไปแต่

พยายามปรับลายให้เข้ากับลายไทย แล้วส่งกลับมาขายที่อยุธยาซึ่งดูคล้ายลายของเรา จึงเรียกว่า "ลายนอกอย่าง" ซึ่งเป็นที่นิยมในหมู่ข้าหลวงในวังและชาวบ้านที่มีฐานะนิยมซื้อหามาแต่งกัน ผ้าลายอย่างในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ก็ยังใช้กันอยู่บ้างแต่ไม่ได้รับความนิยมมากเหมือนสมัยอยุธยา เพราะในสมัยรัชกาลที่ 5 ชำราชการเริ่มแต่งกายเป็นสากลมากขึ้นเหมือนเปลี่ยนชุดยูนิฟอร์มใหม่ ยูนิฟอร์มเก่าจึงกลายเป็นของสะสมเป็นมรดกตกทอด บ้างถวายวัด บ้างก็เปื่อยเสื่อมสภาพไปตามเวลา อีกทั้งขั้นตอนการทาก็ยุ่งยาก ทำให้ผ้าลายอย่างมีให้เห็นน้อยมากส่วนใหญ่จะพบเพียงในพิพิธภัณฑ์เท่านั้น ปัจจุบันผ้าลายอย่างมีให้เห็นบ้างเช่นในละครบุพเพสันนิวาสที่เคยโด่งดังเป็นพวดยุค เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2561 ที่ละครได้ออกอากาศตอนแรก โดยรวมเนื้อเรื่องเป็นการย้อนอดีตไปยังสมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยขุนหลวงนารายณ์ที่มั่งคั่งและรุ่งเรืองอย่างถึงที่สุด เพราะแม้แต่อาภรณ์ที่ใช้แต่งกายก็ยังมีารคิดกระบวนลายที่ซับซ้อน อีกทั้งขั้นตอนกว่าจะเป็นผ้าลายอย่างก็ไม่ง่าย เพราะแม้ผ้าชนิดนี้จะเป็นผ้าในราชสำนักของกรุงศรีอยุธยาที่ออกแบบลายโดยช่างชาวกรุงศรีอยุธยา ทว่าได้เลือกใช้ฝ้ายเนื้อดีที่สุดจากเมืองแมนเชสเตอร์ ประเทศอังกฤษ มาทอเป็นผ้าพื้นสีขาว จากนั้นจึงส่งไปพิมพ์ลายที่ประเทศอินเดีย ก่อนจะนำกลับมาใช้ในราชสำนักกรุงศรีอยุธยา โดยเสื้อผ้าที่นางเอกอย่างเบลล่า ราณี แคมเปน รับบท 'แม่หญิงกระแสด' ซึ่งเป็นธิดาอดีตเจ้าเมืองพิษณุโลก ที่ผ้านุ่งส่วนใหญ่เป็นผ้าลายอย่างอันสวยงามวิจิตรบรรจง อาทิ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง ลายดอกไม้วัว ลายสมปักกริ้ว ลายประจายามเล็ก เป็นต้น ซึ่งสวมใส่ออกมาได้อย่างสวยงาม เป็นการปลุกกระแสผ้าไทยให้กลับมาเป็นที่นิยมมีชีวิตชีวาอีกครั้ง ไปไหนมาไหนมีแต่ผู้คนที่ลุกขึ้นมาใส่ผ้าไทยแม้กระทั่งพนักงานบริษัท หน่วยงานราชการ จนทำให้พ่อค้าแม่ค้าลิ้มตาอ้าปากได้เพราะผ้าไทยขายดิบขายดี เนื่องจากคนนิยมหาซื้อผ้าไทยมาใส่กันทั่วประเทศ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2564)

นอกจากนี้ วัฒนธรรมเครื่องนุ่งห่มของชาวสยามประกอบด้วยผืนผ้าที่ใช้แต่งและห่มปกคลุมร่างกาย โดยไม่มีการตัดเย็บเรียกว่าผืนไหมผืนฝ้าย สยามเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ระหว่างแหล่งผลิตผ้าแหล่งใหญ่ของโลกคืออินเดีย ทำให้มีพ่อค้านำผ้าอินเดียเข้ามาทำการค้าขายยังสยามอยู่เสมอ

ภาพที่ 2 เทคนิคการเขียนผ้าอินเดียรูปแบบหนึ่ง

หมายเหตุ. จาก ตามรอยผ้าอินเดีย ในแผ่นดินสยาม ความสวยงามที่แฝงอยู่ในประวัติศาสตร์ไทย, โดย สายพิรุณ, 2558. (<https://praeuw.com/fashion/25970.html>) © 2568 เอเอ็มอี อิมเมจินทีฟ.

ผ้าอินเดียสามารถบ่งบอกถึงความแตกต่างทางสังคมได้เพราะผ้าที่ใช้สวมใส่มีความประณีตงดงาม มีหน้าผ้ากว้าง สีสดใส ลวดลายสวยงามและวัสดุหลากหลาย เมื่อเทียบกับผ้าในสยาม ต่อมาราชสำนักสยามได้มีการออกแบบลายผ้าเองและส่งไปผลิต ยังประเทศอินเดียจึงเกิดเป็น “ผ้าลายอย่าง” คือ ผ้าที่ทางราชสำนักสยามเขียนตัวอย่างลายส่งไปให้ทางอินเดียผลิตให้ จากหลักฐานที่ปรากฏขึ้นอย่างเด่นชัดในสมัยอยุธยาตอนปลาย ทำให้เห็นว่าผ้าลายอย่างเป็นที่นิยมในช่วงนั้นและมีธรรมเนียมการใช้เฉพาะสำหรับพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ รวมถึงเป็นสิ่งของที่พระมหากษัตริย์ใช้พระราชทานแก่ผู้ทำความดีความชอบหรืออัครนาคคนสำคัญเท่านั้น ซึ่งผ้าลายอย่างประกอบด้วย 3 ส่วน (“ผ้าลายอย่าง: ผ้าลายอย่าง...แต่งกายอย่างอยุธยา”, 2563) ได้แก่

1. ท้องผ้า หมายถึง พื้นที่ส่วนใหญ่ของผ้าบริเวณตรงกลาง
2. สันเวียนหรือขอบผ้า หมายถึง ลายบริเวณล้อมรอบท้องผ้าตามแนวยาว
3. กรวยเชิงหรือเชิงผ้า หมายถึง ลายบริเวณล้อมรอบท้องผ้าด้านกว้าง ซึ่งกรวยเชิงจะเป็นเครื่องบ่งชี้สถานะของผู้สวมใส่

ซึ่งผ้าลายอย่างสามารถแบ่งออกได้ตามลักษณะโครงสร้างของผ้า

1. ผ้าท้องลาย คือผ้านุ่งที่มีลายทั้งส่วนท้องผ้า ขอบบนและล่างของผ้าหรือสันเวียน และลายกรวยเชิงสามชั้นหรือมากกว่าที่ชายผ้าสองข้าง
2. ผ้าทองพรรณ คือผ้านุ่งที่ไม่มีลายในส่วนท้องผ้า มีเฉพาะลายขอบบนและล่างหรือสันเวียน และลายกรวยเชิงหลายชั้น
3. ผ้านุ่งลายที่มีลายในส่วนท้องผ้า ไม่มีลายขอบบนและล่างหรือสันเวียน และมีลายกรวยเชิงชั้นเดียว
4. ผ้าลายที่มีท้องผ้าและมีลายขอบทั้งสี่ด้าน ใช้เป็นผ้าตกแต่งสถานที่ ซึ่งโครงสร้างของผ้าในแบบนี้เป็นลักษณะเดียวกับผ้าปาลัมโปร์ (Palampore) ที่อินเดียผลิตสำหรับตลาดยุโรปเพื่อนำไปใช้ตกแต่งเครื่องเรือน

นอกจากนี้ผ้าลายอย่างยังถูกนำมาใช้เป็นผ้าห่อคัมภีร์หรือสมุดข่อยโบราณในราชสำนักหรือในทางพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าผ้าลายอย่าง มีความสำคัญในระดับพิธีการและเป็นของที่ใช้ประดับหรือห่อหุ้มสิ่งของสำคัญนอกจากใช้สำหรับเป็นเครื่องนุ่งห่ม ถัดมาคือ “ผ้าลายนอกอย่าง” หรือเรียกอีกอย่างว่า “ผ้ามีสกาดิ” ตามเอกสารโบราณกล่าวว่า เป็นผ้าที่ทำเลียนแบบผ้าลายอย่าง แต่พิมพ์ลงบนผ้าฝ้ายจากอินเดียเนื้อหยาบและมีมือไม่ประณีตนัก ผ้าลายนอกอย่างมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ยาวประมาณสี่หลาหรือเรียกอีกอย่างว่า หนึ่งโจงกระเบน การพิมพ์จะพิมพ์เป็นสี่แต่ก็ไม่นิยมใช้สีสันทันกัน ซึ่งผ้าลายนอกอย่างสามารถนำมาใช้กับสามัญชนได้ โดยหลีกเลี่ยงกฎหมายของราชสำนัก คือเป็นผ้าที่ออกแบบสำหรับใช้งานทั่วไป คหบดีและสามัญชนก็ใช้นุ่งห่มได้ (“ผ้าลายอย่าง: ผ้าลายอย่าง...แต่งกายอย่างอยุธยา”, 2563)

2. ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

การสร้างอัตลักษณ์ของแบรนด์ (Brand Identity Prism) เป็นแนวคิดที่คิดขึ้นโดย Kapferer (1986) ซึ่งถือเป็นเครื่องมืออันทรงพลังในการสร้างให้ธุรกิจของคุณมีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น แบรนด์ไม่ควรมีแค่ชื่อเท่านั้น แต่ต้องมีอะไรที่ลึกกว่านั้นที่สามารถเชื่อมโยงกับลูกค้าได้ ซึ่งแบรนด์นั้นควรมีบุคลิกภาพที่ไม่เหมือนใคร มีความเชื่อหรือความมุ่งมั่นเป็นของตัวเอง รวมไปถึงอัตลักษณ์ที่แตกต่าง Brand Identity Prism นับเป็นหนึ่งในแนวคิดในกระบวนการสร้างความสำเร็จให้กับแบรนด์ ที่สะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของแบรนด์ในฐานะผู้สื่อสาร กลุ่มลูกค้าเป้าหมายในฐานะผู้รับสาร ด้วย 6 องค์ประกอบ (ปรีดี นุกุลสมปรารถนา, 2563) คือ

1. Physique การสร้างบุคลิกลักษณะทางกายภาพที่มองเห็นได้ผ่านโลโก้ สี รูปร่างต่างๆ นับเป็นพื้นฐานแรกของแบรนด์ที่สะท้อนให้เห็นภาพรวมของแบรนด์ว่าแบรนด์เราคืออะไร เป็นตัวแทนของสิ่งใด และเราในฐานะเจ้าของแบรนด์นั้นอยากให้กลุ่มเป้าหมายรับรู้เราอย่างไร นับเป็นสิ่งที่แบรนด์ต้องพิจารณาว่าเราจะทำสินค้าและบริการของเราออกมาเป็นอย่างไร ที่เข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของกลุ่มเป้าหมายที่เห็นจากบุคลิกลักษณะทางกายภาพของแบรนด์เรา
2. Personality การกำหนดคตินิสัยบุคลิกภาพของแบรนด์ (Brand Personality) ให้ชัดเจน จะทำให้แบรนด์ของเราดูว่าจะสื่อสารกับคนภายนอกอย่างไร ผ่านการใช้โทนเสียง การออกแบบ การใช้ตัวหนังสือและเนื้อหาในงานโฆษณา

ประเภทต่างๆ ยกตัวอย่างของแบรนด์ Coca Cola ที่มีบุคลิกมีความสุขและสนุกสนาน เรื่องราวที่ถ่ายทอดผ่านงานโฆษณา ก็เน้นเรื่องความสนุกสนาน ความสุขที่ได้อยู่กับครอบครัวและเพื่อนฝูง การใช้ตัวหนังสือและโทนสีในงานโฆษณาต่าง ๆ ก็เน้นตัวหนังสือและโทนสีที่ดูสนุกสนาน เครื่องดื่ม Mountain Dew ที่เน้นด้านการผจญภัย ฉะนั้นแบรนด์ต่างๆควรกำหนดลักษณะเหล่านี้ให้ชัดเจน และนำมาผสมผสานผ่านจุดสัมผัสต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น เว็บไซต์ แอปพลิเคชัน อีเมล และการสื่อสารในแบบอื่น ๆ ให้เข้าถึงกลุ่มลูกค้า

3. Culture วัฒนธรรมนับเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความเป็นตัวตนของแบรนด์ ซึ่งวัฒนธรรมนั้นเป็นได้ทั้งการสร้างวัฒนธรรมจากภายในองค์กร รวมไปถึงการนำเอาความเป็นถิ่นกำเนิดของแบรนด์หรือสินค้ามาใช้ และถ่ายทอดผ่านสินค้าหรือบริการมาให้กลุ่มเป้าหมายได้รับรู้ การสร้างวัฒนธรรมของแบรนด์นับเป็นอีกหนึ่งในองค์ประกอบที่สำคัญของการสะท้อนความเป็นตัวตนของแบรนด์ เช่น Google ที่ได้รับการโหวตให้เป็นแบรนด์ด้านเทคโนโลยีที่ดีที่สุด ที่ได้นำเสนอเรื่องราวความยืดหยุ่น ความคิดสร้างสรรค์และความสนุกสนานในการทำงาน ผ่านการตกแต่งออฟฟิศให้มีสีสันและสร้างให้เกิดแรงบันดาลใจในการทำงาน และอีกหลายแบรนด์ที่ประสบความสำเร็จจากการสร้างวัฒนธรรมของแบรนด์ เช่น IBM, Apple, Royal Enfield, Harley Davidson, Nike

4. Relationship การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างแบรนด์กับกลุ่มลูกค้า ที่ลูกค้าคาดหวังบางสิ่งจากแบรนด์ที่นอกเหนือจากตัวสินค้าและบริการ คือสิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้ที่จะส่งผลให้เกิดความผูกพันกับแบรนด์ของเราไปตลอดไป จนถึงการสนับสนุนในสิ่งที่แบรนด์จะทำในอนาคต การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้าสามารถสร้างได้หลากหลายรูปแบบ และโดยทั่วไปหลายๆแบรนด์จะใช้วิธีการนำเสนอการรับประกันสินค้าและบริการหลังการขาย ก็นับเป็นหนึ่งใน การสร้างความแข็งแกร่งให้กับแบรนด์ได้

5. Reflection แบรนด์คือสิ่งที่เกิดจากมุมมองของลูกค้า ที่ได้รับรู้ข้อมูล รวมประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการได้สัมผัสกับแบรนด์ ซึ่งเป็นภาพสะท้อนถึงตัวแบรนด์ที่เชื่อมโยงสินค้ากับกลุ่มลูกค้าเป้าหมายว่าแบรนด์นั้นๆเป็นใคร แบรนด์นั้นเป็นของคนกลุ่มไหน เช่น แบรนด์สำหรับผู้ชื่นชอบการวิ่ง แบรนด์นี้สำหรับผู้ชื่นชอบความเร็ว แบรนด์นี้สำหรับคนสมัยใหม่ แบรนด์นี้สำหรับคนรักสุขภาพ แบรนด์นี้เหมาะสำหรับผู้ชายหรือผู้หญิง แบรนด์นี้เป็นของวัยรุ่น เป็นต้น

6. Self-Image แบรนด์ต้องกำหนดให้ได้ว่าจะสร้างภาพลักษณ์ให้เกิดในใจกลุ่มลูกค้าได้อย่างไร และจะสร้างให้ลูกค้าเกิดแรงบันดาลใจต่อแบรนด์ของเราได้อย่างไร ฉะนั้นการทำความเข้าใจอุดมคติของลูกค้าว่าเค้ามองเห็นตัวเองว่าเป็นอย่างไร อยากแสดงออกอย่างไร เป็นสิ่งที่แบรนด์จำเป็นต้องคำนึงถึงที่ต้องสร้างและเชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้ให้ได้ และสื่อสารสื่อและกิจกรรมในรูปแบบต่างๆเพื่อให้ตรงกับตัวตนของกลุ่มลูกค้า เช่น ลูกค้าเป็นคนที่ชอบการผจญภัยหรือไม่ ชอบเก็บตัวหรือชอบเข้าสังคม เป็นคนสนุกสนานหรือเคร่งขรึม

ทฤษฎีการเล่าเรื่อง (Storytelling Theory)

การเล่าเรื่องถือกำเนิดขึ้นพร้อมกับสังคมและมนุษย์ โดยเป็นเสมือนต้นแบบหรือสิ่งที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด ไม่ว่าจะเป็นยุคสมัยใด มนุษย์ล้วนบริโภคเรื่องเล่าในรูปแบบต่างๆ มาโดยตลอด

เรื่องเล่ามีการปรากฏในหลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่ภาพเขียนบนผนังถ้ำ ศิลปะแขนงต่าง ๆ มุขปาฐะ นิทาน ปรัมปรา เรื่องสั้น นวนิยาย สารคดี ภาพยนตร์ ตลอดจนเรื่องราวที่ปรากฏในความฝัน ซึ่งสามารถนำมาถ่ายทอดเป็นเรื่องเล่าได้เช่นเดียวกัน (ภริทัต ว่องพุดพิงค์, 2563)

วิธีการดำเนินงานของการเล่าเรื่อง ซึ่งมีทั้งสิ้น 2 วิธี ได้แก่

1. การเชื่อมโยงการกระทำหรือเหตุการณ์เข้าด้วยกันตามลำดับเหตุการณ์หรือตามหลักของเหตุและผล

2. การจัดหาลำดับประกอบอื่นๆ มาเสริมให้เกิดความเข้มข้นขึ้นหรือก่อให้เกิดความเข้าใจที่ปะติดปะต่อจากสิ่งที่เห็นได้ทันที ไม่ว่าจะเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับตัวละคร และฉาก เป็นต้น

การศึกษาการเล่าเรื่อง (Story telling) นั้น มักจะศึกษาโดยพิจารณาจากองค์ประกอบต่างๆ ของโครงสร้างการเล่าเรื่องตามทฤษฎีการเล่าเรื่อง (Narrative Theory) ซึ่งองค์ประกอบต่างๆ นั้นประกอบไปด้วย

1. โครงเรื่อง (Plot) โครงเรื่องคือการจัดลำดับเหตุการณ์ให้เป็นระบบ มีเหตุมีผล และมีจุดมุ่งหมายชัดเจน โดยประกอบด้วยตอนต้น ตอนกลาง และตอนจบ

2. แก่นเรื่อง (Theme) แก่นเรื่องคือแนวคิดหลักที่เรื่องราวต้องการสื่อสารกับผู้อ่านหรือผู้ชม ซึ่งสามารถตีความได้จากชื่อเรื่อง ชื่อตัวละคร คำพูด หรือสัญลักษณ์ที่แฝงอยู่ในเรื่อง

3. ความขัดแย้ง (Conflict) ความขัดแย้งหรืออุปสรรคเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนเรื่องราว ทำให้เกิดปมปัญหาและการพัฒนาไปสู่การแก้ไข

4. ตัวละคร (Character) ตัวละครคือผู้ที่ดำเนินเหตุการณ์และทำให้เรื่องราวดำเนินไป โดยแต่ละตัวละครมีบทบาทและพฤติกรรมที่ช่วยสร้างสีสันให้กับเรื่อง

5. บทสนทนา (Dialogue) บทสนทนาคือศิลปะของการถ่ายทอดเรื่องราวและความคิดของผู้แต่งผ่านคำพูดของตัวละคร ซึ่งมักสะท้อนวาทกรรม อุดมการณ์ หรือค่านิยมทางสังคม

6. ฉาก (Setting) ฉากเป็นองค์ประกอบที่กำหนดสถานที่และเวลาของเหตุการณ์ ซึ่งสามารถส่งผลต่ออารมณ์ ความคิด และการตัดสินใจของตัวละคร

7. ตอนจบ (Ending) การปิดเรื่องสามารถสะท้อนแนวคิดหรือสารที่เรื่องต้องการส่งต่อไปยังผู้ชม

8. มุมมองในการเล่าเรื่อง (Point of view) มุมมองของผู้เล่าเรื่องเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการสื่อสาร อุดมการณ์ ความเชื่อ และค่านิยมของเรื่อง การเลือกมุมมองที่เหมาะสมช่วยกำหนดทิศทางและอารมณ์ของเรื่องราว

ทฤษฎีการตลาดเชิงวัฒนธรรม (Cultural Marketing Theory)

การตลาดเชิงวัฒนธรรม (Cultural Marketing Theory) เป็นการผสมผสานของกลยุทธ์ทางการตลาดที่ดึงเอาองค์ประกอบทางวัฒนธรรมต่าง ๆ มาช่วยให้แบรนด์สามารถสร้างความสัมพันธ์และเชื่อมโยงความรู้สึกกับกลุ่มเป้าหมายได้ ซึ่งไม่ใช่แค่ในบริบทของการขายสินค้าและบริการเท่านั้น แต่ยังทำให้แบรนด์สามารถสะท้อนถึง การเคารพ และเชื่อมโยงกับเรื่องทางวัฒนธรรม สังคมหรือแม้แต่ประเด็นทางการเมืองที่สำคัญกับกลุ่มเป้าหมายได้ ซึ่งการตลาดประเภทนี้จะเน้นไปที่การทำความเข้าใจความละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรม พร้อมทั้งปรับใช้ให้เข้ากับแคมเปญการตลาด เพื่อให้การสื่อสารมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมและสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้บริโภคได้ (Sundew, 2567)

Cultural Marketing ก็เป็นหนึ่งในกลยุทธ์ที่สำคัญในการวางแผนการตลาด ในยุคที่ผู้บริโภคต่างก็มองหาแบรนด์ที่สะท้อนค่านิยมและความเชื่อ กลยุทธ์นี้ไม่ใช่แค่การสื่อสารคุณค่าของสินค้าและบริการ แต่เป็นการสร้างความเชื่อมโยงทั้งในด้านอารมณ์ ความรู้สึกและวัฒนธรรมกับกลุ่มเป้าหมายอีกด้วย ซึ่งจะช่วยสร้างความภักดีที่มีต่อแบรนด์ (Brand Loyalty) และการสนับสนุน (Advocate) เมื่อผู้บริโภครู้สึกว่แบรนด์เข้าใจและเคารพในตัวตนและวัฒนธรรมของพวกเขา

องค์ประกอบที่สำคัญในการใช้ Cultural Marketing

ต้องบอกว่า การตลาดประเภทนี้ไม่ใช่แค่การยึดยึดแบรนด์เข้าไปในเรื่องราวทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่เป็นการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังกับเรื่องราวเหล่านั้น ดังนั้นการใช้กลยุทธ์การตลาดที่ผสมผสานเข้ากับ ความเชื่อ วัฒนธรรม และค่านิยม ก็ควรจะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบเหล่านี้ (Sundew, 2567)

1. Authenticity (ความแท้จริง): สร้างการมีส่วนร่วมที่จริงใจและเคารพวัฒนธรรม เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกมองว่าเป็นการฉวยโอกาสหรือไม่จริงใจ มัน Fake

2. Relevance (ความสอดคล้อง): มีเชื่อมโยงเรื่องราวทางวัฒนธรรมให้ตรงกับคุณค่าและความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย รวมไปถึงตัวแบรนด์เองด้วยเช่นกัน

3. Inclusivity (การรวมกลุ่ม): เปิดรับมุมมองที่หลากหลาย เน้นอนว่าหลายครั้งแบรนด์อาจจะเกิดความขัดแย้งกับกลุ่มที่ไม่เห็นด้วย ดังนั้นแบรนด์จะต้องเปิดรับและตอบโต้ด้วยความเชื่อมั่นอย่างมีเหตุผล

4. Respect (การเคารพ): นำเสนออย่างระมัดระวัง แบรนด์ต้องเข้าใจเรื่องละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรม เพื่อที่จะได้หลีกเลี่ยงข้อผิดพลาด เช่นการลบหลู่ การไม่ให้เกียรติ การดูถูก เป็นต้น

5. Consistency (ความสม่ำเสมอ): แบรนด์ต้องสื่อสารให้สอดคล้องกับตัวตนและค่านิยมของแบรนด์ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ

ทฤษฎีการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Theory)

องค์การสหประชาชาติ (United Nations : UN) บัญญัติศัพท์การพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2530 โดยให้ความหมายว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยปราศจากผลเสียต่อความต้องการของคนรุ่นใหม่ในอนาคต อยู่บนเงื่อนไขทางเศรษฐศาสตร์ คือ การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และมีมาตรการแก้ไขความบกพร่องของตลาดในการจัดสรรทรัพยากรมีระบบกรรมสิทธิ์ที่มีประสิทธิภาพ” (สุภาสินี ดันติศรีสุข, 2555)

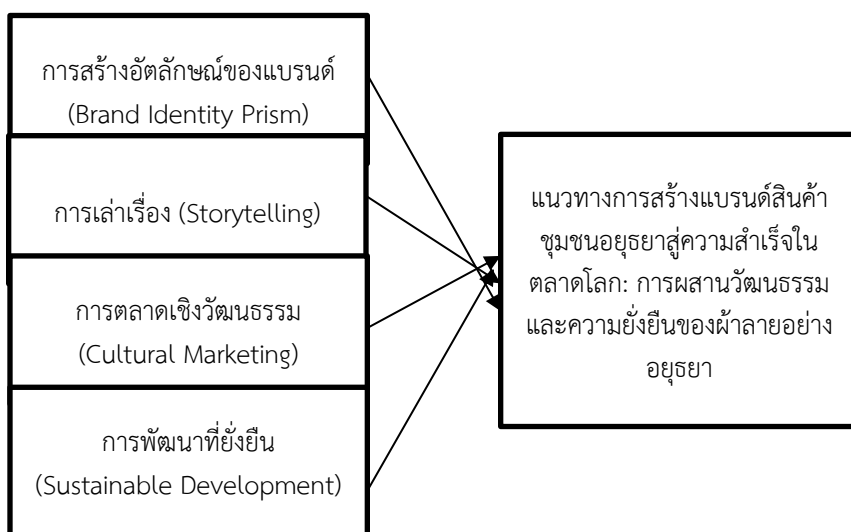
การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นการสร้างสมดุลใน 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการพัฒนาทุกมิติมีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกันดังนี้

1) การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน (Sustainable Economic Development) เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ มีเสถียรภาพ และมีการกระจายความมั่งคั่งที่เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่อย่างยั่งยืนในระยะยาว

2) การพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน (Sustainable Social Development) คือการสร้างสมดุลระหว่างการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพของคนให้มีผลิตภาพสูง มีความสามารถในการปรับตัว และเท่าทันการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก พร้อมทั้งปลูกฝังจิตสำนึกในการใช้ชีวิตอย่างรับผิดชอบต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3) การพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (Sustainable Environmental Development) หมายถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในระดับที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นฟูตัวเองได้ และควบคุมการปล่อยมลพิษให้อยู่ในขอบเขตที่ธรรมชาติสามารถดูดซับและย่อยสลายได้ โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสมดุลของสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

ภาพที่ 3 แสดงกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

แนวทางการสร้างแบรนด์สินค้าชุมชนผ้าลายอย่างอยุธยาสู่ตลาดโลก

ผ้าลายอย่างอยุธยาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมโดดเด่น การผลักดันแบรนด์ผ้าลายอย่างให้ประสบความสำเร็จในระดับสากลจำเป็นต้องบูรณาการคุณค่าทางวัฒนธรรมเข้ากับกลยุทธ์ธุรกิจหลายมิติ ทั้งการ

สร้างอัตลักษณ์แบรนด์ การเล่าเรื่อง การผลิตที่ยั่งยืน การเข้าถึงตลาดเฉพาะกลุ่ม และการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในระดับชุมชนและหน่วยงานรัฐ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันในตลาดโลก

1. การพัฒนาอัตลักษณ์เฉพาะของผ้าลายอย่างควรเน้นลวดลาย เทคนิคการทอ และภูมิปัญญาพื้นถิ่นที่สะท้อนวัฒนธรรมอยุธยา โดยอัตลักษณ์ที่ชัดเจนนี้จะช่วยสร้างภาพจำให้แบรนด์โดดเด่นและแตกต่างในตลาด ทั้งยังสอดคล้องกับแนวโน้มผู้บริโภคที่แสวงหาความเป็นเอกลักษณ์ (พิรนาท สุขคุ้ม, 2564) ทั้งนี้ โครงการ OTOP มุ่งเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าให้สามารถแข่งขันในระดับนานาชาติได้ (สาลิกา, 2564)

2. การถ่ายทอดเรื่องราวของผลิตภัณฑ์เป็นกลยุทธ์สร้างคุณค่าให้กับแบรนด์ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาชุมชนที่เกี่ยวข้องกับผ้าลายอย่าง ซึ่งสามารถถ่ายทอดผ่านสื่อออนไลน์และบรรจุภัณฑ์ เพื่อสร้างความผูกพันและจดจำในกลุ่มผู้บริโภค (พิรนาท สุขคุ้ม, 2564; สาลิกา, 2564) นอกจากนี้ การนำเสนอเรื่องเล่าท้องถิ่นยังช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและเสริมภาพลักษณ์ของแบรนด์ (สายทอง อินชัย และหทัยา พัฒนะพงศ์พันธุ์, 2565)

3. การใช้วัสดุธรรมชาติ การลดสารเคมี และการจัดการของเสียที่มีประสิทธิภาพ เป็นแนวทางที่ตอบโจทย์ผู้บริโภคยุคใหม่ที่สำคัญกับสิ่งแวดล้อม การได้มาตรฐานสากล เช่น GOTS จะยิ่งเสริมความน่าเชื่อถือให้แบรนด์ (สาลิกา, 2564) นอกจากนี้ การใช้ทรัพยากรภายในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพยังเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมความยั่งยืนในระยะยาว (พิรนาท สุขคุ้ม, 2564)

4. การจำหน่ายสินค้าผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Etsy, Amazon Handmade และ Shopee ช่วยให้แบรนด์สามารถเข้าถึงผู้บริโภคทั่วโลกที่สนใจงานหัตถกรรมโดยตรง (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, 2567) นอกจากนี้ การเข้าร่วมงานแฟร์ระดับนานาชาติยังเป็นโอกาสในการสร้างเครือข่ายธุรกิจและรับฟังแนวโน้มตลาดเพื่อพัฒนาสินค้าให้ตรงความต้องการ

5. ความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานรัฐ เช่น การจัดอบรมทักษะ การสนับสนุนจากโครงการ OTOP และการเข้าร่วมงานแสดงสินค้าต่างประเทศโดยกรม DITP ช่วยสร้างโอกาสและยกระดับคุณภาพสินค้าในระดับสากล อย่างไรก็ตาม งานวิจัยชี้ว่าการสนับสนุนจากภาครัฐควรมีความต่อเนื่องและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น (ตระหนักจิต ยุตธรรยง, 2560) การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศ เช่น UNESCO หรือ WCC จึงเป็นแนวทางสำคัญในการขับเคลื่อนแบรนด์ผ้าลายอย่างสู่นานาชาติอย่างยั่งยืน

3. สรุป

การสร้างแบรนด์สินค้าชุมชนโดยเฉพาะผ้าลายอย่างอยุธยาสามารถส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จในตลาดโลกได้ โดยการผสาน วัฒนธรรมท้องถิ่น และความยั่งยืน เพื่อให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่สนใจในระดับสากล โดยจะต้องถ่ายทอดความเป็นมาของผ้าลายอย่างอยุธยา เช่น เทคนิคการทอแบบโบราณ, สีสธรรมชาติที่ใช้ และแรงบันดาลใจจากศิลปะอยุธยา การสร้างอัตลักษณ์เฉพาะตัว ใช้ลวดลายที่มีเอกลักษณ์ เช่น ลวดลายที่สะท้อนถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิต และสัญลักษณ์ท้องถิ่นของอยุธยา การบอกเล่าเรื่องราว (Storytelling) พัฒนาเนื้อหาและแพลตฟอร์มที่ถ่ายทอดความพิเศษของผลิตภัณฑ์ให้ผู้บริโภคต่างชาติเข้าใจถึงคุณค่า ปรับลวดลายโบราณให้เหมาะสมกับการใช้งานปัจจุบัน เช่น การผสมผสานผ้าลายอย่างกับสินค้าแฟชั่น ของตกแต่งบ้าน หรือผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน สร้างความร่วมมือกับนักออกแบบ ร่วมมือกับดีไซน์เนอร์ทั้งในและต่างประเทศเพื่อเพิ่มมิติและความน่าสนใจให้กับผลิตภัณฑ์

มีการส่งเสริมความยั่งยืนด้วยการใช้วัสดุธรรมชาติ เลือกใช้เส้นใยและสีธรรมชาติที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม เช่น สีที่ได้จากเปลือกไม้ ใบไม้ หรือดิน สนับสนุนการผลิตที่ยั่งยืน ใช้กระบวนการผลิตที่ลดการปล่อยคาร์บอนและเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากร และมีการขอขึ้นทะเบียนมาตรฐานจากองค์กรระดับสากล เช่น GOTS (Global Organic Textile Standard) เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือ อีกทั้งการสร้างแบรนด์ออนไลน์ โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์และอีคอมเมิร์ซ เช่น Etsy, Amazon Handmade, หรือแพลตฟอร์มที่สนับสนุนงานหัตถกรรม เพื่อขยายตลาด การบุกเบิกตลาดเฉพาะกลุ่ม (Niche Market) โฟกัสกลุ่มลูกค้าที่ชื่นชอบงานฝีมือ ของใช้ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หรือสินค้า

เชิงวัฒนธรรม และการจัดแสดงงานระดับนานาชาติ เข้าร่วมงานแฟร์ เช่น Maison & Objet, Ambiente, หรืองานแสดงสินค้าที่เน้นงานหัตถกรรมและสินค้ายั่งยืน

รวมถึงการสร้างความร่วมมือในระดับชุมชนและองค์กร โดยพัฒนาทักษะชุมชน จัดอบรมให้ชาวบ้านเกี่ยวกับการออกแบบ การตลาด และการจัดการธุรกิจ สนับสนุนโดยหน่วยงานรัฐ ใช้ประโยชน์จากโครงการของรัฐบาล เช่น OTOP, DITP (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ) ในการผลักดันผลิตภัณฑ์สู่ตลาดโลก และสร้างเครือข่ายพันธมิตรร่วมมือกับองค์กรที่สนับสนุนงานฝีมือหรือความยั่งยืน เช่น UNESCO หรือมูลนิธิที่ส่งเสริมสินค้าชุมชน

และท้ายที่สุดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว โดยการพัฒนาสินค้าที่เน้นนักท่องเที่ยว เช่น ผ้าพันคอ ของตกแต่งที่มีลวดลายอยุธยา เป็นต้น และมีการจัดทัวร์เชิงวัฒนธรรม ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสประสบการณ์ทอผ้าหรือเรียนรู้กระบวนการผลิต

ดังนั้นความสำเร็จของการสร้างแบรนด์ผ้าลายอย่างอยุธยาสู่ตลาดโลก ต้องเริ่มจากการสร้างอัตลักษณ์ที่ชัดเจน ผสานวัฒนธรรมและความทันสมัย พร้อมกับการผลิตที่ยั่งยืนและกลยุทธ์การตลาดที่เหมาะสม ความร่วมมือในทุกๆระดับ จะช่วยผลักดันสินค้าชุมชนให้ก้าวสู่ตลาดสากลอย่างมั่นคงและยั่งยืน

4. เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. (2567). เปิดอินไซด์ “ตลาดอเมริกา” โอกาสใหญ่ที่ผู้ส่งออกไทยไม่ควรพลาด.

<https://www.ditp.go.th/post/146150>

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2564). ผ้าลายอย่างผ้าพิมพ์ลายอันงดงามของกรุงศรีอยุธยา. https://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=5773&filename=i

จารุภรณ์ ศรีจันทร์. (2561). การเขียนผ้าลายอย่างในจิตรกรรมฝาผนังวัดไชยทิศ กรุงเทพมหานคร เพื่อการอนุรักษ์โดยจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน สำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ณัฐภัทร จันทวิช. (2545). ผ้าพิมพ์ลายโบราณในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ. สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร.

ตระหนักจิต ยุติธรรม. (2560). การใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างแบรนด์แฟชั่นไทย. วารสารการพัฒนาชุมชน (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 10(3), 48-52. <https://www.journal.nu.ac.th/JCDR/article/view/1945>

ปรีดี นกุลสมปรารถนา. (2563). รู้จัก Brand Identity Prism กับการสร้าง Brand ให้ทรงพลัง. Popticles.com. <https://www.popticles.com/branding/brand-identity-prism/>

ผ้าลายอย่าง: ผ้าลายอย่าง...แต่งกายอย่างอยุธยา. (2563). Thai Style Studio. <https://thaistylestudio1984.com/b/ผ้าลายอย่าง-ผ้าลายอย่าง-แต่งกายอย่างอยุธยา/>

พินนาท สุขคุ้ม. (2564). 5 กลยุทธ์สร้างแบรนด์ชุมชนให้เติบโตได้อย่างยั่งยืน. อุตสาหกรรมสาร, 63(3), 3-5. <https://e-journal.dip.go.th/dip/images/ejournal/990d9cce2aaaec5afaf2411afcf295ac.pdf>

ภูริทัต ว่องพูนพิงค์. (2563). ทฤษฎีโครงสร้างการเล่าเรื่อง (Storytelling). PharmConnection.

<https://pharmconnection.blogspot.com/2020/09/storytelling.html>

สถาบันอยุธยาศึกษา. (2565). ผ้าลายอย่างอยุธยา. https://www.aru.ac.th/chulaphat/download/pdf/2.data_chintz.pdf?fbclid=IwAR0QUtFww6Pwx_bZTQi1tyRN5kQim8DrQ5SZb0Ddm_O8N9vNA9x3i1_A2EM

สายทอง อินชัย, และหทัยา พัฒนะพงศ์พันธุ์. (2565). “ผ้าไหม” แบรนด์ชุมชนของโลกออนไลน์. สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (สวพช.). <https://www.hrdi.or.th/articles/Detail/1536>

- สายพิรุณ. (2558). ตามรอยผ้าอินเดียน ในแผ่นดินสยาม ความสวยงามที่แฝงอยู่ในประวัติศาสตร์ไทย. แพรวดอทคอม.
<https://praew.com/fashion/25970.html>
- สาธิตา. (2564). 5 เคล็ดลับ สร้างแบรนด์ให้สินค้าชุมชนมีตัวตนในโลกการค้ายุคใหม่. สาธิตาคาบข่าว.
<https://www.salika.co/2021/11/23/5-tips-build-community-brand/>
- สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ นครนิวยอร์ก. (2566). ตลาดหัตถกรรมในสหรัฐฯ. คิดค้าดอทคอม. <https://คิดค้า.com/ตลาดหัตถกรรมในสหรัฐฯ/>
- สุภาสินี ตันติศรีสุข. (2555). การพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน. วารสารเศรษฐศาสตร์ สุขโขทัยธรรมาธิราช, 6(2), 1-12.
- Green, M. C., & Brock, T. C. (2000). The role of transportation in the persuasiveness of public narratives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(5), 701-721.
- Sundew. (2567). *Cultural marketing: การตลาดจากความเชื่อและวัฒนธรรมที่ถูกเล่าใหม่*. การตลาดวันละตอน.
<https://everydaymarketing.co/knowledge/cultural-marketing-marketing-from-beliefs-and-cultures-that-are-being-re-told/>

อายุความตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539

กรณีการเรียกทายาทให้รับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทน

Prescription according to the Tortious Liability of Officials Act B.E. 2539

In case of Calling the Beneficiary to Pay Compensation

อาคม ไฉนแดง^{1*}

Arkorn Ngondang^{1*}

บทคัดย่อ

ตามที่พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 ได้กำหนดอายุความในการใช้สิทธิเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่ผู้กระทำละเมิดรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ต่อหน่วยงานของรัฐ หรือต่อบุคคลภายนอกหากเป็นกรณีหน่วยงานของรัฐมีสิทธิเรียกให้เจ้าหน้าที่ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเป็นตัวเงินแก่หน่วยงานของรัฐ แต่หากต่อมาเจ้าหน้าที่ผู้กระทำละเมิดได้ถึงแก่ความตาย เดิมกฎหมายกำหนดให้เจ้าหน้าที่ไม่ต้องรับผิดชอบ ต่อมากฎหมายกำหนดให้ทายาทต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินมรดกส่วนที่ทายาทได้รับ ซึ่งใช้อายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1754 วรรคสาม เป็นการฟ้องทายาทภายในอายุความมรดกโดยไม่ได้ระบุอายุความห้ามไว้ว่าต้องกระทำภายในระยะเวลาเท่าใดด้วย แต่ต่อมาได้มีคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดกำหนดให้ห้ามมิให้ฟ้องทายาทเมื่อพ้นอายุความสิบปีนับแต่วันทำละเมิดด้วยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 448 วรรคหนึ่ง ทำให้เกิดประเด็นที่ต้องศึกษาในประเด็นดังกล่าวเพื่อนำมาวิเคราะห์กันต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทายาทของเจ้าหน้าที่ผู้กระทำละเมิดและหน่วยงานของรัฐที่เป็นฝ่ายที่ได้รับความเสียหายด้วย

คำสำคัญ : ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ อายุความทางละเมิด การเรียกให้เจ้าหน้าที่ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

^{1*} อาจารย์กองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

Lecturer Department of Law and Social Sciences Academic Division, Chulachomklao Military Academy

E-mail arkorn.ngondang@crma.ac.th

*Corresponding author

Abstract

According to the Tortious Liability of Officials Act B.E. 2539 (1996), the statute of limitations has been established for exercising the right to hold officials liable for wrongful acts committed in the course of their duties, either towards a government agency or an external individual. In cases where a government agency has the right to demand that the official who committed the offence indemnify the agency with monetary compensation. If the official who committed the wrongful act later passes away, the law originally stipulated that the official would not be held liable for the act. If the offending officer subsequently passes away, the original law stipulates that the officer is no longer held liable for the incident. Following this, the law dictates that the beneficiaries must be responsible for compensating for any losses incurred. Their liability must not exceed the amount of the inheritance they have received. Afterwards, the law requires heirs to make amends for any harm caused, with the caveat that this responsibility should not surpass the inheritance they are entitled to. This uses the prescription period under Section 1754, third paragraph of the Civil and Commercial Code to sue the heirs within the inheritance prescription period, without specifying a particular time frame within which the action must be taken. A subsequent ruling by the Supreme Administrative Court prohibited heirs from being sued after a 10-year statute of limitations had elapsed, counting from the date of the infringement as per Section 48, paragraph one of the Civil and Commercial Code. This issue must therefore be studied for further analysis to ensure fairness for the heirs of officials who commit torts, as well as for the government agencies that suffer damage.

Keywords: Tortious Liability of Officials, Statute of Limitations, compensation for damages

1. บทนำ

ตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 เป็นกฎหมายกลางที่กำหนดความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่เอาไว้โดยกำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องรับผิดในผลแห่งละเมิดเฉพาะกรณีที่เป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงโดยหน่วยงานของรัฐที่เจ้าหน้าที่สังกัดอยู่สามารถใช้สิทธิไล่เบี้ยได้เฉพาะสองกรณีที่กล่าวมาแล้วเท่านั้น หากเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่กระทำละเมิดโดยไม่จงใจ หรือประมาทเลินเล่อธรรมดาหน่วยงานของรัฐไม่สามารถใช้สิทธิไล่เบี้ยได้ ทั้งนี้มีให้นำหลักเรื่องลูกหนี้รวมมาใช้บังคับด้วย กล่าวคือหากกระทำละเมิดเกิดจากเจ้าหน้าที่หลายคนเจ้าหน้าที่แต่ละคนต้องรับผิดเฉพาะส่วนของตน หากเจ้าหน้าที่กระทำละเมิดต่อหน่วยงานของรัฐหากเป็นการปฏิบัติหน้าที่ หน่วยงานของรัฐสามารถเลือกฟ้องเจ้าหน้าที่ หรือออกคำสั่งให้ชำระเงิน โดยหากเป็นการฟ้องเจ้าหน้าที่เรื่องหลักการละเมิดจากการออกคำสั่ง กฎ หรือคำสั่งอื่นใดให้ฟ้องต่อศาลปกครอง แต่หากการละเมิดไม่ใช่จากการออกคำสั่ง กฎ หรือคำสั่งอื่นใดตามกฎหมายแล้วต้องฟ้องต่อศาลยุติธรรม ส่วนกรณีการออกคำสั่งเรียกให้ใช้เงินหรือที่เรียกว่ามาตรการบังคับทางปกครองของหน่วยงานทางปกครอง เหล่านี้รวมถึงการใช้สิทธิไล่เบี้ยมีอายุความที่แตกต่างกันไป จะมีอายุความในการใช้สิทธิเรียกร้องในแต่ละกรณีที่แตกต่างกันไป แต่หลักในเรื่องการกระทำละเมิดว่ามีหลักเกณฑ์ลักษณะเช่นใดนั้นย่อมเป็นไปตามหลักเกณฑ์เรื่องการละเมิดตามมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ในกรณีอายุความตามมาตรา 10 วรรคสอง แห่งพ.ร.บ.ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ ได้กำหนดสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากเจ้าหน้าที่ที่มีกำหนดสองปีนับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวเจ้าหน้าที่ผู้จะพึงใช้ค่าสินไหมทดแทน แม้หากเป็นกรณีที่มิใช่การกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ก็ต้องใช้อายุความสองปีตามความในมาตรานี้เช่นเดียวกันยกเว้นเป็นกรณีที่มิใช่การปฏิบัติหน้าที่ให้นำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับตามมาตรา 10 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 เช่นนี้หากระยะเวลาใน

การใช้สิทธิเรียกร้องทางละเมิดของหน่วยงานของรัฐล่วงเลยระยะเวลาสิบปีนับแต่วันทำละเมิดกฎหมายให้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งเป็นเรื่องกฎหมายละเมิดทั่วไปมาใช้บังคับด้วย (ดิศทัต โหตระกิตย์, 2561, น. 50) แต่ทั้งนี้ก็มีคำพิพากษาศาลปกครองอีกกลุ่มหนึ่ง คือตามมติของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ครั้งที่ 3/2560 ที่เห็นระยะเวลาสิบปีนับแต่หน่วยงานของรัฐได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก เพื่อฟ้องให้ทายาทรับผิดชอบในอายุความหนึ่งปีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1754 วรรคสาม โดยไม่ได้กล่าวถึงอายุความสิบปี จะเห็นได้ว่าระยะเวลาดังกล่าวมีความสำคัญยิ่งในการศึกษาเพื่อที่จะรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากทายาทของเจ้าหน้าที่ผู้กระทำละเมิดต่อหน่วยงานรัฐ ตามกฎหมายเฉพาะใน พ.ร.บ. ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 เป็นกฎหมายที่กระทบต่อสิทธิของเจ้าหน้าที่รัฐในการปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรต่างๆ ซึ่งถ้าหากไม่มีการคุ้มครองเจ้าหน้าที่แล้วเจ้าหน้าที่รัฐอาจไม่กล้าปฏิบัติงานของตน อีกทั้งต้องเป็นการรักษาผลประโยชน์ของหน่วยงานของรัฐด้วยหากมีความเสียหายเกิดขึ้นแก่หน่วยงานของรัฐ

2. การกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่

2.1 ลักษณะการกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่ แบ่งเป็น 2 กรณี 1.การกระทำละเมิดต่อบุคคลภายนอก และ 2. การกระทำละเมิดต่อหน่วยงานของรัฐ

2.1.1 การกระทำละเมิดต่อบุคคลภายนอก

1) การกระทำละเมิดต่อบุคคลภายนอก กรณีเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ กรณีดังกล่าวรวมถึงการละเมิดเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยเจ้าหน้าที่ได้กระทำละเมิดต่อบุคคลภายนอกผู้เสียหายจะฟ้องหน่วยงานของรัฐดังกล่าวได้โดยตรงแต่จะฟ้องเจ้าหน้าที่ไม่ได้ ซึ่งกรณีหน่วยงานของรัฐมีสิทธิเรียกเจ้าหน้าที่ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้ เมื่อหน่วยงานของรัฐได้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนไปแล้วมีสิทธิไล่เบี้ยจากเจ้าหน้าที่ได้ กรณีจะใช้สิทธิไล่เบี้ยได้ในกรณีเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงเท่านั้น

2) การกระทำละเมิดต่อบุคคลภายนอก กรณีเป็นการปฏิบัติหน้าที่ หากการกระทำเป็นการละเมิดมิใช่การปฏิบัติหน้าที่เจ้าหน้าที่จะต้องรับผิดชอบเป็นการเฉพาะตัว ซึ่งผู้เสียหายที่เป็นบุคคลภายนอกสามารถฟ้องเจ้าหน้าที่ได้โดยตรง แต่จะฟ้องหน่วยงานของรัฐไม่ได้

2.1.2 การกระทำละเมิดต่อหน่วยงานของรัฐ

1) การกระทำละเมิดในการปฏิบัติหน้าที่ หากเป็นการกระทำละเมิดต่อหน่วยงานของรัฐ ก็พิจารณาเช่นเดียวกับการกระทำละเมิดต่อบุคคลภายนอกหน่วยงานของรัฐสามารถใช้สิทธิไล่เบี้ยได้หากเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง และหากหน่วยงานของรัฐมีความบกพร่องหรือมีส่วนผิดให้หักส่วนความรับผิดออกด้วย ทั้งการเรียกค่าสินไหมทดแทนก็ให้คำนึงถึงความเป็นธรรมว่าการละเมิดนั้นร้ายแรงหรือไม่อีกด้วย

2) การกระทำละเมิดต่อหน่วยงานของรัฐไม่ใช่การปฏิบัติหน้าที่ เจ้าหน้าที่จะต้องรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตามมาตรา 420 วางหลักว่า “ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อกระทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายทำให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น” เจ้าหน้าที่จะต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัวไม่ว่าเจ้าหน้าที่จะประมาทเลินเล่อแบบธรรมดา หรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงก็ตามก็ต้องรับผิดชอบทุกกรณี ไม่มีข้อยกเว้นดังเช่นการกระทำละเมิดในการปฏิบัติหน้าที่ เพราะพ.ร.บ. ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 ในมาตรา 10 วรรคแรก ให้นำมาตรา 8 มาใช้บังคับโดยอนุโลมนั้นเอง

2.1.3 ความรับผิดเพื่อละเมิดจากการกระทำของบุคคลอื่น (Vicarious liability)

ความรับผิดเพื่อการกระทำละเมิดจากการกระทำของบุคคลอื่น มาจากกฎหมายคอมมอนลอว์ ในเรื่องตัวแทน กล่าวคือ ผู้เป็นนายต้องสำนอง (ตอบรับ) คือรับผิดชอบกับการกระทำของผู้ที่อยู่ในปกครองของตนเอง หรือผู้ที่มีความเกี่ยวพันกับตนเองเพื่อเป็นการรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอก เพราะตนเองเป็นผู้มีหน้าที่ในการควบคุม ดูแลการกระทำของบุคคลอื่นที่อยู่ในความดูแลของตนเอง ตามหลักที่ว่า respondeat superior ตัวอย่างเช่น กรณีตำรวจต้องร่วมรับผิดชอบ

กับตัวแทน นายจ้างต้องร่วมรับผิดชอบกับลูกจ้าง ตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (สุพิศ ประณีตพลกรัง , 2563, น. 33-35)

2.2 วิธีการเรียกค่าสินไหมทดแทนของหน่วยงานรัฐหรือบุคคลภายนอก

สิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทน มีวิธีการดังนี้

2.2.1 เจ้าหน้าที่กระทำความผิดต่อหน่วยงานของรัฐในการปฏิบัติการตามหน้าที่ หากการกระทำนั้นเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงหน่วยงานของรัฐสามารถออกคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ชำระเงินได้ตามมาตรา 12 แห่ง พ.ร.บ.ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 และหากเจ้าหน้าที่ไม่ปฏิบัติตามหน่วยงานของรัฐสามารถใช้มาตรการบังคับทางปกครองตาม พ.ร.บ.วิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.2539 มาตรา 63/7 หรือมาตรา 63/15 ได้โดยไม่ต้องฟ้องต่อศาล แต่หากหน่วยงานของรัฐติดขัดในการใช้มาตรการบังคับทางปกครอง หน่วยงานของรัฐสามารถใช้สิทธิทางศาลได้ไม่ว่าจะเป็นศาลยุติธรรมหรือศาลปกครองแล้วแต่กรณี

2.2.2 เจ้าหน้าที่กระทำความผิดในการปฏิบัติการตามหน้าที่ บุคคลภายนอกสามารถยื่นคำขอต่อหน่วยงานของรัฐตามมาตรา 11 แห่ง พ.ร.บ.ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 โดยไม่ต้องไปฟ้องคดีต่อศาลหากเจ้าหน้าที่ไม่ชำระหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของหน่วยงานให้ชำระเงิน หน่วยงานของรัฐมีสิทธิใช้มาตรการบังคับทางปกครองได้ตามที่กำหนดไว้ใน มาตรา 67/7 และมาตรา 63/15 แห่ง พ.ร.บ.วิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.2539 ได้โดยไม่ต้องไปฟ้องต่อศาลปกครองหากหน่วยงานของรัฐเกิดข้อขัดข้องในการใช้มาตรการบังคับทางปกครองก็สามารถนำคดีไปฟ้องต่อศาลได้ (สุริยา ปานแป้น และอนุวัฒน์ บุญนันท์, 2563, น. 150)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า หากเจ้าหน้าที่ได้กระทำความผิดในการปฏิบัติหน้าที่ทำให้บุคคลภายนอกได้รับความเสียหาย บุคคลภายนอกมีสิทธิ 2 กรณีคือ

1) ผู้เสียหายยื่นฟ้องต่อศาลปกครองเรียกค่าสินไหมทดแทน จากหน่วยงานของรัฐที่เกิดจากการกระทำละเมิดจากเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 51 แห่ง พ.ร.บ.จัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 9 (3) แห่งพระราชบัญญัติเดียวกันในเรื่องความรับผิดของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐได้กระทำความผิด

2) ผู้เสียหายยื่นคำขอต่อหน่วยงานของรัฐ เพื่อให้หน่วยงานชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนเองภายในระยะเวลาที่กำหนดโดยต้องยื่นคำขอภายในกำหนดระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่วันที่รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะพึงใช้ค่าสินไหมทดแทนด้วย ส่วนเรื่องหน่วยงานต้องปฏิบัติอย่างไรนั้นให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 14 แห่ง พ.ร.บ.ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 ในเรื่องการพิจารณาค่าและระยะเวลาในการพิจารณาคำขอ (ประณัย วณิชขานนท์, 2567, น. 39)

2.3.3 เจ้าหน้าที่กระทำความผิดต่อบุคคลภายนอก หรือหน่วยงานของรัฐในฐานะส่วนตัว บุคคลภายนอกสามารถใช้สิทธิในการเรียกร้องให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนได้โดยศาลยุติธรรม ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติในมาตรา 10 บรรทัดหนึ่งตอนท้าย ว่า “ถ้ามิใช่การกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์”

เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นแก่หน่วยงานของรัฐให้หัวหน้าหน่วยงานดังกล่าวแต่งตั้งกรรมการสอบข้อเท็จจริง ความรับผิดทางละเมิดโดยไม่ชักช้าเมื่อสอบสวนเสร็จแล้วให้เสนอความเห็นไปยังผู้แต่งตั้งเมื่อผู้แต่งตั้งได้รับผลการพิจารณาแล้วให้ผู้แต่งตั้งสั่งการว่ามีผู้รับผิดชอบในการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือไม่ เป็นจำนวนเท่าใด แต่ในชั้นตอนนี้ยังมิได้มีการแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบจากนั้นให้ผู้สั่งแต่งตั้งส่งสำนวนไปกระทรวงการคลังเพื่อตรวจสอบและพิจารณา เมื่อกระทรวงการคลังพิจารณาแล้วเสร็จให้ผู้แต่งตั้งมีคำสั่งตามความเห็นของกระทรวงการคลังและแจ้งคำสั่งนั้นให้เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้องทราบต่อไปทั้งแจ้งให้ทราบถึงสิทธิอุทธรณ์ว่าสามารถอุทธรณ์ต่อใครได้บ้างและภายในระยะเวลาเท่าใด ตามกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองทั้งนี้ไม่ว่าเจ้าหน้าที่กระทำความผิดต่อบุคคลภายนอก หรือละเมิดต่อหน่วยงานของรัฐ จะต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริง ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่เสมอตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยหลักเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 แต่หากเรื่องใดเป็นเรื่องที่ไม่ต้องรายงานให้กระทรวงการคลังตรวจสอบ หน่วยงานของรัฐสามารถออกคำสั่งให้เจ้าหน้าที่รับผิดชอบได้

ค่าสินไหมทดแทนได้ เช่น กรณีความเสียหายเกี่ยวกับทรัพย์สินของหน่วยงานของรัฐครั้งละไม่เกิน หนึ่งล้านบาทเป็นต้น ซึ่งกำหนดไว้ในประกาศกระทรวงเรื่องความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ที่ไม่ต้องรายงานให้กระทรวงการคลัง ตรวจสอบ

2.3 อายุความในการใช้สิทธิเรียกร้อง

2.3.1 อายุความตามมาตรา 10 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 มาตรา 10 วรรคสอง วางหลักว่า “สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากเจ้าหน้าที่ทั้งสองประการตามวรรคหนึ่ง ให้มีกำหนดอายุความสองปีนับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐได้รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวเจ้าหน้าที่ผู้จะพึงใช้ค่าสินไหมทดแทนและกรณีหน่วยงานของรัฐเห็นว่าเจ้าหน้าที่ผู้นั้นไม่ต้องรับผิดชอบแต่กระทรวงการคลังตรวจสอบแล้วเห็นว่าต้องรับผิดชอบให้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนมีกำหนดอายุความหนึ่งปีนับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐมีคำสั่งตามความเห็นของกระทรวงการคลัง ” ซึ่งกำหนดให้หน่วยงานของรัฐใช้สิทธิเรียกร้องต่อเจ้าหน้าที่ผู้กระทำละเมิดต่อหน่วยงานของรัฐ มีกำหนดอายุความสองปี หากหน่วยงานของรัฐออกคำสั่งเรียกให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เมื่อพ้นอายุความสองปี นับแต่รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวเจ้าหน้าที่ผู้จะพึงจะต้องชำระค่าสินไหมทดแทนก็เป็นอันขาดอายุความ หากหน่วยงานของรัฐสั่งให้เจ้าหน้าที่ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเมื่อพ้นกำหนดสองปี ถือว่าเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย (คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ.228/2549) และอายุความสองปีเริ่มนับตั้งแต่วันที่หัวหน้าหน่วยงานของรัฐได้รับทราบรายงานผลการสอบข้อเท็จจริงตามความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ อันถือได้ว่าเป็นวันที่รู้ถึงเหตุแห่งการละเมิดและรู้ตัวผู้กระทำละเมิด (คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ.884/2562)

กรณีตามมาตรา 10 วรรคสองตอนท้าย กรณีหน่วยงานของรัฐเห็นว่าเจ้าหน้าที่ผู้นั้นไม่ต้องรับผิดชอบแต่กระทรวงการคลังตรวจสอบแล้วเห็นว่าต้องรับผิดชอบให้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนมีกำหนดอายุความหนึ่งปี นับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐได้รับหนังสือจากกระทรวงการคลัง หน่วยงานของรัฐต้องสั่งตามที่กระทรวงการคลังให้ความเห็นก่อน จากนั้นจึงสามารถใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้ภายในกำหนดหนึ่งปี นับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐมีคำสั่งตามความเห็นของกระทรวงการคลัง โดยถือว่าคำสั่งชดใช้เงินมีผลย้อนต่อเจ้าหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบ เมื่อเจ้าหน้าที่ได้รับแจ้งคำสั่งนั้นแล้วทั้งนี้ตาม พ.ร.บ.วิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.2539 แต่หากเจ้าหน้าที่ได้รับแจ้งเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาไม่ว่าจะเป็นระยะเวลาหนึ่งปี หรือสองปี ก็ตามถือว่าสิทธิเรียกร้องดังกล่าวขาดอายุความ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าหนึ่งปีในมาตรานี้ให้เริ่มนับตั้งแต่วันที่หน่วยงานของรัฐได้รับแจ้งความเห็นจากกระทรวงการคลัง

ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น การฟ้องคดีเกิดจากการกระทำละเมิดของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐไม่ว่าจะเป็นการละเมิดอันเกิดจากการออกคำสั่งทางปกครอง กฎ หรือคำสั่งอื่นใด ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 9 (3) แห่ง พ.ร.บ.จัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 ที่ผู้เสียหายสามารถฟ้องต่อศาลปกครองได้ภายในกำหนดอายุความหนึ่งปีนับแต่วันที่รู้หรือควรรู้ถึงเหตุแห่งการฟ้องคดี แต่ไม่เกินสิบปีนับแต่วันที่มิเหตุแห่งการฟ้องคดี ทั้งนี้ตามมาตรา 51 แห่ง พ.ร.บ. จัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 ซึ่งจะเชื่อมโยงกับ พ.ร.บ.ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่เมื่อรูปคดีเป็นการฟ้องหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเป็นต้นเหตุระยะเวลาในการดำเนินการก็เป็นไปตามความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่

2.3.2 อายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่เกี่ยวกับพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ สมศักดิ์ เอี่ยมพลับใหญ่ (2566, น. 209) พ.ร.บ.ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่เป็นกฎหมายเฉพาะที่กำหนดให้ระยะเวลาในการใช้สิทธิเรียกร้องของหน่วยงานของรัฐมีกำหนดอายุความต่อเจ้าหน้าที่ผู้กระทำละเมิดภายใน 2 ปีโดยบัญญัติไว้ในมาตรา 10 วรรคสอง เป็นกฎหมายเฉพาะ แต่มาตรา 448 วรรคหนึ่งแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นกฎหมายทั่วไปซึ่งกำหนดระยะเวลาหนึ่งปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะพึงใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันทำละเมิด จะเห็นได้ว่ามีมาตรา 448 ขัดกับมาตรา 10 วรรคสองของ พ.ร.บ.ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ 2539 เฉพาะในส่วนที่ให้สิทธิเรียกค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดขาดอายุความเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีเท่านั้น หากได้ขัดหรือแย้งกับมาตรา 448 วรรคหนึ่งมีผลเป็นการยกเลิกมาตรานี้ไม่ ดังนั้นมีผลเท่ากับว่าสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดขาดอายุความเมื่อพ้นกำหนดสิบปีนับแต่วันทำละเมิด

2.3.3 อายุความในกรณีเจ้าหน้าที่ผู้ต้องรับผิดชอบใช้คำสั่งใหม่ทดแทนถึงแก่ความตาย ชาญชัย แสวงศักดิ์ (2565, น. 227-228) หากเจ้าหน้าที่ได้รับคำสั่งให้ชดใช้คำสั่งใหม่ทดแทนได้ถึงแก่ความตายสิทธิต่างๆย่อมตกแก่ทายาทของผู้ตายรวมทั้งความรับผิดชอบตามกฎหมายด้วยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1599 ประกอบมาตรา 1600 ซึ่งมีกฎหมายกำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องฟ้องภายในอายุความหนึ่งปีตามมาตรา 1754 วรรคสาม วางหลักว่า “ถ้าสิทธิเรียกร้องของเจ้าหน้าที่มีต่อเจ้ามรดกมีกำหนดอายุความยาวกว่าหนึ่งปีให้เจ้าหน้าที่นั้นฟ้องร้องเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันที่เจ้าหน้าที่ได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก” และมาตรา 193/23 โดยวางหลักว่า “อายุความสิทธิเรียกร้องเป็นคุณหรือโทษแก่ผู้ตาย ถ้าจะครบกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันตาย อายุความนั้นยังไม่ครบกำหนดจนกว่าจะครบหนึ่งปีนับแต่วันตาย” โดยการขยายอายุความย่อมมีความมุ่งหมายเพื่อให้เจ้าหน้าที่ได้มีเวลาในการที่จะหาบุคคลที่ต้องรับผิดชอบใช้คำสั่งใหม่ทดแทนกฎหมายจึงกำหนดไว้หนึ่งปีนับแต่วันที่ถูกหนี้ยตาย ดังนั้น หนี้ยในมูลละเมิดตามมาตรา 10 วรรคสองแห่งพ.ร.บ. ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 กำหนดให้สิทธิเรียกร้องมีอายุความสองปีนับแต่วันรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้ต้องชดใช้คำสั่งใหม่ทดแทน หากต่อมาปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ผู้ต้องรับผิดชอบถึงแก่ความตายอายุความได้เริ่มนับแล้วแต่มีอายุความมากกว่าหนึ่งปี หรืออายุความยังไม่เริ่มนับเนื่องจากหน่วยงานของรัฐยังไม่รู้ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องรับผิดชอบใช้คำสั่งใหม่ทดแทนหรือไม่ ย่อมเป็นกรณีสิทธิเรียกร้องยาวกว่าหนึ่งปี หน่วยงานของรัฐจึงต้องใช้สิทธิเรียกร้องคำสั่งใหม่ทดแทนจากทายาทของเจ้าหน้าที่ที่กระทำการละเมิดภายในกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันที่ยุ หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก (คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ 38/2549)

ในปัจจุบันมีมติของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ครั้งที่ 10/2560 ประสาท พงษ์สุวรรณ (2566, น. 81) ได้วินิจฉัยไว้ว่า หน่วยงานของรัฐออกคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ชดใช้คำสั่งใหม่ทดแทนจากการละเมิดในการปฏิบัติหน้าที่ภายในอายุความสิทธิเรียกร้องสองปีตามมาตรา 10 วรรคสองแห่ง พ.ร.บ.ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 และอายุความสิบปีตามมาตรา 488 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ต่อมาเจ้าหน้าที่ผู้นั้นถึงแก่ความตายหน่วยงานของรัฐมีคำสั่งเรียกให้ทายาทชดใช้คำสั่งใหม่ทดแทน แต่ทายาทเพิกเฉย หน่วยงานทางปกครองจึงนำคดีมาฟ้องภายในหนึ่งปี ตามมาตรา 1754 วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แต่พ้นกำหนดสิบปีนับแต่วันทำการละเมิดตามมาตรา 448 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ศาลปกครองไม่มีอำนาจรับคำฟ้องไว้พิจารณาได้ และในส่วนของศาลยุติธรรมศาลฎีกาแผนกคดีแรงงาน ได้วินิจฉัยเกี่ยวกับกิจการรัฐวิสาหกิจโดยยึดเอาแนวคิดที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ครั้งที่ 10/2560 ในการกำหนดอายุความในกรณีที่ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจถึงแก่ความตายภายหลังการกระทำละเมิดต่อหน่วยงานของรัฐ มาใช้บังคับด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ (521/2562))

คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 130/2558 กรณีเจ้าหน้าที่ตามนัยมาตรา 4 แห่งพ.ร.บ.ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 และเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐตามนัยมาตรา 3 แห่งพ.ร.บ.จัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 กระทำการละเมิดต่อหน่วยงานของรัฐโดยการกระทำของเจ้าหน้าที่ ที่เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่หน่วยงานของรัฐไม่จำเป็นที่จะเป็นการใช้อำนาจตามกฎหมาย ออกกฎ คำสั่งทางปกครองหรือคำสั่งอื่นหรือกระทำการอื่นใดหรือเป็นการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร หน่วยงานของรัฐที่เสียหายอาศัยอำนาจตามมาตรา 12 แห่งพ.ร.บ.ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 โดยออกคำสั่งให้ชำระคำสั่งใหม่ทดแทนภายในสองปีนับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐที่เสียหายรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวเจ้าหน้าที่ผู้จะพึงใช้คำสั่งใหม่ทดแทน หรือภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐมีคำสั่งตามความเห็นของกระทรวงการคลัง ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐเห็นว่าเจ้าหน้าที่ไม่ต้องรับผิดชอบแต่กระทรวงการคลังเห็นว่าต้องรับผิดชอบ แต่ทั้งนี้จะต้องไม่เกินสิบปีนับแต่วันทำการละเมิด เว้นแต่การเรียกร้องค่าเสียหายในมูลละเมิดมีโทษตามกฎหมายอาญาและมีกำหนดอายุความทางอาญาที่ยาวกว่าล่วมนั้นก็ต้องเอาอายุความที่ยาวกว่ามาใช้บังคับ แต่ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ผู้จะพึงต้องใช้คำสั่งใหม่ทดแทนถึงแก่ความตายหน่วยงานของรัฐที่เสียหายไม่อาจออกคำสั่งให้ทายาทเจ้าหน้าที่ผู้นั้นชดใช้คำสั่งใหม่ทดแทนได้ตามมาตรา 12 แห่งพ.ร.บ.ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 หน่วยงานของรัฐต้องใช้สิทธิเรียกร้องโดยการฟ้องขอให้ศาลปกครองมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ทายาทของเจ้าหน้าที่ชดใช้คำสั่งใหม่ทดแทนภายในกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐที่เสียหายได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้าหน้าที่ผู้นั้น ตามมาตรา 1754 วรรคสาม แห่งประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อนายเชิดได้กระทำละเมิดต่อผู้ฟ้องคดี (เทศบาลลำปาง) ในการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งเป็นเหตุแห่งการฟ้องคดีตั้งแต่ พ.ศ.2540 และพ.ศ.2541 ตามลำดับนายเชิดได้เสียชีวิตเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2550 การที่ผู้ฟ้องคดีได้ร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนในความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามมาตรา 151 และ 157 แห่งประมวลกฎหมายอาญา จึงเป็นการดำเนินการภายหลังจากนายเชิดถึงแก่ความตายสิทธิดำเนินคดีอาญาระงับไป ผู้ถูกฟ้องคดีเป็นทายาทมิใช่ผู้กระทำความผิดจึงไม่อาจจะถือได้ว่าการฟ้องผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสามให้รับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำละเมิดของนายเชิดสิทธิ เป็นการเรียกร้องค่าเสียหายในมูลอันเป็นความผิดมิใช่ตามกฎหมายลักษณะอาญาที่จะใช้อายุความทางอาญามาใช้บังคับตามมาตรา 448 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อเหตุแห่งการละเมิดเกิดตั้งแต่ พ.ศ.2540 และ พ.ศ.2541 ตามลำดับ แม้ผู้ฟ้องคดีจะได้รู้ถึงการที่นายเชิดสิทธิได้กระทำละเมิดและจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2554 ได้นาคติมาฟ้องต่อศาลปกครองชั้นต้นเมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2555 ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ผู้ฟ้องคดีได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของนายเชิดสิทธิและรู้ว่าตนมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากนายเชิดสิทธิ แต่เป็นการยื่นฟ้องเมื่อพ้นกำหนดสิบปีนับแต่วันที่นายเชิดสิทธิได้กระทำละเมิดต่อผู้ฟ้องคดี จึงเป็นการยื่นฟ้องคดีเมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาตามมาตรา 51 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542

แต่มีมติของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ครั้งที่ 3/2560 ประสาท พงษ์สุวรรณ (2566, น. 82) ได้วินิจฉัยไว้ว่า การที่หน่วยงานของรัฐจะบังคับตามสิทธิเรียกร้องในค่าเสียหายอันเกิดแต่มูลละเมิดได้นั้นก็ต่อเมื่อหน่วยงานของรัฐได้รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวเจ้าหน้าที่ผู้จะพึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน เช่นนี้ ระยะเวลาการฟ้องคดีกรณีหน่วยงานของรัฐฟ้องทายาทของเจ้าหน้าที่ที่กระทำละเมิดที่ได้ถึงแก่ความตาย จึงต้องนับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวเจ้าหน้าที่ผู้จะพึงใช้ค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 1754 วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 835/2557 ผู้ฟ้องคดี (เทศบาลตำบลห้วยซิ่นสีห์) ฟ้องว่าผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสี่เป็นทายาทโดยธรรมของนาย อ. อติตบัตเทศบาลสังกัดผู้ฟ้องคดีซึ่งได้ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2551 และจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการที่นาย อ. ได้กระทำละเมิดต่อผู้ฟ้องคดี เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2544 ผู้ฟ้องคดีได้รับหนังสืออำเภอเมืองราชบุรีแจ้งว่า ตามที่จังหวัดราชบุรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงความรับผิดชอบละเมิดกรณีเทศบาลตำบลห้วยซิ่นสีห์ได้อนุมัติดำเนินการจัดซื้อที่ดินเพื่อใช้ในการก่อสร้างระบบประปาหมู่บ้าน อำเภอเมืองราชบุรี นั้นการกระทำละเมิดและให้เทศบาลแจ้งผู้เกี่ยวข้องทราบและชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามคำสั่ง ทั้งนี้ได้แนบสำเนาคำสั่งว่ากระทรวงการคลังโดยกรมบัญชีกลางกำหนดให้นาย อ. ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้ฟ้องคดีเป็นจำนวนเงินตามที่กรมบัญชีกลางกำหนด กรณีต้องถือว่าวันที่ 17 ตุลาคม 2554 เป็นวันที่ผู้ฟ้องคดีในฐานะเจ้าหน้าที่ได้ทราบว่าตนมีสิทธิเรียกร้องต่อนาย อ. เจ้ามรดก ดังนั้น การที่ผู้ฟ้องคดีนำคดีมาฟ้องต่อศาลปกครองชั้นต้นเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2555 ขอให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสี่ซึ่งเป็นทายาทของ อ. ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการละเมิดที่นาย อ. ผู้ตายได้กระทำต่อตนจึงเป็นการยื่นคำฟ้องภายในกำหนดอายุความตามมาตรา 1754 วรรคสามแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

และมีคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ 185/2556 วินิจฉัยไว้ว่า การกระทำละเมิดจะเกิดเมื่อใดก็ตาม หากฟ้องภายในอายุความหนึ่งปีนับแต่วันที่รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก ตามมาตรา 1754 วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ก็ถือว่าเป็นการฟ้องคดีภายในอายุความในการฟ้องคดีแล้ว ศาลสามารถรับคดีไว้พิจารณาพิพากษาต่อไปได้

2.4. บทวิเคราะห์

ตามคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ 130/2558 อายุความหนึ่งปีหน่วยงานของรัฐต้องใช้สิทธิเรียกร้องโดยการฟ้องขอให้ศาลปกครองมีคำพิพากษาหรือคำสั่งเรียกให้ทายาทชดใช้ค่าสินไหมทดแทนภายในกำหนดอายุความหนึ่งปีนับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐที่เสียหายได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้าหน้าที่ที่ผู้ฟ้องคดีจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 1754 วรรคสามแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่จะต้องไม่เกินสิบปีนับแต่วันที่กระทำละเมิดตามมาตรา 448 วรรคหนึ่งตอนท้าย โดยคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดเรื่องนี้ตัดสินตามมติที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

ครั้งที่ 10 /2560 ที่ให้ฟ้องทายาทภายในกำหนดอายุความหนึ่งปีแต่ไม่เกินสิบปีนับแต่วันทำละเมิด แต่ได้มีคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้วินิจฉัยว่า การกระทำละเมิดจะเกิดขึ้นเมื่อใดก็ตามอายุความหนึ่งปีจะเริ่มนับตั้งแต่เมื่อเจ้าหนี้ได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก นั่นคือรู้ถึงการตายของเจ้าหนี้ที่ผู้จะพึงชดใช้ค่าสินไหมทดแทนนั่นเอง ซึ่งแปลความได้ว่าแม้อายุความเกินสิบปีนับแต่วันทำละเมิดตามมาตรา 448 วรรคหนึ่งแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไปแล้วก็ตามก็ยังไม่นับจะนับตั้งแต่วันที่หน่วยงานของรัฐที่เสียหายได้รู้หรือควรรู้ถึงความตายของเจ้ามรดก ทั้งนี้ ตามมติของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ครั้งที่ 3/2560 และคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ 185/2556

ตามมติที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดที่ 10/ 2560 ให้นำอายุความสิบปีตามมาตรา 448 วรรคหนึ่งแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวเป็นบทกฎหมายแห่งละเมิดทั่วไป แต่ไม่นำอายุความหนึ่งปีรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวผู้จะพึงชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในตอนต้นของมาตรา 448 มาใช้บังคับด้วย แต่ให้นำอายุความตามมาตรา 10 วรรคสอง แห่ง พ.ร.บ.ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 มาใช้บังคับแทนโดยใช้อายุความสองปีนับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐรู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวเจ้าหน้าที่ผู้จะพึงชดใช้ค่าสินไหมทดแทน แทนอายุความหนึ่งปีตามมาตรา 448 วรรคหนึ่ง กล่าวคือนำอายุความมาใช้เฉพาะสิบปีนับแต่วันทำละเมิดหากมิได้ฟ้องถือว่าขาดอายุความซึ่งประเด็นดังกล่าวผู้เขียนไม่เห็นด้วยที่จะนำบทบัญญัติความรับผิดทางละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งเป็นกฎหมายทั่วไปมาใช้บังคับกับกฎหมายเฉพาะในประเด็นเรื่องอายุความสิบปีนับแต่วันทำละเมิด ทั้งบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาจากหลักพื้นฐานความเท่าเทียมคือเป็นกรณีที่เอกชนกับเอกชนพิพาทกันเอง หรือกล่าวอีกในหนึ่งถือเป็นกฎหมายเอกชน ซึ่งต่างจากกฎหมายความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ถือเป็นกฎหมายมหาชน เพราะถือว่ามีความหมายของรัฐเข้าไปเกี่ยวข้องและแสดงถึงอำนาจเหนือได้บางประการเช่นการออกคำสั่งเรียกให้ชำระเงินซึ่งถือเป็นคำสั่งทางปกครอง เป็นต้น

ทั้งอายุความสิบปีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ให้นับแต่วันที่ละเมิดตาม มาตรา 448 นั้นอาจทำให้หน่วยงานของรัฐไม่สามารถบังคับตามสิทธิของตนที่เรียกให้ทายาทของเจ้าหน้าที่ผู้ต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้ทันตามระยะเวลาที่กำหนดได้เพราะหน่วยงานของรัฐมีเจ้าหน้าที่หลายฝ่าย และหลายขั้นตอนในการดำเนินการที่จะอนุมัติอนุญาตผ่านแต่ละฝ่ายต่าง ๆ ที่ต้องใช้ระยะเวลาค่อนข้างนานกว่าเรื่องจะผ่านไปถึงหัวหน้าหน่วยงานได้รับทราบผลสอบข้อเท็จจริงจึงจะถือว่าเป็นกรณีที่หน่วยงานได้รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวเจ้าหน้าที่ผู้จะพึงชดใช้ค่าสินไหมอาจใช้ระยะเวลานานกว่าสิบปี บางกรณีอาจจะมีการเปลี่ยนตัวเจ้าหน้าที่ผู้ทำเรื่องนั้นไปเรื่อย ๆ หรือเปลี่ยนบุคคลที่มาเป็นหัวหน้าหน่วยงานอาจทำให้เรื่องดังกล่าวหยุดชะงักลงได้ ผลคือเกิดความเกิดความไม่เป็นธรรมแก่หน่วยงานของรัฐที่เสียหายได้ ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าควรใช้หลักการนับอายุความหนึ่งปีนับแต่วันที่หน่วยงานของรัฐได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดกอายุความจึงจะเริ่มนับตามมาตรา 1754 วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แม้อายุความละเมิดจะเกินสิบปีแล้วก็ตามเพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นแก่หน่วยงานของรัฐในการฟ้องคดีให้ทายาทรับผิดชอบต่อไปตามหลักแนวคิดทางกฎหมายในเรื่องความรับผิดเพื่อละเมิดจากการกระทำของบุคคลอื่นที่มีความเกี่ยวข้องกับตนจะต้องรับผิดชอบ แต่ถ้าหากหน่วยงานของรัฐได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดกแล้วไม่ได้ฟ้องร้องเรียกให้ทายาทให้รับผิดชอบนี้หน่วยงานของรัฐก็หมดสิทธิในการเรียกให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพราะถือว่าขาดอายุความในการฟ้องร้องตามมาตรา 1754 วรรคสามแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งถือว่าความเสียหายตกเป็นพับแก่หน่วยงานของรัฐที่เสียหายนั่นเอง เพราะถือว่าไม่ใช่สิทธิเรียกร้องภายในอายุความตามที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้ก็เพื่อความเป็นธรรมแก่ทายาทของเจ้าหน้าที่ที่ถึงแก่ความตายอีกด้วยและไม่ว่าจะมีอายุความยาวเช่นไร ก็ให้มีอายุความหนึ่งปีตามมาตรา 1754 วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นี้ด้วย

แม้ในส่วนของศาลยุติธรรมศาลฎีกาแผนกคดีแรงงาน ได้วินิจฉัยเกี่ยวกับกิจการรัฐวิสาหกิจซึ่งอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดฯ เช่นเดียวกันกับศาลปกครองโดยยึดเอาแนวมติที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ครั้งที่ 10/2560 มาใช้บังคับด้วย ดังนั้น ศาลฎีกาแผนกคดีแรงงานจึงใช้อายุความหนึ่งปี แต่ไม่เกิน สิบปี กรณีลูกจ้างรัฐวิสาหกิจถูกฟ้องว่ากระทำละเมิดต่อหน่วยงานและถึงแก่ความตาย ซึ่งอธิบายได้ว่า ศาลฎีกาได้นำมาใช้ในการกำหนดอายุความในกรณีที่ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจถึงแก่ความตายภายหลังการกระทำละเมิดต่อหน่วยงานของรัฐ โดย

ตีความให้มีอายุความหนึ่งปีนับแต่วันที่รู้ถึงความตาย แต่ต้องไม่เกินสิบปีนับแต่วันกระทำละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1754 วรรคสาม ประกอบกับมาตรา 448 วรรคหนึ่ง ตามคำพิพากษาของศาลยุติธรรมฉบับนี้เป็นข้อพิจารณาควรระวังเพราะเรื่องนี้เป็นรัฐวิสาหกิจที่เกิดขึ้นตามกฎหมายเอกชนจึงตัดสินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์โดยแท้ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าอาจถูกต้องเพราะระบบการพิจารณาของศาลยุติธรรมกับศาลปกครองใช้ระบบวิธีพิจารณาที่แตกต่างกันโดยศาลยุติธรรมใช้ระบบกล่าวหาส่วนศาลปกครองใช้ระบบไต่สวน ทั้งในศาลปกครองมีกระบวนการพิจารณาในชั้นเจ้าหน้าที่อันเป็นหน่วยงานของรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยก่อนออกคำสั่งใด ๆ ทำให้มีความซับซ้อนมากกว่าในศาลยุติธรรม และการกอนิติสัมพันธ์กรณีนี้เริ่มแรกเกิดจากพื้นฐานความเท่าเทียมคือเอกชนกับเอกชนอีกด้วยจึงควรมีการกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจนในเรื่องนี้ แต่อย่างไรก็ตามหากเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาในทางปกครองแล้วผู้เขียนเห็นควรตามที่ได้เสนอแนะดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

3. บทสรุป

การใช้สิทธิเรียกร้องของหน่วยงานของรัฐต่อทายาทที่ใช้ระยะเวลาสิบปีตามมาตรา 448 วรรคแรกแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่วางหลักว่า ให้นับแต่วันทำละเมิดเป็นบทกฎหมายหมายทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้เขียนเห็นว่าไม่ควรนำบทบัญญัติดังกล่าวมาใช้บังคับกับกรณีการเรียกทายาทให้รับผิดชอบละเมิดของเจ้าหน้าที่ในกรณีนี้เจ้าหน้าที่ผู้ต้องรับผิดชอบถึงแก่ความตายเพราะถือว่าเป็นกฎหมายทั่วไปทั้งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นกฎหมายเอกชน แต่กฎหมายความรับผิดชอบละเมิดของเจ้าหน้าที่เป็นกฎหมายมหาชน และกรณีอายุความปกติทั่วไปได้มีบัญญัติไว้ในมาตรา 10 วรรคสองแห่งพระราชบัญญัติความรับผิดชอบละเมิดของเจ้าหน้าที่ไว้แล้ว คือให้อายุความสองปีนับแต่วันที่หน่วยงานได้รู้ถึงการละเมิดและรู้ตัวเจ้าหน้าที่ผู้พึงจะชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ยังไม่ได้ถูกบัญญัติไว้เช่นเดียวกันกับมาตรา 448 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ให้มีอายุความหนึ่งปีนับแต่วันทำละเมิดและรู้ตัวผู้จะพึงชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เพราะหากเป็นเช่นนั้นแล้วพระราชบัญญัติความรับผิดชอบละเมิดของเจ้าหน้าที่คงต้องบัญญัติให้ใช้ระยะเวลาการรับผิดชอบเช่นเดียวกับกับบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วยในอายุความหนึ่งปีนี้ ดังนั้นในประเด็นนี้จึงเห็นว่าไม่ควรนำบทบัญญัติมาใช้บังคับกับกรณีการเรียกทายาทให้รับผิดชอบตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ให้อายุความสิบปีตามมาตรา 448 วรรคหนึ่ง

การฟ้องทายาทให้รับผิดชอบใช้กฎหมายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1754 วรรคสาม ที่ให้ฟ้องภายในกำหนดหนึ่งปีนับแต่เมื่อทายาทได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก แม้มีอายุความอื่นที่ยาวกว่าก็ให้อายุความตามมาตราดังกล่าวนี้ ซึ่งประเด็นดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่า แม้อายุความจะเกินกำหนดสิบปีแล้วก็ตามหากหน่วยงานของรัฐที่เสียหายยังไม่รู้ถึงความตายของเจ้ามรดกอายุความหนึ่งปีก็ยังไม่เริ่มนับ ทั้งนี้ตามคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดได้วางหลักไว้ เพราะหน่วยงานของรัฐมีความซับซ้อนในการดำเนินการบังคับบัญชาที่หลายชั้นหลายฝ่ายในหนึ่งหน่วยงาน อีกทั้งอาจจะมีการเปลี่ยนตัวเจ้าหน้าที่ ที่ทำเรื่องดังกล่าวเนื่องจากการเกษียณอายุราชการ รวมถึงตัวหัวหน้าหน่วยงานเองด้วย หากให้มีกำหนดระยะเวลาสิบปีนับแต่วันทำละเมิดหน่วยงานของรัฐอาจไม่ได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เพราะบางกรณีอาจขาดอายุความในการฟ้องเรียกทรัพย์สินได้ซึ่งจะเกิดความไม่เป็นธรรมแก่หน่วยงานของรัฐที่เป็นฝ่ายที่ได้รับความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของตนเอง แต่ถ้าหากหน่วยงานของรัฐได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดกแล้วไม่ได้ฟ้องเรียกให้ทายาทให้รับผิดชอบนี้หน่วยงานของรัฐก็หมดสิทธิในการเรียกให้ใช้สิทธิชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพราะถือว่าขาดอายุความในการฟ้องร้องตามมาตรา 1754 วรรคสามแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ดังนั้นเห็นว่าไม่ควรนำอายุความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 448 วรรคหนึ่งในกรณีอายุความสิบปีนับแต่วันทำละเมิดมาใช้บังคับกับกรณีการเรียกทายาทให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจากกรณีที่เจ้าหน้าที่ผู้กระทำให้เกิดความเสียหายแก่หน่วยงานของรัฐถึงแก่ความตายอายุความแต่ให้นำอายุความตามมาตรา 1754 วรรคสามแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้บังคับคือนับแต่หน่วยงานของรัฐได้รู้หรือควรรู้ถึงความตายของเจ้ามรดก แม้จะ

เกินสิบปีแล้วก็ตามหากหน่วยงานของรัฐที่เสียหายยังไม่รู้หรือควรรู้ถึงความตายของเจ้ามรดกอายุความหนึ่งปีก็จะยังไม่เริ่มนับ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่หน่วยงานของรัฐที่เสียหายจากการกระทำละเมิดของเจ้าหน้าที่ที่ถึงแก่ความตาย

4. เอกสารอ้างอิง

ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2565). คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ (พิมพ์ครั้งที่ 12). วิญญูชน. ปณิณ วณิชชานนท์. (19 สิงหาคม 2567). กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ [วิดีโอ].

Youtube. <https://www.youtube.com/live/ABCfMW5F67s?si=mf7ctovAv2oAlXw4>

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. (2535). ราชกิจจานุเบกษา, 109(42), 1-351.

ประสาธ พงษ์สุวรรณ. (2567). เจื่อนไขการฟ้องคดี. คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539. (2539). ราชกิจจานุเบกษา, 113(60ก), 25-29.

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยหลักเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539.

(2539). ราชกิจจานุเบกษา, 113(39ง), 1-10.

สมศักดิ์ เอี่ยมพลับใหญ่. (2566). ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่. นิติธรรม.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.(2561). หลักการและแนวคำวินิจฉัยเกี่ยวกับพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539. <http://www.yotathai.com/Yotanews/2539>

สุพิศ ปราณีตพลกรัง. (2563) . หลักและทฤษฎีกฎหมายแพ่ง (พิมพ์ครั้งที่ 3). นิติธรรม.

สุริยาปานแป้น, และอนุวัฒน์ บุญนันท์. (2563). คู่มือสอบกฎหมายปกครอง (พิมพ์ครั้งที่ 15). วิญญูชน

อนุชา ฮุนสวัสดิกุล. (2567) อายุความเกี่ยวกับความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่. ศาลปกครองเพชรบุรี.

มาตรการทางกฎหมายในการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม Legal Measures Presenting News Related to Justice Process

ศราริตา แจ้จันท์^{1*}
Sarita Jangpan^{1*}

บทคัดย่อ

ในสภาวะการณ์ของสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมมีความสำคัญในการสร้างความเข้าใจแก่สาธารณชนและเสริมสร้างความโปร่งใสในกระบวนการพิจารณาคดี แต่การนำเสนอข่าวในบางกรณีอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่ตกเป็นข่าวและยังอยู่ในกระบวนการยุติธรรม เช่น ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยาน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งนำไปสู่การละเมิดสิทธิของบุคคล และกระทบต่อความน่าเชื่อถือในกระบวนการยุติธรรม บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามาตรการทางกฎหมายที่ใช้ควบคุมการนำเสนอข่าว ซึ่งเป็นการปะทะกันระหว่างเสรีภาพสื่อกับการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลผู้ถูกระทบสิทธิจากการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย โดยเปรียบเทียบกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศ รวมถึงข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า กฎหมายไทยมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอข่าวในกระบวนการยุติธรรมอยู่ในหลายฉบับ ตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2550 พระราชบัญญัติประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. 2551 และแนวทางการปฏิบัติขององค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน จึงพบว่า ยังขาดความชัดเจนในเชิงบังคับใช้และไม่มีบทบัญญัติที่เฉพาะเจาะจงในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลในคดีอย่างเป็นระบบ เมื่อเทียบกับหลักการของกฎหมายระหว่างประเทศ ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ซึ่งกำหนดให้รัฐภาคีต้องรับรองสิทธิของบุคคลในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (fair trial) ควบคู่กับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของสื่อ โดยข้อเสนอแนะของบทความนี้คือ ควรมีการจัดทำกฎหมายเฉพาะในการกำกับกรนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่คำนึงถึงดุลยภาพระหว่างเสรีภาพของสื่อและสิทธิมนุษยชนของบุคคลในคดี ตลอดจนส่งเสริมบทบาทขององค์กรวิชาชีพสื่อในการควบคุมจริยธรรมการรายงานข่าวให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล

คำสำคัญ : มาตรการทางกฎหมาย เสรีภาพสื่อ การคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล การคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล การพิจารณาที่เป็นธรรม

¹ สาขาวิชากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Public Law, Graduate School of Law, National Institute of Development Administration

E-mail : sararita.jan@stu.nida.ac.th

*Corresponding author

Abstract

In the social situation from the past to the present, the presentation of news on the justice process is important to create public understanding and to enhance transparency in the trial process. However, this presentation may affect the rights and freedoms of people in the news. It is still in the justice process, such as suspects, defendants, witnesses, including state officials, in the justice process, which leads to the violation of the rights of individuals. It affects the credibility of the justice process. This article seeks to examine the legal methods employed in Thailand to regulate the dissemination of news, which represents a conflict between media freedom and the safeguarding of personal rights of individuals impacted by news coverage. It is related to the country's justice system, comparing international legal standards, offering recommendations for the formulation, and enhancement of relevant legislation. The results reveal that Thai legislation contains provisions related to news presentation within the justice system in various forms, which began with the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560, the Code of Criminal Procedure, the Witness Protection Act in Criminal Cases B.E. 2546, the Printing Act B.E. 2550, the Broadcasting and Television Business Act B.E. 2551, and the guidelines set by media professional organizations. A lack of clarity still exists in enforcement, with no specific provisions in place to systematically safeguard individual rights and international legal principles. Under the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), states are required to guarantee the right of individuals to a fair trial, along with freedom of expression of the media. This article recommends that there should be specific laws to regulate the reporting of news about the judicial process that take into account the balance between media freedom and the human rights of individuals involved in the case, as well as promoting the role of media professional organizations in controlling the ethics of news reporting to meet international standards.

Keywords: Legal Measures, Freedom of the Press, Protection of Privacy, Protection of Privacy, Fair Trial

1. บทนำ

สื่อมวลชน (mass media) เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ใช้ถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารจากบุคคลหรือองค์กรไปสู่ประชาชนได้อย่างรวดเร็ว ในยุคปัจจุบันการรับรู้ข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ล้วนมีความจำเป็นอย่างมากในการดำรงชีพของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นเกี่ยวกับสังคม การเมือง หรือเศรษฐกิจ สื่อจึงมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ รวมถึงเป็นเวทีกลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในสังคม สื่อยังมีพลังในการชี้นำความคิดและกระตุ้นพฤติกรรมของผู้คน จึงถือเป็นกลไกสำคัญในการกำหนดทิศทางของสังคม

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติรับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นไว้ในมาตรา 34 ดังนี้ “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น การจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำมิได้เว้นแต่ โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้น เฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐเพื่อคุ้มครองสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันสุขภาพของประชาชน เสรีภาพทางวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครอง แต่การใช้เสรีภาพนั้นต้องไม่ขัดต่อหน้าที่ของปวงชนชาวไทยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และต้องเคารพและไม่ปิดกั้นความเห็นต่างของบุคคลอื่น” นอกจากนี้ยังมีมาตรา 35 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลซึ่งประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนย่อมมีเสรีภาพ หรือการแสดงความคิดเห็นตามจริยธรรมแห่งวิชาชีพ...”

แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวางในการเสนอข่าว วิพากษ์วิจารณ์ แต่สิทธิเสรีภาพดังกล่าวย่อมต้องมีขอบเขตและมีข้อจำกัดบางประการ เพื่อไม่ให้เกิดการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชนล่วงละเมิดสิทธิของบุคคล หากการใช้สิทธิเสรีภาพดังกล่าวก่อให้เกิดผลร้าย เกิดความเสียหาย หรือกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และความมั่นคงของประเทศ สิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนจึงมิใช่สิทธิเสรีภาพโดยเด็ดขาด แม้ในต่างประเทศก็ไม่มีประเทศใดที่ให้สิทธิเสรีภาพแก่สื่อมวลชนโดยไม่มีข้อจำกัด เมื่อการมีสิทธิเสรีภาพของสื่อเปรียบเสมือนดาบสองคมที่ต้องใช้เสรีภาพอย่างถูกวิธีและถูกต้อง เพื่อประโยชน์ต่อสังคม สื่อมวลชนจึงต้องใช้เสรีภาพด้วยความระมัดระวังอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายและอยู่ในกรอบจริยธรรมวิชาชีพ โดยนำเสนอบนพื้นฐานของความเป็นจริงที่ได้ตรวจสอบข้อมูลก่อนนำเสนออย่างรอบคอบ ถูกต้อง และครบถ้วน รวมทั้งมีความรับผิดชอบต่อสิทธิส่วนบุคคลและสังคมโดยรวม ไม่ควรมุ่งเน้นผลประโยชน์ทางธุรกิจ เช่น การเพิ่มเรตติ้ง หรือยอดผู้ชม โดยละเลยต่อผลกระทบที่อาจเกิดกับผู้ตกเป็นข่าว

หลักการดังกล่าวข้างต้นปรากฏอยู่ในกติการะหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) ข้อที่ 19 วรรคสาม ที่ว่า “...การใช้สิทธิตามที่บัญญัติไว้ในวรรคสองของข้อนี้ต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบพิเศษควบคู่ไปด้วย การใช้สิทธิดังกล่าว อาจมีข้อจำกัดในบางเรื่อง แต่ทั้งนี้ข้อจำกัดนั้นจำต้องบัญญัติไว้ในกฎหมายและจำเป็นต่อ (ก) การเคารพในสิทธิและชื่อเสียงของบุคคลอื่น ...” นอกจากนี้กติการะหว่างประเทศดังกล่าวยังได้เข้าขัดถึงหลักการห้ามแทรกแซงในความเป็นอยู่ส่วนตัว โดยวางหลักไว้ในข้อที่ 17 ว่า “...บุคคลจะถูกแทรกแซงความเป็นส่วนตัว ครอบครัว เคหสถาน หรือการติดต่อสื่อสารโดยพลการหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ได้ และจะถูกหลอกลวงเกียรติและชื่อเสียงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ได้...” เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมในการเคารพหลักการแห่งสิทธิมนุษยชนตามที่กล่าวมานี้ การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนจึงต้องคำนึงถึงหลักการในเรื่องสิทธิความเป็นอยู่ส่วนบุคคลเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ ใน General Comment No. 34 (2011) ในหัวข้อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก (Freedom of Expression and the Media) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนได้เน้นย้ำว่า เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก ตามมาตรา 19 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) รวมถึงการปกป้องบทบาทสำคัญของ สื่อมวลชน ในการทำหน้าที่ตรวจสอบอำนาจรัฐและเผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณะอย่างเสรีสื่อมวลชนเป็น “เสาหลักของประชาธิปไตย” ที่ต้องได้รับการคุ้มครองจากการแทรกแซงหรือควบคุมโดยรัฐ ซึ่งรัฐต้องใช้กฎหมายหรือมาตรการที่ไม่สมเหตุสมผลเพื่อจำกัดเสรีภาพของสื่อ หรือบังคับให้สื่อเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นเท็จ การควบคุมเนื้อหาสื่อใด ๆ ต้องเป็นไปตามหลักการความชอบด้วยกฎหมาย (legality) หลักความจำเป็น (necessity) และหลักความได้สัดส่วน (proportionality) เพื่อปกป้องสิทธิอื่น เช่น ความมั่นคงของรัฐ หรือสิทธิของผู้อื่น โดยไม่ละเมิดเสรีภาพโดยไม่จำเป็น นอกจากนี้ คณะกรรมการยังระบุว่าการเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสาธารณะและการวิจารณ์เจ้าหน้าที่รัฐต้องได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษ เพื่อส่งเสริมความโปร่งใสและความรับผิดชอบของรัฐบาล

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันยังพบว่า มีการละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวโดยสื่อ โดยเฉพาะผู้ตกเป็นข่าว จนกระทบต่อการดำรงชีวิต หลักสิทธิมนุษยชนจึงต้องถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของสื่อ เพื่อให้คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นรากฐานของประชาธิปไตยและสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างแท้จริง กล่าวโดยสรุป สื่อมวลชนต้องปฏิบัติหน้าที่ภายใต้กรอบของกฎหมายและจริยธรรม เคารพสิทธิส่วนบุคคล และไม่แทรกแซงเสรีภาพของผู้อื่น เพื่อรักษาสอดคล้องระหว่างเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและความรับผิดชอบต่อสังคม การทำหน้าที่ของสื่อจึงมิใช่เพียงการเผยแพร่ข่าวสาร แต่ต้องมีบทบาทเป็นกระจกสะท้อนความเป็นจริง พร้อมสร้างวัฒนธรรมแห่งความรับผิดชอบต่อสิทธิมนุษยชนในสังคมไทยต่อไป

การนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมก่อให้เกิดปัญหา ดังนี้

1. ปัญหาการละเมิดสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมโดยสื่อมวลชน

บางครั้งนำเสนอข่าวที่ละเมิดสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้เสียหาย เช่น การเปิดเผยชื่อ ภาพถ่าย บัตรประชาชน หรือหนังสือเดินทางของผู้เสียชีวิต ซึ่งถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยตรง และยังผิดกฎหมาย พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (PDPA) อีกด้วย โดยเฉพาะในคดีอาชญากรรมที่รุนแรงเกี่ยวกับเด็ก สตรี หรือครอบครัว สื่อมักเจาะลึกถึงวิธีการก่อเหตุ พร้อมภาพกราฟิกหรือคลิกจากกล้องวงจรปิด เพื่อให้เข้าใจง่าย แต่กลับซ้ำเติมความรู้สึกของเหยื่อและคนใกล้ชิด รวมถึงการสัมภาษณ์ในลักษณะกดดัน ล้วนส่งผลกระทบต่อศักดิ์ศรีของผู้เสียหายในคดีอาญา

2. ปัญหาการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาโดยสื่อมวลชน

ตามหลักสิทธิมนุษยชน ผู้ต้องหาถึงเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด แต่สื่อมักนำเสนอข่าวโดยเผยแพร่ภาพหรือข้อมูลส่วนตัวโดยไม่ได้รับความยินยอม ใช้ถ้อยคำรุนแรง ยั่วอารมณ์ หรือรายงานการขังคุกเกิดเหตุ ซึ่งอาจนำไปสู่การรุมประชาทัณฑ์และทำให้ผู้ต้องหาเสียหายทั้งชื่อเสียง สิทธิในร่างกาย และความปลอดภัย อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อครอบครัวของผู้ถูกกล่าวหา แม้บุคคลเหล่านั้นจะไม่ได้เกี่ยวข้องกับคดี ก็ยังถูกสังคมตราและได้รับผลกระทบในชีวิตประจำวัน

3. ปัญหาพฤติกรรมลอกเลียนแบบอาชญากรรมจากอิทธิพลของสื่อมวลชน

ปฏิเสธไม่ได้ว่า อิทธิพลของสื่อมวลชนมีผลต่อพฤติกรรมลอกเลียนแบบอาชญากรรม แม้ไม่ใช่ปัญหาทางกฎหมายโดยตรง แต่การนำเสนอข่าวอาชญากรรมอย่างละเอียด โดยเฉพาะวิธีการก่อเหตุ มีผลกระทบต่อพฤติกรรมมนุษย์ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่อาจลอกเลียนแบบ ซึ่งเคยเกิดขึ้นทั้งในและต่างประเทศ การเผยแพร่ข่าวที่มีความรุนแรงซ้ำ ๆ จึงอาจสร้างค่านิยมที่ผิดและนำไปสู่การเพิ่มความรุนแรงในสังคม สะท้อนถึงการขาดการควบคุมเนื้อหาสื่ออย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรมีกฎหมายกำกับดูแลการนำเสนอของสื่อโดยไม่ละเมิดสิทธิในการรับรู้ของประชาชน

4. ปัญหาการขาดมาตรการควบคุมการนำเสนอข่าวกระบวนการยุติธรรม

การนำเสนอข่าวของสื่อเกี่ยวกับคดีความ มักผสมทั้งข้อเท็จจริงและความคิดเห็น โดยอาจพาดพิงบุคคลอื่นเปิดเผยข้อมูลพยาน หรือกดดันเจ้าหน้าที่เพื่อให้ได้ข่าว ซึ่งกระทบต่อความปลอดภัย สิทธิของพยาน และความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ การวิจารณ์เกินขอบเขตต่อการทำงาน หรือการใช้ดุลยพินิจของพนักงานอัยการหรือผู้พิพากษา อาจทำให้ประชาชนคล้อยตาม และเกิดความไม่ไว้วางใจต่อระบบยุติธรรม อีกทั้งอาจเข้าข่ายละเมิดอำนาจศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 32 จึงจำเป็นต้องมีมาตรการกำกับดูแลเพื่อรักษาความสมดุลระหว่างเสรีภาพสื่อและความยุติธรรมในคดีอาญา

2. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพสื่อมวลชนในการนำเสนอข่าว

2.1 ข้อความคิดว่าด้วยเสรีภาพสื่อกับการคุ้มครองบุคคลผู้ถูกกระทบสิทธิจากการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจึงหมายถึง แนวคิดหรือหลักการที่พิจารณาความสัมพันธ์และความสมดุลระหว่างเสรีภาพของสื่อมวลชนในการนำเสนอข่าว กับ สิทธิของบุคคลที่อาจได้รับผลกระทบจากข่าว โดยเฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีความ เช่น ผู้ต้องหา พยาน หรือผู้เสียหาย ในกระบวนการยุติธรรม โดยเน้นย้ำความสำคัญของการใช้เสรีภาพสื่ออย่างมีความรับผิดชอบ และไม่ละเมิดสิทธิในความเป็นส่วนตัว (Right to Privacy) สิทธิในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และหลักการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) จึงกล่าวได้ว่า แนวความคิดนี้ คือ การเรียกร้องให้สื่อมวลชนมี “จริยธรรม” และ “ความยับยั้งชั่งใจ” ในการรายงานข่าว โดยไม่ทำลายโอกาสของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมในการได้รับความยุติธรรมอย่างแท้จริง แม้ว่าเสรีภาพของสื่อมวลชนเป็นสิ่งจำเป็นในสังคมประชาธิปไตย แต่ต้องไม่กลายเป็นเครื่องมือในการละเมิดสิทธิของบุคคล โดยเฉพาะในบริบทของกระบวนการยุติธรรม การนำเสนอข่าวที่ไม่รอบคอบอาจทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีเสียหายโดยไม่มีโอกาสได้รับความยุติธรรมอย่างแท้จริง ดังนั้นการสร้างสมดุลผ่านกลไกกำกับดูแลทั้งจากภายในวิชาชีพและทางกฎหมายจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

แนวคิดว่าด้วยเสรีภาพสื่อในการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกระบวนการยุติธรรม เสรีภาพสื่อในการนำเสนอข่าวที่อาจกระทบสิทธิของผู้อยู่ในกระบวนการยุติธรรม สื่อมวลชนจึงต้องแสวงหาจุดสมดุลระหว่างการนำเสนอข่าวที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะกับการเคารพสิทธิของผู้ที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมจากการนำเสนอข่าว เพื่อรักษาความสมดุลระหว่างเสรีภาพและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน นอกจากนี้ สื่อมวลชนอาจยังต้องเผชิญกับความท้าทายทางกฎหมายและจริยธรรมสื่อที่เกิดจากความเข้าใจและการตีความของสาธารณชนที่ได้รับจากการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชน อาจทำให้เกิดความคลุมเครือและความขัดแย้งเมื่อนำไปสู่การปฏิบัติในแต่ละกรณี การทำหน้าที่ของสื่อในการนำเสนอข่าวจึงเป็นเรื่องที่ต้องปะทะกันระหว่างเสรีภาพสื่อกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่ถูกกระทบสิทธิ ซึ่งทั้งเสรีภาพสื่อและสิทธิเสรีภาพของบุคคลถูกกระทบสิทธิ ล้วนเป็นหลักการพื้นฐานที่ได้รับการรับรองคุ้มครองด้วยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

แม้ว่า สื่อมวลชน จะมีฐานันดรที่ 4 ตามแนวคิด “ฐานันดรที่ 4” (The Fourth Estate) ที่เป็นการเปรียบเปรยสะท้อนบทบาทสำคัญของสื่อมวลชนในสังคมประชาธิปไตยที่มีมาตั้งแต่ยุคศตวรรษที่ 18 ในประเทศอังกฤษ โดยแบ่งอำนาจหลักของรัฐออกเป็นสามฐานันดร ได้แก่ อำนาจอธิปไตย อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ส่วน “สื่อมวลชน” ถูกขนานนามว่าเป็น “ฐานันดรที่ 4” เนื่องจากมีบทบาทในการตรวจสอบ ถ่วงดุล และวิพากษ์การทำงานของทั้งสามอำนาจดังกล่าว ซึ่งนักคิดและนักประวัติศาสตร์ เช่น เอ็ดมันด์ เบิร์ก (Edmund Burke) เป็นผู้ที่มีถูกอ้างว่า ใช้คำนี้ในการอธิบายในรัฐสภาประเทศอังกฤษ โดยกล่าวว่า สื่อมวลชนในท้องข่าวนี้อิทธิพลมากกว่าทั้งสามฐานันดรอื่น ๆ เนื่องจากสามารถเข้าถึงประชาชนและกระตุ้นความคิดเห็นสาธารณะได้โดยตรงในสังคมประชาธิปไตย สื่อจึงไม่ได้มีเพียงบทบาทในการรายงานข่าว แต่ยังเป็นกลไกที่ช่วยให้ประชาชนสามารถตรวจสอบอำนาจรัฐ เข้าถึงข้อมูลที่ต้องการ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางสังคมการเมือง เช่นที่ โทมัส เจฟเฟอร์สัน (Thomas Jefferson) อดีตประธานาธิบดีประเทศสหรัฐอเมริกา กล่าวไว้ว่า “หากต้องเลือกระหว่างรัฐบาลโดยไม่มีหนังสือพิมพ์ กับหนังสือพิมพ์โดยไม่มีกฎหมาย ผมจะเลือกอย่างหลัง” เป็นการสะท้อนถึงคุณค่าของสื่อในฐานะเสาหลักของเสรีภาพ แต่อย่างไรก็ตามแม้สื่อจะมีอิทธิพลสูง แต่ก็ต้องดำเนินงานภายใต้จริยธรรม ความรับผิดชอบ และการยึดหลักข้อเท็จจริง เพื่อรักษาสมดุลระหว่างเสรีภาพในการรายงานกับการคุ้มครองความยุติธรรมในกระบวนการพิจารณาคดี เพื่อไม่ให้ตกเป็นเครื่องมือของอำนาจหรือผลประโยชน์ใด ๆ ทั้งนี้ การยอมรับสื่อเป็น “ฐานันดรที่ 4” จึงไม่ใช่สิทธิพิเศษ แต่เป็นภารกิจและหน้าที่ในการปกป้องประชาธิปไตย และสิทธิเสรีภาพของประชาชน

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพบุคคลและการคุ้มครองบุคคลผู้ถูกกระทบสิทธิจากการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ประเทศที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยใช้หลักนิติธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานของรัฐธรรมนูญ โดยได้วางหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพต่าง ๆ ของประชาชน โดยถือหลักการสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์คนที่ให้ประชาชนทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมาย ซึ่งหลักนิติธรรม (Rule of Law) นั้นหมายความว่า ประชาชนทุกคนที่เป็นพลเมืองจะต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดแห่งกฎหมายเดียวกันและเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการปฏิบัติต่อประชาชนด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายทำหน้าที่กำหนดบรรทัดฐานและควบคุมพฤติกรรมของพลเมืองในสังคม เพื่อให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข หากมีผู้ใดฝ่าฝืนกฎหมายย่อมต้องมีบทลงโทษตามที่บัญญัติไว้ ดังนั้น การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเป็นหลักการสำคัญของหลักนิติธรรม หากสังคมขาดหลักนิติธรรมย่อมไม่มีหลักประกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน สังคมนั้นก็ไม่อาจดำรงอยู่ได้โดยสงบสุข

สิทธิและเสรีภาพของบุคคลเป็นแนวคิดพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนควรได้รับการรับรองและคุ้มครอง โดยเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ ศาสนา เพศ หรือความเชื่อทางการเมืองใด ๆ ก็ตาม สิทธิและเสรีภาพเหล่านี้เป็นสิ่งที่ช่วยให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความเป็นอิสระ หลักการสำคัญของสิทธิและเสรีภาพ คือ ความเสมอภาค โดยทุกคนต้องมีสิทธิและเสรีภาพที่เท่าเทียมกัน แม้ว่าจะมีความแตกต่างทางสังคม เศรษฐกิจ หรือวัฒนธรรมก็ตาม ซึ่งในบางกรณีสิทธิและเสรีภาพอาจถูกจำกัด เพื่อประโยชน์ส่วนรวม เช่น การจำกัดเสรีภาพในการชุมนุมสาธารณะในสถานการณ์ที่อาจก่อให้เกิดความวุ่นวาย ฉะนั้น การจำกัดสิทธิจึงเป็นหลักการสำคัญ

ของสิทธิและเสรีภาพเช่นกัน กล่าวโดยสรุปแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคลจึงเป็นแนวคิดที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างสังคมให้เป็นธรรมและมีความสุข โดยให้มีการตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพของตนเอง แต่ในขณะเดียวกันต้องเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นด้วย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการอยู่ร่วมกันในสังคม

ส่วนแนวคิดการคุ้มครองบุคคลผู้ถูกระทบสิทธิจากการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเป็นแนวคิดที่มุ่งการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่ถูกกระทบสิทธิจากการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งสื่อมวลชน รัฐบาล และประชาชน โดยทุกฝ่ายควรตระหนักถึงความสำคัญของการเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น เมื่อการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเป็นเรื่องสำคัญต่อการสร้างความโปร่งใสและตรวจสอบได้ แต่ในขณะเดียวกันก็อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิของบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ เช่น สิทธิในการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ สิทธิในความเป็นส่วนตัว สิทธิในเกียรติยศชื่อเสียง การปกป้องเด็กและกลุ่มเปราะบาง และการรับผิดชอบต่อสังคม เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นหลักในการคุ้มครองสิทธิ โดยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของบุคคล มีจรรยาบรรณของสื่อ มีคณะกรรมการจริยธรรมสื่อ และการฟ้องร้อง เป็นกลไกในการคุ้มครองสิทธิ ดังนั้น การมีแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลเหล่านี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

2.3 แนวคิดการคุ้มครองเสรีภาพสื่อในการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม

การคุ้มครองเสรีภาพสื่อในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งถือเป็นเสาหลักสำคัญของสังคมประชาธิปไตย กล่าวคือ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและเสรีภาพของสื่อเป็นส่วนสำคัญของสังคมประชาธิปไตย ทั้งสองสิ่งนี้มีความเชื่อมโยงกัน โดยเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเป็นพื้นฐานที่ทำให้สื่อสามารถทำหน้าที่ในการรายงานข่าวและแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและเสรีภาพของสื่อจึงเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการปกป้องและส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง การมีสังคมที่เปิดกว้างและมีความหลากหลายทางความคิดเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศในระยะยาว

เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเป็นรากฐานของเสรีภาพสื่อ ซึ่งทำให้สื่อสามารถรายงานข่าวสารที่หลากหลายและเป็นกลาง โดยเฉพาะข่าวเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่สื่อควรเข้าถึงข้อมูลอย่างถูกต้องและนำเสนออย่างอิสระ ภายใต้กรอบของกฎหมายและจริยธรรม การแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ของสื่อจึงเป็นสิ่งจำเป็นในสังคมประชาธิปไตย และควรได้รับการส่งเสริมและคุ้มครองจากทุกภาคส่วน แม้เสรีภาพในการนำเสนอข่าวจะเป็นสิทธิพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ แต่สื่อต้องเคารพขอบเขตของกฎหมายและจริยธรรม โดยเฉพาะเมื่อนำเสนอข่าวเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม ซึ่งอาจกระทบสิทธิของบุคคลอื่นหรือกระบวนการพิจารณาคดีได้ เสรีภาพของสื่อจึงต้องมาพร้อมความรับผิดชอบ และอยู่ภายใต้กรอบกฎหมาย เช่นเดียวกับประเทศอื่นทั่วโลกที่ไม่มีเสรีภาพสื่อแบบไร้ขีดจำกัด เพื่อรักษาความยุติธรรมและประโยชน์สาธารณะ

ดังนั้น เสรีภาพสื่อกับการคุ้มครองสิทธิของผู้อยู่ในบริบทของกระบวนการยุติธรรม จึงเป็นแนวคิดที่เน้นให้สื่อมีเสรีภาพในการนำเสนอข้อเท็จจริงต่อสาธารณะ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐและสร้างความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม อย่างไรก็ตาม การใช้เสรีภาพดังกล่าวต้องไม่ละเมิดสิทธิของบุคคล โดยเฉพาะสิทธิในความเป็นส่วนตัวและหลักการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ดังนั้น การสร้างสมดุลระหว่างเสรีภาพของสื่อกับการคุ้มครองสิทธิของผู้อยู่จึงเป็นหัวใจสำคัญของการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ในขณะที่แนวคิดเสรีภาพสื่อเน้นที่ “สิทธิในการรู้ของสาธารณชน” แต่แนวคิดการคุ้มครองสิทธิของผู้อยู่ในกระบวนการยุติธรรมให้ความสำคัญกับ “สิทธิในการไม่ถูกตัดสินจากสื่อ” การใช้แนวทางจริยธรรมสื่อและการกำกับดูแลตนเองขององค์กรสื่อจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการประสานความขัดแย้งของทั้งสองแนวคิดอย่างเหมาะสม หรืออีกนัยหนึ่ง ความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดทั้งสองอยู่ที่การสร้างสมดุลระหว่าง “สิทธิในการรับรู้ของสาธารณะ” กับ “สิทธิในการได้รับความยุติธรรมของบุคคล” โดยผ่านกลไกจริยธรรมวิชาชีพสื่อ การกำกับดูแลโดยรัฐอย่างเหมาะสม และการเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อของประชาชนนั่นเอง

2.4 มาตรการทางกฎหมายในการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมในต่างประเทศและประเทศไทย

จากการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศที่มีมาตรการหรือกลไกทางกฎหมายในการกำกับดูแลสื่อมวลชนในการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม เพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้อยู่ในกระบวนการยุติธรรม โดยศึกษาจากประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย และประเทศสิงคโปร์ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดมาตรการ หรือกลไกที่เหมาะสม เพื่อความสมดุลระหว่างการคุ้มครองสื่อกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ได้รับผลกระทบจากการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมของไทย

2.4.1 ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญกับเสรีภาพในการแสดงออกและเสรีภาพของสื่อมวลชนเป็นอย่างมาก โดยสะท้อนให้เห็นผ่านกฎหมายและหลักการต่าง ๆ ที่มีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิเหล่านี้ และรากฐานที่สำคัญของเสรีภาพสื่อมวลชนประเทศสหรัฐอเมริกาคือ รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาบทแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ (United States Constitutional Amendments) มาตรา 1 “รัฐสภายจะบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการสถาปนาศาสนา หรือห้ามการปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนาโดยเสรี หรือตัดทอนเสรีภาพในการพูด หรือการพิมพ์โฆษณา หรือสิทธิของประชาชนที่จะร่วมชุมนุมกันโดยสงบ และที่จะยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ต่อรัฐบาลไม่ได้” มาตราดังกล่าวนี้เป็นบทบัญญัติที่รับรองเสรีภาพในการพูด การพิมพ์ การชุมนุม การนับถือศาสนา และการยื่นเรื่องร้องเรียนต่อรัฐบาล ซึ่งเป็นไปตามหลักการพื้นฐานในการคุ้มครองเสรีภาพสื่อมวลชน โดยเป็นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นที่สื่อมวลชนมีสิทธิในการรายงานข่าวและแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ โดยไม่ต้องกลัวการถูกจำกัดหรือลงโทษจากรัฐบาล แต่ก็ต้องเคารพสิทธิในความเป็นส่วนตัวของบุคคลอื่น และหลักการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจ ซึ่งสื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐบาล และเป็นดวงตาของประชาชน รวมทั้งหลักการตลาดแห่งความคิดตามแนวคิดที่ว่า ความจริงจะปรากฏชัดเจนที่สุดเมื่อมีการเผยแพร่ความคิดเห็นที่หลากหลาย หลักการนี้ได้รับการยอมรับและคุ้มครองภายใต้กฎหมายนั่นเอง

ประเทศสหรัฐอเมริกามีกลไกการกำกับดูแลสื่อใน ประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ได้แก่ 1) กลไกทางกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญ 2) กลไกของตลาดเสรี ซึ่งส่งเสริมการแข่งขันด้านความน่าเชื่อถือของสื่อเอกชน และ 3) การกำกับตนเองผ่านจรรยาบรรณวิชาชีพ เช่น ข้อบังคับของสมาคมนักข่าวแห่งสหรัฐอเมริกา (SPJ) ประเทศสหรัฐอเมริกายังยึดหลัก “ตลาดแห่งความคิด” (Marketplace of Ideas) ที่เชื่อว่าความจริงจะปรากฏผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเสรี

ส่วนการปกป้องสิทธิของผู้อยู่ในกระบวนการยุติธรรม เช่น ผู้ต้องหา ผู้เสียหาย หรือพยาน ประเทศสหรัฐอเมริกามีมาตรการทางกฎหมายที่สำคัญ ได้แก่ การออก “gag orders” หรือคำสั่งศาลที่จำกัดการเปิดเผยข้อมูลที่อาจมีผลกระทบต่อกระบวนการพิจารณาคดีอย่างยุติธรรม ศาลสามารถจำกัดการรายงานข่าวบางประเภทเพื่อคุ้มครองสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (fair trial) ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขครั้งที่ 6 (The Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2495 (1952), as amended.) นอกจากนี้ ยังใช้กฎหมายหมิ่นประมาท (Defamation Law) เป็นกลไกปกป้องชื่อเสียงของบุคคลจากการนำเสนอข่าวที่ไม่เป็นความจริง โดยเฉพาะเมื่อข่าวนั้นส่งผลกระทบต่อได้รับความยุติธรรม การพิจารณาคดีหมิ่นประมาทในประเทศสหรัฐอเมริกามีค่อนข้างสูง โดยเฉพาะบุคคลสาธารณะ ซึ่งต้องพิสูจน์ว่าเผยแพร่โดยมีเจตนาร้าย (actual malice) ตามบรรทัดฐานจากคดี New York Times Co. v. Sullivan (1964)

สรุปได้ว่า ระบบของประเทศสหรัฐอเมริกให้ความสำคัญต่อเสรีภาพสื่ออย่างลึกซึ้ง แต่ก็มีมาตรการที่สมดุลเพื่อคุ้มครองสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม โดยอาศัยกลไกทางศาล กฎหมายแพ่ง และจริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชนควบคู่กันไป แม้จะไม่มีหน่วยงานรัฐที่ทำหน้าที่ควบคุมเนื้อหาสื่อโดยตรง แต่สื่อมวลชนส่วนใหญ่มีแนวทางจริยธรรมของตนเอง รวมถึงสมาคมวิชาชีพ เช่น Society of Professional Journalists (SPJ) เป็นองค์กรสื่อมวลชนที่เก่าแก่ที่สุดและใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งกำหนดจรรยาบรรณด้านความถูกต้อง ความเป็นธรรม และการเคารพสิทธิของผู้ในการรายงานข่าว โดยเน้นการกำกับดูแลตนเองมากกว่าการควบคุมโดยรัฐ

2.4.2 ประเทศออสเตรเลียเป็นประเทศที่มีประชาธิปไตยให้ความสำคัญทั้งกับเสรีภาพสื่อและคามยุติธรรม จึงมีกฎหมายควบคุมการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับคดี เพื่อรักษาสมดุลระหว่างเสรีภาพการสื่อสารและความน่าเชื่อถือของ

กระบวนการยุติธรรม โดยยึดหลัก “Sub Judice Doctrine” หรือหลักการว่าด้วยเรื่องที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาล ซึ่งห้ามการรายงานข่าวที่อาจแทรกแซงหรือมีอิทธิพลต่อการพิจารณาคดี เช่น การสร้างอคติต่อคณะลูกขุน หรือ การเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลที่เสี่ยงกระทบความปลอดภัยของผู้เกี่ยวข้องในคดี แม้ว่าจะไม่พบปัญหผู้ได้รับรองเสรีภาพสื่อไว้ในรัฐธรรมนูญโดยตรง แต่ศาลสูงออสเตรเลียได้ตีความว่ามี “เสรีภาพทางการเมืองโดยปริยาย” (implied freedom of political communication) ซึ่งถือเป็นหลักพื้นฐานที่ปกป้องเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และการนำเสนอข่าวสารของสื่อ (Australian Capital Television Pty Ltd v Commonwealth, 1992; Stone, 1999) อย่างไรก็ตาม การนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมจำเป็นต้องคำนึงถึงสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างยุติธรรม และความเป็นกลางของกระบวนการยุติธรรม (fair trial rights) มาตราการสำคัญในการควบคุมการนำเสนอข่าว ได้แก่ กฎหมายว่าด้วยการละเมิดอำนาจศาล (Contempt of Court) ซึ่งห้ามการรายงานที่อาจส่งผลให้เกิดการชักจูงหรือก่อให้เกิดอคติในกระบวนการตัดสินคดี (Pearson & Polden, 2019) นอกจากนี้ยังมีการออก suppression orders หรือคำสั่งห้ามเผยแพร่ข้อมูลบางประเภทเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหา ผู้เสียหาย หรือพยานในคดีอาญา โดยเฉพาะคดีที่อ่อนไหว เช่น คดีเพศ หรือคดีที่เกี่ยวข้องกับเด็ก (Johnston & Pearson, 2020)

สำหรับการกำกับดูแลสื่อประเทศออสเตรเลียมีองค์กรอิสระ เช่น สภาสื่อมวลชนออสเตรเลีย (Australian Press Council (APC)) และสำนักงานกิจการสื่อและการสื่อสารแห่งออสเตรเลีย (Australian Communications and Media Authority (ACMA)) ทำหน้าที่ส่งเสริมมาตรฐานการรายงานข่าวอย่างมีจริยธรรม รับเรื่องร้องเรียน และมีอำนาจแนะนำหรือเรียกร้องให้สื่อปรับปรุงเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม แต่ไม่สามารถบังคับได้โดยตรง (Pearson & Polden, 2019) สรุปได้ว่า ประเทศออสเตรเลียมีมาตรการทางกฎหมายและกลไกต่าง ๆ เพื่อควบคุมกำกับดูแลการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาความยุติธรรมและความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรม และให้ความสำคัญกับการรักษาสัมดุลระหว่างเสรีภาพของสื่อมวลชนกับการคุ้มครองสิทธิของบุคคลผู้อยู่ในกระบวนการยุติธรรม โดยใช้ทั้งกลไกทางกฎหมาย การออกคำสั่งศาล และการกำกับดูแลตนเองของสื่อ เพื่อส่งเสริมระบบยุติธรรมที่โปร่งใสและเป็นธรรมควบคู่กับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างรอบด้าน

2.4.3 ประเทศสิงคโปร์ หรือ สาธารณรัฐสิงคโปร์ (Republic of Singapore) มีกฎหมายที่พัฒนาจากระบบกฎหมายอังกฤษ แต่ปรับให้เหมาะกับบริบทของประเทศ โดยเน้นความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย และความเป็นเอกภาพในสังคมหลายเชื้อชาติ รัฐบาลจึงควบคุมสื่อมวลชนภายใต้กรอบกฎหมายที่ชัดเจนและเข้มงวด สิทธิเสรีภาพของสื่อได้รับการคุ้มครองในขอบเขตที่รัฐสามารถควบคุมได้ ผ่านกฎหมายหลายฉบับที่กำหนดข้อจำกัดในการทำงานของสื่อ แม้รัฐธรรมนูญสิงคโปร์ (Constitution of the Republic of Singapore, Article 14) รับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น แต่สิทธิดังกล่าวถูกจำกัดอย่างเข้มงวดเพื่อความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของรัฐและการเคารพสิทธิของผู้อื่น ในด้านข่าวที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม รัฐบาลควบคุมสื่ออย่างใกล้ชิดเพื่อปกป้องความเป็นธรรมในการพิจารณาคดี โดยใช้กฎหมายละเมิดอำนาจศาลที่ปรับปรุงผ่านกฎหมายคุ้มครองการบริหารงานยุติธรรม พ.ศ. 2559 (Administration of Justice (Protection) Act 2016) ซึ่งลงโทษการรายงานหรือแสดงความคิดเห็นที่อาจขึ้นหรือบ่อนทำลายความเชื่อมั่นในศาลก่อนมีคำพิพากษา

นอกจากนี้ ประเทศสิงคโปร์มีกฎหมายหมิ่นประมาท (Defamation Law) ที่เข้มงวดเพื่อปกป้องชื่อเสียงของบุคคล รวมถึงมาตรการควบคุมข้อมูลเท็จและการบิดเบือนข่าวสารผ่านพระราชบัญญัติว่าด้วยการปกป้องจากการหลอกลวงและชักจูงทางออนไลน์ พ.ศ. 2562 (Protection from Online Falsehoods and Manipulation Act 2019 (POFMA)) ซึ่งให้อำนาจรัฐบาลสั่งแก้ไข หรือลบเนื้อหาที่ไม่ถูกต้อง เพื่อปกป้องสังคมและกระบวนการยุติธรรม สำหรับการกำกับดูแลสื่อ ประเทศสิงคโปร์มีหน่วยงานอย่างสำนักงานพัฒนาสื่อสารและสื่อแห่งชาติ (Infocomm Media Development Authority (IMDA)) ทำหน้าที่ควบคุมเนื้อหาสื่อทั้งออนไลน์และออฟไลน์ รวมถึงการออกใบอนุญาตและกำหนดแนวทางการปฏิบัติ อีกทั้งสื่อมวลชนในประเทศสิงคโปร์จำนวนมากอยู่ภายใต้การถือครองหรือการควบคุมของรัฐ ทำให้การนำเสนอข่าวต้องระมัดระวังเป็นพิเศษต่อประเด็นที่อ่อนไหวทางกฎหมาย กล่าวโดยสรุป ประเทศสิงคโปร์ใช้

กฎหมายและกลไกกำกับดูแลอย่างเข้มงวด เพื่อสร้างสมดุลระหว่างเสรีภาพสื่อกับการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรม โดยยึดหลักความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความมั่นคง และความยุติธรรมเป็นหลัก

2.4.4 ประเทศไทยสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและเสนอข่าวสารถือเป็นหัวใจของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติรับรองไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 34 และมาตรา 35 ว่าประชาชนและสื่อมวลชนมีเสรีภาพในการแสดงออก และในการนำเสนอข่าวโดยปราศจากการแทรกแซงจากรัฐ อย่างไรก็ตาม เสรีภาพดังกล่าวไม่ใช่สิทธิที่ไม่มีขอบเขต แต่ต้องดำเนินการภายใต้กรอบกฎหมาย เพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้อยู่ในกระบวนการยุติธรรม และรักษาความเป็นธรรมในการพิจารณาคดี ประเทศไทยจึงมีกฎหมายหลายฉบับที่ทำหน้าที่กำกับดูแลการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ 1) ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 326 ถึงมาตรา 333 คุ้มครองสิทธิในชื่อเสียงและเกียรติยศของบุคคล โดยกำหนดความผิดฐานหมิ่นประมาทและการเผยแพร่ข้อมูลเท็จ ซึ่งมักเป็นประเด็นเมื่อสื่อเสนอข่าวเกี่ยวกับผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดียังไม่ถึงที่สุด 2) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 177 ถึงมาตรา 178ให้อำนาจศาลห้ามการเผยแพร่หรือรายงานข่าวในลักษณะที่อาจชี้นำหรือมีอิทธิพลต่อผลของคดี เช่น การสัมภาษณ์พยาน หรือการถ่ายทอดสดในห้องพิจารณาคดี 3) พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (PDPA) ห้ามเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เกี่ยวข้องในคดี เช่น ผู้เสียหาย พยาน หรือผู้ต้องหา โดยไม่ได้รับความยินยอม โดยเฉพาะเมื่อข้อมูลดังกล่าวอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อชื่อเสียงหรือความเป็นส่วนตัว และ 4) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 32 กำหนดความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล เช่น การรายงานข่าวที่ก่อให้เกิดแรงกดดันต่อกระบวนการพิจารณาคดี

แม้จะมีกฎหมายรองรับแต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า การบังคับใช้ยังขาดประสิทธิภาพและความต่อเนื่อง เช่น ศาลมักไม่ใช้อำนาจห้ามเสนอข่าวอย่างเข้มงวด หรือเจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายขาดแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ทำให้สื่อบางรายยังคงนำเสนอข่าวในลักษณะที่ละเมิดสิทธิของผู้เกี่ยวข้อง เช่น การลงภาพผู้ต้องหา การเปิดเผยชื่อผู้เสียหาย หรือการใช้ถ้อยคำที่ชี้นำความผิด

ในส่วนการกำกับดูแลสื่อ นอกจากหน่วยงานรัฐ เช่น สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) แล้ว ยังมีองค์กรกำกับดูแลตนเอง เช่น สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ ที่มีบทบาทในการส่งเสริมจรรยาบรรณสื่อ รับเรื่องร้องเรียน และวินิจฉัยข้อพิพาทโดยเน้นกลไกภายในวิชาชีพ มากกว่าการใช้อำนาจรัฐ สรุปได้ว่า ประเทศไทยมีมาตรการทางกฎหมายที่พยายามสร้างสมดุลระหว่างเสรีภาพของสื่อกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ผ่านการบัญญัติกฎหมายโดยตรง การใช้อำนาจศาล และการส่งเสริมการกำกับดูแลตนเองของสื่อมวลชน แต่การบังคับใช้และการตีความกฎหมายยังมีความท้าทายที่ต้องพัฒนา เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและคุ้มครองสิทธิอย่างแท้จริง

ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบทั้งประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศออสเตรเลียจะเน้นเสรีภาพสื่อมวลชนสูงสุด แต่มีการใช้อำนาจศาลในการควบคุมเฉพาะกรณีเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิผู้เกี่ยวข้อง ในขณะที่ประเทศสิงคโปร์เน้นการควบคุมเชิงป้องกันโดยรัฐเพื่อรักษาความเรียบร้อยของกระบวนการยุติธรรม ส่วนประเทศไทยมีหลักการใกล้เคียงกับประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ในทางปฏิบัติยังคงมีการจำกัดเสรีภาพสื่อในประเด็นความมั่นคงและกฎหมายอาญาอย่างกว้างขวาง กล่าวโดยสรุป เสรีภาพสื่อและการคุ้มครองสิทธิของผู้อยู่ในกระบวนการยุติธรรมต้องอาศัยการสร้างสมดุลที่ละเอียดอ่อน โดยใช้กฎหมาย การกำกับดูแลตนเอง และกลไกตรวจสอบที่โปร่งใส ซึ่งบริบททางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมของแต่ละประเทศย่อมมีอิทธิพลต่อการกำหนดระดับเสรีภาพและข้อจำกัดที่เหมาะสม

3. บทสรุป

การนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน เพื่อให้ข้อมูลถูกต้อง ไม่ละเมิดสิทธิ และไม่กระทบต่อความเป็นธรรมของคดี การบูรณาการและกำกับดูแลจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้สื่อทำหน้าที่อย่างมีจริยธรรมและโปร่งใส แม้สื่อจะมีบทบาทในการตรวจสอบรัฐ แต่หากขาดการควบคุมที่เหมาะสม อาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนได้ เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายไทยกับต่างประเทศ เห็นได้ว่า แม้ประเทศไทยจะ

มีกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เพื่อป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ และประมวลกฎหมายอาญาเกี่ยวกับความผิดหมิ่นประมาท และดูหมิ่นศาลก็ตาม แต่การบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว ยังขาดความชัดเจนและอาจถูกใช้เพื่อจำกัดเสรีภาพสื่อมากกว่าปกป้องความยุติธรรมที่แท้จริง ในขณะที่จุดแข็งของกฎหมายต่างประเทศอยู่ที่มีบทบัญญัติที่ชัดเจน การตีความและบังคับใช้ก็ชัดเจนและเป็นมาตรฐานเดียวกัน นอกจากนั้นยังมีกลไกอิสระในการกำกับดูแลสื่อมวลชนเพื่อช่วยลดการแทรกแซงจากรัฐ รวมทั้งยังมีการส่งเสริมวัฒนธรรมการรายงานอย่างรับผิดชอบผ่านจรรยาบรรณและการฝึกอบรม ในขณะเดียวกันศาลมีบทบาทเชิงรุกในการควบคุมข้อมูลที่อาจกระทบต่อการพิจารณาคดี และมีกลไกลงโทษที่รวดเร็วเด็ดขาดส่งผลให้สื่อระมัดระวังในการรายงานข่าว โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา มีมาตรการควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การใช้หลัก “gag order” เพื่อจำกัดการเผยแพร่ข้อมูลที่อาจชี้นำหรือกระทบต่อคดี โดยศาลสามารถออกคำสั่งได้ทันทีเมื่อเห็นว่าการรายงานข่าวอาจกระทบต่อความยุติธรรมเป็นต้น ฉะนั้น ความมีประสิทธิภาพของกฎหมายต่างประเทศจึงไม่ใช่เพียงที่ตัวบทกฎหมาย แต่เกิดจากระบบของกฎหมายและบริบทของประเทศที่โปร่งใส เป็นธรรม และเคารพเสรีภาพในการแสดงออกอย่างสมดุล ในขณะที่ประเทศไทยยังขาดความต่อเนื่องและแนวทางปฏิบัติร่วมระหว่างศาล สื่อมวลชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาแนวทางตามแบบต่างประเทศจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการคุ้มครองสิทธิของคู่ความและความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ประเทศไทยควรส่งเสริมจริยธรรมสื่อ พัฒนากลไกควบคุมที่เข้มแข็ง และจัดตั้งองค์กรกำกับดูแลที่เป็นอิสระ พร้อมเปิดโอกาสให้สาธารณชนมีส่วนร่วม ดังนั้น ในบริบทของประเทศไทย การรักษาสมดุลระหว่างเสรีภาพของสื่อ (ตามเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ) กับการคุ้มครองสิทธิของทุกฝ่ายในกระบวนการยุติธรรมจำเป็นต้องมีกลไกการบังคับใช้ที่ชัดเจน มีมาตรฐาน และสอดคล้องกับหลักนิติธรรม เพื่อให้เสรีภาพในการรายงานข่าวไม่กลายเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการยุติธรรม และไม่ละเมิดสิทธิของบุคคลในคดี ซึ่งประเทศไทยยังขาดมาตรการการกำกับดูแลการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมโดยจะเห็นได้จากปัญหา ดังนี้

ประการแรก สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดข้อมูลจากกระบวนการยุติธรรมสู่สาธารณะ ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งในการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจและส่งเสริมความโปร่งใสในสังคมประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามการใช้เสรีภาพดังกล่าว จำเป็นต้องอยู่ภายใต้กรอบความรับผิดชอบต่อสิทธิของผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะหลักการ “สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์” และ “สิทธิในความเป็นส่วนตัว” ซึ่งมักถูกละเมิดจากการเสนอข่าวที่เร่งรีบ อคติ หรือมุ่งดึงดูดตั้ง

ประการที่สอง โครงสร้างกฎหมายในประเทศไทยยังไม่มี ความชัดเจนเพียงพอในการคุ้มครองสิทธิผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีจากการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชน ประกอบกับกลไกการบังคับใช้กฎหมายที่ยังขาดความเข้มแข็งทำให้ไม่สามารถยับยั้งการกระทำที่ละเมิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนที่มีหน้าที่ควบคุมตนเอง (self-regulation) ก็ยังขาดเสถียรภาพและมีข้อจำกัดทั้งในด้านอำนาจและกลไกการลงโทษ

ประการที่สาม จากกรณีศึกษาที่สำคัญ เช่น คดี “น้องชมพู” คดี “บอสอยู่วิทยา” หรือข่าวความรุนแรงทางเพศพบว่า สื่อจำนวนหนึ่งมีพฤติกรรมการนำเสนอข่าวที่ละเมิดจริยธรรม เช่น การดัดล้นคดีล่วงหน้า การเปิดเผยข้อมูลส่วนตัว หรือการสร้าง “ศาลเตี้ยทางสังคม” ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่บั่นทอนความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม และยังสร้างความเสียหายแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง

ประการที่สี่ แม้จะมีการรณรงค์จากภาควิชาชีพและภาครัฐบางส่วนเพื่อส่งเสริมจริยธรรมสื่อมวลชน แต่ยังคงขาดแนวทางการบูรณาการที่เป็นรูปธรรมและยังไม่สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของสื่อมวลชนจำนวนมากได้อย่างยั่งยืน

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว ประเทศไทยยังเผชิญความท้าทายในการสร้างความสมดุลระหว่างเสรีภาพสื่อกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม จึงมีข้อเสนอเชิงนโยบาย เช่น การปรับปรุงกฎหมายให้คุ้มครองสิทธิผู้เกี่ยวข้อง การส่งเสริมการกำกับดูแลตนเองขององค์กรสื่อ การอบรมจริยธรรมและกฎหมายแก่สื่อมวลชน การให้บทบาทศาลและหน่วยงานยุติธรรมในการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง และการส่งเสริมประชาชนให้รู้เท่าทันสื่อเพื่อสร้างวัฒนธรรมการนำเสนอข่าวที่ยุติธรรม เคารพสิทธิมนุษยชนและมีจริยธรรมวิชาชีพ

ข้อเสนอแนะ เพื่อพัฒนาการกำกับดูแลสื่อมวลชนในการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมและเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร กับ สิทธิอื่น ๆ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ ฉะนั้น การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน จึงเป็นกุญแจสำคัญในการแก้ไขปัญหานี้ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า

จากปัญหาด้านโครงสร้างกฎหมายจริยธรรมวิชาชีพและตัวอย่างกรณีศึกษาต่าง ๆ สามารถสรุปเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อยกระดับการกำกับดูแลสื่อมวลชนให้สามารถนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีจริยธรรมรักษาสติของทุกฝ่ายและส่งเสริมความยุติธรรมในสังคม ดังนี้

1) ควรมีกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะในคดีที่ยังไม่ถึงที่สุด กฎหมายนี้ควรกำหนดข้อห้ามอย่างชัดเจน เช่น การเปิดเผยชื่อ ภาพ หรือข้อมูลที่สามารถระบุตัวผู้ต้องหา ผู้เสียหาย หรือพยานได้ รวมถึงการใช้ถ้อยคำที่สื่อถึงการตัดสินว่าบุคคลใด “ผิด” หรือ “ถูก” ก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา แม้ปัจจุบันประเทศไทยจะมีกฎหมายบางฉบับ เช่น ประมวลกฎหมายอาญา และกฎหมายคุ้มครองเด็ก ที่ห้ามไม่ให้เปิดเผยตัวบุคคลในบางกรณี แต่กฎหมายเหล่านี้มีขอบเขตจำกัด ไม่ครอบคลุมถึงสถานการณ์จริงในสื่อยุคปัจจุบัน อีกทั้งยังขาดบทลงโทษที่รุนแรงเพียงพอ ทำให้การละเมิดสิทธิยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น การเผยแพร่ภาพผู้ต้องหาที่ถูกจับกุม หรือการสัมภาษณ์พยานโดยไม่ปิดบังตัวตน ซึ่งสื่อหลายแห่งอ้างความ “ชอบด้วยกฎหมาย” แม้จะส่งผลกระทบต่อความเป็นธรรมในคดี นอกจากนี้ ควรให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่งห้ามเผยแพร่ข้อมูลบางประการในระหว่างการพิจารณาคดี (gag order) เช่นเดียวกับระบบกฎหมายของสหรัฐอเมริกา เพื่อป้องกันไม่ให้สื่อชี้นำความเห็นสาธารณะ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการพิจารณาคดีอย่างยุติธรรม โดยเฉพาะในคดีที่อยู่ในความสนใจของสังคม ควรมีกฎหมายเฉพาะและกลไกบังคับใช้อย่างจริงจัง จะช่วยยกระดับการคุ้มครองสิทธิของผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม และลดปัญหาการละเมิดที่ส่งผลกระทบต่อทั้งบุคคลและระบบยุติธรรมโดยรวม

2) เสริมสร้างบทบาทองค์กรวิชาชีพสื่อ เช่น สภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ และสมาคมนักวิทยุและโทรทัศน์ ควรมีบทบาทเข้มแข็งในการออกแนวปฏิบัติการรายงานข่าวเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม รวมถึงจัดตั้งคณะกรรมการจริยธรรมเพื่อตรวจสอบและวินิจฉัยการละเมิดจรรยาบรรณ พร้อมมีกลไกลงโทษที่ชัดเจน เช่น การขอโทษอย่างเป็นทางการ การระงับการออกอากาศ หรือจำกัดสิทธิการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารจากรัฐ เพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบของสื่อ

3) การส่งเสริมการอบรมจริยธรรมและกฎหมายให้กับผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อ โดยควรจัดหลักสูตรฝึกอบรมต่อเนื่องให้กับผู้สื่อข่าว ผู้ผลิตรายการ และบรรณาธิการข่าว มุ่งเน้นเรื่องสิทธิมนุษยชน กฎหมายอาญา จริยธรรมวิชาชีพ และผลกระทบของข่าวต่อบุคคลในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการรายงานข่าวที่เกี่ยวข้องกับคดีความรุนแรง ความขัดแย้ง หรือการเมือง นอกจากนี้ ควรบรรจุเนื้อหาจริยธรรมสื่อที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมไว้ในหลักสูตรการศึกษาที่เกี่ยวกับนิติศาสตร์ หรือวารสารศาสตร์ หรือสื่อสารมวลชน และหลักสูตรอื่นที่เกี่ยวข้อง อย่างจริงจัง

4) ศาลและหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมควรมีบทบาทในการสื่อสารกับสื่อมวลชน เพื่อสร้างความเข้าใจและความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรวจ อัยการ และศาล โดยควรมีเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือจัดตั้ง “หน่วยงานประชาสัมพันธ์ด้านกระบวนการยุติธรรม” เพื่อให้ข้อมูลข้อเท็จจริงแก่สื่อ และแนะแนวทางการรายงานข่าวที่ไม่ละเมิดสิทธิของผู้เกี่ยวข้อง แนวทางนี้จะช่วยลดข่าวลือ ข่าวลวง และข่าวที่ขาดบริบท พร้อมเสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม

5) การส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้เท่าทันสื่อในระยะยาว ควรมีนโยบายส่งเสริมให้ประชาชนมีทักษะด้าน “การรู้เท่าทันสื่อ” (Media Literacy) โดยเฉพาะในเรื่องการบริโภคข่าวที่เกี่ยวข้องกับคดีความหรือกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้ประชาชนสามารถแยกแยะข่าวที่มีอคติ ข่าวปลอม หรือข่าวที่ละเมิดสิทธิของบุคคลได้อย่างมีวิจารณญาณโดยภาครัฐควรจัดทำสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบที่เข้าถึงง่าย เช่น คลิปวิดีโอ อินโฟกราฟิก หรือเกมจำลองสถานการณ์ เพื่อส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่เข้าใจบทบาทและข้อจำกัดของสื่อในระบบประชาธิปไตย

4. เอกสารอ้างอิง

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2567). *หลักกฎหมายมหาชนว่าด้วย รัฐ รัฐธรรมนูญและกฎหมาย* (พิมพ์ครั้งที่ 13). วิญญูชน.

คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ค.ศ. 1789. ข้อ 6.

ธานินทร์ กรวิจิตร. (2553). *หลักนิติธรรม*. ขวณพิมพ์ 50.

- พิทยา ลัมสุวัฒน์. (2549). การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา: ศึกษากรณีรัฐให้ความช่วยเหลือโดยตั้ง
ทนายความให้ผู้ต้องหาและจำเลยในการต่อสู้คดีอาญา. ใน *งานวิจัยของการอบรมหลักสูตรผู้บริหาร
กระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) รุ่นที่ 9* (น. 5-7). วิทยาลัยการยุติธรรม.
- สุวรรณา สมบัติใหม่. (2564). สิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในกระบวนการยุติธรรม.
วารสารนิติศาสตร์ปริทัศน์, 10(2), 45-60.
- สุวรรณา สุจริตกุล. (2565). ความจำเป็นของการศึกษาเรื่องสิทธิมนุษยชนสำหรับนักข่าว. *วารสารนิติศาสตร์*, 18(3),
77-89.
- อภิศักดิ์ พานิช. (2563). รู้เท่าทันสื่อกับการเสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตย. *วารสารสื่อศึกษา*, 12(2), 15-30.
- Australian Capital Television Pty Ltd v Commonwealth (1992) 177 CLR 106.
- Barendt, E. (2005). *Freedom of speech* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Carlyle, T. (1841). *On heroes, hero-worship, and the heroic in history*. James Fraser.
- Chan, G. (2017). The Administration of Justice (Protection) Act 2016: A brief survey. *Singapore
Academy of Law Journal*, 29, 714–735.
- Couldry, N. (2012). *Media, society, world: Social theory and digital media practice*.
Polity.https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c7/US_Constitution_in_Thai.pdf
- Curran, J. (2002). *Media and power*. Routledge. Infocomm Media Development Authority. (2022).
Infocomm Media Development Authority annual report 2021/2022. <https://www.imda.gov.sg>
- Jankowicz, F. (2015). Freedom of expression and the media under international law. *Human Rights
Law Review*, 15(3), 539-566.
- Jefferson, T. (1787). *Letter to Edward Carrington*.
- Johnston, J., & Pearson, M. (2020). *Media law in Australia* (4th ed.). Oxford University Press.
- Levine, M. (2010). The control of publicity and the criminal trial: A comparative analysis. *Criminal Law
Journal*, 34(2), 91-109.
- McQuail, D. (2010). *McQuail's mass communication theory* (6th ed.). Sage.
- Moeckli, D., Shah, S., & Sivakumaran, S. (2018). *International human rights law* (3rd ed.). Oxford
University Press.
- New York Times Co. v. Sullivan, 376 U.S. 254 (1964).
- Pearson, M., & Polden, M. (2019). *The journalist's guide to media law* (6th ed.). Allen & Unwin.
- Schudson, M. (2008). *Why democracies need an unlovable press*. Polity Press.
- Stone, A. (1999). Rights, personal rights and freedoms: The nature of the freedom of political
communication. *Melbourne University Law Review*, 22(2), 374-408.
- Tan, K. Y. L. (2020). *The constitution of Singapore: A contextual analysis* (2nd ed.). Hart Publishing.
- Thio, L. A. (2004). Freedom of speech in Singapore: Myth or reality? *Singapore Journal of Legal
Studies*, 1-44.
- UN Human Rights Committee. (2011). *General comment No. 34: Article 19: Freedoms of opinion and
expression, CCPR/C/GC/34, 2011, paras. 11, 12, 23, 25*. <https://www.refworld.org/docid/4ed34b562.html>

คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง
การเตรียมบทความสำหรับวารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ
สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ เป็นวารสารสื่อกลางในการเผยแพร่ความรู้ทั้งบทความวิจัยและบทความวิชาการในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งทางสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา บทความที่จะผ่านการพิจารณาตีพิมพ์จะต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน บทความชุดนี้เป็นตัวอย่างในการจัดรูปแบบบทความเพื่อจัดพิมพ์ในวารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ ผู้เขียนบทความสามารถจัดรูปแบบบทความตามตัวอย่างที่แสดงในบทความนี้ ซึ่งทางวารสารได้ทำการตั้งค่าขนาดหน้ากระดาษ รูปแบบหน้าแรก รูปแบบและขนาดตัวอักษร คำอธิบายสำหรับการเขียนบทความ วิธีการเขียนเนื้อเรื่อง รวมถึงเอกสารอ้างอิงรูปแบบ ตัวอักษรต่าง ๆ วิธีการใส่รูปภาพ ตาราง ผู้เขียนบทความสามารถดาวน์โหลดเอกสารชุดนี้ได้จากเว็บไซต์ของวารสาร หรืออีเมลติดต่อกองบรรณาธิการที่อีเมล krungkao.arursjournal@gmail.com

1. การเตรียมบทความสำหรับวารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการ ในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยครอบคลุม ด้านบริหารธุรกิจ ด้านการศึกษา ด้านรัฐศาสตร์ ด้านนิติศาสตร์ ด้านวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และประวัติศาสตร์
2. เพื่อเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ ในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

นโยบายการจัดพิมพ์

วารสารเปิดรับบทความวิจัยแบบเต็มรูปแบบ (Research Article) และบทความวิชาการ (Academic Articles) จากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย โดยบทความดังกล่าวจะต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสารอื่นใดมาก่อน และเป็นข้อคิดเห็นของผู้ส่งบทความเท่านั้น

วารสารเปิดรับบทความวิจัย และบทความวิชาการ ในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยครอบคลุม ด้านบริหารธุรกิจ ด้านการศึกษา ด้านรัฐศาสตร์ ด้านนิติศาสตร์ ด้านวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และประวัติศาสตร์

เกณฑ์การพิจารณาบทความ

1. บทความวิจัยที่มีกระบวนการวิจัยเกี่ยวข้องกับมนุษย์ จะต้องได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จึงจะได้รับการพิจารณาลงตีพิมพ์ในวารสาร

2. บทความจะมีการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกจากหลากหลายสถาบันในสาขานั้น จำนวน 3 ท่าน โดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เขียนจะไม่ทราบข้อมูลของกันและกัน (Double-blind peer review) ซึ่งกองบรรณาธิการอาจให้ผู้เขียนปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และทรงไว้ซึ่งสิทธิ์ในการตัดสินใจพิมพ์ให้หรือไม่ก็ได้

ข้อมูลเผยแพร่ : <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/rdi-ar>

วารสารกำหนดออกเผยแพร่ : ปีละ 3 ฉบับ ได้แก่

ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน

ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม

2. คำแนะนำในการจัดเตรียมต้นฉบับ

การจัดรูปแบบบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ผู้เขียนบทความสามารถจัดรูปแบบบทความตามตัวอย่างที่แสดงใน Template ซึ่งทางวารสารได้ทำการตั้งค่าขนาดหน้ากระดาษ รูปแบบหน้าแรก รูปแบบและขนาดตัวอักษร คำอธิบายสำหรับการเขียนบทความ วิธีการเขียนเนื้อเรื่อง การเขียนอ้างอิง การเขียนสมการทางคณิตศาสตร์ การใส่ภาพและตาราง ผู้เขียนสามารถดาวน์โหลดเอกสารชุดนี้ได้จากเว็บไซต์ของวารสาร

2.1 บทความวิจัย

บทความวิชาการ มีความยาวไม่ต่ำกว่า 8 หน้า ไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ B5 ประกอบด้วย ชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียน (Title) สถานที่ทำงาน (Work place of author & co-authors) การติดต่อผู้เขียน (Contact address of correspondence) บทคัดย่อ (Abstract) และคำสำคัญ (Keywords ไม่เกิน 5 คำ) โดยบทคัดย่อและคำสำคัญเนื้อหาดังกล่าวทั้งหมดข้างต้นต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความวิจัยเนื้อเรื่องจะประกอบด้วย

บทนำ

- ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย
- วัตถุประสงค์ของการวิจัย
- ขอบเขตของการวิจัย
- สมมติฐานการวิจัย (ถ้ามี)
- กรอบแนวคิดในการวิจัย (ถ้ามี)

วิธีดำเนินการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

อภิปรายผล

ข้อเสนอแนะ

การอ้างอิงใช้แบบ APA

2.2 บทความวิชาการ

บทความวิชาการ เป็นบทความที่รวบรวมหรือเรียบเรียงจากหนังสือ เอกสาร ประสพการณ์หรือเรื่องแปลก เพื่อเผยแพร่ความรู้ในสาขาต่าง ๆ หรือแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์มีคุณค่าทางวิชาการ

บทความวิชาการ มีความยาวไม่ต่ำกว่า 8 หน้า ไม่เกิน 15 หน้ากระดาษ B5 ประกอบด้วย ชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียน (Title) สถานที่ทำงาน (Work place of author & co-authors) การติดต่อผู้เขียน (Contact address of correspondence) บทคัดย่อ (Abstract) และคำสำคัญ (Keywords ไม่เกิน 5 คำ) โดยบทคัดย่อและคำสำคัญเนื้อหาดังกล่าวทั้งหมดข้างต้นต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความวิชาการเนื้อเรื่องจะประกอบด้วย

- บทนำ
- เนื้อหา
- บทสรุป
- การอ้างอิงใช้แบบ APA

3. การส่งต้นฉบับ

ผู้เขียนต้องส่งต้นฉบับบทความ พร้อมกรอกแบบฟอร์มนำส่งบทความวิจัย/บทความวิชาการ ซึ่งระบุวิธีการจัดส่งในเอกสารแบบฟอร์มดังกล่าว โดยส่งผ่านระบบเว็บไซต์ของวารสารที่ <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/rdi-ar>

4. รูปแบบบทความวิจัยและการพิมพ์เนื้อหาของเรื่อง

เพื่อความสะดวกในการแก้ไข ควรใช้โปรแกรม Microsoft Word for windows พิมพ์บนกระดาษ B5 โดยตั้งหน้ากระดาษดังนี้ ขอบกระดาษด้านบน – ล่าง 1.5 ซม. ขอบกระดาษด้านซ้ายและขวา 1.5 ซม.

4.1 รูปแบบและขนาดอักษร

ตัวอักษรทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้ใช้ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK สีดำเท่านั้นโดยกำหนดรูปแบบ ขนาด และรายละเอียดดังนี้

รูปแบบ (Types of texts)	บทความภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ (ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK)	
	ขนาด (Size)	ตัวพิมพ์อักษร (Typeface)
ชื่อบทความทั้งภาษาไทยและอังกฤษ (Title)	18	ตัวหนา (Bold)
ชื่อผู้เขียน (Author & co-authors)	16	ตัวหนา (Bold)
การติดต่อผู้เขียน (Contact address of correspondence)	12	ตัวธรรมดา (Normal)
หัวข้อบทคัดย่อ (Abstract heading)	16	ตัวหนา (Bold)
บทคัดย่อและเนื้อเรื่องหลัก (Abstract & main texts)	14	ตัวธรรมดา (Normal)
หัวข้อคำสำคัญ (Keywords)	14	ตัวหนา (Bold)
หัวข้อเรื่องหลักและตัวเลข (Section heading & number)	16	ตัวหนา (Bold)
หัวข้อเรื่องรองและตัวเลข (Subsection heading & number)	14	ตัวหนา (Bold)

4.2 หน้าแรก

หน้าแรกของบทความจะประกอบด้วย ชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียนและผู้เขียนร่วม บทคัดย่อ และเชิงอรรถบ่งบอกตำแหน่งและสถานที่ทำงานของผู้เขียนและผู้เขียนร่วม ให้พิมพ์หน้าแรกทั้งแบบภาษาไทยและภาษาอังกฤษเรียงตามลำดับ

4.2.1 ชื่อเรื่อง พิมพ์อยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ เริ่มจากชื่อภาษาไทยแล้วตามด้วยชื่อภาษาอังกฤษ ขนาดและตัวพิมพ์อักษร และรายละเอียดไฟล์รูปแบบบทความ

4.2.2 ชื่อผู้เขียน พิมพ์อยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ ไว้หลังชื่อเรื่อง และเว้น 1 บรรทัด ทั้งด้านบน และใต้ชื่อผู้เขียน ถ้ามีมากกว่า 1 คนให้พิมพ์คำว่า “และ” หน้าชื่อคนสุดท้าย ไม่ต้องใส่คำนำหน้าชื่อใด ๆ ทั้งสิ้น และให้ใช้ตัวเลขอารบิกพิมพ์แบบตัวยกต่อท้ายชื่อ เพื่อแสดงความแตกต่างของสถานที่ทำงานดังตัวอย่างประกอบหน้าแรก

4.2.3 บทคัดย่อ (Abstract) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์หัวเรื่องคำว่า “บทคัดย่อ” สำหรับบทคัดย่อภาษาไทย และ “Abstract” สำหรับบทคัดย่อภาษาอังกฤษ โดยจัดให้อยู่กึ่งกลางหน้ากระดาษ สำหรับคำว่า “Abstract” เฉพาะตัวอักษร “A” เท่านั้นที่ใช้ตัวพิมพ์ใหญ่ ส่วนเนื้อความ ให้จัดพิมพ์เป็นแบบ 1 คอลัมน์ โดยบรรทัดแรกให้ย่อหน้า 1.5 ซม. และมีอย่างละย่อหน้าเดียว ทั้งนี้บทคัดย่อไม่ควรใส่เอกสารอ้างอิงใด ๆ ทั้งสิ้น และมีจำนวนคำไม่เกินอย่างละ 360 คำ

4.2.4 คำสำคัญ (Keywords) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์หัวเรื่องคำว่า “คำสำคัญ” โดยพิมพ์ไว้ใต้บทคัดย่อภาษาไทย เว้น 1 บรรทัด และจัดชิดซ้ายของคอลัมน์ คำสำคัญในแต่ละบทความควรมีประมาณไม่เกิน 5 คำ ให้พิมพ์หัวเรื่องคำว่า “Keywords” (เฉพาะตัวอักษร “K” เท่านั้นที่ใช้ตัวพิมพ์ใหญ่) โดยพิมพ์ไว้ใต้ บทคัดย่อภาษาอังกฤษ และให้ใช้ตัวอักษรภาษาอังกฤษตัวพิมพ์ใหญ่เฉพาะตัวแรกของคำแรกของแต่ละคำสำคัญเท่านั้น

4.2.5 ตำแหน่ง และสถานที่ทำงาน ให้พิมพ์สถานที่ทำงานของผู้เขียนทุกคน โดยเรียงตามหมายเลข และ Email address จากชื่อผู้เขียน โดยอยู่ด้านล่างของหน้าแรก

4.3 ส่วนอื่น ๆ ของบทความ

เนื้อเรื่อง ได้แก่ บทนำ ขอบเขตการวิจัย วัสดุ-อุปกรณ์และวิธีการวิจัย/ทดลอง ผลการวิจัย/ทดลอง วิเคราะห์/อภิปรายผล บทสรุป กิตติกรรม-ประกาศ (ถ้ามี) เอกสารอ้างอิง และภาคผนวก (ถ้ามี) โดยไม่ต้องเว้นบรรทัด เมื่อจะขึ้นหัวข้อใหม่ให้เว้น 1 บรรทัด การพิมพ์หัวข้อให้พิมพ์ชิดซ้ายของแต่ละคอลัมน์ ส่วนของเนื้อเรื่องให้ย่อหน้า 5 เคาะ

การลำดับหัวข้อในเนื้อเรื่อง ให้ใส่เลขกำกับ โดยให้บทนำเป็นหัวข้อหมายเลขที่ “1.” และหากมีการแบ่งหัวข้อย่อย ก็ให้ใช้ระบบเลขทศนิยมกำกับหัวข้อย่อย เช่น 1.1, 1.1.1, 1.2, 1.2.1 เป็นต้น

4.4 การจัดรูปภาพ ตาราง และการเขียนสมการ

รูปภาพทุกรูปและตารางจะต้องมีหมายเลข และคำบรรยายอย่างชัดเจน

4.4.1 รูปภาพ

รูปภาพที่เตรียมควรมีขนาดความกว้างไม่เกิน 15 ซม. และความละเอียดที่เหมาะสม โดยตัวอักษรที่ปรากฏในรูปภาพจะต้องมีขนาดใหญ่สามารถอ่านได้สะดวก โดยทุกรูปภาพที่ใส่ไว้ท้ายบทความ

จะต้องมีการกล่าวอ้างในเนื้อหาบทความทุกรูปภาพ และรูปภาพทั้งหมดควรมองเห็นชัดเจนเมื่อบทความถูกพิมพ์ด้วยเครื่องพิมพ์

การเขียนคำบรรยายใต้ภาพ ให้ใช้ TH SarabunPSK ขนาด 14 โดยพิมพ์ตัวหนาสำหรับหัวเรื่องและหมายเลขของรูป และพิมพ์ตัวธรรมดาสำหรับคำอธิบายรูปภาพ จัดพิมพ์ไว้กึ่งกลางคอลัมน์

รูปลายเส้นของรูปภาพจะต้องเป็นเส้นสีดำ ส่วนรูปถ่ายควรจะเป็นรูปขาวดำที่มีความคมชัด รูปสีอนุโลมให้ได้ รูปภาพควรมีรายละเอียดเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และ เพื่อความสวยงามให้เว้นบรรทัดเหนือรูปภาพ 1 บรรทัด และเว้นใต้คำบรรยายรูปภาพ 1 บรรทัด

4.4.2 ตาราง

ตารางทุกตารางจะต้องมีหมายเลข และคำบรรยายกำกับเหนือตาราง โดยปกติให้ใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 Point โดยพิมพ์ตัวหนาสำหรับหัวเรื่องและหมายเลขของตาราง และพิมพ์ตัวธรรมดาสำหรับคำอธิบายตาราง ถ้ามีข้อมูลฟุตโน้ตด้านล่างของตารางให้ใช้ตัวหนังสือเป็นแบบเดียวกัน หากแต่ขนาดตัวอักษรเป็น 12 Point ให้จัดพิมพ์ชิดซ้ายของคอลัมน์ เพื่อความสวยงาม ให้เว้นบรรทัดเหนือคำบรรยายตาราง 1 บรรทัด และเว้นบรรทัดใต้ตาราง 1 บรรทัด

5. เอกสารอ้างอิง

การอ้างอิงใช้แบบ APA 7th (หัวข้อใช้ TH SarabunPSK 16 Point ตัวหนา) ทุกการอ้างอิงที่ปรากฏในข้อการอ้างอิง จะต้องมีส่วนเอกสารอ้างอิงในเนื้อหาบทความ และห้ามใส่เอกสารอ้างอิงโดยปราศจากการอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

5.1. การอ้างอิงในเนื้อหา โดยอ้างอิงแบบนาม-ปี ระบุชื่อผู้เขียน ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าเอกสารไว้ท้ายของข้อความที่ต้องการอ้างอิง (TH SarabunPSK 14 Point)

5.2. การอ้างอิงท้ายบทความ ทุกการอ้างอิงที่ปรากฏในเนื้อหาจะต้องมีส่วนเอกสารอ้างอิงในเนื้อหาบทความและห้ามใส่เอกสารอ้างอิงโดยปราศจากการอ้างอิงในเนื้อหาบทความ การขึ้นบรรทัดที่สองให้เคาะเจ็ดเคาะ (TH SarabunPSK 14 Point)

ตัวอย่าง

หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ ชื่อหนังสือ./ (พิมพ์ครั้งที่)./ สำนักพิมพ์.

หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ไม่มี DOI

ภาษาไทย >> ชื่อผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ ชื่อหนังสือ./ (พิมพ์ครั้งที่)./ URL

บทความในหนังสือ

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ ชื่อบทหรือชื่อบทความ./ ใน/ ชื่อบรรณาธิการ./ (บ.ก.), ชื่อหนังสือ./ (น./ x-xx)./ สำนักพิมพ์.

บทความวารสาร

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่(ฉบับที่)./ หน้าแรก-หน้าสุดท้าย.

บทความในวารสารอิเล็กทรอนิกส์ (มีเลข DOI)

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์). ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ เลขปีที่(ฉบับที่)./ เลขหน้า./ <http://doi.org/เลข doi>

หนังสือพิมพ์และหนังสือพิมพ์ออนไลน์

ชื่อผู้แต่ง./ (ปี./ วัน/ เดือน)./ ชื่อคอลัมน์./ ชื่อหนังสือพิมพ์./ เลขหน้า.

วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่เผยแพร่)./ ชื่อวิทยานิพนธ์./ (หมายเลข UMI หรือ เลขลำดับอื่น ๆ)/ [วิทยานิพนธ์ปริญญา
ดุสิตบัณฑิต หรือวิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ชื่อมหาวิทยาลัย]/ ชื่อฐานข้อมูล.

เอกสารประชุมวิชาการ

ชื่อผู้แต่ง./ (วัน./ เดือน./ ปี)./ เรื่องที่ประชุม./ ใน/ ชื่อ./ (ประธาน)./ ชื่อการประชุม./ [Symposium]./ ชื่องานที่
จัดประชุม./ สถานที่ประชุม

ข้อมูลสืบค้นที่ได้จากอินเทอร์เน็ต

ชื่อ-สกุลผู้เขียน./ (ปี/ วัน/ เดือนที่เผยแพร่)./ ชื่อบทความ./ ชื่อเว็บไซต์./ URL

การสัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์./ (ปี, วัน เดือน)./ ตำแหน่ง(ถ้ามี)./ [บทสัมภาษณ์.]

วิธีเรียงการอ้างอิงให้หลักการเดียวกับการเรียงคำในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน

- สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
เลขที่ 96 ถ.ปรีดีพนมยงค์ ต.ประตูชัย
อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา 13000
- ☎ 0-3532-2082 , 0-3527-6577
- 🌐 <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/rdi-arun>